ØKONOMI

og

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi . 33. Årgang . Nummer 2–3 . 1959

København 1960

ØKONOMI OG POLITIK

33. ÅRGANG . NR. 2-3 . 1959

INDHOLD

A. P. JACOBSEN: International omsætning af landbrugsprodukter..... 111

HANS V. BÜLOW: Atomenergisamarbejdet i Europa 131

KNUD ERIK SVENDSEN: Hovedpunkter i USSR's økonomiske udvikling i de sidste år..... 157

Den internationale økonomiske situation..... 181

Den danske økonomiske situation..... 194

Politisk kronik..... 211

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1960

FORFATTERNE

A. P. JACOBSEN: Fhv. statskonsulent. Tidligere landbrugsattaché i Berlin, formand for det danske FAO-udvalg og dansk repræsentant i The World Food Council. Har skrevet lærebøger for landbrugsskoler og en række landbrugsvidenskabelige afhandlinger om driftsøkonomi og afsætning.

HANS V. BÜLOW: Cand. polit.; 1952 fg. sekretær i socialministeriet, 1954 sekretær smstd., 1955 studieophold i USA, 1956 sekretær i atomenergikommissionen. 1950–53 assisterende redaktør ved udgivelsen af de nordiske socialministeriers publikation, Freedom and Welfare.

KNUD ERIK SVENDSEN: Bibliotekar, cand. polit.

NY REDAKTØR

HANS BOSERUP: Cand. polit. Sekretær i finansministeriet, 1954–57 attaché ved den danske ambassade i Washington.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hefte i hvert kvartal. Årsabonnement 15 kr. Enkelte hefter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Handelsminister, professor, dr. oceon. KJELD PHILIP, professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, rektor, professor, dr. polit. POUL WINDING og generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT. Redaktion, ekspedition og abonnement: Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Udsendt i boghandelen 28. marts 1960.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkeri.

INTERNATIONAL OMSÆTNING AF LANDBRUGSPRODUKTER

A. P. JACOBSEN

Den internationale omsætning kan betragtes som funktion af produktion og forbrug. Det turde derfor være nærliggende at se på, hvad der står til rådighed for produktionen og hvor stort antallet af forbrugere er, samt at undersøge forudsætninger for udvekslingen mellem landene, at konstatere den stedfindende omsætning og at overveje fremtidige muligheder.

Jordklodens samlede overflade andrager ca. 51.000 mill. ha.

Deraf udgør vand	71 %
skov	8 %
bebyggelser, golde bjerge og ørken	13,5 %
landbrugsareal	7,5 %

Disse 7,5 % udgør 3.800 mill. ha., hvoraf 1.400 under plov og 2.400 i permanent græs.

Jordens samlede befolkning for 1956 er opgjort til 2.735 mill. og udgør i dag formentlig mindst 2.800 mill. Det giver en befolkningstæthed på gennemsnitlig 0,70 person pr. ha. landbrugsareal, hvilket netop er halvt så mange som i Danmark, der har 1,4 indb. pr. ha.

Jordens landbrugsareal er fordelt på et stort antal lande, måske over 150, der omtrent danner ligeså mange økonomiske enheder.

Landene er ikke alene højst forskellige af størrelse, men varierer også stærkt såvel i klima og jordbund som i befolkningstæthed, erhvervsforhold, og levevis m. m.

Ingen af landene har alle de råstoffer og fabrikationer, som er nødvendige til forsyning med alt hvad der bruges til den nuværende materielle standard eller til at holde den vedlige. Selv de største lande som U. S. A. og Rusland er henvist til udveksling med andre lande.

Det er dog ikke alene den absolutte mangel på en eller flere varer, der er afgørende, det er også og ikke mindst den relative rigelighed eller knaphed, som gør udvekslingen fordelagtig.

Produktionsbetingelser og vilkår er afgørende for, hvilke produktioner, der opstår i et land, og det aftagende merudbytte i forbindelse med priser og prisrelationer er bestemmende for de enkelte produktioners omfang.

Derved bliver produktionerne af forskellig størrelse i forhold til hjemmeforbruget, således at der bliver overskud af nogle og underskud af andre, hvilket så kan udlignes ved udveksling mellem landene. Derimod er teorien om, at produktionen bør henlægges til det land, hvor produktionen er billigst grundforkert, da »billigheden« aftager med produktionens størrelse, efterhånden som merproduktionen bliver dyrere at fremstille.

Det ville være uoverkommeligt at karakterisere eller beskrive hvert enkelt land; man må prøve at inddele dem i grupper. Vi har jo den geografiske inddeling i verdensdele, men den er ikke tilstrækkelig, når man tænker på produktion og forbrug.

Ud fra et mangeårigt arbejde med dette problem og udfra de stedfindende, faktiske omsætninger inden for et mindre antal lande har jeg fundet, at følgende træk i den økonomiske struktur er mest afgørende for et lands stilling i omsætningen, nemlig:

1. Befolkningstæthed d. v. s. det antal indbyggere, et land har pr. ha. landbrugsareal, ikke pr. ha. af det totale areal, som almindeligvis anføres. Stor befolkningstæthed medfører stort behov i forhold til landbrugsarealet.

2. Industrialiseringsgrad, hvorved her forstås den procent af den samlede befolkning, som endnu er tilbage ved landbruget. Stærk industrialisering giver mulighed for større produktion i landbruget, både pr. ha. og pr. mand samt større produktion i det hele taget og dermed større købeevne.

Det er jo efterhånden velkendt at udspaltning eller afvandring fra landbruget til andre erhverv er nødvendig og ligefrem en forudsætning for økonomisk fremgang. Den kan også betegnes som fremadskridende arbejdsdeling. Og uden arbejdsdeling, ingen økonomisk udvikling.

Som eksempler kan nævnes procent af befolkningen ved landbruget i

	1880	1900	1930	1956
Danmark	50	40	30	19
Tyskland	40	30	20	13

I. LANDENES ØKONOMISKE STRUKTUR

Inddeling efter to faktorer giver 4 grupper og i mit første forsøg 1954[1]) kom jeg til nedenstående placering af de enkelte lande og verdensdele.

Det statitiske grundlag var spinkelt og inddelingen temmelig grov. Tallene i 3. kolonne er fundet ved multiplikation af første og anden talrække.

Til *gruppe 1,* de tyndtbefolkede og svagt industrialiserede, er henregnet Centralamerika, Sydamerika, Afrika, Tyrkiet, Rusland og Irland. Disse lande og verdensdele har kun 0,23 til 0,60 indb. pr. ha. landbrugsareal og har endnu 50–70 % af befolkningen ved landbruget. Der savnes industrielle hjælpemidler. Produktionen kan ikke være stor hverken pr. ha eller

[1]) Andelsbladet for 21. jan. 1954 og Agrarwirtschaft for juli samme år.

	Antal indbyggere pr. ha landbrugs-areal	Procent af totalbefolkningen ved landbrug	Antal personer ved landbruget pr. 100 ha landbrugsareal
Gruppe 1.	*Tyndt befolket – svagt industrialiseret*		
Centralamerika	0,40	66	26
Sydamerika	0,34	59	20
Afrika	0,23	73	16
Tyrkiet	0,57	60	34
Rusland	0,60	57	34
Irland	0,62	49	30
Gruppe 2.	*Tæt befolket – svagt industrialiseret*		
Asien	1,65	70	116
Italien	2,2	42	93
Grækenland	1,7	59	103
Portugal	1,7	45	74
Spanien	1,5	65	97
Gruppe 3.	*Tyndt befolket – stærkt industrialiseret*		
Canada	0,23	27	6
USA	0,34	15	5
Australien	0,025	14	1
New Zealand	0,15	17	3
Danmark	1,38	21	29
Sverige	1,70	25	42
Frankrig	1,40	26	38
Gruppe 4.	*Tæt befolket – stærkt industrialiseret*		
Belgien	4,9	12	58
Holland	4,3	20	87
Vesttyskland	3,8	14	53
England (UK)	3,6	5,5	20
Schweiz	3,5	20	70
Norge	2,2	22	48
Luxembourg	2,1	17	36
Østrig	2,0	22	43

pr. mand, og levefoden er følgelig lav. De har rigeligt med levnedsmidler eller kunne let have det, men overskudet af landbrugsvarer er forholdsvis lille, og består ofte af enkelte klimabestemte specialiteter.

En senere undersøgelse[2]) har vist, at nogle af landene i Centralamerika omkring det Karibiske hav er tæt befolkede, især Haiti, Trinidad, Jamaica og Portorico, som derfor skulle henføres til gruppe 2. Det samme gælder Ægypten, der således afviger fra det øvrige Afrika. Desuden kan tilføjes, at Jugoslavien, Polen, Ungarn og Rumænien, som ikke er nævnt i oversigten må henregnes til gruppe 1.

[2]) Tolvmandsbladet nr. 1 1959: Landenes økonomiske struktur og forsyningsmuligheder.

Til *gruppe 2* er henført Asien, Italien, Grækenland, Portugal og Spanien, som tætbefolkede og svagt industrialiserede med ca. 2 indb. pr. ha landbrugsareal og 50–70 % af befolkningen ved landbruget. Skønt der således er mange mennesker pr. ha ved landbruget, er produktionen i almindelighed ikke stor pr. ha, fordi der savnes industrielle hjælpemidler, og produktionen pr. mand er meget lille. Levefoden er lav, og købeevnen ringe.

Asien omfatter imidlertid højst forskelligartede lande. De vestlige områder undtagen Israel er tyndt befolkede ligesom Tyrkiet, medens de østlige og navnlig de sydøstlige er meget tæt befolkede. Det gælder især Indonesien med 7,37 indb. pr. ha samt Korea, Japan, Ceylon, Vietnam og Thailand medens Indien, Burma og Kina kun har godt 2 indb. pr. ha.

Stor befolkningstæthed og ringe købeevne er dog ingenlunde ensbetydende med mangel på levnedsmidler, det nødvendiggør blot, at kosten må være mere vegetabilsk end i rigere lande, hvis de vil eller må nøjes med egen produktion. Ris, gemyse, oliefrø, frugt og fisk samt små mængder mælk og lidt kød kan give en udmærket ernæring, og faktisk har befolkningen selv i det fjerne Østen tilstrækkeligt at spise eller kunne let have det ved bedre sociale tilstande.

Landene i *gruppe 3* er tyndt befolkede og stærkt industrialiserede. De oversøiske områder Canada, U. S. A., Australien og New Zealand har ca. 1/3 eller endnu færre indbyggere pr. ha og kun 14 til 27 % af befolkningen tilbage ved landbruget. Her er rigeligt med jord, samtidig med at alle tekniske hjælpemidler står til rådighed. Produktionen pr. ha er ikke særlig stor, det behøver den ikke at være, da produktionen pr. mand alligevel kan være og er overordentlig stor. Levefoden er derfor høj. Det er verdens største overskudslande og eksportører af landbrugsprodukter. Danmark, Sverige og Frankrig hører til samme gruppe, men de er tættere befolket og knap så stærkt industrialiserede. Danmark har den største produktion både pr. ha og pr. mand og har derfor det største overskud.

I *gruppe 4* findes de tætbefolkede og stærkt industrialiserede, vesteuropæiske lande. Belgien er tættest befolket med 5 indb. pr. ha, derefter kommer Holland med 4,3, Vesttyskland med 3,8, England (UK) med 3,6, fulgt af Schweiz, Norge og Østrig. I disse områder er altså knapt med jord, men da landene er stærkt industrialiserede – de har kun 5–22 % af befolkningen ved landbruget –, er landbrugsproduktionen stor pr. ha og ligeledes stor pr. mand ved landbruget, hvilket dog ikke forslår til den store befolkning. Købeevnen er stor og levefoden høj, hvorfor disse lande er verdens største importører af landbrugsprodukter. Enkelte af dem, og især Holland er samtidig eksportører af kostbare spiseafgrøder samt af animalske levnedsmidler, som imidlertid er fremstillet på basis af importerede foderstoffer. Stærkest industrialiseret er England, der kun har ca. 5 % af befolkningen ved landbruget og kun 20 personer ved landbruget for hver 100 ha.

Til denne gruppe hører også Hongkong, Israel, Japan og Tjekkoslovakiet.

Det forekommer mig, at de anførte data og betragtninger giver gode fingerpeg om, hvor der kan ventes overskud, og hvor der kan ventes at være indførselsbehov.

II. DEN FAKTISKE OMSÆTNING

Mere konkrete oplysninger om den øjeblikkelige situation får man ved at udfinde den faktiske omsætning på grundlag af landenes handelsstatistik. Tallene er ganske overvejende udregnet på grundlag af FAO's årbøger.

Da de fleste lande er eksportører og importører af samme vare og driver handel med et stort antal lande, er det imidlertid vanskeligt at få overblik over omsætningen, når både indførsel og udførsel skal anføres.

I årene omkring 1924 udarbejdede jeg sammen med min medarbejder E. Biermann i Berlin en speciel opgørelsesmetode, som giver et brugeligt og let overskueligt billede.

Først udregnes landets nettoeksport eller nettoimport af hver enkelt vare, hvorved opnås at landet kun kommer til at figurere en gang nemlig enten som nettoeksportør eller som nettoimportør. I reglen er et land ganske overvejende det ene eller det andet, og nettotallet viser landets faktiske bidrag til eller aftræk fra den øvrige verden.

Nettoeksporterne ordnes efter størrelse og lægges sammen, hvorefter udregnes procent for hvert land af den samlede nettoeksport. Det tilsvarende gøres med nettoimportlandene og begge kategorier opføres i et skema som følgende over produktion og omsætning af sukker 1956.

Tilsvarende oversigter har jeg i tidens løb fået udarbejdet over omsætningen af de mest betydende landbrugsprodukter i visse år især 1925, 1938 og 1950–54 samt for 1956 eller 1957. Arbejdet er udført af E. Bierman, S. P. Jensen, Th. Larsen og Schmidt Mortensen med assistance af Aage Due.

Det er et meget stort materiale, som desværre aldrig er blevet samlet, men kun offentliggjort brudstykvis i forskellige danske landbrugsblade navnlig Andelsbladet, Vort Landbrug og Jydsk Landbrug samt i beretning fra den internationale konference for landøkonomer i U. S. A. 1952 og i beretning fra Hochschultagung i Kiel 1957.

I det følgende skal anføres nogle led fra hver af de nyeste for håndenværende oversigter. De viser produktionens størrelse, samlet nettoeksport og samlet nettoimport og desuden de største eksportlandes og de største importlandes andele deri, således at man let kan beregne de absolutte mængder for hvert land.

Produktion og omsætning af sukker 1956.

Produktion 41,3 mill. tons centrif. (Deraf 25,0 af sukkerror, 16,3 af sukkerroer).
Nettoeksport 14,3 mill. tons. Nettoimport 14,5 mill. tons.

Nr.	Netto-eksport	1000 t	%
1	Cuba	5381	37,6
2	Porto Rico	1029	7,2
3	Hawai	990	6,9
4	Filippinerne	937	6,5
5	Australien	751	5,2
6	Dom. Republik	696	4,9
7	Formosa	652	4,6
8	Mauritius	540	3,8
9	Peru	434	3,0
10	Jamaica	379	2,6
11	Frankrig	348	2,4
12	Brit. Guyana	250	1,7
13	Reunion	186	1,3
14	Syd-Afr. Union	183	1,3
15	Indonesien	179	1,3
16	Barbados	142	1,0
17	Fiji Øerne	132	0,9
18	Guadeloupe	123	0,9
19	Tjekkoslovakiet	109	0,8
20	Mozambique	100	0,7
21	Haiti	83	0,6
22	Belg. + Luxembourg	83	0,6
23	Martinique	72	0,5
24	Polen	66	0,5
25	Colombia	65	0,5
26	St. Kitts-Nevis	49	0,3
27	Østtyskland	46	0,3
28	Venezuela	34	0,2
29	Mexico	33	0,2
30	Angola	32	0,2
31	Trinidad og Tobago	32	0,2
32	Danmark	32	0,2
33	Ryukyu Øerne	30	0,2
34	Antigua	27	0,2
35	Andre lande	85	0,6
	I alt ..	14310	99,9

Nr.	Netto-import	1000 t	%
1	USA	5699	39,2
2	England	1734	11,9
3	Japan	1190	8,2
4	Canada	669	4,6
5	Indien (1955)	450	3,1
6	Fr. Marokko	317	2,2
7	Iran	293	2,0
8	Vesttyskland	282	1,9
9	Mal. – Singapore	225	1,5
10	Svejts	222	1,5
11	Ceylon	206	1,4
12	Holland	179	1,2
13	Algier	172	1,2
14	Norge	170	1,2
15	Irak	153	1,1
16	Finland	145	1,0
17	USSR	128	0,9
18	Portugal	127	0,9
19	Sudan	124	0,9
20	Korea	123	0,8
21	Jugoslavien	120	0,8
22	Grækenland	99	0,7
23	New Zealand	96	0,7
24	Pakistan	95	0,7
25	Jordan	92	0,6
26	Fr. Vest Afrika	87	0,6
27	Chile	79	0,5
28	Tunis	77	0,5
29	Sverige	75	0,5
30	Uruguay	69	0,5
31	Hong-Kong	60	0,4
32	Østrig	59	0,4
33	Nigeria	58	0,4
34	Viet-Nam	53	0,4
35	Israel	52	0,4
36	Rhodesia + Nyasaland	50	0,3
37	Syrien	46	0,3
38	Irland	46	0,3
39	Kina	44	0,3
40	Kenya	42	0,3
41	Aden	41	0,3
42	Bolivia	41	0,3
43	Ghana	35	0,2
44	Libanon	33	0,2
45	Togoland	27	0,2
46	Andre lande	345	2,4
	I alt ..	14529	99,9

1. *Hvede og hvedemel 1956.* Produktion 231,6 mill. t hvede.
   Nettoeksport: 28 mill. t. Nettoimport: 26 mill. t.
   Eksportlande: U. S. A. 43,2, Canada 32,1, Australien 12,2, Argentina 9,1, Uruguay 1,6 %.
   Importlande: England 20,1, Vesttyskland 10,2, Japan 8,9, Brasilien 5,7, Jugoslavien 5,1, Indien 4,2, Holland 3,3, Polen 2,9, Ægypten 2,5, Belgien-Lux. 2,1 %.

2. *Rug 1956.* Produktion 28,5 mill. t.
   Nettoeksport: 1.058.000 t. Nettoimport: 970.000 t.
   Eksportlande: Canada 26,4, Vesttyskland 20,5, U. S. A. 17,5, Argentina 14,9, Rusland 14,9, Ungarn 3,9 %.
   Importlande: Polen 31,9, Danmark 13,9, Finland 12,9, Belgien 8,9, Holland 8,9, Norge 5,8 %.

3. *Byg 1956.* Produktion 89,0 mill. t.
   Nettoeksport: 5,58 mill. t. Nettoimport: 5,83 mill. t.
   Eksportlande: Canada 31,6, U. S. A. 20,7, Australien 11,2, Argentina 10,4, Fr. Marokko 8,0, Syrien 5,4, Iraq 5,2, Rusland 3,3 %.
   Importlande: Vesttyskland 30,2, Japan 15,8, England 11,7, Holland 11,0, Belgien 9,9 %.

4. *Havre 1956.* Produktion 68,8 mill. t.
   Nettoeksport: 1,1 mill. t. Nettoimport: 1,05 mill. t.
   Eksportlande: U. S. A. 32,1, Argentina 25,8, Australien 18,5, Canada 14,1, Rusland 5,5, Tyrkiet 1,8 %.
   Importlande: Holland 26,7, Vesttyskland 20,6, Schweiz 13,0, Belgien-Lux. 10,0, Italien 8,3, Sverige 3,3, Finland 2,9 %.

5. *Majs 1956.* Produktion 177,9 mill. t.
   Nettoeksport: 6,15 mill. t. Nettoimport: 5,91 mill. t.
   Eksportlande: U. S. A. 48,1, Argentina 17,3, Sydafrika 14,1, Rumænien 4,5, Fr. Marokko 2,2, Angola 2,1 %.
   Importlande: England 26,5, Vesttyskland 11,5, Holland 10,9, Italien 7,4, Frankrig 7,0, Belgien-Lux. 6,5, Japan 5,8, Canada 2,9 %.

6. *Hvede, rug, byg, havre og majs tilsammen 1956.* Produktion 605,9 mill. t.
   Nettoeksport: 40,7 mill. t. Nettoimport: 38,6 mill. t.
   Eksportlande: U. S. A. 41,1, Canada 27,1, Argentina 11,4, Australien 10,4, Fr. Marokko 1,8 %.
   Importlande: England 19,4, Vesttyskland 13,2, Japan 9,3, Holland 6,5, Belgien-Lux. 4,5, Brasilien 3,9, Jugoslavien 3,4, Italien 3,3, Indien 2,8, Polen 2,8, Frankrig 2,4, Schweiz 2,3, Ægypten 1,9, Østrig 1,8, Norge 1,4 %.

7. *Ris 1956.* Produktion 215,2 mill. t.
Nettoeksport: 5,65 mill. t. Nettoimport: 5,16 mill. t.
Eksportlande: Burma 33,0, Thailand 22,4, U. S. A. 16,3, Italien 6,2, Kina 6,1, Ægypten 3,8, Formosa 1,9, Brasilien 1,8 %.
Importlande: Indonesien 14,8, Japan 14,7, Mal.-Singapore 10,1, Ceylon 9,5, Pakistan 7,4, Indien 5,5, Hongkong 5,3, Kuba 2,6, Rusland 2,3, Vesttyskland 2,2 %.

8. *Hirse (Milokorn) 1956.* Produktion 77,2 mill. t.
Nettoeksport: 1,73 mill. t. Nettoimport: 1,74 mill. t.
Eksportlande: U. S. A. 79,9, Argentina 9,8, Australien 3,0, Fr. Marokko 1,4, Sudan 1,0 %.
Importlande: England 23,6, Holland 17,8, Belgien 15,8, Danmark 12,6, Norge 6,3, Vesttyskland 6,0, Sverige 4,2, Israel 4,1 %.

Mærk: Angivelser af produktionens størrelse for de følgende varer (nr. 9–36) omfatter ikke Rusland. I enkelte tilfælde er Ruslands produktion dog nævnt særskilt.

9. *Kondenseret og tørret mælk 1956.* Produktion 4,2 mill. t.
Nettoeksport: 750.000 t. Nettoimport: 702.000 t.
Eksportlande: Holland 39,1, U. S. A. 34,5, Australien 8,4, New Zealand 7,1, Danmark 6,1 %[3]).
Importlande: Philippinerne 13,5, Malaya-Singapore 12,8, Indien 6,0, Venezuela 5,7, Indonesien 5,6, Thailand 5,3, England 3,6, Japan 3,0, Vietnam 2,7, Grækenland 2,4, Burma 2,4 %.

10. *Ost 1956.* Produktion 2,9 mill. t.
Nettoeksport: 371.000 t. Nettoimport: 310.000 t.
Eksportlande: New Zealand 24,5, Holland 24,3, Danmark 15,6, U. S. A. 14,6, Schweiz 5,4, Australien 4,6, Finland 3,5, Frankrig 2,2 %.
Importlande: England 44,2, Vesttyskland 21,3, Belgien-Lux. 11,3, Algier 4,2, Grækenland 2,3, Venezuela 1,9 %.

11. *Smør 1956.* Produktion 3,9 mill. t.
Nettoeksport: 540.000 t. Nettoimport: 504.000 t.
Eksportlande: New Zealand 30,7, Danmark 22,4, Australien 15,6, U. S. A. 13,7, Holland 5,9, Sverige 3,1, Argentina 3,0, Finland 1,9 %.
Importlande: England 70,6, Vesttyskland 6,9, Frankrig 2,6, Italien 2,0, Østtyskland 1,4, Schweiz 1,2 %.

[3]) 1957 var U. S. A. langt foran Holland.

12. *Okse- og kalvekød* (incl. levende kvæg) *1956*. Produktion 25,8 mill. t. Nettoeksport: 1.238.000 t. Nettoimport: 1.210.000 t.
Eksportlande: Argentina 32,0, Irland 14,7, Australien 10,3, New Zealand 9,6, Danmark 9,5, Jugoslavien 2,8, Fr. V. Afrika 2,7, Uruguay 2,3 %.
Importlande: England 49,2, Vesttyskland 14,8, Italien 7,4, Nigeria 2,1, Rusland 1,9, Hongkong 1,8, Grækenland 1,7, Ghana 1,7 %.

13. *Fåre- og lammekød 1956*. Produktion 4,1 mill. t.
Nettoeksport: 392.000 t. Nettoimport: 393.000 t.
Eksportlande: New Zealand 70,4, Argentina 14,3, Australien 8,9, Uruguay 2,0, Irland 1,5 %.
Importlande: England 89,3, Rusland 3,1, Frankrig 2,3, Grækenland 1,5 %.

14. *Svinekød incl. bacon og levende svin 1956*. Produktion 20,8 mill. t. Nettoeksport: 593.000 t. Nettoimport: 574.000 t.
Eksportlande: Danmark 42,7, Polen 10,8, Holland 9,4, Kina 9,1, Ungarn 5,2, Argentina 4,2, Canada 4,2 %.
Importlande: England 59,8, Vesttyskland 11,8, Hongkong 9,8, Rusland 3,3, Cuba 2,8, Italien 2,1, Østrig 1,9, Ghana 1,0 %.

15. *Andet kød 1956*. (Slagteaffald, fjerkræ m. m.). Produktion 10,2 mill t. Nettoeksport: 268,000 t. Nettoimport: 244.000 t.
Eksportlande: U. S. A. 25,0, Argentina 16,4, Holland 12,3, Danmark 11,2, Australien 9,0, New Zealand 7,5 %.
Importlande: England 39,3, Vesttyskland 38,1, Italien 8,2, Israel 4,5, Schweiz 3,3, Sverige 1,2, Hongkong 1,2 %.

16. *Æg i skal samt flydende og tørrede 1957*. Produktion 10,9 mill t. Nettoeksport: 500.300 t. Nettoimport: 456.300 t.
Eksportlande: Holland 31,7, Danmark 20,6, Finland 10,0, Kina 8,5, Australien 4,7, Polen 4,5, U. S. A. 4,3 %.
Importlande: Vesttyskland 54,9, Italien 10,4, Venezuela 5,3, Hongkong 4,6, Schweiz 4,1, Østtyskland 3,6, Rusland 2,7, Frankrig 2,5 %.

17. *Svinefedt 1956*. Produktion 3,8 mill. t.
Nettoeksport: 397.000 t. Nettoimport: 353.000 t.
Eksportlande: U. S. A. 71,0, Holland 14,1, Argentina 5,3, Frankrig 5,0, Danmark 2,8 %.
Importlande: England 28,0, Cuba 22,1, Jugoslavien 11,9, Vesttyskland 11,6, Peru 4,5, Østrig 4,0 %.

18. *Talg 1956*. Produktion 2,8 mill. t.
Nettoeksport: 816.000 t. Nettoimport: 720.000 t.
Eksportlande: U. S. A. 84,4, Australien 6,1, New Zealand 6,0 %.
Importlande: Italien 15,3, Japan 14,7, Vesttyskland 10,3, Holland 8,9, England 8,2, Sydafrika 5,1, Mexico 4,7, Ægypten 4,2, Polen 3,2, Spanien 2,6, Cuba 2,5 %.

19. *Sukker 1956*. Produktion 36,6 mill. t. (+ Rusland 4,7 mill. t.)
Nettoeksport: 14.310.000 t. Nettoimport: 14.527.000 t.
Eksportlande: Cuba 37,6, Porto Rico 7,2, Hawaii 6,9, Philippinerne 6,5, Australien 5,2 %.
Importlande: U. S. A. 39,2, England 11,9, Japan 8,2, Canada 4,6 %.

20. *Palmeolie 1957*. Produktion 1,1 mill. t.
Nettoeksport: 570.000 t. Nettoimport: 512.000 t.
Eksportlande: Nigeria 29,6, Belg. Congo 27,0, Indonesien 22,6, Malaya-Singapore 10,1, Belgien 5,6 %.
Importlande: England 37,4, Vesttyskland 14,7, Holland 14,6, Frankrig 5,9, Indien 3,6 %.

21. *Copra 1956*. Produktion 3,4 mill. t.
Nettoeksport: 1.584.000 t. Nettoimport: 1.575.000 t.
Eksportlande: Philippinerne 61,0, Indonesien 18,4, Austr. Ny Guinea 4,0, Ceylon 3,7, Mozambique 2,6, Ny Hebriderne 1,8, Fr. Oceania 1,3 %.
Importlande: U. S. A. 19,2, Vesttyskland 18,9, Holland 8,7, Frankrig 5,8, Indien 5,5, England 5,4, Malaya-Singapore 5,3, Columbia 5,1, Sverige 4,9, Danmark 3,4 %.

22. *Bomuldsfrø 1957*. Produktion 14,7 mill. t. (+ Rusland 2,9).
Nettoeksport: 383.500 t. Nettoimport: 311.600 t.
Eksportlande: Sudan 46,8, Nicaragua 17,4, Syrien 14,3, Nigeria 7,8, Angola 3,3, U. S. A. 2,6 %.
Importlande: England 39,1, Japan 14,2, Vesttyskland 13,3, Libanon 11,5, Ægypten 10,1, Grækenland 7,7 %.

23. *Fåreuld 1957*. Produktion 1,1 mill. t.
Nettoeksport: 729.200 t. Nettoimport: 751.200 t.
Eksportlande: Australien 50,3, New Zealand 20,5, Argentina 7,9, Sydafrika 7,5, Uruguay 2,7, Pakistan 1,5 %.
Importlande: England 22,6, Frankrig 16,1, U. S. A. 11,9, Japan 10,0, Vesttyskland 9,5, Italien 8,4, Rusland 5,8, Belgien-Lux. 3,2 %.

24. *Silke 1957.* Produktion 28.550 t.
Nettoeksport: 7.748 t. Nettoimport: 6.913 t.
Eksportlande: Japan 57,8, Kina 38,4, Korea 1,4, Iran 1,0 %.
Importlande: U. S. A. 37,3, Rusland 22,7, Frankrig 13,8, England 7,1, Schweiz 5,8, Indien 3,8 %.

25. *Bomuld 1957.* Produktion 9,5 mill. t.
Nettoeksport: 3,15 mill. t. Nettoimport: 3,18 mill. t.
Eksportlande: U. S. A. 48,8, Mexico 9,0, Ægypten 8,4, Rusland 6,7, Pakistan 3,4, Syrien 2,6, Peru 2,4, Brasilien 2,1, Tyrkiet 1,9 %.
Importlande: Japan 18,5, England 11,7, Vesttyskland 11,0, Frankrig 9,8, Italien 6,0, Polen 3,8, Belgien-Lux. 3,4 %.

26. *Jute 1957.* Produktion 2,6 mill. t.
Nettoeksport: 807.500 t. Nettoimport: 911.900 t.
Eksportlande: Pakistan 97,2, Thailand 1,8, Nepal 0,5 %.
Importlande: England 16,5, Indien 13,4, Frankrig 11,0, Vesttyskland 10,1, Belgien-Lux. 10,1, U. S. A. 6,6, Italien 6,1, Japan 4,5, Polen 2,5 %.

27. *Sisal og andre agave taver 1956.* Produktion 800.000 t.
Nettoeksport: 482.000 t. Nettoimport: 466.000 t.
Eksportlande: Tanganyika 39,2, Brasilien 22,2, Angola 7,9, Kenya 7,5, Indonesien 6,5 %.
Importlande: U. S. A. 24,5, England 13,7, Vesttyskland 11,6, Frankrig 11,2, Canada 6,4, Holland 4,7 %.

28. *Hør 1956.* Produktion 270.000 t. (+ Rusland 520.000 t.)
Nettoeksport: 209.000 t. Nettoimport: 229.000 t.
Eksportlande: Holland 62,2, Frankrig 34,4, U. S. A. 1,0, Rusland 1,0, Ægypten 1,0, Danmark 1,0.
Importlande: Belgien-Lux. 54,1, England 22,3, Vesttyskland 11,8, Italien 3,1, Japan 1,7 %.

29. *Naturgummi 1956.* Produktion 1,9 mill. t. (Er utvivlsomt betydelig større, statistikken meget ufuldstændig).
Nettoeksport: 1,96 mill. t. Nettoimport: 1,92 mill. t.
Eksportlande: Indonesien 41,3, Mal.-Singapore 32,1, Thailand 6,8, Ceylon 4,5, Vietnam 3,2, Sarawak 21,1 %.
Importlande: U. S. A. 30,2, England 15,2, Frankrig 7,4, Vesttyskland 7,3, Japan 5,9, Rusland 5,8, Kina 3,7, Italien 3,1 %.

30. *Humle 1957*. Produktion 62.000 t.
Nettoeksport: 17.290 t. Nettoimport: 17.000 t.
Eksportlande: U. S. A. 34,8, Vesttyskland 21,9, Tjekkoslovakiet 17,5, Jugoslavien 13,8, England 11,3, New Zealand 0,8 %.
Importlande: Irland 11,5, Mexico 7,6, Canada 7,8, Belgien-Lux. 6,7, Brasilien 5,8, Cuba 5,5 %.

31. *Vin 1957*. Produktion 17,5 mill. t.
Nettoeksport: 25,5 mill. hl. Nettoimport: 26,8 mill. hl.
Eksportlande: Algier 62,7, Italien 7,2, Portugal 7,1, Spanien og Can. øer 5,8, tidl. Fr. Marocco 5,2, Tunis 5,0, Jugoslavien 2,6, Bulgarien 0,9 %.
Importlande: Frankrig 60,3, Vesttyskland 12,2, Schweiz 5,1, Angola 2,8, England 2,6, Belgien-Lux. 2,4 %.

32. *Tobak 1957*. Produktion 3,4 mill. t.
Nettoeksport: 658.000 t. Nettoimport: 585.000 t.
Eksportlande: U. S. A. 25,9, Tyrkiet 13,5, Grækenland 10,5, Rhodesia-Nyasaland 9,6, Bulgarien 7,4, Kina 6,6, Indien 5,3, Brasilien 4,5 %.
Importlande: England 24,3, Rusland 14,5, Vesttyskland 12,9, Holland 5,1, Frankrig 4,8, Belgien-Lux. 4,2 %.

33. *Kaffe 1957*. Produktion 3,1 mill. t.
Nettoeksport: 2,15 mill. t. Nettoimport: 2,17 mill. t.
Eksportlande: Brasilien 39,8, Columbia 13,4, Fr. Vestafrika 5,2, Mexico 4,1, Uganda 4,0, El Salvador 3,9, Belgisk Congo 3,1, Guatemala 2,9 %.
Importlande: U. S. A. 56,3, Frankrig 8,3, Vesttyskland 7,0, Italien 3,6, Sverige 2,6 %.

34. *Cacao 1957*. Produktion 761.000 t.
Nettoeksport: 780.000 t. Nettoimport: 790.000 t.
Eksportlande: Ghana 33,9, Nigeria 17,5, Brasilien 14,1, Fr. Vestafrika 8,5, Fr. Cameron 6,9 %.
Importlande: U. S. A. 27,9, Vesttyskland 13,7, England 12,2, Holland 9,6, Frankrig 7,5, Rusland 5,6 %.

35. *Te 1957*. Produktion 830.000 t.
Nettoeksport: 501.000 t. Nettoimport: 528.000 t.
Eksportlande: Indien 40,0, Ceylon 33,3, Kina 8,3, Indonesien 7,1, Formosa 2,4, Japan 1,9, Rhodesia Nyasaland 1,7, Kenya 1,5 %.
Importlande: England 47,5, U. S. A. 8,5, Australien 5,1, Canada 3,9, Irak 3,1, Ægypten 2,9, Rusland 2,8 %.

36. *Kartofler 1957.* Produktion 193,6 mill. t.
Nettoeksport: 1 mill. t. Nettoimport: 0,9 mill. t.
Eksportlande: Holland 27,7, Spanien 10,0, Frankrig 8,8, Danmark 7,1, U. S. A. 5,9, Polen 5,1, Irland 4,9 %.
Importlande: England 19,6, Vesttyskland 11,2, Algier 9,8, Uruguay 7,2, Belgien-Lux. 6,3, Ceylon 3,9 %.

Der kunne være god grund til at knytte bemærkninger til omsætningen i hver af de opførte varer eller varegrupper, og navnlig til at drage sammenligninger med omsætningen i tidligere år, men jeg skal her indskrænke mig til et forsøg på at angive hovedlinierne i landbrugsvarernes internationale bevægelser:

Alle slags korn, undtagen ris, kommer fra U. S. A., Canada, Argentina, Australien og enkelte andre tyndt befolkede lande og går til alle tætbefolkede, især de stærkt industrialiserede som England, Vesttyskland, Japan, Belgien, Holland o. s. v., men naturligvis også lande, hvor korndyrkning af en eller flere årsager er af forholdsvis ringe omfang som f. eks. Brasilien. Det er i overensstemmelse med, at kornproduktion kræver megen jord.

Hvede produceres i større mængder end nogen anden kornart og er sammen med rug det vigtigste madkorn i den vestlige verden.

Ris, hvoraf der avles omtrent lige så mange mill. t. som af hvede (215 mod 232) er det almindeligste madkorn for ca. 1.100 mill. mennesker i Asien eller henimod halvdelen af jordens befolkning.

I de senere år foregår en vis udligning, idet hvede vinder indpas i Østen, især gennem amerikanske leveringer, medens ris bliver mere almindelig spise i Vesten.

Den samlede årsproduktion af alle slags korn kan for 1956 opgøres til 898 mill. t. Forbruget til menneskelig ernæring udgør næppe mere end 350 mill. t. (120 kg årligt pro persona). Forbruget til udsæd kan anslås til 80–100 mill. t og forbruget til industri til 20–30 mill. t. Det bliver 470 mill. t. De resterende 435 mill. t eller henimod halvdelen af hele kornhøsten må henføres til foderresten og søges udnyttet gennem husdyr.

Kød af drøvtyggere – kvæg og får – kommer ligeledes fra tyndt befolkede lande og går til tætbefolkede, men kun til de stærkt industrialiserede, d. v. s. de velhavende og ganske særlig til England. Af oksekød har Argentina gennem årene været langt den største eksportør, dog mindre fremtrædende i de sidste 10 år end før krigen.

Det er karakteristisk, at tætbefolkede industrilande indfører kød, selv om de ellers lægger stor vægt på selvforsyning. Det skyldes at produktion af drøvtyggerkød kræver megen jord og følgelig er for dyr at gennemføre i tæt befolkede lande ud over visse mængder svarende til for håndenværende arealer.

Om et tyndt befolket land får overskud af korn eller af kød afhænger af klimaet og specielt af nedbøren. Irland med megen fugtighed og god græsvækst eksporterer kvæg og kød; Tyrkiet med ringe nedbør derimod korn. Fåre- og lammekød kommer hovedsagelig fra den sydlige halvkugle, Australien, New Zealand og Argentina, hvor produktion af uld spiller en betydelig rolle. De to små lande, New Zealand og Danmark tilsammen er verdens største eksportører af kød ialt. Det samme er i endnu højere grad tilfældet med smør og ost.

Produktion af mælk kræver også megen jord, men forudsætter samtidig mere intensiv drift og flere industrielle hjælpemidler. Mælkeprodukter kommer derfor fra højt udviklede landbrug i tyndt befolkede lande som New Zealand, Danmark, Australien og Canada, altså de tempererede zoner og går til alle tætbefolkede og højt industrialiserede lande, som har råd til at indføre sådanne kostbare og værdifulde levnedsmidler.

Mælkeprodukterne deler sig imidlertid i fedtstoffer og protein.

Smørfedt kan erstattes med andre fedtstoffer som planteolier m. m. til fremstilling af margarine og lign. Vegetabilske fedtstoffer produceres overvejende i sydligere lande, da dannelse af fedtstoffer kræver megen solenergi. Produktion og international omsætning af plantefedt er mange gange større end af smør, og der spises langt større mængder fedtstoffer, end der kunne fremstilles af mælk. Afsætning af smør er således et spørgsmål om priser, da de fleste hellere vil spise smør end margarine.

Protein har derimod i en lang årrække været genstand for stigende efterspørgsel og får stadig større værdi i sammenligning med smørfedt.

Andre dyriske fedtstoffer end smør, således som svinefedt og oksetalg må betragtes som biprodukter fra produktionen af flæsk og oksekød. Tilsammen fremkommer de i større mængde og er genstand for større international omsætning end smør. Karakteristisk nok kommer de hovedsagelig fra velhavende oversøiske lande, især U. S. A., hvor man kan tillade sig at spise kød fra velfedede dyr og sælge fedtet til en hvilken som helst pris. Blandt importørerne er de fattige lande især Kuba derimod mere fremtrædende end for smørrets vedkommende.

Svinekød og æg kan fremstilles i nærheden af forbrugscentrene, selv om der ikke er ret megen jord til rådighed. Følgelig er der hidtil ikke kommet ret meget af disse produkter fra oversøiske lande til Europa, snarere går det den anden vej, d. v. s. at kornet har været i Europa til forædling.

Der er to store omsætningscentre for svinekød, nemlig i Europa fra Danmark, Polen og Holland til England og i Østen fra Kina til Hongkong.

Noget lignende kan siges om æg, men her er det Holland og Danmark, som leverer til Tyskland, medens Kina også leverer æg til Hongkong. Andre importører er Venezuela, Italien og Schweiz.

Det er bemærkelsesværdigt, at Kina og visse andre lande i Østen har

overskud af svinekød, æg og fjerkrækød, og at Hongkong er største aftager. Hongkong er jordens tættest befolkede økonomienhed, ca. 200 indb. pr. ha, og forsyningen er dog bedre end i flere andre asiatiske områder. Selvforsyning er altså ikke afgørende men derimod evnen til at skaffe fornødne levnedsmidler, ligegyldigt hvor de kommer fra.

Under vore dages transportmuligheder kan forædlede produkter sendes over lange afstande. Dette er bl. a. kommet frem ved eksport af fjerkrækød fra U. S. A. til Europa og hænger sammen med store industrielle enheders overlegenhed. Meget store rationelle svine- og fjerkræfabrikker truer med at tage disse produktioner fra landbruget.

Den internationale omsætning af *grøntsager og frugt* er ikke taget med i foranstående oversigter. Den er i reglen dikteret af klimatiske og sæsonmæssige forskelle. Algier er verdens største eksportør af vin. Det overrasker at Frankrig er største nettoimportør af denne vare.

Ved gennemgang af det forelagte materiale bliver man slået af to forhold der fortjener at fremhæves, nemlig:

1) Englands fuldstændig dominerende stilling i importen af landbrugsvarer.

England er verdens største importør af korn (ca. 20 %) og langt den største importør af husdyrprodukter; aftager godt 60 % af svinekød, 90 % af fåre- og lammekød, 40–50 % af oksekød, 70 % af smør og mere end 40 % af ost. I 1938 aftog England desuden 58 % af æg; det var 207.000 t. Denne import er nu omtrent erstattet med korn, idet indførslen af æg i 1957 kun var 8.000 t. Desuden aftager England 20 % af sukker og store mængder grøntsager og frugt, har større import af planteolier end af smør, indfører store mængder svinefedt og talg så vel som andet slagteaffald. Hertil kommer en vældig import af uld samt af bomuld og de fleste andre vegetabilske råstoffer.

Disse kendsgerninger lader ingen tvivl om, at det er *befolkningstætheden i forbindelse med industrialiseringen, der er afgørende for afsætning af landbrugsvarer.*

2) Danmarks fremtrædende andel i eksporten af husdyrprodukter skyldes ringe befolkningstæthed, stærk industrialisering, samt klima og beliggenhed. Danmark er verdens største eksportør af svinekød, næststørste eksportør af smør og æg, nr. 3 af ost, nr. 5 af okse- og kalvekød og har betydelig eksport af forskellige andre husdyrprodukter.

Dette får os til at erindre forskellen på produktion og eksport. Danmarks produktioner er kun små i sammenligning med de store lande som Rusland, U. S. A., Tyskland, Frankrig m. fl., men i den internationale omsætning af husdyrprodukter spiller Danmark en stor rolle – er på en måde en stormagt.

Dette gør snarest Danmarks stilling mindre sikker, idet små forskyd-

ninger i produktion og forbrug i et stort aftagerland kan øve stor indflydelse.

Et par varegrupper fortjener særskilt omtale:

Den ene gruppe er udsæd, avlsdyr og andet *Formeringsmateriale*. Omsætningen heraf er ikke specielt afhængig af befolkningstæthed eller industrialiseringsgrad. Disse varer går deres egne veje efter avlsværdi, dyrkningsværdi og behov m. m. Den nødvendige overpris opnås enten ved høj pris en gang for alle eller ved licenser for fremavl og formering. Både planteavl og husdyravl i Danmark er ganske overvejende grundlagt på formeringsmateriale fra udlandet, og nye tilførsler finder stadig sted. På den anden side har Danmark i den nyere tid eksporteret både sorter, stammer og avlsdyr.

Den anden specielle varegruppe, er *konserves* og andre preserverede levnedsmidler. Af nærliggende grunde er forbruget af sådanne varer steget kolossalt, og vil utvivlsomt stige yderligere. Mangel på hushjælp, større holdbarhed, lettere transport og fordeling og forskellige bekvemmeligheder findes at opveje den lidt ringere kvalitet.

Det drejer sig især om konserves af mælk, kød, gemyse og frugt.

Som anført i oversigt nr. 9 androg den samlede nettoeksport af mælkekonserves 1956 ca. 750.000 t, overvejende fra Holland og U.S.A., Australien, New Zealand og Danmark. Eksporten er meget spredt, den fordeler sig faktisk på alle lande, især i de varmere zoner, hvor fremskaffelse af frisk og sund mælk er forbundet med store vanskeligheder, og går fortrinsvis til kolonier af europæere og amerikanere samt til skibsproviantering. Danmark eksporterede 1958 ca. 65.000 t fordelt på over 100 lande; største aftagere var Burma, Singapore, Venezuela, Thailand, Vesttyskland og England.

Af kødkonserves udgjorde nettoeksporten fra alle lande 1956 ca. 340.000 t. Den er ikke inkluderet i de forannævnte omsætninger af forskellige kødsorter. Danmarks eksport androg 52.000 t i 1951, 62.000 t i 1956 og 71.000 i 1958. Største aftagere var her England med ca. halvdelen, U. S. A. med 1/3 og Venezuela med omtrent en tiendedel, men små mængder leveres til mangfoldige lande.

Af gemyse og frugtkonserves er forbrug og omsætning ligeledes stærkt stigende. Fremgangen er størst for frosne varer.

Karakteristisk for alle disse og andre levnedsmidler i konserveret stand er, at fremstilling og eksport ikke er bundet til landet, der har den egentlige vare, men derimod knyttet til industrien. For eksempel har Holland fuldt så stor eksport af kødkonserves som Danmark, skønt Holland har underskud af kød, medens Danmark har et mægtigt overskud. Det viser sig også ved, at England og Vesttyskland har eksport både af mælkekonserves og kødkonserves. I disse tilfælde spiller prismanipulationer dog sikkert en betydelig rolle.

For dansk landbrug er hovedspørgsmålet, i hvilket omfang konserveseksporten betyder forøget afsætning eller den blot træder i stedet for afsætning af samme vare i den almindelige form. Produktionen af konserves vokser overalt. Flere og flere lande får de fornødne fabrikker og lægger an på eksport, det gælder endog Kina som forsøger at erobre markeder i Malaya-Singapore, hvor Danmark er leverandør. Det er givet, at Danmark må være med i kapløbet, og der skulle også være chancer for udvidelser. Egentlig nye markeder kan dog ikke findes, da alle lande forlængst er med i omsætningen.

III. BETINGELSER

Som det fremgår af foranstående beror den internationale omsætning dels på naturgivne og dels på samfundsskabte tilstande og er derfor i hovedtrækkene af ret konstant karakter. Men i tidens løb sker naturligvis ændringer, som øver indflydelse på omsætningen. Det kan være ændringer i produktion, ændringer i levemåde, politiske omslag, og det kan være ændringer som følge af den økonomiske udvikling. Disse sidste kan kaldes naturlige ændringer, og de er både de vigtigste og de sikreste.

Her møder vi atter de to grundlæggende faktorer, befolkningstæthed og industrialiseringsgrad.

Verdens *befolkning* stiger for tiden 1–1,5 % om året. Det betyder imidlertid ikke så meget som almindeligt antaget. 1,4 % giver 39,4 mill. Det er rundt regnet 1 person for hver 100 ha landbrugsareal, hvilket næppe kan mærkes og sagtens kan mere end opvejes ved forøgelse af planteproduktionen og forbedring af dens udnyttelse. Desuden kunne befolkningstilvæksten let opvejes ved en lille ændring i kostens sammensætning i retning af mere vegetabilsk føde.

Den anden faktor, *Industrialiseringen* er af langt større virkning, idet den betyder, at mange personer går fra landbruget til andre erhverv, og at produktionen pro persona stiger over det hele, hvilket giver større købeevne og mulighed for større konsum af animalske levnedsmidler. At dette øver stor indflydelse på forbruget må stå klart, når det erindres, at der til fremstilling af 1 kalorie i animalske levnedsmidler gennemsnitlig er brugt 5 fordøjelige kalorier i foderet.

En vegetar spiser ca. 1 foderenhed (3000 kal.) om dagen. Gennemsnitsdanskeren med ca. 3250 kal. og godt 40 % animalier bruger 3 F. E. om dagen.

For jordens befolkning vil 2750 kal. om dagen være fuldt tilstrækkelig[4]); det er netop 1 mill. kal. om året. På grundlag heraf kan opstilles følgende forbrugsskala:

[4]) Die Ernährung von Mensch und Tier, Dr. Walther Krüger og Kurt Böhme, Göttingen.

Udelukkende plantefode		1 mill. kal.	=	333	F.E.	årligt
25 % Animalier	$^3/_4+^1/_4\times 5 = 2$	– –	=	666	–	–
50 % Animalier	$^1/_2+^1/_2\times 5 = 3$	– –	=	999	–	–
75 % Animalier	$^1/_4+^3/_4\times 5 = 4$	– –	=	1332	–	–
100 % Animalier	$0+1\times 5 = 5$	– –	=	1665	–	–

Heraf ses yderligere, hvad øget konsum af animalske levnedsmidler betyder i forbruget af planteprodukter.

Og industrialiseringen skrider frem i alle lande.

Spørgsmålet er så, om den forøgelse, der samtidig sker i landbrugsproduktionen er mindre eller større end stigningen i forbruget. Det sidste kan snarest blive tilfældet i et tyndt befolket land, medens landbruget næppe kan følge med i et tæt befolket land.

Det må følgelig ventes at industrialisering i et tætbefolket land vil foranledige større import, medens industrialisering i et tyndt befolket land kan fremkalde forøget overskud af landbrugsprodukter. Sådan er det jo f. eks. gået med England og Danmark.

Heraf må sluttes, at danske bidrag til ophjælpning og industrialisering af underudviklede lande, snarest kan bidrage til øget afsætning, når det pågældende land er tætbefolket, men iøvrigt afhænger virkningen og værdien for Danmark af, om den forøgede import foretages i form af korn og andre plantedele eller i form af husdyrprodukter.

Ved siden af den normale økonomiske udvikling kan omsætningen påvirkes af administrative ændringer i indførsels- og udførselsbetingelser, der kan øve stor indflydelse ikke alene på priserne, men også på produktionen, og sådanne ændringer har jo i de senere år været meget hyppige ganske overvejende med det formål at formindske indførslen.

Herunder falder også sammenlægning af to eller flere markeder, hvorved de indre forskelligheder udlignes, så behovet udefra bliver mindre end ellers. Det har vi set med Benelux, og det er jo netop, hvad vi frygter af Fællesmarkedet for de 6, hvis betydning for Danmark jeg iøvrigt ikke skal komme nærmere ind på ved denne lejlighed.

Kun skal det understreges, at Vesteuropa (17 O. E. E. C.-lande) under eet, altså inklusive Danmark, er verdens største marked for landbrugsprodukter. Området har en årlig nettoindførsel på ca. 20 mill. t korn, 5 mill. t oliekager og lign., 3 mill. t fedtstoffer, 1 mill. t kød, betydelige mængder smør, ost og æg samt 5 mill. t grøntsager og frugt. Herunder tegner de seks fællesmarkedslande sig for 8 mill. t korn, 2,5 mill. t oliekager og 1,77 mill. t fedtstoffer samt betydelige mængder oksekød og æg m. m.

Der er således ingen mulighed for selvforsyning på den nuværende eller en højere levefod, hverken for de seks eller for alle 17 lande, men jo flere lande og markeder, der lægges sammen desto mindre bliver omsætningen med omverdenen; hvis alle markeder blev slået sammen, ville vi

have eet fælles marked for hele jordkloden, og denne ville i hvert fald foreløbig være henvist til selvforsyning.

Det er utopisk at regne med en sådan tilstand, og det er heller ikke sikkert, den ville fungere tilfredsstillende i praksis. Der ville sandsynligvis opstå meget store prissvingninger, og disse ville hurtigt føre til dannelse af grupper med tilførsels- og prisreguleringer.

Under alle omstændigheder er situationen i dag sådan, at man tværtimod må regne med flere og flere indgreb i omsætningen.

Det kan følgelig ikke overraske, at danske frihandelssynspunkter, som er gjort gældende i internationale forhandlinger, ingen som helst virkning har haft. Der kendes ikke noget tilfælde, hvor disse synspunkter har givet nogen fordel for afsætning af danske landbrugsprodukter. Det har derfor næppe været formålstjenligt at hævde dem hidtil, og har bestemt intet fornuftigt formål at holde fast ved dem, så meget mere som danskerne ligesom andre kun er frihandelstilhængere, når de har overskud af den pågældende vare.

Noget lignende kan siges om subsidier til landmændene i udlandet. Vore protester imod dem har ikke haft den fjerneste virkning, og det er lidet fremmende for samarbejde at kritisere og fordømme, at udenlandske landmænd får understøttelser, som de har kæmpet hårdt for at få og som vel nok i de fleste tilfælde har deres gode grunde.

Man må huske på, at hovedargumentet for statstilskud og prisgarantier altid er, at landmændene ikke har kunnet følge med de andre erhverv i indkomststigning inden for deres egne landegrænser. Dette skyldes hyppigt, at brugerne er for små og jordene ofte spredte. Denne svaghed kan kun afhjælpes ved afgang fra landbruget til andre erhverv og samtidige jordreformer, men disse processer er vanskelige og foregår ikke hurtig nok. Så opstår kravet om hjælp, og det går altid ud på opretholdelse af priser, der kan give landmændene en rimelig indtjening i forhold til, hvad der opnås i andre erhverv.

Hjælpen til landbruget foregår efter to forskellige principper. I England garanterer staten visse priser til producenterne, og må følgelig direkte betale landmændene differencen mellem den garanterede pris og den pris landmændene har opnået (markedsprisen). Derfor taber de engelske landmænd ikke noget ved at markedsprisen falder på grund af store indførsler, og de lave priser kommer naturligvis konsumenterne d. v. s. industrien tilgode. Det er Englands tradition at have lave levnedsmiddelpriser.

I Tyskland og andre lande får producenterne markedsprisen, og for at holde den på et vist niveau må tilførslerne reguleres. Dette sker dels ved at regulere den hjemlige produktion ved at begrænse indførslen af korn, og dels ved at regulere indførslen af animalske levnedsmidler. Man kan selvfølgelig ikke vente adgang til ubegrænset indførsel af f. eks. svinekød, når landet selv begrænser indførslen af korn.

Det engelske system er for så vidt det farligste, som det kan føre til overdreven indførsel af korn og foderstoffer med deraf følgende udvidelse af den hjemlige husdyrproduktion, således som vi har oplevet det med æggene, men det tyske system er også uheldigt, fordi det fører til høje priser og mindre forbrug.

Det tyske system som er almindelig udbredt, fører desuden til hyppige ændringer af indførslen, for at markedsprisen kan holdes, hvilket atter fører til krav om mindstepriser, der betyder, at indførslen standses, når priserne går ned eller truer med at gå ned under det fastsatte minimum. Det er ensbetydende med ganske uberegnelig og uregelmæssig kontingentering og i grunden den farligste form for indførselsregulering. Mærkelig nok blev dette system for 4–5 år siden foreslået i O. E. E. C. fra dansk side. Man har senere taget afstand derfra, men importlandene har selv taget det op, og tanken er forresten ikke ny. Den er oftest blevet realiseret i form af glidende toldsatser.

Hvad vi skulle have, er en kombination af de to systemer, bestående i:

1) Koordinering og en vis regulering af de vesteuropæiske landes indførsel af korn og andre råvarer, således at priserne på husdyrprodukter holdes på et rimeligt niveau. Det ville kun dreje sig om spidserne af råvareimporten, som alligevel kun giver ringe eller slet ingen fortjeneste.

2) Omlægning af hjælpen til landmændene efter det britiske system, således at tilskudene betales direkte til producenterne og derfor ikke øver nogen indflydelse hverken på markedsprisen eller på forbrugerprisen. Denne ville blive forholdsvis lav og fremkalde bedre forsyning og større produktion, eventuelt ved øget import af korn og foderstoffer.

Antagelig måtte en sådan ordning suppleres med fælles optræden over for dumping med husdyrprodukter.

Systemet ville ikke være til skade for nogen landmand eller noget land, og regeringerne vil være interesseret i at reformere landbruget, så tilskudene efterhånden kunne reduceres.

Grundmotivet er, at det ikke er muligt at gennemføre en fælles markedsordning for landbrugsprodukter uden en vis samordning og tilpasning af medlemslandenes produktioner i forhold til efterspørgslen. Eller bliver det en stadig kamp med symptomer?

En markedsordning efter de her optrukne linier behøvede ikke at forringe mulighederne for afsætning til og indførsel fra den øvrige verden.

Forf. fremsatte forslaget mere detailleret i sept. 1958 til landbrugsrådet, og det har været offentliggjort i Andelsbladet, Ugeskrift f. Landmænd og Fyns Tidende samt i Agrarwirtschaft med et ret udførligt resumé på engelsk[5]).

[5]) Agrarwirtschaft november 1958 og januar 1959: Grundlagen und Rahmen einer westeuropäischen Marktordnung.

ATOMENERGISAMARBEJDET I EUROPA

HANS v. BÜLOW

I. INDLEDNING

Det regionale samarbejde i Europa, som vedrører atomenergiforskning og den fredelige udnyttelse af atomenergien, finder sted inden for rammerne af 5 organisationer, hvis virksomhed nærmere skal omtales her.

På den *grundvidenskabelige forsknings* område har vi Det europæiske Videnskabsråd for Atomforskning, CERN, (Conseil Européen de Recherche Nucléaire), som stiftedes i 1953, og som har opført et center for kernefysisk grundforskning i Genéve. Endvidere har de fem nordiske lande i 1957 oprettet et Nordisk Institut for Teoretisk Atomfysik, NORDITA, som virker i nær tilknytning til Københavns Universitet for Teoretisk Fysik.

Samarbejdet om *atomenergiens anvendelse til fredelige formål* finder først og fremmest sted inden for den under Den europæiske økonomiske Samarbejdsorganisation, OEEC (Organization for European Economic Cooperation) i 1957 oprettede europæiske atomenergiorganisation, ENEA (European Nuclear Energy Agency). Under denne organisation er der oprettet 3 selvstændige fællesforetagender, som et varierende antal af ENEA's medlemsstater har sluttet op om. Umiddelbart i forbindelse med ENEA's oprettelse stiftedes således Det europæiske selskab for kemisk behandling af bestrålede Brændselselementer, EUROCHEMIC (European Company for the Chemical Processing of Irradiated Fuels). Et halvt år senere undertegnedes en aftale om gennemførelsen af et fælles forsøgsprogram ved den i Halden (Norge) opførte reaktor. Endelig undertegnedes i marts 1959 en aftale om i samarbejde med den engelske atomenergistyrelse at konstruere og opføre en reaktor af helt ny type, det såkaldte DRAGON-project. Under ENEA er endelig også gennemført en særlig konvention om sikkerhedskontrol, som trådte i kraft i juli 1959.

De seks fællesmarkedslande, der alle er medlemmer af ENEA, har indgået et i januar 1958 ikrafttrådt atomenergifællesskab, EURATOM (Communauté Européenne de l'Energie Atomique), som knytter disse seks stater sammen i et særlig nært samarbejde på dette område.

Oversigt over medlemsskabet i de europæiske atomenergiorganisationer

	Grundforskning		Atomenergiens anvendelse						
				ENEA-fællesforetagender			Sikkerheds-kontrol konvention	Euratom	EAES
	CERN	NORDITA	ENEA	Eurochemic	Halden	Dragon			
Belgien	×		×	×	(×)	(×)	×	×	×
Danmark	×	×	×	×	×	×	×		×
England	×		×		×	×	×		×
Finland		×			×				
Forbundsrep. Vesttyskl.	×		×	×	(×)	(×)	×	×	×
Frankrig	×		×	×	(×)	(×)	×	×	×
Grækenland	×		×						
Holland	×		×	×	(×)	(×)	×	×	×
Irland			×				×		
Island		×	×						
Italien	×		×	×	(×)	(×)		×	×
Jugoslavien	×								
Luxembourg			×		(×)	(×)		×	
Norge	×	×	×	×	×	×	×		×
Portugal			×	×			×		×
Spanien			×	×					×
Svejts	×		×	×	×	×	×		×
Sverige	×	×	×	×	×	×	×		×
Tyrkiet			×	×			×		
Østrig			×	×	×	×	×		×
Ialt deltagere	12	5	18	13	13	12	13	6	13

(×) = deltagelse igennem Euratom.

Endelig suppleres de ovennævnte organisationers virksomhed af et mere uformelt og direkte samarbejde mellem en række europæiske landes atomforskningscentre inden for det i 1954 stiftede europæiske atomenergiselskab, EAES (European Atomic Energy Society).

I de nordiske lande har spørgsmålet om et nærmere samarbejde til atomenergiens fredelige udnyttelse været genstand for overvejelser, der udsprang af et initiativ i Nordisk Råd. I 1957 oprettedes et Nordisk Kontaktudvalg for Atomenergispørgsmål, som holdt sit første møde i København den 7. juni 1957. Udvalget har nedsat et arbejdsudvalg til at undersøge mulighederne for en fællesnordisk arbejdsdeling med hensyn til produktion af radioaktive isotoper, men derudover har kontaktudvalget navnlig betydning som forum for gensidig konsultation med hensyn til de nordiske landes stilling til de forskellige forslag, der kommer på dagsorden i de internationale samarbejdsorganisationer på atomenergiområdet.

Som det fremgår af ovenstående oversigt, er intet af de 20 lande, som

oversigten omfatter, med i alle de nævnte samarbejdsorganer. Uden for ENEA står dog kun Finland og Jugoslavien, men som det ses, har ikke alle ENEA's medlemmer sluttet op om de under denne organisation oprettede fællesforetagender. Det er endvidere værd at bemærke, at medens Euratoms medlemmer med undtagelse af Luxembourg alle enkeltvis har tegnet aktier i Eurochemic, så deltager de seks fællesmarkedslande i Halden- og Dragonsamarbejdet gennem Euratom, hvilket i oversigten er markeret ved et særligt tegn i de pågældende rubrikker. Endelig bemærkes, at samtlige 20 lande er medlemmer af den i 1957 under FN oprettede internationale atomenergiorganisation, IAEA (International Atomic Energy Agency), der i dag tæller ialt 70 medlemmer.

II. GRUNDVIDENSKABELIG FORSKNING

For den videre udvikling af atomenergiens fredelige udnyttelse må den teoretiske forskning tillægges den allerstørste betydning. Hele grundlaget for vor viden på dette område er endnu så nyt, at der kan ventes at fremkomme resultater af arbejdet med grundforskningen, som kan få afgørende indflydelse på de fremtidige tekniske anvendelsesmuligheder af atomkernernes energi. Det er på denne baggrund naturligt, at man i alle fremskredne lande ofrer en meget betydelig indsats i personel og penge til fremme af grundforskningen.

Ligesom det er tilfældet inden for anden videnskab, har der også på den teoretiske fysiks område været tradition for et intensivt (oftest uformelt) samarbejde mellem de interesserede videnskabsmænd og videnskabelige institutter over hele verden. I Danmark, som har været blandt de førende lande på dette område, har det i 1920 oprettede Institut for Teoretisk Fysik under ledelse af professor Niels Bohr været centrum for det teoretiske arbejde på dette område. Når der dels i Vesteuropa, dels i Norden er oprettet internationale centrer for teoretisk fysisk forskning, er dette en følge af, at udviklingen har medført, at der stilles stadig stigende krav til det eksperimentelle apparatur som et led i forskningen, samt den omstændighed at man har erfaring for, at den teoretisk fysiske forskning med dens vidt forgrenede specialområder fremmes bedst i et forskningsmilieu af en vis størrelse. For mindre lande kan disse fordele kun nås gennem et internationalt samarbejde.

A. CERN

For at gøre det muligt for europæiske fysikere at foretage eksperimenter, hvis udførelse er betinget af de meget kostbare partikel-acceleratorer med høj energi, besluttede tolv europæiske landes regeringer i 1953 at oprette en institution, som skulle have til hovedformål at opføre og

drive et fælles forskningscenter udstyret med to moderne accelcratorer og tilhørende installationer. Disse anlæg opføres i Svejts i udkanten af Genève. Den første maskine, en synchro-cyclotron, blev taget i brug for første gang i 1957, og i februar 1960 indviedes den anden og største maskine, en proton-synchrotron på 25 millioner elektronvolt og en af de største maskiner af denne art i verden.

CERN's samlede stab tæller nu over 800 mand, af hvilke rundt regnet en trediedel er videnskabsmænd. I 1959 nåede CERN's årsbudget op på ca. 90 mill. kr., og ved udgangen af 1960 vil CERN antagelig ialt have disponeret over mere end 400 mill. kr. Danmarks andel heraf udgør i henhold til den fastlagte fordelingsskala 2,23 %.

CERN styres af et råd, hvori de deltagende lande er repræsenteret ved hver to delegerede. Som rådgivende for rådet i videnskabelige spørgsmål er desuden nedsat en videnskabelig policy komité. Den daglige ledelse af virksomheden er betroet en generaldirektør, professor C. J. Bakker fra Holland.

I juni 1958 oprettedes under CERN en *studiegruppe for fusionsforskning,* der har til opgave at foretage en vurdering af de i medlemslandene eksisterende eller påtænkte plasma-fysik forskningsprogrammer med sigte på fusion[1]). Der er dog ved denne studiegruppes oprettelse ikke taget stilling til, om der på et eller andet tidspunkt skal henlægges forskningsopgaver inden for dette felt til CERN. Studiegruppen har hidtil afholdt 5 møder.

B. NORDITA

På Nordisk Råds fjerde session i København i 1956 vedtoges en resolution (nr. 21/1956), i hvilken det bl. a. henstilledes til regeringerne at undersøge mulighederne for og eventuelt forberede et udvidet nordisk samarbejde på atomforskningens område. I december 1956 afgav et i april s. å. på et nordisk udenrigsministermøde nedsat samarbejdsudvalg en betænkning, som af regeringerne blev forelagt for Nordisk Råds femte session i Helsingfors i februar 1957. Nordisk Råd tog betænkningens indstilling til følge og anbefalede, at et nordisk institut for teoretisk atomfysik skulle oprettes i København, samt at der skulle nedsættes en styrelse til at lede dette institut og iøvrigt virke for en samordning af grundforskningen i Norden.

Instituttet påbegyndte sin virksomhed i september 1957 i lokaler, der blev stillet til rådighed af Københavns Universitets Institut for Teoretisk Fysik. Den danske regering har givet løfte om at stille de for instituttets drift nødvendige lokaler til rådighed og bekoste deres vedligeholdelse.

[1]) se forklarende note sidst i artiklen.

I forbindelse hermed påtænkes opførelsen af en ny bygning ved siden af Universitetets Institut for Teoretisk Fysik. Det nordiske institut, til hvilket der ved nytår 1960 var knyttet 14 stipendiater, hvoraf 11 fra de andre nordiske lande, har indtil videre et årsbudget, der oprindelig fikseredes til 650.000 sv. kr. (ca. 870.000 d. kr.), hvoraf Danmark bidrager 200.000 da. kr. Foruden at gøre det muligt for stipendiater at arbejde med teoretisk atomfysik i tilknytning til Instituttet for Teoretisk Fysik og at deltage i kongresser og sommerkurser virker NORDITA også for indbydelse af udenlandske gæster til besøg på instituttet og andre nordiske forskningscentrer.

III. ATOMENERGIENS ANVENDELSE TIL FREDELIGE FORMÅL

A. *Baggrunden for det europæiske atomenergisamarbejde*

Grundlaget for atomenergiens anvendelse skabtes som bekendt gennem de afgørende videnskabelige landvindinger, som fysikerne gjorde i tyverne og trediverne. Det var dog først under krigen, og da som led i forsøgene på at konstruere en atombombe, at den første kontrollerede kædeproces blev bragt til veje i en i Chicago opført reaktor.

Den anden verdenskrigs afslutning medførte ingen ændring i den hemmeligholdelsespolitik, som udøvedes af de få magter, først og fremmest USA, som gennem arbejdet på bomben var kommet i besiddelse af grundlæggende viden også om atomenergiens civile anvendelsesmuligheder. Hver for sig, og betinget af de lokale muligheder såvel med hensyn til råstofferne (uran, tungt vand o. lign.) som med hensyn til videnskabelig viden, søgte en række europæiske lande dog at gøre en indsats på dette område. Dette gjaldt først og fremmest England, som straks efter krigen iværksatte et militært forskningsprogram, og som derved blev i stand til i 1955 at gå ind for virkeliggørelsen af et omfattende civilt atomkraftprogram. I væsentlig mindre skala, men kun to år efter krigen, indledtes i Frankrig og Sverige atomforskningsprogrammer baserede på egne uranforekomster. Endelig kom også Holland og Norge med fra begyndelsen af halvtredserne, idet disse to lande i fællesskab, ved hjælp af en vis mængde uran i hollandsk besiddelse og tungt vand fra Norsk Hydro blev i stand til at opføre en reaktor, der som den første uden for stormagternes kreds blev færdig i 1951. For de fleste øvrige lande i Europa, herunder Danmark, var mulighederne for at øve en indsats på dette område derimod meget begrænsede, først og fremmest på grund af mangel på uran.

I december 1953 holdt USA's præsident, Dwight D. Eisenhower, i De forenede Nationer en tale, der gav stødet til, at de forenede Nationers generalforsamling året efter, den 4. december 1954, vedtog en resolution, der godkendte princippet om oprettelse af en international atomenergiorganisation. I samme resolution blev det vedtaget at indbyde til en

international videnskabelig atomenergikonference. Denne konference blev afholdt med deltagelse fra hele verden i Genève fra 8. til 20. august 1955 og bidrog meget til at genoprette det tradionelle internationale videnskabelige samarbejde på dette område. Et par år senere vedtoges i New York statutterne for den foreslåede internationale atomenergiorganisation: International Atomic Energy Agency.

Ved dette afgørende omslag i den politiske situation omkring atomenergiens udnyttelse skabtes såvel mulighederne for en genoptagelse af et internationalt videnskabeligt samarbejde som adgang for lande, der ikke selv besad uran, til at erhverve dette med henblik på at udnytte atomenergien til fredelige formål.

Samtidig var der på grund af den kraftige stigning i Europas energiforbrug, der ikke fulgtes af en tilsvarende stigning i produktionen af europæisk kul og olie, skabt en voksende interesse for den nye kraftkildes muligheder, og på baggrund af en ekspertrapport om Europas voksende energibehov og mulighederne for at tilfredsstille det, besluttede OEEC's ministerråd såvel at virke for gennemførelsen af en samlet europæisk energipolitik og for at organisere en fælles indsats for at udvikle produktionen og udnyttelsen af atomenergien.

B. *Den europæiske Atomenergiorganisation – ENEA*

1. *Det forberedende arbejde*

Den 10. juni 1955 nedsatte OEEC's råd en tremandskomité, der under forsæde af grækeren professor Nicolaidis fik til opgave at undersøge det mulige omfang af, formen for og metoderne til gennemførelsen af et sådant europæisk atomsamarbejde. Komitéens rapport, hvis hovedlinier godkendtes af OEEC's råd, førte den 29. februar 1956 til nedsættelsen af et særligt udvalg for atomenergi med repræsentanter for samtlige medlemsstater, der skulle udforme konkrete forslag til virkeliggørelse af komitéens forslag. Allerede den 18. juli 1956 var udvalgets arbejde under Nicolaidis' formandsskab ført så langt frem, at ministerrådet denne dag kunne træffe to principbeslutninger, som stadfæstede gennemførelsen af et europæisk atomenergisamarbejde, nemlig dels en resolution omhandlende fællesforanstaltninger blandt medlemsstaterne inden for atomenergiens område, dels en resolution om oprettelse af status qvo for told og andre restriktioner med hensyn til handelen med de for atomenergiens udnyttelse vigtigste varer. Samtidig blev det »særlige udvalg« omdøbt til Styrelseskomitéen for Atomenergi og fik til opgave at overvåge gennemførelsen af ministerrådets beslutninger samt at udarbejde forslag til oprettelsen af de institutioner, som måtte være nødvendige for at videreføre det europæiske samarbejde på dette område.

I slutningen af september 1957 aflagde styrelseskomitéen sin første rapport til ministerrådet. Rapporten omfatter forslag til oprettelsen af det første europæiske fællesforetagende på dette område, en redegørelse for mulige fælles reaktorforsøg og for samarbejde på atomkraftområdet, forslag til statut for en permanent europæisk atomenergiorganisation og endelig forslag til en konvention om sikkerhedskontrol med atomenergiens fredelige anvendelse.

Den 20. december 1957 traf OEEC's ministerråd beslutning om oprettelsen af Den europæiske Atomenergiorganisation, og samtidig undertegnede repræsentanter for de deltagende landes regeringer to konventioner om henholdsvis oprettelsen af det internationale aktieselskab Eurochemic og oprettelsen af et sikkerhedskontrolsystem, der har til opgave at sikre det europæiske atomenergisamarbejde mod misbrug til militære formål.

Den europæiske Atomenergiorganisation skal ifølge vedtægterne søge at fremme en koordinering af medlemslandenes atomenergiprogrammer og en samordning af lovgivningen vedrørende sundhedsbeskyttelsen for de med atomenergien beskæftigede, vedrørende erstatningsansvar ved atomskader og endelig vedrørende patentspørgsmål. Organisationen skal endvidere, hvor dette måtte vise sig ønskeligt, fremme oprettelsen af fællesforetagender omfattende de interesserede medlemslande, samt gøre, hvad der står i dens magt for at sikre leverancer af nødvendige råvarer såvel til eventuelle fællesforetagender som til de enkelte medlemslande. Derudover er det organisationens mål at virke for fri handel med atomvarer medlemslandene indbyrdes og virke for samarbejde på uddannelsesområdet.

De opgaver, der er overdraget organisationen, skal under rådets myndighed varetages af Styrelseskomitéen for Atomenergi samt af de organer, der oprettes i henhold til komitéens beslutninger herom. Styrelseskomitéen består af repræsentanter for alle regeringer, der er medlemmer af OEEC, og Canadas og Amerikas forenede Staters regeringer er, ligesom det er tilfældet i OEEC, indbudt til at tilslutte sig organisationens arbejde.

Statutten trådte i kraft den 1. februar 1958, og på sit første møde valgte styrelseskomitéen som formand professor Nicolaidis, der således nu på femte år fortsat leder atomenergisamarbejdets forhandlinger under OEEC. Som direktør for den nye organisation valgtes franskmanden Pierre Huet, som leder et sekretariat med en samlet stab på omkring 30 personer.

I de to år, denne organisation har virket, har den på flere forskellige måder formået at videreføre og udbygge det samarbejde, hvis grundlag blev skabt ved det intensive forarbejde, som udførtes navnlig i året umiddelbart før organisationens oprettelse.

Som anført i indledningen er der under ENEA foreløbig oprettet tre fællesforetagender: Eurochemic, Halden og Dragon. Det skal her tilføjes,

at der også har været andre projekter under drøftelse i organisationen. Således har spørgsmålet om et egentligt *atomkraftværksamarbejde,* som var stærkt fremme under de første forhandlinger, været behandlet i et særligt ekspertudvalg, som dog har måttet konstatere, at der ikke for tiden forelå mulighed for iværksættelsen af et samarbejde på bred basis på dette punkt (se iøvrigt nedenfor under omtalen af Euratom). Endelig er der også i december 1957 nedsat et ekspertudvalg til at bedømme mulighederne for at producere tungt vand på Island, hvor en udnyttelse af de varme kilder måske kunne gøre en sådan energikrævende produktion særlig fordelagtig. Eksperternes overvejelser er ikke afsluttede, men der kan muligvis blive tale om et samarbejde til opførelsen af et mindre prototypeanlæg.

2. *Fællesforetagender*

a. Eurochemic

Den ovenomtalte konvention om oprettelsen af det europæiske aktieselskab Eurochemic, som regulerer forholdet mellem de deltagende stater og selskabet, trådte i kraft den 27. juli 1959, idet det nødvendige antal lande, herunder værtslandet, da havde ratificeret konventionen. Samtidig hermed trådte også vedtægterne for selskabets førelse automatisk i kraft. For Danmarks vedkommende meddelte Folketinget sit samtykke til ratifikationen den 11. marts 1959. Da Spanien i juli 1958 blev optaget som associeret medlem i ENEA, indtrådte det også i Eurochemic og tegnede sig for aktier til et beløb af 1,5 mill. europæiske regningsenheder (= dollars), hvormed aktiekapitalen samtidig blev udvidet. I januar 1960 deponerede endelig også Italien og Sverige ratifikationsdokumenterne for konventionen, som herefter er tiltrådt af samtlige de stater, der oprindelig undertegnede den, og selskabets virksomhed er nu sikret fuldt ud i det forudsete omfang.

For at bygge bro over tiden mellem konventionens undertegnelse og dens ikrafttræden havde OEEC's råd imidlertid besluttet, at det forberedende arbejde skulle videreføres af den for projektets udarbejdelse i 1957 nedsatte studiegruppe, der bemyndigedes til at disponere forlods over en bevilling på 500.000 dollars som et forskud på aktionærernes indbetaling af aktieindskudene. I februar 1958 oprettede denne studiegruppe, der i sin sammensætning faktisk stort set svarede til den i vedtægterne omhandlede generalforsamling, en foreløbig bestyrelse til at lede projekteringsarbejdet i overgangsperioden, og ved selskabets endelige oprettelse i juli 1959 bekræftedes den foreløbige bestyrelses sammensætning af selskabets første generalforsamling.

Eurochemics hovedformål er at opføre et anlæg, der gør det muligt gennem en serie kemiske processer at behandle reaktorbrændsel (uran), der har været bestrålet i en reaktor (og derved frembragt energi) således, at man får udvundet det ved fissionsprocessen dannede plutonium og udskilt de øvrige stærkt radioaktive fissionsprodukter fra det tilbageblevne uspaltede uran.

Selskabet vil få hovedsæde i Belgien i nær tilknytning til den belgiske atomforskningsstation ved Mol, hvis laboratorier og andre faciliteter agtes benyttet i opbygningsperioden. Eurochemics egne anlæg vil navnlig bestå i en fabrik til kemisk behandling af op til 100 tons naturligt eller let beriget uran pr. år samt forsøgsfaciliteter beregnet på forskning vedrørende kemisk separation og planlægning af et større anlæg. Forskningsresultaterne skal meddeles aktionærerne, som har ret til at opnå ikke-eksklusive licenser på eventuelle beskyttede fremgangsmåder. Staben af videnskabsmænd og teknikere skal sammensættes internationalt og aktionærerne har desuden adgang til at sende personale til uddannelse ved selskabets anlæg.

Efter de foreliggende oplysninger om de deltagende landes planer på atomenergiområdet vil en kapacitet på omkring 100 tons årligt være tilstrækkelig til at dække behovet i de første år af anlæggets levetid. Senere kan det muligvis vise sig, at de deltagende lande vil ønske at gennemføre en væsentlig udvidelse af anlæggets kapacitet. Ved nytår 1960 regnede man med at kunne tage anlægget i brug i løbet af året 1963.

Ved nytår 1960 havde Eurochemic en samlet stab på omkring 40 mand, og der forelå et delvis i detailler udarbejdet forslag til anlæggets udformning. En række europæiske ingeniørfirmaer, deriblandt også danske rådgivende ingeniører og arkitekter, har vist interesse for at deltage i anlæggets detailprojektering og opførelse, og disse firmaer vil under det franske kemiske industriselskab Saint Gobain's koordinerende ledelse få tildelt forskellige opgaver til gennemførelse af Eurochemics byggeprogram, der anslås at ville lægge beslag på hovedparten af selskabets aktiekapital.

Med hensyn til selskabets organisation bemærkes, at generalforsamlingen (General Assembly) – bortset fra visse beføjelser, som udtrykkeligt er henlagt til et særligt udvalg (Special Group) under ENEA's styrelseskomité, hvori alene regeringsrepræsentanter har sæde – er selskabets øverste myndighed. På generalforsamlingen er samtlige aktionærer repræsenteret, men ved afstemninger tages der hensyn til aktieposternes størrelse. Generalforsamlingen udpeger en bestyrelse (Board af Directors) på 15 medlemmer, som skal være ansvarlig for selskabets ledelse. Enhver aktionær eller gruppe af aktionærer, som råder over mindst 5 procent af aktierne, har ret til at være repræsenteret i bestyrelsen.

Aktiekapitalen er delt i 430 aktier, hver på en nominel værdi af 50.000 dollars, på følgende måde:

Regeringen i Forbundsrepublikken Tyskland	68	aktier	3.400.000 dollars
Regeringen i Den østrigske Republik	20	–	1.000.000 –
Regeringen i Kongeriget Belgien	44	–	2.200.000 –
Regeringen i Kongeriget Danmark	22	–	1.100.000 –
»Commissariat à l'Energie Atomique« i Paris	68	–	3.400.000 –
»Comitato Nazionale per le Ricerche Nucleari« i Rom	44	–	2.200.000 –
Regeringen i Kongeriget Norge	20	–	1.000.000 –
Regeringen i Kongeriget Nederlandene	30	–	1.500.000 –
»Junta de Energia Nuclear« i Lissabon	6	–	300.000 –
»Aktiebolaget Atomenergi« i Stockholm	32	–	1.600.000 –
Regeringen i Den schweiziske Forbundsrepublik	30	–	1.500.000 –
»Junta de Energia Nuclear« i Madrid	30	–	1.500.000 –
Regeringen i Den tyrkiske Republik	16	–	800.000 –

Aktierne kan købes af såvel regeringerne som private, dog skal den ovenfor angivne nationale fordeling af aktieposterne respekteres. Aktierne kan kun omsættes med samtykke af selskabets generalforsamling. Dog kan generalforsamlingen ikke forhindre en aktieejer i at omsætte aktier til en person med samme nationalitet, den pågældende regerings samtykke forudsat. I flere lande, således Belgien, Frankrig, Holland, Italien og Tyskland, er der allerede sket overførsel af Eurochemic-aktier til private foretagender, som må antages på længere sigt at have en interesse i at have været med fra begyndelsen i en udvikling, som kan få stor industriel betydning. Ved nytår 1960 var således 48 af de 430 aktier i selskabet overtaget af private industriforetagender (AB Atomenergi er i den sammenhæng betragtet som et statsforetagende). Ved selskabets stiftelse indbetaltes 20 procent af aktiekapitalen, medens resten af aktiekapitalen vil blive indbetalt i henhold til beslutning på selskabets generalforsamling, efterhånden som der bliver behov herfor.

Oprettelsen på vesteuropæisk basis af et anlæg til kemisk behandling af bestrålet uran og til forskning på dette felt ligger på linie med de almindelige bestræbelser for at begrænse antallet af sådanne kemiske behandlingsanlæg, idet der i disse anlæg udvindes plutonium, som foruden at have civile anvendelser også vil kunne anvendes til militære formål. Den førnævnte konvention om sikkerhedskontrol med atomenergisamarbejdet under ENEA vil finde anvendelse på Eurochemic, idet kontrolsystemet skal sørge for, at det plutonium, som udvindes på anlægget, ikke anvendes til militære formål.

b. Halden-samarbejdet

Det norske Institut for Atomenergi påbegyndte i 1955 ved Halden opførelsen af en kogende tungtvandsreaktor med en stipuleret varmeeffekt på ca. 10.000 kW og specielt konstrueret med henblik på fremstil-

ling af industridamp, om hvis aftagelse der blev truffet aftale med træforædlingsvirksomheden Saugbrugsforeningen. I slutningen af 1957 var reaktorens opførelse langt fremme, og der forelå forskellige muligheder for at gennemføre eksperimenter med reaktoren, foreløbig den eneste af denne type i verden. På baggrund af vanskelighederne ved gennem en norsk indsats alene at gennemføre en årelang forsøgsrække med reaktoren og under indtryk af den omtalte rapport fra Styrelseskomitéen for Atomenergi, hvori en kogende reaktor var opregnet blandt de typer, der kunne være interesse i at gennemføre fælles forsøg med, fremførte Norge i ENEA forslag om at etablere en europæisk samarbejdsaftale vedrørende gennemførelsen af et forsøgsprogram med Halden-reaktoren.

Det norske forslag blev underkastet behandling i ekspertudvalg, og den 11. juni 1958 undertegnedes i Oslo en treårig aftale om forsøg med Halden-reaktoren inden for et budget på 3.660.000 dollars, fordelt således mellem de deltagende parter:

Atomenergikommissionen i København	150.000 dollars
United Kingdom Atomic Energy Authority i London	660.000 –
Euratom	1.000.000 –
Institut for Atomenergi i Oslo	1.000.000 –
Regeringen i Den schweiziske Forbundsrepublik	350.000 –
Aktiebolaget Atomenergi i Stockholm	350.000 –
Regeringen i Den østrigske Republik	150.000 –
	3.660.000 dollars

Fra amerikansk side er der givet løfte om teknisk og personel bistand ved projektets gennemførelse.

De således bevilgede midler anvendes til eksperimenter med forskellige uranbrændselsladninger i reaktoren med henblik på at studere fysiske og teknologiske egenskaber ved denne reaktortype, og pengene bruges først og fremmest til aflønning af den nødvendige stab og til indkøb af uran og forsøgsapparatur. Selve reaktoren derimod forbliver den norske stats ejendom, ligesom ansvaret for eventuelle uheld alene hviler på Institutt for Atomenergi.

Ved aftalen nedsattes en såkaldt Halden-komité, som med bistand af en teknisk-videnskabelig komité er ansvarlig for aftalens gennemførelse.

Reaktoren blev sat i gang den 29. juni 1959, og ved nytår 1960 var der i Halden samlet en stab på ca. 100 mand, herunder 35 videnskabsmænd, hvoraf 16 var rekrutteret fra lande uden for Norge.

Samarbejdsaftalen udløber i april 1961, men der er indledt forhandlinger om en mulig forlængelse af samarbejdet med yderligere et eller to år.

c. Dragon-projektet

I marts 1958 foranledigede ENEA, at der afholdtes et møde, hvori deltog de europæiske landes ledende videnskabsmænd på atomforskningens område, og på dette møde foreslog den engelske atomenergistyrelse med udgangspunkt i et af styrelsen udarbejdet projekt på fælleseuropæisk basis at gennemføre forsøg med sigte på en videreudvikling af den i England udviklede gaskølede reaktortype. Baggrunden for en forsøgsvirksomhed på dette område var, at de i England i industriel skala udviklede reaktorer, der indgår i det engelske atomkraftprogram, er kuldioxidkølede reaktorer med en udgangstemperatur for kølemidlet på kun ca. 300° C, hvilket giver en i sammenligning med konventionelle kraftværker forholdsvis lav termisk virkningsgrad på det totale kraftanlæg og dermed en dårligere økonomi. Formålet med forsøg på at konstruere en højtemperatur gaskølet reaktor er derfor navnlig at søge at opnå en bedre termisk virkningsgrad. Til Dragon-reaktorprojektet regner man med at anvende helium som kølemiddel samt i stedet for metallisk uran at anvende urandioxid som brændstof, hvorved kølemidlets udgangstemperatur skulle kunne bringes op på henved 750° C. Samtidig er det tanken, at reaktoren under driften skal bringes til at producere nyt spalteligt materiale, således at reaktoren ikke alene producerer varme, men også uranbrændsel, der vil kunne benyttes i en anden reaktor.

Dragon-reaktoren anses for at være en teknisk fremskreden type, og inden man vil kunne påbegynde bygningen af den påtænkte prototype, vil det være nødvendigt at udføre en række eksperimenter. Man forventer ved projektets gennemførelse at få klaring på en række meget væsentlige problemer, herunder konstruktionen af selve uranbrændstofelementet, bortskaffelsen af de luftarter, der dannes under fissionsprocessen, konstruktionsmaterialernes bestandighed ved høj temperatur og stråling, osv.

Det engelske samarbejdsforslag blev mødt med stor interesse hos mange af ENEA's medlemmer, og allerede i februar 1959 godkendte ENEA's styrelseskomité ordlyden af den samarbejdsoverenskomst, som blev undertegnet i Paris den 23. marts samme år.

De samlede udgifter ved projektets gennemførelse er anslået til £ 13,6 millioner, fordelt over en femårsperiode begyndende den 1. april 1959. Heraf yder den engelske atomenergistyrelse forlods et beløb på £ 3,6 millioner, medens de resterende £ 10 millioner skal fordeles på de deltagende parter i følgende forhold:

	pct.
Atomenergikommissionen i København	2,00
United Kingdom Atomic Energy Authority i London	43,40
Euratom	43,40
Institutt for Atomenergi i Oslo	1,65
Regeringen i Den schweiziske Forbundsrepublik	3,30
Aktiebolaget Atomenergi i Stockholm	4,40
Regeringen i Den østrigske Republik	1,85
ialt	100,00

Forsøgene vil blive udført på den engelske atomenergistyrelses ansvar og skal finde sted på dennes nye forsøgsanlæg Winfrith Heath i Sydengland.

Aftalen for forsøgsarbejdet gælder for fem år fra 1. april 1959 at regne. Ved aftalen oprettedes en styrelse (Board of Management) bestående af tre repræsentanter for England, tre for Euratom og to for hver af de øvrige deltagere. Denne styrelse skal have forelagt forsøgsprogrammet for hvert enkelt år og inden for rammerne af det ved aftalen fastsatte maksimumbudget for hele perioden godkende hvert års budget. Styrelsen skal endvidere godkende udnævnelsen af den øverste tekniske ledelse af forsøgene. Som vejledende organ for den øverste tekniske ledelse oprettedes desuden en komité af teknisk sagkyndige (General Purposes Committee).

I oktober 1959 blev hovedlinierne i forsøgsprogrammet godkendt af projektets styrelse, og ved udgangen af 1959 var der samlet en stab på 140 mand i Winfrith. Heraf var ca. $^2/_3$ videnskabsmænd, halvdelen fra England og halvdelen fra de deltagende kontinentale lande. Det påregnes, at projektets stab efterhånden vil stige til omkring 250–300 mand.

Forsøgsprogrammet hviler på arbejde, som allerede er udført i England, således navnlig med hensyn til en såkaldt højtemperatur-nulenergi reaktor, som blev færdigbygget i Winfrith allerede i december 1959, og med hensyn til visse tidligere af den engelske atomenergistyrelse indgåede forskningskontrakter.

Det forudses imidlertid, at forsøgsprogrammet, herunder særlig konstruktionen af prototypereaktoren, skal udføres i nært samarbejde med alle de deltagende landes forsøgsstationer, hvis tekniske forsøgsfaciliteter må tages i anvendelse, såfremt projektet skal kunne gennemføres i det ønskede tempo og omfang. Særlig vil der blive brug for at anvende de forsøgsreaktorer med høj neutronintensitet, som er ved at komme i gang i flere af de deltagende lande. Forbindelse er således allerede knyttet til det danske forsøgsanlæg Riso, idet dette anlægs tredie og største reaktor, der kom i gang den 17. januar 1960, skal benyttes til gennemførelse af visse eksperimenter for Dragon-projektet.

Det skal tilføjes, at der forhandles med De forenede Staters atom-

energikommission om indgåelsen af en samarbejdsaftale med henblik på at gennemføre fuld udveksling af videnskabelige oplysninger mellem Dragon-projektet og et tilsvarende reaktorprojekt, der gennemføres i USA i henhold til en aftale mellem den amerikanske atomenergikommission, Philadelphia Elektricitetsselskab og General Atomic Corporation.

3. *Sikkerhedskontrolkonventionen*

ENEA's udenlukkende fredelige virksomhed garanteres af en såkaldt sikkerhedskontrol (Security Control), som hviler på den sikkerhedskontrol-konvention, som undertegnedes i Paris den 20. december 1957, og som trådte i kraft den 22. juli 1959. For Danmarks vedkommende meddelte Folketinget sit samtykke til ratifikationen den 11. marts 1959, og ved udgangen af 1959 havde alle medlemsstater med undtagelse af Grækenland, Italien, Island og Luxembourg ratificeret konventionen.

Formålet med konventionen er at sikre, at fælles atomenergiprojekter, som medlemsstaterne deltager i, ikke fremmer noget militært formål. Sikkerhedskontrollen skal derfor bringes i anvendelse over for ENEA's fællesforetagender (foreløbig Eurochemic, Halden og Dragon) såvel som over for sådanne nationale anlæg i medlemsstaterne, som modtager spalteligt materiale (f. eks. uran eller plutonium) fra de fælles foretagender. Kontrollen kan endvidere bringes i anvendelse på internationale aftaler om levering af spalteligt materiale til medlemsstaterne såvel som på enhver anden form for virksomhed på atomenergiområdet, som af en medlemsstat ønskes lagt ind under kontrollen.

Kontrolforanstaltningernes karakter er nærmere fastlagt i konventionen og er iøvrigt udformet i meget nær overensstemmelse med de tilsvarende bestemmelser i statutten for Den internationale Atomenergiorganisation. Kontrollen omfatter inspektion af de pågældende installationer, bogføring med de kontrollerede materialer, som overvåges af internationalt ansatte inspektører, og endelig – i tilfælde af brud på konventionen – den mulige anvendelse af sanktioner iværksat ved flertalsbeslutning.

Kontrollen skal udøves af et kontrolbureau, som bliver ansvarligt over for ENEA's styrelseskomité for udformningen af de nødvendige regulativer. En særlig international domstol er oprettet for at afgøre eventuelle uoverensstemmelser i forbindelse med kontrollens udøvelse.

For så vidt angår Euratom-landenes territorium forudser konventionen, at kontrol og inspektion skal udføres af Euratoms egne organer på vilkår, som nærmere skal fastsættes i en aftale herom mellem ENEA og Euratom. Mellem ENEA, Euratom og IAEA er der iøvrigt rent faktisk oprettet uformelle forbindelser, der skal sikre, at de regler for sikkerhedskontrol, som disse organisationer udformer, ikke kommer til at afvige væsentligt fra hinanden.

4. *Lovgivningsmæssigt og administrativt samarbejde*

Ifølge organisationens statut skal ENEA fremme udarbejdelse og harmonisering af lovgivning vedrørende atomenergien i de deltagende lande, særlig med hensyn til beskyttelse af den offentlige sundhed og forebyggelse af ulykkestilfælde i atomindustrivirksomheder, ansvar over for trediemand og forsikring af atomrisiko samt foranstaltninger, der sikrer den mest effektive udnyttelse af patenterede opfindelser. Desuden skal ENEA sammen med OEEC's Styrelseskomité for Handel undersøge mulighederne for at opnå den størst mulige frihed for intereuropæisk handel med produkter, der har betydning for produktionen og udnyttelsen af atomenergi til fredelige formål.

a. Beskyttelse af den offentlige sikkerhed

Allerede i 1957 afgav et af styrelseskomitéen nedsat ekspertudvalg en foreløbig rapport, indeholdende en række forslag til fællesforetagender på sundhedsbeskyttelsesområdet, og ved ENEA's oprettelse nedsatte styrelseskomitéen herefter en permanent underkomité for sundheds- og sikkerhedsspørgsmål. Komitéen fik i første omgang til opgave under hensyn til andre internationale organers virksomhed på dette felt at udrede spørgsmål vedrørende fastsættelse af normer for tilladelige strålingsdoser, harmonisering af enkeltstaternes lovgivning, oprettelse af et system til afkontrollering af luftbåren radioaktivitet ved jordoverfladen, samt endelig vedrørende mulighederne for gensidig bistand ved vurderingen af konkrete reaktor-projekters sikkerhedsmæssige problemer.

På grundlag af en indstilling fra den permanente underkomité afgav ENEA's styrelseskomité i april 1959 indstilling til OEEC's råd om vedtagelsen af en rekommandation gående ud på, at OEEC's medlemslande ved fastlæggelsen af deres strålingsbeskyttelsesnormer skulle iagttage de retningslinier, som nærmere er angivet i de af ENEA's eksperter i samarbejde med Euratom udarbejdede fælles normer. Ved resolution af 12. juni 1959 fulgte rådet ENEA's indstilling. De pågældende normer, der iøvrigt er i overensstemmelse med de henstillinger, som er givet af Den internationale Kommission for Radiologisk Beskyttelse (ICRP), giver detaillerede regler for beskyttelse af personellet i såkaldt kontrollerede områder, d. v. s. områder, hvori der er strålingskilder, der bevirker, at de på området beskæftigede kan risikere under deres arbejde at blive udsat for strålingsdoser, der overstiger 1,5 rem pr. år; endvidere regler for visse særlige grupper af befolkningen, der på grund af deres beskæftigelse eller bopæl er særligt udsat for strålerisiko, samt endelig regler for den maksimale stråledosis, befolkningen som helhed må udsættes for.

For så vidt angår spørgsmålet om oprettelse af et system til afkon-

trollering af luftbåren radioaktivitet ved jordoverfladen har den permanente underkomité foranlediget udarbejdet en oversigt over de radioaktivitetsmålinger, der finder sted i medlemslandene, og en rapport herom er i januar 1960 blevet offentliggjort. I oktober 1959 vedtog styrelseskomitéen endvidere at foranledige iværksat en udveksling af oplysninger vedrørende resultaterne af de regelmæssige radioaktivitetsmålinger. På grundlag heraf vil der blive udarbejdet regelmæssige rapporter, som cirkuleres til de kompetente myndigheder i medlemslandene. Samtidig vedtog man at oprette et alarmsystem, i henhold til hvilket ENEA vil modtage omgående underretning herom, såfremt der observeres en betydelig stigning i den luftbårne radioaktivitet i et af medlemslandene, hvorefter ENEA vil være ansvarlig for omgående at videregive denne meddelelse til de af medlemslandene udpegede nationale myndigheder.

I maj 1959 afholdt ENEA i samarbejde med Canadas og De forenede Staters atomenergikommissioner en firedages konference på Risø om strålingsbeskyttelsesproblemer på forsøgsstationer og andre atomenergianlæg. Konferencen, der var den første inden for sin art, resulterede i offentliggørelsen af en bog, der samler alt det på mødet fremlagte materiale.

b. Atomenergiulykker – ansvar over for trediemand

Uanset de mange forsigtighedsforanstaltninger som træffes, stiller den med atomenergiens udnyttelse forbundne risiko lovgiverne og forsikringsselskaberne over for et helt nyt problem. Hensynet til den offentlige sikkerhed på den ene side og ønsket om ikke at lægge den nye industrielle udvikling unødvendige hindringer i vejen på den anden side, samt størrelsen af den med atomenergiens udnyttelse forbundne risiko og nødvendigheden af at tilvejebringe et grundlag for en forsikring i international skala, har ført til, at ENEA's medlemsstater har søgt at finde en fælles formel for omfanget af det ansvar over for trediemand, som må pålægges den, der udnytter atomenergien.

Siden 1957 har juridiske eksperter på en lang række møder i Paris arbejdet på et udkast til en konvention om ansvar over for trediemand. På styrelseskomitéens møde i januar 1960 blev konventionsudkastet endelig færdigbehandlet, og konventionen forventes undertegnet af medlemsstaternes regeringer i løbet af foråret 1960. Repræsentanter for IAEA og Euratom har deltaget i konventionens forberedelse.

Hovedpunkterne i den foreliggende konventionstekst er, at indehaverne af atomanlæg pålægges et ubetinget ansvar for eventuelle skader, og at ansvaret for sådannne skader alene kan gøres gældende mod indehaverne, som kun rent undtagelsesvis får adgang til at gøre regres mod f. eks. leverandører eller andre. Samtidig skal ansvaret dog begrænses til et beløb,

som af hver enkelt stat kan fastsættes til mellem 35 og 85 millioner kroner. Til dækning af ansvarsbyrden skal indehaverne tegne en forsikring, der vil kunne fås hos de i medlemslandene stiftede særlige atomforsikringspool'er, der samarbejder indbyrdes. I OEEC's permanente underkomité for forsikringsspørgsmål har repræsentanter for forsikringsverdenen haft lejlighed til at behandle konventionsudkastet, inden det blev forelagt til endelig godkendelse.

Det i konventionen fastsatte maximum for atomanlæggenes indehaveres ubetingede ansvar svarer til den i de enkelte medlemsstater højeste opnåelige forsikringsdækning. Sandsynligheden for en katastrofe, der medfører skader på trediemand udover det fastsatte maximum, er ganske overordentlig ringe, men skulle den indtræffe, måtte særlige forholdsregler træffes. Enkelte af ENEA's medlemsstater (England, Svejts og Tyskland) har i deres lovgivning optaget bestemmelser om supplerende statsansvar udover det ved forsikring dækkede beløb. Det har derimod ikke været muligt i konventionen at indføje tilsvarende bestemmelser.

Den af ENEA forberedte konvention omfatter ikke atomdrevne skibe. Spørgsmålet om ansvarsregler for atomdrevne handelsskibe er foreløbig taget op af en privat organisation, Comité Maritime International, CMI, som på en konference i Jugoslavien i september 1959 vedtog et udkast til en international konvention om atomskibsrederes ansvar. Dette konventionsudkast skal herefter forelægges til behandling på en regeringskonference. Det er i denne sammenhæng bemærkelsesværdigt, at den amerikanske Price-Anderson lov, der yder en statsgaranti på op til 500 millioner dollars i tilfælde af atomskader inden for De forenede Stater, i henhold til særlig lov er blevet udstrakt til N. S. Savannah, det første atomdrevne fragt- og passagerskib i verden, hvor i verden det end måtte befinde sig. Skibet ventes at påbegynde sin jomfrurejse i løbet af 1960.

c. Patentspørgsmål

Der er ikke af ENEA taget generelle skridt til at gennemføre særforanstaltninger for, som det hedder i statutten, at sikre den mest effektive udnyttelse af patenterede opfindelser. Derimod er der i forbindelse med oprettelsen af de tre fællesforetagender, Eurochemic, Halden og Dragon, truffet særlige aftaler vedrørende patenterbare opfindelser, som måtte blive gjort i disse foretagender. Inden for de rammer, som fastsættes af den internationale Pariserkonvention af 1883 om industriel ejendomsret, er man således gået ind for, at de pågældende fællesforetagender skal føre en patentpolitik, der på den ene side beskytter disse foretagenders rettigheder i forbindelse med opfindelser og på den anden side sikrer de deltagende landes ret til at opnå ikke-eksklusive licenser til udnyttelse af sådanne opfindelser.

d. Handel med atomvarer

Samtidig med at OEEC's råd i juli 1956 principielt gik ind for et europæisk atomsamarbejde, vedtoges i forventning om gennemførelsen af en særlig frihandelsordning for atomenergiindustriens vigtigste produkter en resolution, der forpligtede medlemsstaterne til at undlade at forhøje gældende toldsatser eller skærpe eventuelle kvantitative restriktioner for de på en resolutionen vedføjet liste angivne varer. Denne såkaldte »standstill«-aftale, der gjaldt for et år, er gentagne gange blevet forlænget, hvorimod de forhandlinger, der førtes for at gennemføre en frihandelsordning for atomvarer, led skibbrud sammen med de under OEEC i den såkaldte Maudlingkomité førte forhandlinger om det europæiske frihandelsområde. I løbet af 1959 foretoges en omfattende revision af »standstill«-aftalens vareliste, som herved bragtes i overensstemmelse med Euratoms tilsvarende liste, og ved resolution af 29. januar 1960 har OEEC's råd stadfæstet en ny »standstill«-aftale på grundlag af den reviderede liste, og samtidig indført en konsultations- og eksaminationsprocedure for behandlingen af eventuelle afvigelser fra aftalens hovedregel om forbud mod toldforhøjelser.

5. *Andet samarbejde under ENEA*

ENEA, der såvel med sin egen stab som med sine mange forbindelser til sagkyndige i medlemsstaterne har særlige forudsætninger herfor, har i 1957 og i 1959 arrangeret *informationskonferencer for erhvervslivets ledere* med henblik på at give industrien en almen orientering om udviklingen inden for atomenergiens anvendelse.

For at fremme *uddannelsen af ingeniører* med særligt indblik i atomenergiens teknologi har ENEA endelig i samarbejde med Englands og Frankrigs førende atomforskningsstationer, Harwell og Saclay, afholdt en række kurser, dels for lærere ved polytekniske læreanstalter o. lign., dels for ledende ingeniører i industrivirksomheder.

C. EURATOM

1. *Traktatens tilblivelse*

På den i Messina i sommeren 1955 afholdte ministerkonference mellem de i det europæiske kul- og stålfællesskab deltagende seks lande (Belgien, Frankrig, Holland, Italien, Luxembourg og Vesttyskland) besluttedes det at udarbejde forslag om oprettelse af et fælleseuropæisk marked og et europæisk atomsamarbejde. Disse forslag blev forelagt udenrigsministrene fra de seks lande under et møde i Venedig i slutningen af maj måned 1956, hvor det blev besluttet, at der på grundlag af de udarbejdede rapporter skulle optages forhandlinger med henblik på udarbejdelsen af de

for planernes gennemførelse nødvendige traktater. Sådanne forhandlinger påbegyndtes i slutningen af juni måned 1956 i Bruxelles og afsluttedes i Rom den 25. marts 1957 med undertegnelsen af to traktater om et europæisk fællesmarked og et europæisk atomfællesskab, kaldet EURATOM. Traktaten blev ratificeret af samtlige deltagende lande og trådte i kraft den 1. januar 1958.

De opgaver, som er tildelt Euratom-fællesskabet, skal varetages af »Forsamlingen« (142 repræsentanter fordelt mellem de seks lande i henhold til en fast skala og udpeget af medlemsstaternes parlamenter; dette såkaldte Europæiske Parlament er iøvrigt fælles for det europæiske fællesmarked og Euratom), »Rådet« (et medlem for hver medlemsstat), »Kommissionen« (5 medlemmer af forskellig nationalitet valgt for fire år af medlemsstaternes regeringer i fællesskab), og »Domstolen« (7 dommere og 2 generaladvokater, udnævnt af regeringerne i fællesskab for en periode på 6 år).

Forsamlingen behandler Kommissionens årsrapport og budgetforslag samt eventuelle mistillidsforslag vedrørende Kommissionens virksomhed. *Rådet* har i henhold til traktaten visse eksekutive bemyndigelser, herunder navnlig den endelige afgørelse af Fællesskabets budget, og en almindelig forpligtelse til at virke for en samordning af medlemsstaternes og Fællesskabets virksomhed. *Kommissionen* er Fællesskabets udøvende organ, der dels overvåger traktatens gennemførelse, dels selvstændigt tager sådanne initiativ som den skønner nødvendige og endelig forbereder såvel Rådets som Forsamlingens behandling af årsrapport og budget. Til Kommissionen er knyttet en rådgivende videnskabelig og teknisk komité, hvis udtalelser kan og i visse tilfælde skal indhentes forinden en sags afgørelse i Kommissionen eller Rådet. *Domstolen* sikrer, at retten respekteres ved fortolkningen og anvendelsen af traktaten.

2. *Fællesskabets omfang*

Euratom-samarbejdet skal ifølge traktaten omfatte fællesforetagender, harmonisering af deltagerlandenes lovgivning, fælles bestræbelser på forskningens og standardiseringens område, et fællesmarked for atombrændstof, udstyr m. v. samt oprettelsen af et sikkerhedskontrolsystem.

Euratom-traktaten forudser imidlertid et mere vidtgående samarbejde end det for ENEA planlagte. Den forudser således oprettelsen af et agentur med eneret til at slutte købs- og salgskontrakter vedrørende malme, råmaterialer og specielt fissilt materiale både i og uden for Fællesskabet. Dette agentur skal desuden forvalte det specielt fissile materiale, som i kraft af traktaten bliver fælles ejendom for de deltagende lande.

Der er endvidere i traktaten optaget bestemmelser om iværksættelsen af et 5-årigt fælles forskningsprogram, til hvis gennemførelse der er stillet

bevillinger på 215 mill. dollars i udsigt, ligesom traktaten iøvrigt forudser en samordning af forskningen og uddannelsen af teknikere.

Euratoms budget falder i to dele, et driftsbudget og et forsknings- og anlægsbudget. Medlemsstaternes bidrag hertil er forskellige for de to budgetter.

	Driftsbudget pct.	Forsknings- og anlægs-budget pct.	Stemmevægts-fordeling i Rådet
Belgien	7,9	9,9	9
Frankrig	28	30	30
Italien	28	23	23
Luxembourg	0,2	0,2	1
Nederlandene	7,9	6,9	7
Tyskland	28	30	30

Rådet træffer beslutning om budgetterne med kvalificeret majoritet, idet en særlig vægtfordeling (se skemaet) forudses for beslutninger vedrørende forsknings- og investeringsbudgettet, hvortil beslutning kræver mindst 67 ud af ialt 100 stemmer. Rammerne for det sidstnævnte budget er i henhold til traktaten fastlagt til et beløb svarende til 215 millioner dollars for de første fem år, 1958–1962.

For året 1960 er der af Rådet tiltrådt bevillinger på ca. 8 millioner dollars til driftsbudgettet og ca. 35 millioner dollars til forsknings- og investeringsbudgettet, af hvilke dog 20 mill. dollars repræsenterer overførte, ikke forbrugte bevillinger. I det førstnævnte budget indgår navnlig den Euratom påhvilende del af udgifterne til Forsamlingen, rådssekretariatet og Domstolen, samt sekretariatsudgifterne for Kommissionen. Af bemærkningerne til budgettet fremgår, at der til Euratom og de organer, Euratom har tilfælles med det europæiske fællesmarked, i 1960 påregnes at være knyttet følgende personale:

Forsamlingens sekretariat	317
Rådssekretariaterne*)	264
Euratoms kommission	500
Domstolen	87
Det økonomiske og sociale råd	42
Juridisk kontor	89
Statistisk kontor	129

*) Det samlede sekretariatspersonale for Kul- og Stålunionens, Fællesmarkedets og Euratoms råd.

Hertil kommer, at der i investerings- og forskningsbudgettet for 1960 indgår lønudgifter til andre 500 personer.

Investerings- og forskningsbudgettet afspejler iøvrigt den overgangsfase, som Euratom-fællesskabet befinder sig i, for så vidt som der endnu ikke

som oprindelig forudset er oprettet egne forskningscentrer under Euratom, men i stedet er indgået og påtænkes indgået en række forskningskontrakter med nationale forsøgsstationer. Med Italien og Holland forhandler Euratom imidlertid om en overtagelse på et vist åremål af to forskningsanlæg, Ispra og Petten, som i denne periode skal lægges direkte ind under Euratom og bemandes med en internationalt sammensat stab. Endvidere kan det nævnes, at Euratom ved kontrakt med det franske atomenergikommissariat har initieret et forsøgsprogram vedrørende fusion, og at der på et tysk forskningsanlæg ved Karlsruhe skal udføres Euratom-forskning vedrørende anvendelsen af plutonium som reaktorbrændsel.

Det indledningsvis omtalte agentur for atomenergiens primære råstoffer er for så vidt formelt trådt i funktion, men er på den anden side under de foreliggende omstændigheder helt uden praktisk betydning, idet der ikke for tiden hersker – og heller ikke i den nærmeste fremtid antages at ville herske – nogen vanskeligheder ved at fremskaffe de for de seks landes atomprogrammer nødvendige mængder af uranbrændsel.

3. *Samarbejde med andre lande*

Som nævnt tidligere deltager Euratom på de seks landes vegne i Halden-samarbejdet og Dragon-projektet, ligesom Euratom i vidt omfang har repræsenteret Fællesskabet under udarbejdelsen af rekommandationen om tilladelige strålingsdoser og under forhandlingerne om den såkaldte »Standstill«-aftale.

For så vidt angår det sidstnævnte område er der for Euratomlandene, i overensstemmelse med de principper, som er nedlagt i Fællesmarkedstraktaten, oprettet et fællesmarked for atomvarer, der dog i modsætning til det almindelige fællesmarked for en række varers (produkter der alene finder anvendelse i atomenergiindustrien) vedkommende trådte i kraft allerede den 1. januar 1959, således at disse varer handles toldfrit mellem de seks, men iøvrigt er undergivet en fælles ydre toldmur.

Ved Euratom-fællesskabets oprettelse regnede man med, at et af dette fællesskabs hovedopgaver måtte være at fremme gennemførelsen af et atomkraftprogram af betydelig størrelse. I en af en særlig tremandskomité udarbejdet rapport om en målsætning for Euratom, der blev afgivet i 1957, nævntes tallet 15 millioner kW installeret inden 1967.

På denne baggrund udvistes der fra amerikansk og engelsk side en betydelig interesse for et direkte samarbejde med Euratom-fællesskabet, idet det nemlig for USA var af betydning, at det så ud til, at det i Europa skulle vise sig muligt at afprøve en række reaktortyper, som var under udvikling i USA, men som det på grund af de relativt lavere kulpriser i USA havde lange udsigter med at gøre konkurrencedygtige inden for De forenede Stater. På tilsvarende måde gjorde man sig i

England og Canada visse forhåbninger om eksportchancer henholdsvis for atomkraftstationer af engelsk type og råmaterialer fra Canadas betydelige uranmalmlejer.

I maj 1958 undertegnedes herefter en samarbejdsaftale mellem USA og Euratom, som efter at være blevet bekræftet af kongressen i juni samme år trådte i kraft den 27. august 1958. Aftalen forudså for det første gennemførelsen af et fælles koordineret forskningsprogram, hvortil der med bidrag fra begge sider blev stillet 100 millioner dollars til rådighed, og i løbet af 1959 er der i henhold til dette program indgået en lang række forskningskontrakter med laboratorier i USA og Euratom-landene. For det andet skulle der som et led i Euratoms atomkraftforsyningsprogram, og på basis af amerikansk-udviklede reaktortyper stiles mod inden 1963 at opføre et antal atomkraftstationer på ialt 1 million kW, hvortil der fra amerikansk side skulle ydes lån på op til 135 millioner dollars og ydes visse garantier såvel med hensyn til leveringen af uranbrændsel 20 år frem i tiden som med hensyn til dette uranbrændsels kvalitet og ydeevne.

I overensstemmelse med dette kraftprogram indkaldtes i april 1959 forslag til dets gennemførelse, idet fristen for indsendelse af forslag sattes til den 1. september samme år, en frist som siden forlængedes til 20. oktober. Til dette tidspunkt var der officielt indkommet fem forskellige forslag med en samlet el-kapacitet på 750.000 kW. Af disse forslag er de to imidlertid sidenhen tilbagekaldt. Et tredie er behæftet med stor usikkerhed, idet det vedrører et projekt om at opføre en kraftreaktor i Vestberlin, og tilbage er således reelt kun to projekter. Det ene af disse projekter, der iøvrigt er fremkommet ganske uafhængigt af Euratom-programmet, vedrører opførelsen af en reaktor i Syditalien. Det andet projekt er et fælles belgisk-fransk forehavende om ved grænsen mellem de to lande at bygge en atomkraftstation. Selvom disse to projekter gennemføres inden 1963, må man konstatere, at som løftestang for et storstilet atombyggeprogram i Europa er USA-Euratom samarbejdet slået fejl. Baggrunden herfor er naturligvis det seneste års udvikling i brændselspriser og forsyningsforhold, som har kølnet interessen for større investeringer i atomkraftanlæg, der for tiden ikke antages at ville blive konkurrencedygtige over for konventionelle anlæg i de første år.

Med England indgik Euratom den 4. februar 1959 en aftale, der vel åbner mulighed for en engelsk eksport af kraftreaktorer til Euratom og for udarbejdelsen af et fælles forskningsprogram, men som dog såvel ifølge sit indhold som i praksis er mere begrænset end aftalen med USA, idet den i hovedsagen omhandler en gensidig udveksling af oplysninger om atomenergiens anvendelser til fredelige formål, en udveksling som dog kun omfatter uklassificeret materiale og begrænses af eventuelle patent- og

andre rettigheder, som måtte stille sig hindrende i vejen for en fri udveksling.

Endelig har Euratom senest den 6. oktober 1959 indgået en almindelig samarbejdsaftale med Canada, hvortil er knyttet en såkaldt teknisk aftale om samarbejde vedrørende den i Canada udviklede reaktortype (naturligt uran – tungt vand). Til dette formål vil parterne udveksle alle relevante oplysninger og har hver for sig forpligtet sig til i løbet af de følgende fem år at stille et beløb på 5 millioner dollars til rådighed for forskning vedrørende denne reaktortype (og dens varianter).

D. DET EUROPÆISKE ATOMENERGISELSKAB – EAES

På norsk initiativ stiftedes den 15. juni 1954 – et år forud for Genèvekonferencen – et samarbejdsorgan, European Atomic Energy Society, med det formål at virke for samarbejde vedrørende atomenergiforskning og atomenergiteknik, samt teknisk informationsudveksling mellem de vesteuropæiske atomenergikommissioner og tilsvarende organer. I selskabet er foruden Danmark (som blev medlem af selskabet i august 1955) repræsenteret Belgien, England, Frankrig, Italien, Holland, Norge, Portugal, Spanien, Svejts, Sverige, Vesttyskland og fra 1959 også Østrig. Selskabets øverste myndighed er Council, som holder møde en gang om året. Selskabets daglige arbejde ledes af en Working Group, som selskabets næstformand er formand for.

Selskabet virker først og fremmest gennem afholdelsen af sammenkomster – såkaldte symposier – til drøftelse af specielle emner af særlig interesse for en begrænset kreds af videnskabsmænd. Der afholdes ca. 12 symposier årlig, og de med virksomheden forbundne udgifter finansieres af de deltagende organisationer enkeltvis.

IV. SAMMENFATNING

Som det ses af ovenstående redegørelse har det europæiske samarbejde på atomenergiområdet antaget et ganske betydeligt omfang i løbet af femåret 1955–1959. Særlig bemærkelsesværdigt er navnlig omfanget af det praktiske samarbejde om konkrete teknisk-videnskabelige spørgsmål.

Den baggrund, hvorpå samarbejdet udfolder sig, har i den samme periode ændret sig, for så vidt som den indtrufne lettelse i Europas energiforsyningssituation og de tekniske vanskeligheder ved at udnytte atomkraften på økonomisk måde har medført en kraftig revision af mange af de, som det viste sig, noget for optimistiske *atomkraft*programmer, nogle som i europæiske lande blev fremsat i periodens begyndelse; samtidig er interessen for forskningsarbejdet med fremtiden for øje skærpet.

Samarbejde om bygning af atomkraftreaktorer i industriel skala er således både inden for ENEA og Euratom trådt stærkt i baggrunden i forhold til de planer, som var fremme i årene 1955–57. Til gengæld har erkendelsen af de uløste opgavers omfang inden for snart sagt alle sider af atomenergiens videnskab og teknik dannet grundlag for etableringen af mange forskningsprojekter, hvori de deltagende parter med gensidig økonomisk fordel samarbejder med sigte på fremtidens teknik. Samtidig skabes gennem det lovgivningsmæssige og administrative samarbejde de nødvendige forudsætninger for til sin tid at tage atomenergien i anvendelse som kraftkilde på linie med kul og olie.

Måske får man bedst et sammenfattende indtryk af det europæiske atomforskningssamarbejdes omfang ved at se på følgende tal, der rekapitulerer antallet af beskæftigede ved de forskellige forskningsprojekter:

Personalet ved europæiske fællesprojekter inden for atomenergiforskningen
(afrundede tal).

CERN i Genève	800
NORDITA i København.....	20
EUROCHEMIC i Mol, Belgien.....	40
HALDEN-reaktoren i Norge	100
DRAGON-projektet i Winfrith, England	140
EURATOM's forskningsprogrammer...	500
	1600

FORKLARENDE NOTER

Fission:	Atomkernespaltning. En kontrolleret kædeproces af fissioner kan fremkaldes i visse tunge atomkerner, f. eks. uran 235 og plutonium. Den opstilling, hvori en sådan proces holdes gående, kaldes en reaktor.
Fissilt materiale:	Materiale der kan fissionere (spaltes) i en kædeproces.
Fusion:	Sammensmeltning af lette atomkerner. Kan teoretisk tænkes at foregå med lette kerner (brint) i en kontrolleret kædeproces under energiudvikling.
Neutron:	Uelektrisk (neutral) kernepartikel, der frigøres ved fission af uran 235 eller plutonium, og som udløser den følgende fission i kædeprocessens række af fissioner.
Plutonium:	Kunstigt fremstillet stof, der fremkommer, når uran 238 udsættes for neutronbombardement, f. eks. i en reaktor.
Radioaktiv isotop:	Ustabilt grundstof, der af sig selv undergår forvandling under udsendelse af stråling. Anvendes i diverse måleapparater i industrien samt i læge- og anden videnskab.

rem: International måleenhed for strålingsdoser i relation til mennesker.

Uran 235: Den »lette« uranisotop med atomvægt 235; udgør 0,07 % af al uran i naturen. Resten udgøres af den »tunge« uranisotop, uran 238. Uran hvis indhold af uran 235 er gjort større kaldes »*beriget*« uran.

Iøvrigt henvises til den af atomenergikommissionen i marts 1958 udsendte pjece: »Risø, Atomenergikommissionens Forsøgsanlæg«.

LITTERATURHENVISNINGER

CERN

Annual Report 1958, Genève 1959.

NORDITA

Nordisk Råds 5. session, Sak D 60, Helsingfors, februar 1957.
Årsberetning 1957–58, København. Nordita Rapport nr. 16.

ENEA

Louis Armand: Some Aspects of the European Energy Problem (Paris, OEEC, 1955).
Europe's Growing Needs of Energy – How Can They Be Met? (Paris, OEEC, 1956).
Possibilities of Action in the Field of Nuclear Energy (Paris, OEEC, January 1956).
Joint Action by OEEC Countries in the Field of Nuclear Energy (Paris, OEEC, September 1956).
The European Nuclear Energy Agency and the Eurochemic Company – 1st Report of the Steering Committee for Nuclear Energy to the OEEC Council (Paris, OEEC, March 1958).
Statute of the Agency – Convention on Security Control – Convention on the Eurochemic Company (Paris, OEEC, 20th December, 1957).
The Industrial Challenge of Nuclear Energy, Vols. I and II (Paris, OEEC, July 1957 and January 1958).
Industrial Challenge of Nuclear Energy, III, Stresa Conference, Part 1 and 2 (Paris, OEEC, October 1959 and January 1960).
Recommendation on Radiation Protection Norms. Council Resolution af 12 June, 1959 (OEEC document C(59) 109).
System of Measurement of Environmental Radioactivity in the OEEC Countries, 1959 (OEEC, December 1959).
Health Physics in Nuclear Installations. Risø Symposium 1959 (Paris, OEEC, December 1959).
Decision of the Council concerning Standstill Measures in Respect of Inter-European Trade in the Field of Nuclear Energy.

a. Council Resolution af 17 July, 1956 (OEEC document C(56) 188(Final)).
b. Council Resolution of 29 January, 1960 (OEEC document C (59)282(Final)).

EURATOM

Treaty Establishing the European Atomic Energy Community (Euratom) and connected documents (Secretariat of the Interim Committee for the Common Market and Euratom, Brussels, April 1957).
A Target for Euratom. Report to the Euratom Commission by Louis Armand, Francesco Geordani and Franz Etzel, (Luxembourg, 1957).
Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften, 3. Jahrgang Nr. 9, 16. Februar 1960: Haushaltsplan der Europäischen Atomgemeinschaft für das Haushaltsjahr 1960.
Amtsblatt ....., 3. Jahrgang Nr. 10, 18. Februar 1960: Forschungs- und Investitionshaushalt der Gemeinschaft für das Haushaltsjahr 1960.

USA-EURATOM aftale	Treaties and other international acts series 4091 (US Government Printing Office, Washington 25, D.C., September 1958). Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften, 2. Jahrgang Nr. 23, 13. April 1959.
England-EURATOM aftale	Treaty Series No. 28 (59), London, H.M.S.O. Cmnd. 702, February 1959.
Canada-EURATOM aftale	Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften, 2. Jahrgang Nr. 60, 24. November 1959.

HOVEDPUNKTER I USSRs ØKONOMISKE UDVIKLING I DE SIDSTE ÅR

KNUD ERIK SVENDSEN

Sovjetunionens syvårsplan (1959/65) har haft en begivenhedsrig tilblivelseshistorie.

Den sjette femårsplan (1956/60) fik ikke nogen lang levetid; vedtaget på den navnkundige 20. partikongres i februar 1956 blev den officielt kasseret i september året efter. De første vanskeligheder med at få kongressens mål omsat i realistiske årsplaner var blevet åbenbaret på et centralkomitémøde i december 1956, hvor industriministrene som forudsætning for at opfylde målsætningerne for 1960 krævede det afsatte investeringsbeløb for 1957 forhøjet med næsten 50 pct. Komiteen kunne derfor kun sende det detaillerede planprojekt retur til planlæggerne med anmodning om at modtage en revideret udgave i løbet af første halvdel af 1957; da den øverste sovjet i mellemtiden i februar 1957 vedtog planen for samme år, var målene beskåret i forhold til partikongressen.

En revideret udgave af femårsplanen *blev* udarbejdet og forelagt centralkomiteen i april 1957, men forkastet, bl. a. fordi den ikke tog tilstrækkeligt hensyn til Hrustjovs forslag til decentralisering af industrien, der blev offentligt drøftet i disse måneder og med visse ændringer vedtaget som lov i maj 1957[1]). I juni kom det til et dramatisk opgør i den øverste partiledelse, hvor Molotov, Kaganovič og Malenkov blev afsat.

Med den dybtgående omlægning af industriens administration var det klart, at endelige langtidsplaner ikke kunne udarbejdes i løbet af kort tid; for første gang i den sovjetiske planlægnings historie blev en femårsplan derfor annulleret, samtidig med at det blev besluttet at udarbejde en syvårsplan, som skulle begynde med 1959.

Allerede i november 1957 gav Hrustjov i sin tale på 40-årsdagen for oktoberrevolutionen imidlertid et indtryk af de nye økonomiske langtidsmål ved at opridse produktionstallene for nogle få hovedprodukter i 1972[2]).

Først i november 1958 kunne centralkomiteen som retningslinier for

---

[1]) A. Nove, A review of Soviet economic progress. *National Institute Economic Review*, nr. 6, november 1959, s. 41.

[2]) *Fakta om Sovjetunionen*, 7. årg., nr. 53, 16. november 1957.

Hrustjovs kommende beretning på den 21. partikongres i februar 1959 vedtage »Kontrolcifrene for udviklingen af Sovjetunionens samfundsøkonomi i 1959–65«[3]); disse måltal blev drøftet og vedtaget næsten uændret af kongressen[4]).

Den plan, som Sovjet arbejder efter i disse år, kan således siges at være blevet til under meget omskiftelige forhold. Stærkest kommer dette muligvis frem, når man ser på personskifterne i det øverste planapparat. I december 1956 blev M. Z. Saburov afløst som formand for statens plankommission (Gosplan) af N. K. Baibakov; denne blev afsat allerede i maj 1957 og I. I. Kuzmin udnævnt i stedet. På samme tid blev statens økonomiske kommission, hvis beføjelser var blevet udvidet i december 1956, nedlagt og M. G. Pervuchin hermed afsat som formand. I marts 1959 afgik I. I. Kuzmin som formand for Gosplan i forbindelse med hans udnævnelse til formand for det nyoprettede videnskabelige og økonomiske råd under USSRs regering; herefter er A. N. Kosygin formand for Gosplan.

INDUSTRIENS DECENTRALISERING

Den radikale ændring af industriens struktur, som Hrustjov og hans tilhængere i det økonomiske og politiske apparat fik vedtaget i løbet af 3–4 måneder i begyndelsen af 1957, er vel nok den af de mange reformer efter den 20. partikongres, som har haft den mest fundamentale betydning. Det havde længe været klart, at der var problemer med magtfordelingen i industriens struktur, og visse ikke særlig omfattende forholdsregler var blevet gennemført for at udvide de enkelte republikkers og i mindre grad de enkelte virksomheders beføjelser. Men uanset disse forsøg og diskussioner var den sovjetiske industri indtil 1957 præget af en stærk centralisering, som medførte, at de 200.000 industrivirksomheder dirigeredes fra Moskva, hvor der fandtes fagministerier for de enkelte brancher. Dette betød en ualmindelig stor afstand mellem de produktive enheder og de besluttende myndigheder, og da virksomhedsledelserne tit måtte forelægge selv de mindste spørgsmål til de centrale myndigheders afgørelse, var systemet efterhånden højst ueffektivt.

Denne stærke centralisering, som havde haft sin berettigelse i planlægningens første tid, hvor det var nødvendigt at dirigere fremstødet fra eet sted, betød endvidere, at produktionsplanlægningen ikke tog tilstrækkeligt hensyn til de forskellige særtræk i Sovjetunionens lokale regioner. Der opstod tendenser til, at de enkelte fagministerier og ofte de enkelte virksomheder gjorde sig selvforsynende uden at tage hensyn til, at der måske i umiddelbar nærhed lå en fabrik, der ganske vist sorterede under

[3]) *Fakta om Sovjetunionen*, 8. årg., nr. 53, 2. november 1958.
[4]) *Samme*, 9. årg., nr. 11, 28. februar 1959.

et andet ministerium, men som fremstillede f. eks. de reservedele, som man med møje og besvær selv lod tilvirke. Man har som eksempel på dette system nævnt, at togstammer bevægede sig fra øst til vest af Sovjetunionen med produkter til eet ministeriums virksomheder, mens et andet ministerium sendte samme produkter den modsatte vej.

Disse tilstande har man søgt at råde bod på med et drastisk indgreb i industriens struktur. I maj 1957 besluttede den lovgivende myndighed – den øverste sovjet – at nedlægge en række fagministerier og oprette godt 100 økonomiske råd (sovnarchozer) over hele unionen, som skulle have ansvaret for alle virksomheder inden for deres geografiske område. Afstanden mellem de besluttende myndigheder og produktionsstederne blev herved forkortet betydeligt. Men endvidere blev planlægningen herved lagt om, således at de enkelte sovnarchozer nu udarbejder planerne for deres område set under eet; disse planudkast går direkte til Gosplan til samlet bearbejdelse og forhandling.

Decentraliseringen betyder ikke, at hver enkelt virksomhed stilles frit. Reformen sker inden for systemet af central planlægning, men således at de planlagte enheder nu kun omfatter områder med en befolkning på gennemsnitlig 2 millioner. Sovnarchozerne kan ikke skalte og valte, som de vil, men er i de vigtigste træk underlagt de centrale myndigheder, dvs. centralkomiteen og unionsregeringen i Moskva. Det er derfor, man har kaldt reformen for en *administrativ* reform. Det er sandsynligt, at der også har været politiske motiver bag decentraliseringen, hvis regionale struktur svarer til partiets opbygning; de regionale partiorganer får herved en indflydelse på områdets økonomiske liv, som det tidligere var vanskeligt at udøve over for de ministerielle mammutter i Moskva.

Reformen er samtidig ledsaget af en stærk forenkling af planlægningen for de enkelte virksomheder. Den tidligere stærke centralisering betød, at de centrale myndigheder fastsatte et stort antal mål for de enkelte virksomheder, f. eks. helt ned til, hvor mange røde og hvor mange gule sodavand, der skulle fremstilles. Dette er blevet ændret, således at de centrale myndigheder lige fra Gosplan til de lokale sovnarchozer kun fastsætter visse hovedmål for investeringernes størrelse, arbejdsproduktiviteten, den samlede produktionsstigning o. l., mens de enkelte virksomheder derefter må udarbejde planen i alle dens mindre enkeltheder. På denne måde ledsages den administrative decentralisering af en vis større selvstændighed for den enkelte virksomhed inden for planlægningens generelle rammer.[5]).

[5]) Om decentraliseringsdebatten, se: From Soviet publications. The decentralisation of industry. *Soviet Studies,* vol. IX, nr. 1, juli 1957.

LØN- OG ARBEJDSREFORMER

Et andet hovedtræk i de sidste års udvikling er den øgede vægt, man lægger på hvad man kalder produktionsdeltagernes *materielle interesse* i en øget produktion. Den enkelte virksomhed kan opnå et større overskud ved en bedre indsats, og en del af dette overskud anvendes til, hvad vi kalder tantièmer, eller hvad russerne kalder bonusser til direktion og ledende funktionærer og til virksomhedens arbejdere i det hele taget, mens en anden del anvendes f. eks. til boligbyggeri o. l. for de beskæftigede. Dette fænomen er ikke nyt i Sovjetunionen, men flere nye bestemmelser (således en bestemmelse af 2. juli 1959) tyder på, at det nu er tildelt en større rolle i produktionen.

Samtidig er man begyndt på en gennemgribende àjourføring og omlægning af hele *lønsystemet*. Som begrundelse herfor nævnes det, at arbejderstaben i Sovjet har skiftet karakter. Mens industrien i 30'erne opsugede millioner af uskolede arbejdere fra landbruget, ofte analfabeter, og derfor havde brug for at stimulere lysten til at skaffe sig en uddannelse ved betydelige lønforskelle, står man idag over for industriarbejdere med mange års erfaring i produktionen eller med lang skoleuddannelse. De første lønforhøjelser for de lavest lønnede grupper er derfor blevet gennemført (den første bestemmelse herom blev udstedt den 8. september 1956), jfr. iøvrigt nedenfor.

Og efter i en årrække at have reduceret fagforeningernes opgave til at mobilisere arbejderne til en større produktionsindsats og administrere forskellige sociale ordninger, har man nu bebudet en aktivisering af fagbevægelsen. En række bestemmelser og love er blevet gennemført i denne retning i 1957 og navnlig 1958[6]). Det er umuligt at dømme om, hvorledes disse reformer bliver ført ud i virkeligheden, og om fagforeningerne formår at leve op til den proklamerede politik: i større grad at varetage deres medlemmers interesser og ikke som før altovervejende statsinteresserne.

Flere af bestemmelserne ser ihvertfald ganske radikale ud på papiret. Samtidig med, at der fra sovjetisk side er blevet ført en skarp propaganda mod jugoslaviske og polske arbejderråd, har man i Sovjetunionen gennem-

[6]) Således kan nævnes: 31. januar 1957: Forordning om stadfæstelse af dekret fra USSRs ministerråd og fagforeningernes alunionske centralråd om fremgangsmåden ved behandling af arbejdskonflikter; 17. december 1957: Resolution fra SUKPs centralkomité om fagforeningernes arbejde i Sovjetunionen; 9. juli 1958: Bestemmelser vedtaget af USSRs ministerråd og fagforeningernes alunionske centralråd om stående produktionskonferencer på industrivirksomheder, byggepladser, på statsgodser, maskin- og traktorstationer og reparationsstationer; 15. juli 1958: Forordning om stadfæstelse af bestemmelser vedtaget af fagforeningernes alunionske centralråd om »Fagforeningers bedriftsbestyrelsers og lokale bestyrelsers rettigheder«; 27. januar 1959: Bestemmelse vedtaget af den øverste sovjets præsidium »Om behandling af stridsspørgsmål i forbindelse med personer, der er afskediget på administrationens initiativ med fagforeningsbestyrelsens samtykke«, jfr. forordning af 15. juli 1958.

ført udvidede bemyndigelser for fagforeningerne, som skal sikre dem en større indflydelse på produktion, aflønning og beskæftigelse. Det kan f. eks. nævnes, at virksomhedsledelsen efter disse bestemmelser ikke kan foretage afskedigelser uden fagforeningens bedriftbestyrelses godkendelse, og at bedriftsbestyrelsen kan omstøde konfliktkommissionernes kendelser og træffe afgørelser i konflikter på egen hånd, ligesom ledende poster i virksomheden besættes, som det hedder, »i samråd med fagforeningen«. Herudover er der indstiftet en ny institution, de såkaldte permanente produktionskonferencer. Disse råd med et præsidium på 5–10 medlemmer, vælges på virksomheder med mere end 100 arbejdere og har repræsentanter for såvel ledelse som ansatte; på mindre virksomheder træder generalforsamlinger blandt alle beskæftigede i stedet. Det er svært af bestemmelserne at få et indtryk af, hvilken myndighed dette organ er tildelt; det ser nærmest ud som en blanding af et bestemmende og rådgivende organ for alle områder af bedriftens arbejde, herunder udarbejdelse og virkeliggørelse af de økonomiske planer, arbejdssikkerheden og aflønningen. Til disse formål kan produktionskonferencen forlange enhver oplysning af ledelsen, der bevarer den endelige afgørelse i sagerne, dog således at der kan appelleres til højerestående myndigheder.

Reformernes retning mod et større industrielt demokrati kan der ikke være tvivl om; på den anden side vil det nok være for tidligt at udtale sig om deres udførelse i praksis. Den nye lovgivning har fastsat visse rammer, og som andre steder vil der gå nogle år, før disse rammer bliver mere eller mindre udfyldt.

SKOLEREFORMEN

Den nyeste reform, der berører det økonomiske liv, er den ændring af skoleuddannelsen, som blev forelagt af Hrustjov i efteråret 1958 og vedtaget som lov af 24. december 1958 »Om en styrkelse af skolens forbindelse med livet og om en videre udvikling af folkeuddannelsessystemet i USSR«. Sovjetunionen har ført en stærk skiftende politik på dette felt i de sidste år. I 1956 gik planerne nærmest ud på, at alle børn skulle have en 10-årig skolegang; og allerede dengang forsøgte man at forbinde denne såkaldte mellemskoleuddannelse med praktisk undervisning i skolens sidste klasser, og der blev talt om drejebænkens erobring af skolerne. Men åbenbart har det været umuligt at ændre mellemskolens traditionelle bogpræg efter det praktiske livs krav, i hvert fald sadler man nu om. Ved en fundamental skolereform vil man modvirke den tendens til, at alle vil gå universitets- eller højskolevejen, som man er stødt på hos eleverne og

ikke mindst deres forældre, hvoraf mange anså det som et prestigespørgsmål, at deres børn fik en boglig uddannelse[7]).

Skolereformens hovedtræk er, at efterhånden alle børn skal gennemgå en 8-årig folkeskole, der ifølge syvårsplanen skal være forsynet med skolingsværksteder, så at skolebørnene »i vid udstrækning inddrages i interessante og for deres alderstrin tilgængelige former for samfundsnyttigt arbejde.« Herefter følger nogle praktiske arbejdsår i industrien, landbruget eller administrationen, hvor alle vil få en obligatorisk og kort uddannelse på den tilsvarende lærlingefagskole, mens den senere faglige uddannelse foregår i virksomhederne. Hvis en elev viser tilbøjelighed og lyst til en videregående boglig uddannelse, kan han eller hun på aftenskole eller ved korrespondanceundervisning få den viden, der berettiger til optagelse på en højskole eller et universitet; på dette stadium vil de unge, der iøvrigt indtil 18-årsalderen kun har en arbejdsdag på 6 timer, få fri 2–3 dage om ugen fra virksomhederne.

En undtagelse fra denne almindelige uddannelsesvej har været ønsket for særligt begavede, dvs. 2–3 pct. af børnene, for at de kan fritages for disse arbejdsår og gå direkte fra en tiårig mellemskoleuddannelse til de højere læreanstalter.

I virkeligheden har man allerede fra 1957 på grund af det store pres på de højere læreanstalters kapacitet praktiseret at give fortrin ved optagelse af studerende for dem, der havde mindst 2 års praktisk arbejde bag sig; iøvrigt skal man nu som før aflægge en eksamen, før man optages på en højere læreanstalt.

Hvis man herefter når frem til optagelse på en højere læreanstalt, hvilket altså vil tage nogle år mere end før, kappes forbindelsen ikke med det praktiske arbejde. De første to studieår er en blanding af specielt tilrettelagt arbejde i bedrifterne og studium; herefter finder der en prøve sted, hvor de bedst egnede udskilles. Først da kan man vie sig til et normalt studium på 2–2½ år af mere teoretisk indhold.

Denne aktive holdning til uddannelsen, der i lige grad angår dens former, varighed og udbredelse, må man i stadig større grad erkende er Sovjetunionens »hemmelighed«. En økonomi som den sovjetiske har foruden gennem statsstipendier til praktisk taget alle studerende også ved sin centrale kontrol over såvel skole som erhvervsliv meget store muligheder for at koordinere uddannelsen med det praktiske liv og give uddannelsen det enhedspræg, som mange i vesten betragter som så værdifuldt.

Det er blevet opfattet som et paradoks, at et system, som i massemålestok har ladet hånt om menneskelige værdier og udsat millioner for

[7]) Om skolereformen, se: Erik Boettcher, Die sowjetische Wirtschaftspolitik am Scheidewege. Tübingen 1959, s. 93 ff. D. Burg, Some thoughts on the Soviet educational reform. *Bulletin* (Institute for the Study of the USSR), vol. VI, nr. 3, marts 1959.

deportationer, massehungersnød og tvangsarbejde, samtidig har investeret så kolossale midler i uddannelse og kultur og dermed skabt en befolkning og et oplysningsniveau, som fjerner grundlaget for tvangsforanstaltningerne.

Det er imidlertid en fundamental kendsgerning, som kan tages som en fællesnævner for alle de reformer, der siden 1956 er sket på arbejdslivets område, at de regler og love, som fandtes i 30'erne og i de første efterkrigsår, mindre og mindre kan bringes i harmoni med en moderne industribefolknings eksistens. En amerikansk specialist i arbejdslovgivning har udtrykt det på den måde, at de sovjetiske myndigheder åbenbart har erkendt, at arbejdslovenes tvangskarakter ikke alene er blevet overflødige, men måske endog skadelige for formålet at nå en større produktivitet[8]). Dette tjente som karakteristik af udviklingen fra 1950 frem til den forordning af 25. april 1956, der afskaffede de ansattes ansvar over for domstolene for disciplinære forsømmelser (ulovligt fravær osv.), men det karakteriserer også på udmærket måde udviklingen siden hen. Udtrykt på denne måde kan endelig også alle anerkende reformernes eksistens uden dermed at tage stilling til de sovjetiske lederes eventuelle humane motiver.

Alle disse mange forordninger og bestemmelser inden for arbejdslovgivningens enkeltområde forsøger man for øjeblikket at få sammenfattet i en »grundlov for arbejdet«. Et udkast hertil er blevet offentliggjort i efteråret 1959 i den specielle fagpresse[9]), og specialisterne gennemdrøfter nu udkastets afsnit om kollektive overenskomster, arbejdstiden, ferierne, lønninger og andre ydelser, arbejdsdisciplinen, arbejdssikkerheden, uddannelsen, de faglige konflikter, fagforeningernes beføjelser, de sociale ordninger m. m.

ARBEJDSKRAFTPROBLEMET

De krav, som nødvendigheden af en højere arbejdsproduktivitet stiller, vil blive stærkt understreget i de kommende år. Mens vi herhjemme gør os mange bekymringer for at løse de store årganges problemer, står Sovjetunionen i den modsatte situation. De årgange, som melder sig på arbejdsmarkedet i disse år, er meget små. Det har hidtil kun ved hjælp af skolestatistikken været muligt at skønne, hvor små årgangene er; opgørelser over elevtallet i grundskolens første fire klasser har tydet på en tilbagegang på så meget som ca. 40 pct. i 1954–56 i forhold til 1940. Sovjetunionen gennemførte imidlertid i januar 1959 en ny folketælling

[8]) Jerzy G. Gliksman, Recent trends in Soviet labor policy. *Monthly Labor Review,* juli 1956.

[9]) Bl. a. i *Socialističeskij Trud* (månedsorgan for unionsregeringens komité for arbejds- og lønspørgsmål), nr. 10, oktober 1959. På amerikansk i *The Current Digest of the Soviet Press,* vol. XI, nr. 42, 18. november 1959.

for første gang i 20 år, og de første større resultater er fornylig offentliggjort i *Pravda* (4. februar 1960). I denne meddelelse gives følgende summariske oplysninger om befolkningens aldersfordeling (tabel 1):

Tabel 1. *Befolkningens aldersfordeling i USSR i 1939 og 1959*

	Antal personer (tusinder)		I pct. af hele befolkningen		1959 i pct. af 1939
	1939	1959	1939	1959	
Ialt	190.678	208.827	100,0	100,0	109,5
Heraf:					
0–9 år	43.476	46.363	22,8	22,2	107
10–15 -	28.365	17.133	14,9	8,2	60
16–19 -	13.030	14.675	6,8	7,0	113
20–24 -	15.786	20.343	8,3	9,7	129
25–29 -	18.520	18.190	9,7	8,7	98
30–34 -	15.598	18.999	8,2	9,1	122
35–39 -	12.958	11.590	6,8	5,6	89
40–44 -	9.603	10.408	5,0	5,0	108
45–49 -	7.776	12.264	4,1	5,9	158
50–59 -	12.533	19.146	6,6	9,2	153
60–69 -	8.535	11.736	4,5	5,6	137
70 år og derover	4.462	7.972	2,3	3,8	179

Kilde: Pravda 4. februar 1960.

Disse tal synes at bekræfte de hidtidige skøn; det vil således ses, at aldersgruppen 10–15 år under en almindelig befolkningstilvækst på 9,5 pct. fra 1939 til 1959 er faldet med 40 pct.[10]). Samtidig vil man kunne beregne, at årgangene i aldersgruppen 16–19 år gennemsnitlig er på 3.670.000, mens de i gruppen 10–15 år, der går ud i arbejdslivet i de kommende år, kun er på gennemsnitlig 2.860.000 personer.

Når man til disse virkeligt små årgange lægger de kolossale militære og civile tab under krigen, samt at arbejdskraftreserverne blandt kvinderne er næsten opbrugt, bliver det klart, at arbejdskraften må behandles med en anden bevågenhed end i 30'erne, hvor antallet af beskæftigede i industrien simpelthen mere end fordobledes.

Man taler derfor om, at den sovjetiske industri bevæger sig fra en *ekstensiv fase*, hvor produktionsforøgelsen i første række var baseret på en forøgelse af arbejdskraften, til en *intensiv fase*, hvor produktionsstigninger i første række kræver en forøgelse af den enkeltes arbejdsproduktivitet[11]).

[10]) Andre forhold ved aldersoplysningerne, f. eks. den store stigning i de ældste grupper, og de øvrige oplysninger i den statistiske meddelelse er det ikke muligt at kommentere i denne sammenhæng.

[11]) Jfr. Erik Boettchers nævnte bog.

SYVÅRSPLANEN OG INDUSTRIEN

Dette arbejdskraftproblem gjorde, at man med særlig interesse modtog syvårsplanens oplysninger om det fremtidige vækstempo i industrien. Som ventet blev vækstraterne på næsten alle områder sat ned i forhold til den tidligere faktiske stigningstakt og i forhold til den kasserede 6. femårsplan, jfr. tabel 2. Mens bruttoindustriproduktionen i de sidste år efter den sovjetiske beregningsmåde er vokset med ca. 10 pct. fra år til år, skal den efter planen kun vokse med gennemsnitlig 8,6 pct. årligt frem til 1965; den 6. femårsplan havde stipuleret 10,5 pct. frem til 1960. På den anden side er tempoet større end de vækstprocenter, der kan udledes af Hrustjovs 1972-mål, jfr. tabel 3.

Tabel 2. *Årlige vækstprocenter i USSR*

	1950–55	6. 5årsplan 1956–60	1958	1959	7årsplan 1959–65
Nationalindkomst a)	11,4	9,9	9	8	7,2
Bruttoindustriproduktion	13,1	10,5	10	11	8,6
Sektor A	13,8	11,2	11	12	9,3
Sektor B	12,0	10,7	7	10,3	7,3
Bruttolandbrugsproduktion	3,9	over 11	7	b)	7,9
Produktion pr. arbejder:					
Industrien	7,6	8,4	6	7,4	5,7
Kollektivbrugene	...	14,9		b)	10,4
Realindkomst:					
Arbejdere og funktionærer		5,4		...	4,9
Kollektivbønder		7,0		...	4,9
Beskæftigede i statens sektor		2,6		3,1 c)	2,8

Kilder: Note 1, s. 37; *Osteuropawirtschaft*, 4. årg. nr. 1, juni 1959; *Economic Survey* of Europe in 1958, Geneve 1959, kap. 1, s. 3, 5; *Pravda* 22.1.60.

a) Efter sovjetisk definition, dvs. i al væsentlighed eksklusive tjenesteydelser; nærmere om denne definition, se A.J. Petrov (ed.), Grundriss der Wirtschaftsstatistik [fra russisk]. Berlin 1954. b) Tal ikke offentliggjort. c) Under hensyntagen til, at 750.000 arbejdere og funktionærer ved maskin- og traktorstationernes nedlæggelse er overført fra stats- til kolhozsektoren.

Tabel 3. *Produktionen af visse hovedprodukter i USSR og USA*

	U.S.S.R.		
	1959	1965 mål	1972 mål
Råjern mill. t	43	65–70	75–85
Stål - -	59,9	86–91	100–120
Kul a) - -	506,5	600–612	700
Olie - -	129,5	230–240	350–400
Gas mld. m^3	37,2	150	270–320
Elenergi mld. kwt	264	500–520	800–900
Cement mill. t	38,8	75–81	90–110

Kilde: Note 2; note 4; *Pravda* 22.1.60.
a) Inkl. brunkul.

Som tidligere skal bruttoproduktionen i sektor A (produktionsmidler i vid forstand) vokse hurtigst med gennemsnitlig 9,3 pct. mod 7,3 pct. for sektor B (forbrugsgoder). Trods mange diskussioner både i øst og vest om denne hovedproportion[12]) med forsøg på at uddrage forskellige konklusioner om større eller mindre forbrugervenlighed af vækstraterne for de to sektorer, er man ikke kommet til særligt holdbare resultater. Alene på baggrund af de statistiske vanskeligheder ved definitionen af de to sektorer, men også på grund af investeringernes lange udmodningstid og forskellige produktivitet, tidligere og fremtidige investeringspukler og navnlig fordi der ikke findes brugbare internationale sammenligningsgrundlag, må man advare mod at forsøge at uddrage for megen lærdom af disse to talstørrelser.

Af oplysningerne om fødselsårgangene vil det være klart, at produktionsforøgelsen først og fremmest skal vindes ved en forøgelse af arbejdsproduktiviteten. Der regnes således med, at 3/4 af stigningen i industriproduktionen skal komme fra denne kilde. Hvormeget arbejdsstyrken specielt i industrien vil vokse, meldes der intet om. Derimod oplyses det, at beskæftigelsen inden for statssektoren (industri, transport, administration, statsbrugene m. m., men ikke kollektivbrugene) skal vokse med 22 pct. i de syv år, mens beskæftigelsen i landbruget, der stadig beslaglægger op mod halvdelen af den arbejdende befolkning, skal formindskes yderligere.

Når så meget således afhænger af udviklingen i produktionen pr. arbejder, må det virke overraskende, at Sovjetunionen som en særlig del af planen vil fortsætte den arbejdstidsnedsættelse, som blev begyndt allerede i 1956 med forkortelse af arbejdsdagen med 2 timer før fri- og helligdage med fastsættelse af 6 timers arbejdsdag for unge fra 16 til 18 år. I første omgang skal efter planen de, der endnu ikke har opnået 7 timers arbejdsdag, inddrages under denne nedsættelse (som tidligere med fuld lønkompensation), således at alle i 1962 (i september 1959 ændret til: 1960) har 40 timers arbejdsuge. Fra 1964 skal man indlede en gradvis overgang til 30–35 timers arbejdsugen alt efter arbejdets sværhedsgrad, dvs. i princippet 5-dages ugen, som skal være fuldstændig gennemført i 1966–68. (Iflg. planberetningen for 1959 (*Pravda* 22. 1. 60) havde godt 13 millioner af 56 millioner arbejdere og funktionærer ved udgangen af dette år 6 eller 7 timers arbejdsdag).

Dette betyder, at det samlede antal arbejdstimer i industrien ikke vil vokse væsentligt fra syvårsplanens begyndelse til dens afslutning. Dette er iøjnefaldende ud fra et effektivitetssynspunkt (man kan således spekulere på, om der ikke ligger visse medicinske krav bag arbejdstidsnedsættelserne),

[12]) Om problematikken og statistiske oplysninger for de to sektorer fra og med første femårsplan, se min artikel, Om vækstmodeller i socialistiske samfund. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, årg. 1959, hefte 1–2, s. 101 ff.

men også ud fra sociale betragtninger, idet man ikke før har set et samfund på Sovjetunionens forholdsvis lave materielle velstandsniveau have så kort en arbejdstid, verdens korteste, som de selv stolt kalder den i propagandaen. Mere markant kan man vel egentlig ikke forlange, at de skal tage stilling i valget mellem større fritid og højere materiel levefod, hvis der overhovedet på længere sigt er nogen modsætning mellem disse to goder. Noget andet er, om arbejderne på kort sigt vil affinde sig med dette centralt bestemte »valg«, eller om de forsøger at forøge antallet af overarbejdstimer.

MODERNISERING OG SPECIALISERING

Betingelsen for at opnå den nødvendige forøgelse af arbejdsproduktiviteten er dels en fortsat uddannelse af arbejdskraften (bl. a. stimuleret ved større frihed og begunstigelser for folk, der uden at afbryde deres arbejde søger at supplere deres kunnen ved deltagelse i de mange korte efteruddannelser, der er så karakteristiske for Sovjet), dels kolossale kapitalinvesteringer. Hvad det sidste angår, planlægges der en gennemgribende modernisering af hele produktionsapparatet for investeringsmidler, der ligger på det dobbelte af den foregående syvårsperiode.

Det er vanskeligt at få et samlet indtryk af, på hvilket teknisk niveau den sovjetiske industri befinder sig. Russerne bringer selv mange enkelteksempler på stærkt mekaniserede og automatiserede virksomheder, men man har nærmest indtryk af, at det endnu kun drejer sig om undtagelser. Som helhed må deres produktionsapparat være en blanding af gammelt og nyt, forsømte og nye, men endnu ikke fuldt moderne maskinelle indretninger.

I den kommende syvårsplan vil man ikke i så stor udstrækning som tidligere bygge splinternye virksomheder og anlæg, men koncentrere sig om en fornyelse af det bestående apparat ved delforbedringer af maskinerne og ved udskiftelse af enkelte maskiner for at gøre teknikken mere ensartet. I samme retning går bestræbelserne for at gennemføre en bedre specialisering af virksomhederne efter amerikansk mønster med et udbredt net af underleverandører af specialdele.

Sammenfattende oplysninger om automatiseringens udbredelse har det ikke været muligt at finde frem til udover det yderst interessante, at man planlægger at bygge 50 eksperimenterende storvirksomheder, der i de kommende år skal virke som laboratorium for tekniske forbedringer, først og fremmest af automatisk art. Der er ingen tegn på, at man i større målestok går over til udbredt anvendelse af automatiske anlæg. Meget tyder på, at den nævnte modernisering af *bestående* anlæg ikke alene skyldes, at dette hurtigere giver produktionsresultater, men også at russerne ikke vil binde for megen kapital i nye anlæg, når de venter om

nogle år at kunne foretage et spring til et automatiseringsniveau, som de kan se omridset af idag. På dette punkt kan man derfor antagelig forvente interessant nyt i de kommende år, idet der ydes en samlet koordineret indsats fra alle forskningsinstitutter og større virksomheders side for at løse automatiseringens praktiske problemer. Og en statsejet industri uden forretningshemmeligheder skulle her have store muligheder i forhold til lande, hvor forskningsmidler og undersøgelser spredes over mange konkurrerende enheder.

Denne mekaniseringskampagne kan naturligvis aflæses i fortsat høje vækstrater i maskinindustrien, men den afspejles også i udviklingen i elproduktionen. Der opstod i 1957 og 1958 flere steder mangel på elektricitet med skadelige virkninger for produktionsrytmen. Russerne har ganske åbenbart ikke taget tilstrækkeligt hensyn til, at produktionen af elektricitet må vokse i betydeligt stærkere tempo end industriproduktionen. Syvårsplanen fastlægger derfor en forøgelse af produktionen af elenergi med godt 150 pct. Dette resultat skal nås ved flere varmekraftværker, mens bygningen af de gigantiske vandkraftværker, der er så karakteristiske for Sovjetunionen, indskrænkes betydeligt. Man vil, som det hedder, vinde tid i kappestriden og kan derfor ikke anbringe milliarder af rubler i vandkraftværker, som man først vil høste fordel af efter en lang konstruktionsperiode og over en lang årrække. Konstruktionen af atomkraftværker vil fortsætte, men stadig i begrænset målestok. De syv år skal som for automatiseringen være et eksperimenternes stade, navnlig fordi atomenergien på baggrund af Sovjets rige olie- og naturgasforekomster endnu ikke er rentabel, bortset fra områder, der mangler energikilder til udvindelse af andre råstofforekomster[13]).

I forbindelse hermed kan det nævnes, at planen vil omlægge Sovjets brændstofbalance i de kommende år. Man vil gå over fra kul til olie og naturgas og dermed nærme sig den relative sammensætning af USAs energibalance: kulproduktionen vil kun stige forsvindende i de kommende år, mens olieudviklingen skal fordobles og naturgasudvindingen firedobles.

Som sidste eksempel på strukturelle ændringer må fremhæves den kemiske industris voldsomme ekspansion. Den samlede kemiske produktion skal ca. tredobles, dvs. vokse væsentligt mere end industrien under eet. Dette spring hænger sammen med, at fremstillingen af syntetiske stoffer, plastic osv., skal udvides meget stærkt, altså en udvikling, der allerede har været i gang nogle år andre steder.

---

[13]) De seneste vestlige beregninger opfordrer også til forsigtighed over for investering i atomkraftværker fremfor i »klassiske« kraftværker; jfr. således artiklen »Les perspectives économiques du développement de l'énergie électrique d'origine nucléaire«, i *Revue Française de l'Energie*, november 1959; gengivet i *Problèmes Economiques*, nr. 631, 2. februar 1960.

For industriens lokalisering betyder den nye plan endelig en fortsat bevægelse mod øst til Ural og den asiatiske del af Sovjetunionen, hvor op mod halvdelen af investeringerne skal placeres.

DET PROBLEMFYLDTE LANDBRUG

Landbruget var det område, man satte først ind på umiddelbart efter Stalins død i 1953. Og takket være en række reformer og stærkt forøgede investeringer er landbruget løftet ud af dets situation før 1953, hvor dets bruttoproduktion ikke steg i takt med folketallet: den årlige tilvækst var i tiden 1950–53 1,6 pct., men for 1954–58 er det officielle tal 8 pct. Syvårsplanen fastsætter en årlig vækstprocent på 7,9, vel nok den målsætning, der må modtages med størst skepsis.

De enkelte produktionstal for de sidste år og målene i syvårsplanen samt i Hrustjovs overoptimistiske taler i 1956 og 1957 er gengivet i tabel 4.

Tabel 4. *Landbrugsproduktionen i USSR*

	1950	1953	1956	1957	1958	1959	Hrustjovs 60/61-mål	1965 mål
Bruttolandbrugsproduktionen (1950 = 100)	100	104	138	140	154	a)	...	262
Produktion i mill. tons								
Korn.....	81,2	82,5	127,6	105	141,2	124,8	180	172
Råbomuld.....	3,5	3,9	4,3	4,2	4,4	4,7	...	5,9
Kartofler.....	88,6	72,6	96,0	87,8	86,5	a)	...	140
Kød, flæsk osv.....	4,9	5,8	6,6	7,4	7,7	8,6	21	16
Mælk.....	35,3	36,5	49,1	54,7	58,7	62	...	102,5
Uld.....	0,18	0,24	0,26	0,29	0,32	0,35	...	0,55

Kilder: Note 1, s. 42; *Pravda* 22.1.60.
a) Ikke offentliggjort.

Det vil af denne tabel 4 ses, at kornproduktionen i 1959 var væsentligt mindre end i rekordåret 1958, men planberetningen peger på, at den stadig er større end den gennemsnitlige høst for årene 1954–58. Husdyrprodukterne er derimod vokset i 1959 på basis af den store høst i 1958. Der er således i al væsentlighed tale om fremgang, selv om det sovjetiske landbrug er yderst torkefolsomt. Sammenlignet med tiden før 1953 er situationen nu ganske anderledes.

Det er også tit drastiske forandringer, der er gennemført for at løfte landbruget op af dets stagnation. Det mest overraskende skete vel i marts 1958, da det blev besluttet at nedlægge de statsejede maskin- og traktorstationer (MTS) og sælge maskinerne til kollektivbrugene[14]). Ikke mindst kom dette skridt bag på de mere dogmatiske teoretikere; kollektivbrugene,

[14]) Indtil slutningen af 1959 indbragte dette staten 18 mld. rubler; til sammenligning kan oplyses, at statens samlede investeringsudgifter i industrien, landbruget, transport og kommunikation i 1959 var budgetteret til 485 mld. rubler.

hvis formue ikke er statseje, men medlemmernes fælleseje, havde længe været et teoretisk problem for tilhængere af en »ren« socialisme, hvor alle produktionsmidler er statsejendom. De fleste teoretikere havde derfor forestillet sig en eller anden form for omdannelse af kollektivbrugene til statsbrug, og nu gik man den modsatte vej og solgte statsejendom til kollektivbrugene. Begrundelsen for reformen var den praktiske, at maskinerne ville blive udnyttet bedre, hvis kollektivbrugene havde direkte rådighed over dem.

Men det strukturelle problem, dvs. kollektivbrugenes tilpasning til det sovjetiske planøkonomiske system, er ikke lagt på hylden. Senest blev det behandlet på et ck-møde om landbruget i december 1959. Sovjetunionens landbrugsminister V. V. Mazkevič gjorde her gældende, at beslutningen om MTS havde bragt den kollektive og den statslige form for landbrugsproduktion nærmere til hinanden, hvad angår det tekniske produktionsgrundlag. Men der findes stadig forskelle, og her har både statsbrugene og kollektivbrugene deres positive sider. Aflønningen i statsbrugene er garanteret og uafhængig af klimaforhold, men også næsten uafhængig af produktionsindsatsen; i kollektivbrugene findes ikke samme garanti, men her er aflønningen helt afhængig af produktionsresultatet. Efter Mazkevič mening bør man stile mod en ny fælles aflønningsform for de to brugstyper. Ledelsesformen i kollektivbrugene er endelig mere demokratisk, mens den er mere udarbejdet og stabil i statsbrugene. Her bør man også forsøge at forene de positive sider hos dem begge.

En anden landbrugsreform i 1958 var ophævelsen af kollektivbrugenes afleveringspligt til staten af en vis del af deres produktion til forholdsvis lave priser. Dette var den sidste af en række ændringer inden for landbrugsprisernes område, som var blevet begyndt helt tilbage i 1953, hvor man satte priserne meget væsentligt op for at bringe dem i bedre overensstemmelse med omkostningerne.

Resultatet af dette har været en styrkelse af kollektivbrugenes økonomi, som siden 1958 er blevet ledsaget af en forstærket indsats for at begrænse kollektivmedlemmernes små private brug (der i 1958 ejede over halvdelen af landets kobestand); denne konsolidering af kolhozerne er også sket ved sammenlægning: mens der i 1950 fandtes 121.000 kolhozer med et tilsået areal af 121 mill. ha, var de tilsvarende tal i juni 1959 60.000 kolhozer med ca. 130 mill. ha[15]). For kollektivbønderne har alt dette betydet en væsentlig forøgelse af pengeindkomsterne; efter flere ytringer på decembermødet at dømme er det nu nødvendigt at bremse og reducere priserne. Hrustjov støttede denne opfattelse, men rådede til at gå forsigtigt til værks, »for at der ikke skal blive knust noget porcellæn«.

[15]) *Economic Bulletin for Europe*, vol. 11, nr. 3, november 1959, s. 40.

Den tredie kilde til produktionsforøgelsen har været udvidelsen af det opdyrkede areal med 40 millioner ha fra 1953 til 1959, hvor arealet udgjorde 196 mill. ha. Trods den megen skepsis over for denne politik tyder alt på, at udvidelserne vil fortsætte.

KAPPESTRIDEN MED USA

Med offentliggørelsen af syvårsplanen proklamerede den 21. partikongres, at det var Sovjetunionens økonomiske hovedopgave at overgå USA i produktion pr. indbygger, og at dette vil ske i løbet af den perspektivplan for 15 år, hvoraf syvårsplanen er første del. Når selve syvårsplanen er opfyldt, hedder det videre, vil Sovjetunionen fremstille en større industriproduktion pr. indbygger, end der fremstilles i Europas mest udviklede kapitalistiske lande, England og Vesttyskland. I samlet produktionsmængde vil Sovjet for nogle særligt vigtige produkters vedkommende i 1965 overgå og for andres vedkommende nærme sig USAs nuværende industrielle produktionsniveau, mens det sovjetiske landbrugs produktion af de vigtigste produkter til den tid som helhed og pr. indbygger forudses at ville overstige USAs nuværende niveau.

Denne problemstilling, der for blot få år siden ville have forekommet de fleste at være den reneste propaganda, tages nu alvorligt. Ikke alene i Sovjet, men også i USA regnes der nu på, hvad man kan kalde et af 1960'ernes store økonomiske regnestykker, nemlig om eller hvornår Sovjet vil indhente USA.

Det er indlysende, at en sådan beregning er behæftet med store, for ikke at sige uovervindelige vanskeligheder. Men lad os alligevel stille regnestykket op i dets naive enkelhed og derefter referere forskellige beregninger, som kan benyttes ved et forsøg på at nå et resultat, som kan tjene som grov orientering i problemet.

Først og fremmest må man kende de to landes udgangsstilling, dvs. deres produktion pr. indbygger i et eller andet år. Dernæst må man vide, hvor hurtigt produktionen vil vokse i de to lande. Kender man endelig også den fremtidige befolkningsudvikling, skulle det være muligt at finde facit.

Allerede hvad angår grundlaget for en beregning af de to landes relative produktionsniveau, er der uenighed mellem de amerikanske og de sovjetiske statistikere. Amerikanerne vil helst i vækstberegninger benytte deres bruttonationalprodukt, der foruden de materielle produktionsgrene som industri- og landbrug også omfatter ikke-materielle sektorer som de liberale erhverv, alle de mange former for offentlige udgifter m. v. Russerne lægger derimod som nævnt kun den materielle produktion til grund for deres nationalindkomstberegninger, men foretrækker iøvrigt at basere deres sammenligninger på industrien og landbruget taget hver for sig.

Af praktiske grunde har man derfor ofte set sig nødsaget til kun at foretage sammenligninger for industriproduktionen med tilsvarende begrænsninger i de konklusioner, der kan drages heraf. Men selv i dette tilfælde er der store vanskeligheder, idet de to landes industriproduktioner er meget forskelligt sammensat, og idet prisstrukturen er meget forskellig.

Medarbejderne ved Sovjetunionens statistiske departement har efter nogle af de seneste oplysninger[16]) nået det resultat, at USSRs industriproduktion i 1953 var en trediedel af USAs. Dette tal steg, når man tager hensyn til produktionsudviklingen derefter, til 57 pct. i 1958 og 55 pct. i 1959.

Fra officiel statistisk hold foreligger der i USA ikke, såvidt vides, nogen tilsvarende nylig beregning. Chefen for den amerikanske efterretningstjeneste, Allan Dulles, udtalte imidlertid i en tale den 13. november 1959, at de sovjetiske påstande var overdrevne, og at den sovjetiske industriproduktion i 1958 snarere lå på ca. 40 pct. af den amerikanske.

Det sovjetiske statistiske departements månedstidsskrift, *Vestnik Statistiki,* har i december 1959 i en ledende artikel (nr. 11, 1959) taget stilling til denne udtalelse; departementet hævder her, at Sovjets industriproduktion i 1958 var 50 pct. af USAs, dvs. ikke de 57 pct. som nævntes ovenfor.

Som det ses, er disse beregninger behæftet med en vis usikkerhed; men da vi nu ihvertfald har fået et vist indtryk af den størrelsesorden, der er tale om, vil vi gå videre og se på vurderingerne af det fremtidige udviklingstempo.

For Sovjetunionens vedkommende vil det være naturligt at tage sit udgangspunkt i syvårsplanen; den er efter alt at dømme udarbejdet med en større realisme end den afbrudte 6. femårsplan. Og det er åbenbart, at målene ud fra politisk-psykologiske overvejelser er lagt i underkanten af, hvad man mener er opnåeligt, for at man kan nå til stimulerende overopfyldelser. Det har da også vist sig, at industriens vækst i 1959, der var planlagt til 7,7 pct., blev 11 pct., jfr. tabel 2. (Planen for 1960 forudsætter en forøgelse på 8,1 pct.)

Imidlertid vil det som bekendt være nødvendigt at korrigere det sovjetiske vækstal for industrien frem til 1965 på gennemsnitlig 8,6 pct. årligt noget nedad. Statistikken er nemlig baseret på en sammenlægning af de enkelte virksomheders bruttoproduktion, mens den vestlige statistik ved at regne med værditilvæksten undgår den flertælling, der er resultatet af bruttometoden.

---

[16]) I en artikel af A. Aleksejev og L. Surlin i tidsskriftet *Mirovaja ekonomika i mežđunarodnye otnošenija,* nr. 11, november 1959.

Vestlige eksperter har forsøgt at beregne forskellen ved de to metoder. Den seneste periode, dette er gjort for, er desværre 1951–55; fra de sidste år foreligger der ikke tilsvarende skøn. Efter flere af disse beregninger[17]) skulle industriproduktionens forøgelse fra 1951 til 1955 have været 65 pct. over for de officielle 85 pct. eller 10,5 pct. mod 13,1 pct. årligt. Hermed er korrektionens størrelse nogenlunde angivet.

Når vi herefter vender blikket mod USA for at få et indtryk af dette lands fremtidige vækst, skifter billedet karakter. Amerikanske økonomer har opstillet skøn over udviklingen fremover, men deres opgave er en anden end deres sovjetiske kollegers. De kan gøre sig visse tanker om, hvad der vil være sandsynligt under de og de forudsætninger; de kan ikke foreskrive den private sektor at opfylde bestemte mål; konjunktursvingningerne er stadig vanskelige at beregne, for ikke at sige at afskaffe. Uanset de mange ændringer i såvel den sovjetiske som den amerikanske økonomi er der fortsat tale om to forskellige systemer: et statsligt og et privat dirigeret.

En af de første amerikanske beregninger af denne prognosekarakter blev offentliggjort af den såkaldte Paley-kommission. I en rapport med titlen »Ressurcer for frihed«[18]) regnede kommissionen med en vækst i bruttonationalproduktet på ca. 2 3/4 pct. årligt frem til 1975. En beretning fra kongressens fælles økonomiske komité, den såkaldte Ensley rapport[19]) anslog vækstprocenten til ca. 3,3 pct. mellem 1953 og 1965. Det private selskab McGraw-Hill[20]) har senere anslået tallet til ca. 3,5 pct. årligt mellem 1957 og 1975.

Endelig foreligger der et skøn specielt for industriproduktionen[21]) med en vækstprocent på ca. 3 1/4 mellem 1956 og 1972.

De foreliggende amerikanske skøn for bruttonationalproduktet og industriproduktionen bevæger sig således i nærheden af 3 og 3 1/2 pct. Da Hrustjov var inde på sagen, var det imidlertid hans mening, at det ville være passende at regne med, at den amerikanske industriproduktion ville vokse med et par procent om året. I ovennævnte meningsskifte med Allan Dulles fastholder *Vestnik Statistiki* dette under påberåbelse af, at den

---

17) F. Seton, The tempo of Soviet industrial expansion. *Bulletin of the Oxford University Institute of Statistics,* vol. 20, februar 1958, nr. 1, der indeholder en god oversigt over hele problematikken; og D. B. Shimkin og F. A. Leedy, Soviet industrial growth. Its cost, extent and prospects. *Automotive Industries,* vol. 118, nr. 1, 1. januar 1958.

18) President's Materials Policy Commission, Resources for Freedom, juni 1952, vol. 11, kap. 22.

19) US Congress, Joint Economic Committee on the Economic Report, Potential Economic Growth of the United States During the Next Decade, 83rd Congress, 2nd Session, 1954.

20) McGraw-Hill Publishing Co, The American Economy. Prospects for Growth to 1965 and 1975. New York 1958.

21) Charles F. Roos, Dynamics of Economic Growth. The American Economy 1957–1975. New York 1957.

gennemsnitlige årlige vækst 1952–58 var 1,6 pct. Samtidig oplyser tidsskriftet dog, at den amerikanske industri voksede med 2,9 pct. årligt fra 1930 til 1958 eller med 2,3 pct., hvis man udelukker krigsårene og kun regner med de 11 førkrigsår og de 12 efterkrigsår.

Hvad endelig angår det tredie element i regnestykket, nemlig befolkningsudviklingen, er det nok den størrelse, der kan forudsiges med størst sikkerhed inden for de kommende 10–15 år. Her vil vi antage, at befolkningen i USA i 1975 vil være på 209 millioner og i USSR på 260 millioner.

Herefter skulle vi, såvidt vides, have det for øjeblikket bedste materiale liggende for os. Det vil ikke med de foreliggende oplysninger være muligt for en enkelt person at foretage en selvstændig vurdering af de mange skøn. I stedet vil vi for at få et indtryk af, hvad disse procenttal indebærer (med en rentetabels hjælp) foretage nogle rent mekaniske beregninger over to tænkte situationer i 1975.

Lad os prøve at se det ud fra amerikanernes synspunkt. For dem vil det være en dårlig udvikling, hvis deres vækst ligger nede på f. eks. 2 pct., mens russernes er oppe på, skal vi sige 8 pct. årligt. Under forudsætning af, at den sovjetiske industriproduktion i 1958 var 50 pct. af den amerikanske, vil dette nemlig betyde, at industriproduktionen pr. indbygger i 1975 vil være godt 20 pct. *større* end i USA.

Lykkes det derimod amerikanerne at holde et tempo på 3 pct. årligt, mens Sovjet f. eks. vil ligge på 6 pct., bliver facit under de nævnte forudsætninger straks et helt andet. I dette tilfælde vil den sovjetiske industriproduktion pr. indbygger i 1975 være 25 pct. *mindre* end den amerikanske.

Man kunne selvfølgelig regne flere eksempler igennem, uden at dette dog vil bringe os andet end den eneste mulige konklusion på nuværende tidspunkt: at konkurrencen mellem de to lande er et *reelt* fænomen. Udviklingen i de kommende 5 år vil med yderligere data om den amerikanske konjunktur muliggøre mere indholdsrige konklusioner.

Endelig må man vel om beregninger af denne art sige, at deres resultater kan få indflydelse på udviklingen og sætte forskellige processer i gang, som vil omstøde de beregnede resultater. Det er ihvertfald vanskeligt at forestille sig, at man i USA ganske roligt vil lade sig indhente; der vil blive stillet helt anderledes krav til den økonomiske politik end tidligere, hvor opgaven først og fremmest har bestået i at forhindre større konjunkturnedslag. Og det er måske disse overvejelser om, hvordan den kvantitative kappestrid vil påvirke de to landes indre struktur og samfundsforhold, som til syvende og sidst er de mest interessante.

SOVJETUNIONENS LEVESTANDARD

Selv om de sovjetiske politikeres optimistiske forventninger til den industrielle udvikling skulle blive opfyldt, er der ikke hermed sagt noget om levestandarden i de to lande. For det første kan den rent materielle levestandard ikke måles på industriproduktionen under eet, for det andet ville en sammenligning baseret alene på den industrielle forbrugsproduktion i et enkelt eller nogle få år heller ikke være tilstrækkelig; det tager tid at opbygge en formue af varige forbrugsgoder, det område, hvor Sovjet er længst bagefter.

Endelig må sammenligningen omfatte landbrugsgoderne, på hvilket punkt Sovjets udvikling er tynget med store vanskeligheder.

Russerne anstiller nu også sammenligninger på ren forbrugsbasis, og et meget interessant eksempel på dette er anført i tabel 5, der er offentliggjort med de tilhørende noter i en artikel af P. Mstislavski, som er ledende videnskabelig medarbejder ved det sovjetiske akademis økonomiske institut[22]). Ifølge denne opstilling vil Sovjet i 1965, hvad angår mad, gennem-

Tabel 5. *Produktion og forbrug af de vigtigste forbrugsvarer i USSR og i de kapitalistiske lande pr. indbygger og år*

		USSR			Forbrug i de kapitalistiske lande c)			
		Produktion a)		Rationelt forbrugsniveau b)	USA	England	Vesttyskland	Frankrig
		1958	1965					
Levnedsmidler								
kød og flæsk	kg	38	71	73–91	73,7	48,3	38,0	64
fisk	kg	14	20	7–16	5,1	10,4	7,0	10,0
mælk	kg	290	450–465	292–585	240	209	157	152,0
sukker	kg	26	41–44	27–33	45,3	38,1	25,0	25,0
æg	kg d)	6,5	9,4	10–21	22,4	12,9	7,0	11,0
Stoffer, beklædning, skotøj								
bomuldsstoffer	m	28	34,2–35,5	50–57	54,3	25,6	21,9	30,0
uldstoffer	m^2	1,84	2,8	4,9–7,2	2,7	5,6	4,0	3,9
lærreds- og silkestoffer	m	6,4	9,4	14–22	17,1	13,9	11,4	
undertøj	stk.	1,9	3,5	6–7,2	11,6	5,11	5,3	
anden trikotage	stk.	0,5	0,7	1,0–2,3				
strømper og sokker	par	4,3	5,5	10–12	10,2	13,2		4,4
lædersko	par	1,7	2,3	3–3,5	3,5	2,6	2,2	1,1

a) Når man medtager importen, er forbruget pr. indbygger større for samtlige varer, med undtagelse af mælk.
b) Det rationelle forbrugsniveau er beregnet for forskellige rayoner af ernæringsinstituttet ved USSRs akademi for de medicinske videnskaber. I tabellen er angivet det laveste og højeste niveau for de forskellige rayoner. Et mindre forbrug af ét levnedsmiddel bliver udlignet af et større forbrug af et andet på en sådan måde, at det nødvendige kompleks af næringsmidler er til stede taget under ét. Forbrugsniveauet for stoffer, trikotagevarer og skotøj er angivet efter et foreløbigt materiale fra brancheinstitutterne for videnskabelig forskning ved statens plankommission.
c) Heri indbefattet stofforbruget til videre forarbejdelse [?]. Forbruget af levnedsmidler er beregnet for 1950–53, industrivarerne for 1956.
d) 1 kg = 17,5 stk.

[22]) I tidsskriftet *Partinaja Zisn*, nr. 12, 1959. På tysk: Die Verteilung der materiellen und geistigen Güter in der Periode des umfassenden Aufbaus des Kommunismus. *Die Presse der Sowjetunion*, nr. 92, 5. august 1959.

gående ligge på USAs niveau i 1950–53, men stadig være en del bagefter for beklædningens vedkommende, også i forhold til de sovjetiske beregninger over et »rationelt forbrugsniveau«. Sammenlignet med England, Vesttyskland og Frankrig lå Sovjet for de nævnte levnedsmidler (der ikke omfatter brød) allerede i 1958 på det vesttyske niveau i 1950–53, og i 1965 vil Sovjet gennemgående ligge højere end det niveau, de tre lande var på i 1950–53. For beklædningens vedkommende vil situationen ikke være så gunstig[23]).

Et område, Sovjetunionen gør et særligt fremstød på under syvårsplanen, er boligbyggeriet. Indtil fornylig er boligstandarden, målt i m^2 pr. indbygger, støt blevet forværret i takt med befolkningsforøgelsen i byerne. Efter syvårsplanen skal der opføres 650–660 millioner kvadratmeter nettoboligareal eller omkring 15 millioner lejligheder, hvilket er 2,3 gange så meget, som der er opført i den forudgående syvårsperiode; hertil kommer 7 millioner beboelseshuse inden for kolhozsektoren. Målet er at skaffe hver familie en lejlighed. Når man tager i betragtning, at nettoarealet i de nye lejligheder vil være gennemsnitligt 43–44 m^2 (i 1959 var gennemsnitsarealet 36 m^2), er målsætningen beskeden, men i forhold til tidligere er den et stort fremskridt. Og det er først og fremmest denne målestok, man bør anvende, hvis man vil vurdere den sovjetiske borgers mening om alle planens målsætninger på forbrugsområdet.

DEN PROKLAMEREDE GRADVISE OVERGANG TIL KOMMUNISMEN

På baggrund af disse presserende materielle problemer kan det derfor ikke undre, at russerne i mere ideologiske diskussioner om det kommunistiske samfund hidtil fortrinsvis har lagt hovedvægten på, at der skabes den nødvendige materielle basis for en kommunistisk fordeling, der som bekendt skal følge reglen, at enhver yder efter evne og får efter behov.

I det sidste års tid har der imidlertid lydt nye toner i denne debat om den økonomiske fordeling. Som tidligere berørt har man siden 1956 forhøjet de laveste lønninger, og denne politik skal efter syvårsplanen fortsætte, således at minimumslønningerne hæves fra ca. 300 rubler til 5–600 rubler om måneden, hvortil kommer forskellige tillæg. Under syvårsplanen vil den gennemsnitlige pengelønsforhøjelse udgøre 26 pct., mens minimallønningerne vil blive forhøjet med 70–80 pct.

Hvorledes indkomstfordelingen som helhed vil blive præget heraf, er det ikke muligt at udtale sig om, idet der ikke offentliggøres nogen samlet

---

[23]) Ved de gængse sammenligninger mellem USA og USSR bør man ikke glemme den betydelige forskel, der er mellem USA og Vesteuropa; for OEEC-området som helhed var bruttonationalproduktet pr. indbygger i 1955 ca. 50 pct. mindre end USAs, jfr. Milton Gilbert and ass., Comparative National Products and Price levels. A study of Western Europe and the United States (OEEC, 1958).

statistik for indkomstfordelingen. Men uanset dette, er den bebudede lønpolitik alligevel et brud med fortiden. I de første ti efterkrigsår valgte man at lade levestandardforøgelsen komme befolkningen til gode fortrinsvis i form af prisnedsættelser, der forhøjede alle indkomstgruppers realindtægt. Nu er man derimod gået over til i overvejende grad at lade stigningen i reallønnen fremtræde dels som en stigning i pengelønningerne, dels som en udvidelse af de kollektive velfærdsordninger. Og pengelønningerne vil som nævnt ikke stige jævnt over hele linien, men indgå i en gennemgribende lønreform. Der vil således blive tale om stærkt differentieret reallønfremgang. En undtagelse fra denne generelle linie er, at indkomstskatterne inden længe vil blive afskaffet, hvilket på grund af den iøvrigt ikke store progression vil betyde mest for de store indkomster.

Særlig vægt i den ideologiske propaganda lægger man på, at den betalingsfrit fordelte del af samfundets forbrug vil vokse i de kommende år. Det anføres således, at bevillingerne til alle former for hjælp og stipendier, til gratis undervisning og lægehjælp, socialforsikring og fritidsforanstaltninger skal stige med 67 pct. fra 1958 til 1965[24]), mens forbrugsfonden efter syvårsplanen skal forøges med 60–63 pct.

Det er på baggrund af disse forhold og den ovennævnte diskussion om de institutionelle ændringer i landbruget, at man i Sovjetunionen taler om, at landet befinder sig i en gradvis overgang til kommunismen.

DEN ØKONOMISKE VIDENSKAB

Denne diskussion præger naturligvis den økonomiske fagpresse; ud fra deres ideologiske baggrund må de sovjetiske økonomer være særligt interesserede i vekselvirkningen mellem produktivkræfternes udvikling og de institutionelle produktionsforhold. Men først på det sidste er der tegn på en mere praktisk og formålsbestemt diskussion af, hvordan produktionsforholdene bedst kan tilpasses den tekniske udvikling; ideologien har tidligere været en hæmsko for overvejelser af denne art, idet den har skabt en forestilling om gnidningsløs, konfliktløs og automatisk tilpasning. Denne tro er stærkt på retur, og med den falder økonomernes rolle som blot og bart udlæggere og propagandister for det bestående, »socialismens apologeter«, som den polske økonom Oskar Lange har udtrykt det.

Det videnskabelige milieu gennemgår en meget dybtgående omstillingsproces, der langt fra er afsluttet endnu. Det er således vanskeligt at påvise, at økonomerne i deres offentlige diskussioner har haft nogen afgørende indflydelse på nogen af de sidste års fundamentale ændringer (industriforvaltningens decentralisering, landbrugets strukturændringer). Og flere økonomer har været så uheldige – som chefredaktøren for det

[24]) *Fakta om Sovjetunionen,* 10. årg., nr. 6, 10. februar 1960.

førende økonomiske tidsskrift »*Voprosy Ekonomiki*« dr. L. Gatovskij sarkastisk bemærkede i en oversigtsartikel over økonomiens opgaver[25]) – først at få deres kommentarer til nye love og bestemmelser offentliggjort, når disse love er blevet ændret igen.

Men gennemgående kan det siges, at den voldsomme dynamik, der er karakteristisk for USSRs indre forhold i de sidste år, også præger den økonomiske videnskab.

Som eksempel herpå nævnes ofte i de vestlige beretninger, hvordan anvendelsen af matematik kæmper sig frem til en afgørende position efter i en årrække at have været betragtet som den rene skinbarlige metafysik. Det er navnlig studiet af input-output (nationalregnskaber o. l.) og lineær programmering, der drives med stor iver især i planorganernes forskningsinstitutter, mindre blandt de »akademiske økonomer« (herfra dog undtaget Leningrad Universitet). Om disse forhold kan henvises til en række oversigtsartikler[26]).

Der er opstillet et stort program for opbygningen af en park af elektronregnemaskiner som grundlaget for de matematiske metoders anvendelse i udarbejdelsen af de økonomiske planer. Matematikerne blandt de sovjetiske økonomer understreger hyppigt i deres samtaler med vestlige kolleger, at det kun i en økonomi, som kan planlægge i samfundsmålestok, vil være muligt at udnytte matematikken i stor stil. Over for de af deres landsmænd, der ikke er så begejstrede for matematikken, hævder de, at den matematiske teknik vil medføre en bedre udnyttelse af landets ressurcer, færre fejl i planlægningen, mindre bureaukrati m. m. – vel vidende, at de kun vil få udviklingsmuligheder, hvis de kan fremvise praktiske resultater.

Lige så interessant som spørgsmålet om, på hvilke områder de matematiske metoder er anvendelige, er imidlertid, hvilke *problemer* de sovjetiske økonomer har arbejdet med i de sidste år.

Her må i første række nævnes det stadige spørgsmål om prisfastsættelsen, som har været drøftet i en halv snes år. Efterhånden er det blevet almindelig anerkendt, at planmyndighederne ikke kan fastsætte priserne fuldstændig vilkårligt, men at disse må stå i en vis forbindelse med de omkostninger, der er forbundet med at frembringe de enkelte produkter. Der er også gennemført visse prisjusteringer, først og fremmest for landbrugsproduktionen, hvis priser bestemmer kollektivbøndernes indkom-

[25]) *Problems of Economics* (New York), vol. II, nr. 3, 1959.

[26]) Navnlig Leif Johansens artikel »Matematiske og økonometriske metoder i sovjetisk sosialøkonomi«, i *Statsøkonomisk Tidsskrift,* nr. 4, 1959. Endvidere Herbert S. Levine's meget levende dagbog fra et besøg i Sovjet i maj-juni 1959: »Bloknot Ekonomista. Conversations with the Planners«, i *Soviet Survey,* no. 30, oktober-december 1959. Og endelig *Business Week*'s rapport om Wassily Leontieffs rejseindtryk fra USSR i dets nr. for 13. juni 1959.

ster, jfr. ovenfor. Nogen principiel afgørelse om forholdet mellem priser og omkostninger er ikke truffet, hvilket også hænger sammen med, at man har svært ved at anerkende, at andre produkter end forbrugsgoderne, dvs. produktionsmidler i videste forstand, er »varer«, der omsættes på et mere eller mindre frit marked. Fordelingen af produktionsmidlerne dirigeres centralt, dvs. prioriteres og rationeres på en måde, som må formindske prisernes rolle. Men selv der, hvor man anerkender omkostningsbestemte priser, strides to lejre om beregningen af det tillæg til omkostningerne, som skal dække samfundets fællesudgift til nyinvesteringer, uddannelse, forskning, social sikring, militærudgifter osv. Ifølge den ene opfattelse skal dette overskud beregnes som en fast procent af den anvendte kapital; den anden fløj vil beregne et procenttillæg på de direkte lønudgifter.

Man er endnu ikke kommet problemets løsning væsentlig nærmere, staten fastsætter stadig priserne ret vilkårligt. Nogen overensstemmelse med de vestlige stærkt udbyggede pristeorier er det svært at finde; men her må man nok understrege den amerikanske økonom Wassily Leontieffs bemærkning i en artikel[27]) om hans indtryk fra en rejse i Sovjetunionen: »Jeg må tilstå, at jeg næppe kunne forklare det amerikanske prisdannelsessystem bedre, end de kunne få mig til at forstå den sovjetiske proces. I begge lande er der langt fra teori til praksis.«

Det andet teoretiske problem, der har domineret økonomernes overvejelser og givet anledning til en række konferencer og en omfattende litteratur, er bestemmelsen af investeringernes og den nye tekniks effektivitet. Skal der i omkostningerne indgå et element til dækning af kapitalanvendelsen ud over afskrivningerne? Nogle sovjetiske økonomer, f. eks. den matematiske økonom L. V. Kantorovič fra Leningrad, mener, at det er på tide, at man i Sovjet anerkender renten som omkostningselement; men heller ikke dette problem er bragt til teoretisk løsning. I tilknytning hertil kan det nævnes, at afskrivningsnormerne også længe har været til debat.

BIBLIOGRAFISK EFTERSKRIFT

Mulighederne for at følge med i den sovjetiske økonomiske litteratur på basis af oversættelser til engelsk eller tysk er efterhånden meget store. Blandt de engelske kilder kan således nævnes tidsskriftet *Problems of Economics,* New York, hvis numre fra maj 1958 til oktober 1959 har været en fuldstændig oversættelse af det sovjetiske tidsskrift *Voprosy Ekonomiki* fra november 1957 til juni 1959; fra og med sit nr. for november 1959 er *Problems of Economics* gået over til at omfatte udvalgte artikler fra forskellige sovjetiske økonomiske tidsskrifter. Tidsskriftet *Current Digest of the Soviet Press,* New York, bringer ugentlig omfattende oversættelser fra den sovjetiske dagspresse med meget

[27]) *Business Week,* 13. juni 1959.

lille forsinkelse. Hvad de tyske kilder angår, må først nævnes, at der i Østberlin siden 1952 udgives en omfattende månedlig »Bibliographie deutscher Übersetzungen aus den Sprachen der Völker der Sowjetunion und der Länder der Volksdemokratie. Abt. 1. Wissenschaftliche Litteratur«, der i særlige afsnit bringer oplysninger om offentliggjorte og ikke-offentliggjorte økonomiske oversættelser udført i DDR. Blandt de mest hyppige østtyske kilder kan nævnes det centrale økonomiske tidsskrift *Wirtschaftswissenschaft,* endvidere tidsskriftet *Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge* (udelukkende oversættelser) og endelig *Die Presse der Sowjetunion,* der 3 gange ugentlig bringer mere generelle oversættelser, overvejende fra dagspressen, men også tidsskriftsoversættelser af interesse. Fra Vesttyskland kan nævnes 14-dages skriftet *Ost-Probleme,* Bonn, der bringer mange økonomiske oversættelser.

I tidsskriftet *Kyklos,* Svejts, vil der i nær fremtid blive bragt en samlet bibliografi over oversættelser til engelsk, tysk eller fransk af økonomisk litteratur fra USSR og de østeuropæiske lande.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

VESTEUROPA

Efter at stagnationen i den vesteuropæiske konjunktur i 1. halvår 1959 var afløst af en relativt svag opgangskonjunktur, fortsatte opgangen i 2. halvår i et stærkt forøget tempo. Fremgangen i Vesteuropas industriproduktion fra 2. halvår 1958 til 2. halvdel af 1959 udgjorde næsten 10 pct., hvilket fuldt ud svarer til den årlige stigning, der indtraf under højkonjunkturperioden 1953–57. Det er endvidere karakteristisk, at udviklingen fra land til land nu er langt mere ensartet, idet alle betydende industrilande i Vesteuropa 2. halvår 1958–2. halvår 1959 har opnået stigninger i den industrielle produktion på mellem 6 og 10 pct., som det fremgår af tabel 1. Før havde udviklingen været mere uensartet.

Tabel 1. *Industriproduktionen i Vesteuropa.*

	Stigning i forhold til et år før		
	1958	1. halvår 1959	2. halvår 1959
	pct.	pct.	pct.
England	÷1	3	10
Vesttyskland	3	5	10
Frankrig	6	÷2	8
Italien	3	9	10
Belgien	÷7	3	9
Holland	÷1	8	10
Sverige	0	1	6
Finland	÷5	5	10
Norge	÷4	3	8
Danmark	4	7	9
Vesteuropa i alt	1	3	9

Kilde: Nationale statistiske publikationer og O.E.E.C. General Statistics.

Også uden for industrien steg den produktive indsats, især inden for bygge- og anlægsvirksomheden.

Væksten i produktion og beskæftigelse har været så betydelig og nedgangen i arbejdsløsheden så kraftig, at den økonomiske politik i adskillige lande er blevet strammet i løbet af efteråret og vinteren. Antallet af ledige produktionsfaktorer synes nu at være nedbragt i en sådan grad, at man næppe kan vente en lige så stor opgang i industriproduktion og bygge-

virksomhed i 1960 som den, der har præget 2. halvår 1959; på den anden side er den økonomiske politik ikke blevet skærpet så stærkt, at produktionsstigningen vil blive standset.

Drivkræfterne bag det fornyede konjunkturopsving har været flere. Først og fremmest var der i de fleste lande i løbet af 1958 og begyndelsen af 1959 sket en forøgelse af likviditeten og et fald i renten, dels i forbindelse med den valutaindstrømning, som et stort løbende betalingsbalanceoverskud resulterede i, dels som følge af en bevidst lempelse af kredit- og finanspolitikken. Herigennem befordredes igangsættelse af et øget boligbyggeri og større offentlige bygge- og anlægsarbejder.

Den voksende likviditet førte i England i forbindelse med en afvikling af restriktionerne på afbetalingshandelen til en stærk indkøbsbølge for varige forbrugsartikler igennem hele året 1959, og de gunstige kreditmuligheder bidrog utvivlsomt også i andre lande til en betydelig vækst i salget af varige goder, især personbiler.

Dertil kom, at vinteren 1959 i hele det nordeuropæiske område var usædvanlig mild, hvilket muliggjorde en overordentlig livlig byggevirksomhed i 1. kvartal 1959 – en omstændighed, som medvirkede til at give konjunkturerne et skub opad.

Udsigten til, at forhandlingerne mellem arbejdere og arbejdsgivere i den amerikanske stålindustri skulle bryde sammen og en strejke indledes i juli måned, førte til et kapløb mellem USAs stålforbrugende virksomheder om at dække sig ind med lagre af stål. Den amerikanske ståleksport gik derfor tilbage, og øget tilgang af eksportordrer til de vesteuropæiske stålværker førte allerede i 1. halvår 1959 til, at stålproduktionen steg kraftigt, samtidig med, at værkernes leveringsfrister forlængedes og eksportpriserne forhøjedes. De strejken udbrød og lammede de amerikanske stålværker fra midten af juli til hen i november måned, blev stålproduktionen i Vesteuropa yderligere stimuleret, og da strejken i USA endelig blev bilagt, var konjunkturopgangen i de vesteuropæiske lande i mellemtiden skredet så stærkt frem, at stålproduktionen kunne opretholdes selv uden den ekstraordinære efterspørgsel, som var skabt af den amerikanske strejke.

I Vesttyskland indtraf en stærk opgang i erhvervenes investeringer i bygninger og maskiner i 1959, og det samme var tilfældet i enkelte andre lande som Danmark, Holland og Sverige. I de fleste vesteuropæiske lande stagnerede erhvervsinvesteringerne imidlertid helt frem til årets udgang.

Opgangstendenserne på de områder, der er nævnt, skabte tillid i erhvervslivet til, at konjunkturnedgangen var overstået, og dermed ophørte den tilbøjelighed til at nedbringe varelagrene, som i mange industrigrene – især i råstofproduktionen – havde virket trykkende på produktionsudviklingen i 1958. Samtidig gav den stigende beskæftigelse og de dermed føl-

gende øgede indkomster sig udslag i, at det private forbrug gik i vejret i 1959; dette gjaldt ikke blot for varige artikler, hvor kreditlettelsen som nævnt gav afbetalingshandelen en særlig stimulans, men også for tekstil, beklædning og fødevarer.

Konjunkturopgangen har medført en opblomstring af udenrigshandelen. Langt den største del af udenrigshandelen foregår mellem de vesteuropæiske lande indbyrdes, og den intraeuropæiske handel er forøget med godt 10 pct. fra 1958 til 1959; denne vækst har i væsentlig grad bidraget til, at konjunkturopgangen har bredt sig fra de lande, der først prægedes af højkonjunktur, til de øvrige stater i området. Samtidig er Vesteuropas oversøiske eksport også forøget, navnlig til Nordamerika, derimod kun i mere beskedent omfang til de råstofproducerende lande i Sydamerika, Asien og Afrika. Den stigende produktion i Europa har bevirket, at importen af råstoffer fra oversøiske lande, som i 1958 var gået ned, atter er forøget. Dette gælder især importen fra landene i det ydre sterlingområde.

Tabel 2 viser, at Vesteuropas eksport af industrivarer (incl. mineraler) fra de første tre kvartaler af 1958 til samme periode af 1959 forøgedes med 7 pct. mens den havde holdt sig uændret fra 1957 til 1958. Mens der for adskillige varegrupper var nedgang i eksporten 1957–58, har der 1958–59 været opgang i eksportværdien for alle større varegrupper undtagen brændsel. Lige som sidste år har der været en meget stærk eksportfremgang for motorkøretøjer, og også for jern og metaller og kemiske produkter har stigningen 1958–59 været over en halv snes procent. For maskiner – en varegruppe, som er af særlig stor betydning i den danske industrieksport – er Vesteuropas eksport steget med 6 pct., hvilket ikke er mere end fremgangen fra 1957 til 1958.

Betragter man den samlede eksportudvikling fra det sidste år under forrige højkonjunktur, 1957, til 1959, er der en karakteristisk forskel mellem Vesttyskland, Frankrig, Holland, Italien og Danmark med en vækst i industrieksporten på 12–16 pct. og på den anden side England, Belgien, Sverige, Norge, Finland og Schweiz med kun 0–5 pct. stigning.

1. januar 1959 trådte de første indbyrdes toldnedsættelser og den første etape i afviklingen af importreguleringerne mellem de seks fællesmarkedslande i kraft, og denne frigørelse af handelen har utvivlsomt ansvaret for en god del af væksten i den intraeuropæiske handel. Handelen mellem de seks lande indbyrdes er – sammenlignet med tilsvarende periode et år før – forøget i følgende tempo:

1. kvartal 1959 + 2 pct.
2. kvartal 1959 + 17 pct.
3. kvartal 1959 + 25 pct.
4. kvartal 1959 + 32 pct.

Tabel 2. *Eksporten af mineraler og industrivarer fra de vesteuropæiske lande.*

	Eksport i 1958	Ændringer i eksporten fra 1957 til 1958	Ændringer i eksporten fra 1.–3. kvt. 1958 til 1.–3. kvt. 1959
	milliarder kr.	pct.	pct.
Træ, træmasse, papir			
Vesteuropa i alt	13.3	÷ 7	3
heraf Sverige	4.6	÷ 11	5
– Finland	4.2	÷ 6	1
Malm, jern, stål, uædle metaller			
Vesteuropa i alt	32.3	÷ 7	12
heraf Vesttyskland	7.0	÷ 14	13
– Belgien	6.6	÷ 10	3
– Frankrig	5.9	1	26
– England	5.5	÷ 8	12
Fast og flydende brændsel			
Vesteuropa i alt	14.3	÷ 5	÷ 5
Spindestoffer, tekstil, beklædning			
Vesteuropa i alt	25.3	÷ 10	6
heraf England	7.3	÷ 15	÷ 4
– Frankrig	4.7	÷ 9	3
– Vesttyskland	3.1	÷ 9	13
– Danmark	0.2	12	6
Kemiske produkter			
Vesteuropa i alt	24.5	4	12
heraf Vesttyskland	7.0	4	14
– England	5.8	÷ 2	9
– Frankrig	3.5	16	4
– Danmark	0.3	6	14
Maskiner og apparater			
Vesteuropa i alt	50.6	6	6
heraf Vesttyskland	17.6	7	5
– England	15.3	0	6
– Frankrig	3.8	16	8
– Schweiz	3.0	6	2
– Holland	2.6	14	17
– Italien	2.4	14	7
– Sverige	2.4	0	5
– Danmark	1.2	15	÷ 3
Motorkøretøjer			
Vesteuropa i alt	20.1	18	17
heraf Vesttyskland	7.3	22	16
– England	6.5	9	8
– Frankrig	3.3	31	33
– Italien	1.6	15	17
– Sverige	0.6	30	27

Tabel 2 (fortsat). *Eksporten af mineraler og industrivarer fra de vesteuropæiske lande.*

	Eksport i 1958	Ændringer i eksporten fra 1957 til 1958	Ændringer i eksporten fra 1.–3. kvt. 1958 til 1.–3. kvt. 1959
	milliarder kr.	pct.	pct.
Andre industrivarer			
Vesteuropa i alt	46.4	2	5
I alt varer fra minedrift og industri			
Vesteuropa i alt	226.8	0	7
heraf England	58.7	÷3	4
– Vesttyskland	57.2	3	9
– Frankrig	30.3	6	10[1])
– Belgien	19.4	÷6	6
– Holland	14.6	4	9
– Italien	13.2	3	11
– Sverige	12.4	÷4	11
– Schweiz	9.9	÷1	5
– Finland	4.8	÷5	5
– Norge	3.6	÷3	8
– Danmark	2.8	9	6

Kilde: De enkelte landes udenrigshandelsstatistik. Tallene for Vesteuropa i alt omfatter eksporten fra de 11 lande, der er nævnt nederst i tabellen.

Anm. Tabellen omfatter mineraler og industrivarer undt. skibe, animalske og vegetabilske olier, oliekager, sukker, vin og konserves. Landene er stillet i rækkefølge efter størrelsen af deres eksport i 1958.

[1]) Incl. skibe.

Med yderligere 10 pct. indbyrdes toldnedsættelser fra 1. juli 1960 må man forvente, at denne tendens vil fortsætte i år.

For de store fødevareeksporterende lande i Vesteuropa: Danmark og Holland, er afsætningsmulighederne for landbrugseksporten bedret væsentligt i 1959.

Den stigning i den animalske landbrugsproduktion, som indtraf i de fleste vesteuropæiske lande i løbet af 1957 og 1958 efter to gode høstår 1956–57, ophørte i 1959. Den stagnerende landbrugsproduktion skyldtes bl. a., at leverandørpriserne i flere lande var blevet nedsat af statsmyndighederne som led i bestræbelser på at nedbringe statstilskud til landbruget og undgå ophobning af større lagre af smør og kød. Dertil kom i efteråret 1959 virkningerne af stærk tørke i hele området nord for Alperne, som reducerede udbyttet af græsning og rodfrugter betragteligt og bevirkede en nedgang i mejeriproduktionen i de fleste nord- og midteuropæiske lande.

De bedrede afsætningsvilkår for landbrugseksporten hænger imidlertid ikke blot sammen med udbudsforholdene, men er også i høj grad betinget af den almindelig opgang i indkomsterne, som har ledsaget det vesteuropæiske konjunkturopsving, og som har skabt øget efterspørgsel efter ani-

malske landbrugsprodukter. Det kan eksempelvis nævnes, at der fra 1958 til 1959 indtraf en stigning i de forbrugte mængder i Vesttyskland på:

3 pct. for smør
2 pct. for flæsk
7 pct. for oksekød
8 pct. for æg.

I England nåede smørforbruget under de usædvanligt lave priser i 1958 op på et højere niveau end i noget tidligere efterkrigsår; fra 1958 til 1959 gik forbruget kun 7 pct. ned på trods af, at detailpriserne for smør gennemsnitligt lå ca. 50 pct. højere end året før.

ENGLAND

Konjunkturopsvinget her skyldes ganske overvejende lempelserne af den økonomiske politik. Ophævelsen af restriktionerne på afbetalingshandelen i efteråret 1958 og meget omfattende nedsættelser af omsætningsafgifterne i april 1959 og af indkomstskatten fra juni måned fremkaldte en vækst i det private forbrug; detailomsætningsindekset for 1959 blev 4 pct. højere end året før. I begyndelsen af året faldt hovedparten af stigningen på varige forbrugsartikler, mens der i 2. halvår 1959 tillige var opgang i omsætningen af beklædning samt nærings- og nydelsesmidler.

Det offentlige har desuden forøget sine egne indkøb af varer og tjenesteydelser, såvel til investeringsformål (især øget vejbyggeri og større materielanskaffelser til statsbanerne) som til løbende civile formål. Boligbyggeriet er blevet stimuleret gennem kreditlettelsen.

Derimod har der på øvrige felter ikke været nævneværdig stigning i efterspørgslen. Erhvervenes investeringer har således været stagnerende, såvel hvad angår bygningsinvesteringer som anskaffelser af produktionsudstyr. Eksporten er kun forøget ganske ubetydeligt, bl. a. fordi efterspørgslen efter industriprodukter i det oversøiske sterlingområde, som er Englands hovedkunde, har været ret sløj. Disse ydre sterlinglandes import fra England var i de første tre kvartaler af 1959 8 pct. mindre end et år før, mens deres import fra det øvrige Europa voksede med 3 pct., således at engelske varer tabte terræn på disse markeder.

Den engelske import er forøget relativt stærkere end nationalproduktet, og der har i 1959 kun været et meget beskedent overskud på den løbende betalingsbalance; i slutningen af 1959 og begyndelsen af 1960 har sterlingområdets centrale guld- og dollarreserve været svagt nedadgående.

Bruttonationalproduktet lå i de tre første kvartaler af 1959 3 pct. højere end året før; dette gik ikke ud over, hvad erhvervene kunne klare med de forhåndenværende ressourcer af arbejdskraft og kapacitet og gav

Tabel 3. *Nationalregnskab for England.*

	1.-3. kvartal		
	1958	1959	Stigning
	mill. £	mill. £	pct.
Efterspørgsel:			
Privat konsum	10.895	11.317	4
Boligbyggeri	435	469	8
Offentligt konsum[1])	2.795	2.973	6
Investeringer i bygninger og anlæg, undt. boligbyggeri	772	790	2
Investeringer i produktionsudstyr (maskiner, lastbiler, erhvervsinventar m.v.)	1.391	1.390	0
Lagerforøgelse	165[2])	205[2])	...[2])
Eksport af varer og tjenesteydelser	3.236	3.253	1
Tilsammen...	19.689	20.397	4
Udbud:			
Bruttonationalprodukt	16.599	17.158	3
Import af varer og tjenesteydelser	3.090	3.239	5
Tilsammen...	19.689	20.397	4

Kilde: Economic Trends jan. 1960, udg. af Central Statistical Office.
[1]) D.v.s. statens og kommunernes køb af varer og tjenesteydelser undt. til investeringsformål; indbefatter ikke sociale udgifter og andre overførsler.
[2]) D.v.s. lagrene er, regnet i konstant prisniveau, steget med 205 mill. £ i 1959 og med 165 mill. £ i 1958.

derfor ikke anledning til nogen stramning af den økonomiske politik i løbet af efteråret 1959.

Statistiske oplysninger, som er fremkommet i januar 1960, har imidlertid ændret billedet. Board of Trades undersøgelse omkring nytår af erhvervenes forventede investeringsudgifter i 1960 viste, at de større industrivirksomheder regnede med at anskaffe maskiner og øvrigt produktionsudstyr til en værdi af 17 pct. mere end i 1959; sidste sommer forventede de en nedgang på 10 pct. fra 1959 til 1960. Bygningsudgifterne regnes at ville stige med 8 pct. i 1960. Opskrivningen af investeringsplanerne har været særlig kraftig for stålværker og bilfabrikker, men har også vist sig for de øvrige industrigrene. De større virksomheder uden for industrien forventer nu øgede byggeudgifter på 30 pct. og maskin- og inventaranskaffelser for 20 pct. mere end i 1959, mens de sidste sommer regnede med nedgang.

Der er således lagt op til en fremtidig investeringshøjkonjunktur af betydelig styrke, så meget mere som også de offentlige investeringer ventes at stige i 1960. Under indtryk heraf har myndighederne skærpet kreditpolitikken og i slutningen af januar forhøjet diskontoen fra 4 til 5 pct.

Det er ikke helt usandsynligt, at den engelske betalingsbalance kan komme i fare i løbet af det kommende år. Som omtalt er Englands eksport igennem en årrække steget svagere end de fleste andre landes industrieksport; den engelske import stiger i øjeblikket ret kraftigt, og nedsættelserne med 1/5 af de ret høje færdigvaretoldsatser over for de øvrige medlemmer af de syv's frihandelsområde fra 1. juli 1960 kan muligvis resultere i yderligere forøgelse af vareimporten.

VESTTYSKLAND

Dette land har været præget af ubrudt opgangskonjunktur. Den almindelige konjunktursvækkelse i Vesteuropa gav sig i dette land kun udslag i, at nationalproduktet i 1958 steg noget svagere end i de foregående år. Målt i faste priser voksede bruttonationalproduktet fra 1958 til 1959 med 6 pct., dobbelt så meget som året før og lige så meget som 1956–57. I I løbende priser androg stigningen 8 pct.

Det er især investeringsaktiviteten, det offentlige konsum og eksporten, der er gået i vejret, hvorimod det private konsum er forøget i en noget svagere takt. Mod årets slutning tog imidlertid også forbrugsstigningen til; således lå detailomsætningsindekset for november-december 1959 7 pct. højere end et år før, mens det i de første ti måneder af året kun var 4 pct. højere.

Bygge- og anlægsvirksomhedens omfang voksede betydeligt fra 1958 til 1959, og dette erhvervs kapacitet har været udnyttet til den yderste grænse. Der har været fremgang såvel i boligbyggeri, erhvervsbyggeri og

Tabel 4. *Nationalregnskab for Vesttyskland.*

	1958	1959	Stigning
	milliarder DM		pct.
Efterspørgsel:			
Bygge- og anlægsinvesteringer	24.3	28.2	16
Investeringer i produktionsudstyr	25.6	28.0	9
Eksport af varer og tjenesteydelser	55.5	62.0	12
Offentligt konsum[1]	30.5	33.8	11
Privat konsum	134.8	142.9	6
Lagerforøgelse	3.2[2]	2.5[2]	...[2]
Tilsammen	273.9	297.4	9
Udbud:			
Bruttonationalprodukt	227.3	244.4	8
Import af varer og tjenesteydelser	46.6	53.0	14
Tilsammen	273.9	297.4	9

Kilde: Wirtschaft und Statistik jan. 1960, udg. af Statistisches Bundesamt.
[1]) og [2]) Se tilsvarende noter til tabel 3.

offentligt byggeri og anlægsvirksomhed. Bl. a. for at bremse byggeaktiviteten har forbundsbanken strammet kreditpolitikken, og mod årets slutning synes påbegyndelserne af nyt boligbyggeri at være kommet ind i en mere rolig gænge.

Byggekonjunkturen har givet de byggematerialefremstillende industrier nok at bestille, og den øgede efterspørgsel efter produktionsudstyr til erhvervene og voksende ordretilgang fra udlandet til bilfabrikker og maskinindustri har ført til en kraftig produktionsstigning i den jern- og metalforarbejdende industri. Industriproduktionen steg ialt med 7 pct. fra 1958 til 1959 med stigende tendens igennem året; for november-december var der tale om en fremgang på 13 pct. fra året før, den stærkeste stigning man har oplevet i de sidste fire år. I 1960 vil produktionsstigningen fortsætte. Ordretilgangen fra hjemmemarkedet til industrien var i oktober-november 1959 30 pct. større end året før.

Minedriften er det eneste erhvervsområde, som er præget af nedgang. Den fortsatte omlægning fra brug af fast til flydende brændsel har bevirket, at kulminernes beskæftigelse fra udgangen af 1957 til slutningen af 1959 er faldet fra 495.000 mand til 424.000. De afskedigede minearbejdere har imidlertid uden vanskelighed fundet beskæftigelse i andre erhverv.

Beskæftigelsen er vokset betydeligt, og da befolkningsudviklingen nu indebærer en meget svag tilvækst i de aktive aldersklasser og en mindre tilstrømning af østflygtninge end i tidligere år, er arbejdsløsheden halveret fra december 1958 til udgangen af 1959, samtidig med at flere gifte kvinder er trukket ind i erhvervslivet.

Vesttysklands industrieksport er 1958–59 steget med godt 10 pct., d. v. s. noget mere end Vesteuropas samlede industrieksport; i 1959 har den vesttyske udførsel af disse varer for første gang oversteget den engelske, således at landet har indtaget pladsen som den største industrieksportør i verden efter USA. I begyndelsen af 1950'erne var den vesttyske eksport kun halvt så stor som den engelske. Ordretilgangen fra udlandet til vesttysk industri har i 2. halvår 1959 været 30–40 pct. højere end året før, hvormed det er sikkert, at industrieksporten også i 1960 vil stige kraftigt.

Samtidig er importværdien for bearbejdede industrivarer fortsat steget stærkt, med 22 pct. fra 1958 til 1959, og dette har haft en væsentlig ekspansiv virkning for industriproduktionen i det øvrige Vesteuropa, som har leveret hovedparten af denne importforøgelse.

Vareimporten fra de andre medlemmer af fællesmarkedet er øget med 28 pct. fra 1958 til 1959, indførslen fra Frankrig endog med 36 pct., og importen fra det øvrige Vesteuropa med 17 pct., hvorimod importværdien fra de oversøiske lande er gået ned som følge af lavere råstofpriser.

Vare- og tjenestebalancen viser lige som året før et overskud på 9 milliarder DM. Som følge af meget betydelige vesttyske køb af værdipapirer

i udlandet, store erstatningsydelser og gældsafdrag er forbundsbankens og de private bankers valutareserver imidlertid aftaget svagt, således at de foregående års betydelige ophobning af valuta ikke er fortsat i 1959.

FRANKRIG

Efter stramningen af den økonomiske politik omkring nytår 1958/59 fulgte i 1. halvår 1959 stagnation i produktion og beskæftigelse og et fald i importen. Fra 2. kvartal og året ud indtraf en betydelig vækst i eksporten, åbenbart en følge af den forbedring af fransk industris konkurrenceevne, som opnåedes ved devalueringen i december 1958.

Det offentliges udgifter til investeringer og konsum er 1958–59 steget med en halv snes procent, når man korrigerer for prisændringer. Som følge af de skatteforhøjelser, der gennemførtes ved forrige årsskifte, og som følge af stagnerende sociale udgifter og andre overførsler må den offentlige finanspolitik dog stadig anses for relativt stram. Heller ikke kreditpolitikken er blevet lempet. Såvel de private investeringer som det private konsum har – målt i faste priser – holdt sig konstant fra 1958 til 1959. Den samlede indenlandske efterspørgsel er derfor kun ændret uvæsentligt i 1959. Når bruttonationalproduktets mængde alligevel viser en omend beskeden stigning i forhold til det foregående år, skyldes det dels, at eksportproduktionen er forøget, dels at fransk industri trods den vidtgående liberalisering af importen, som gennemførtes fra nytår 1959, har

Tabel 5. *Nationalregnskabet for Frankrig.*

		Stigning, målt i faste priser	
	1959	1958–59	1959–60 (skøn)
	mld. nye fr.	pct.	pct.
Efterspørgsel:			
Eksport af varer og tjenesteydelser	30.0	7	4
Offentlige investeringer	4.9	13	10
Offentligt konsum	12.2	9	4
Faste private investeringer	41.2	÷1	7
Lagerforøgelse	1.6	...[1])	...[1])
Privat konsum	160.4	0	4
Tilsammen	250.3	1	5
Udbud:			
Bruttonationalprodukt	224.0	2	5
Import af varer og tjenesteydelser	26.3	÷7	8
Tilsammen	250.3	1	5

Kilde: Statistiques et Études Financières jan. 1960, udg. af Ministère des Finances.
[1]) Lagerbeholdninger er forøget i både 1958 og 1959 og ventes også at stige i 1960; lagerforøgelsen var i 1959 noget mindre end i 1958.

overtaget en større del af hjemmemarkedets forsyning, således at importen er faldet.

Prisniveauet har holdt sig nogenlunde konstant. Dog har der i løbet af efteråret som følge af tørken været tendens til prisstigninger for mejeriprodukter og grønsager; regeringen har med held bekæmpet disse tendenser ved at åbne for større import af de nævnte varer.

Den løbende betalingsbalance har i 1959 vist overskud, og valutareserverne er steget.

I de sidste måneder af 1959 er der i Frankrig indtruffet en betydelig opgang i industriens produktion og jævnsides hermed i importen af industrielle råstoffer. Myndighederne forventer, som det fremgår af tabel 5, at denne ekspansive udvikling vil fortsætte igennem 1960; de private investeringer vil begynde at stige, antager man, og den franske befolknings levestandard ventes efter de sidste to års stilstand atter at ville vokse. Under opgangskonjunkturen vil importen sandsynligvis vokse noget mere end eksporten, men dog næppe i et omfang, som kan give anledning til bekymringer for betalingsbalancen.

DE MINDRE LANDE I VESTEUROPA

Også disse lande har haft stigende konjunkturer i løbet af 1959.

I *Norge* har der været moderat stigning i industriproduktionen, og eksporten, som i 1958 ramtes føleligt af konjunkturnedgangen i Vesteuropa, er i 1959 atter steget. Derimod er fragtindtægterne ikke forbedret. Den løbende betalingsbalance har vist et mindre underskud end året før, og dette underskud er lige som tidligere fuldt ud dækket ved optagelse af lån i udlandet, således at valutareserverne er opretholdt. Den udenlandske gæld er overordentlig stor – alene på skibspantebreve skyldes 9 milliarder kr. (hvilket er flere gange større end Danmarks samlede bruttogæld til udlandet), og afdragsforpligtelserne i de kommende år ret betydelige.

Regeringens nationalbudget for 1960 ser med optimisme på fremtidsudsigterne for produktion og eksport.

Også for *Sveriges* vedkommende er eksporten blevet stimuleret af den almindelige konjunkturopgang, som har øget udlandets efterspørgsel efter træ, malm og biler. Importen er samtidig faldet en smule.

Industriproduktionen holdt sig konstant i 1. halvår 1959 og er i 2. halvår begyndt at stige. Byggeaktiviteten har været stigende siden årets begyndelse, og erhvervslivets maskininvesteringer har været en del større end i 1958.

Regeringen har følt den samfundsøkonomiske balance truet af de stærkt stigende statsudgifter (bl. a. til sociale formål, forsvar og udlån til boligbyggeri). Det besluttedes at indføre en almindelig detailomsætningsafgift på 4 pct. fra 1. januar 1960 for at begrænse budgetunderskuddet. I vin-

terens løb er kreditpolitikken blevet skærpet; i januar hævedes diskontoen, og kravene til bankernes kassereserver er øget.

Sidste efterår trådte en ny landbrugsordning i kraft, indebærende øget beskyttelse af det svenske landbrug mod udenlandsk konkurrence. Baggrunden herfor var, at den parallelitet mellem landbrugernes og industriarbejdernes indtægt, som var tilstræbt, ikke var realiseret under den gamle ordning.

Holland, Danmark og Italien har siden midten af 1958 været præget af højkonjunktur.

USA

Frem til midten af 1959 fortsatte den kraftige fremgang i industriens og bygge- og anlægsvirksomhedens produktion, som var indledet i forsommeren 1958. Efter udbruddet af stålstrejken i midten af juli 1959, omfattende 1/2 million arbejdere, indtraf imidlertid en nedgang i produktionen i stålværkerne og afledt deraf i kulminer og malmtransport, og efterhånden som de stålforbrugende virksomheder i løbet af efteråret opbrugte deres lagre af stål, skete der også på disse områder en indskrænkning af produktionen.

Samtidig virkede den skærpede kreditpolitik dæmpende på byggeriet. Prioriteringsvanskeligheder medførte en nedgang i påbegyndelserne af boligbyggeri, og de store planer for anlæg af nye motorveje, som sattes i værk under nedgangskonjunkturen i 1957/58, er ved at være afsluttet, sådan at der også på dette område af bygge- og anlægsvirksomheden er nedadgående aktivitet.

I de øvrige erhverv fortsatte produktion og beskæftigelse med at stige i 2. halvår 1959.

Efter at præsidenten i november greb ind og standsede stålstrejken, er den almindelige konjunkturopgang pånyt kommet igang; produktionsindekset for industrien er atter nået op over det hidtidige toppunkt før stålstrejkens udbrud, og indkomster og konsum er igen stigende.

Den økonomiske politik virker imidlertid bremsende på opgangen. Kreditpolitikken er gradvis blevet skærpet, og unionens skatteindtægter er kraftigt stigende som følge af øgede indkomster og stigende omsætning af afgiftspligtige varer, samtidig med at udgifterne til arbejdsløshedsunderstøttelser og offentlige arbejder er for nedadgående.

På trods af de stigende konjunkturer er arbejdsløsheden stadig ret betydeligt i USA. For 1959 som gennemsnit androg den 5 1/2 pct., når man sætter antallet af arbejdsløse over 1 uge i forhold til samtlige lønmodtagere og selvstændige; dette er ganske vist noget mindre end i 1958, men betydeligt mere end i højkonjunkturårene 1955–56 og lige så høj en ledighedsprocent som i lavkonjunkturåret 1954. Beskæftigelsessituationen skulle således give rum for en betydelig forøgelse af nationalproduktet; der kan

også for 1960 ventes nogen opgang, men med den stramme økonomiske politik er det tvivlsomt, om stigningen vil være tilstrækkelig til at hidføre en væsentlig nedgang i ledigheden.

USAs eksport har rettet sig lidt efter nedgangen i 1958; importen er stadig vokset støt. Trods nogen tilbagegang i den private kapitaleksport til udlandet har USA stadig haft valutaunderskud, sådan at den øvrige verdens guld- og dollarreserver er øget. Denne udvikling har givet anledning til udbredt bekymring og bl. a. ført til en stærk amerikansk indsats for at modvirke enighed mellem det europæiske fællesmarked og det nydannede frihandelsområde om gensidige toldnedsættelser, som ville bevirke en forskelsbehandling af USAs eksport til Vesteuropa. Endvidere synes amerikanerne indstillet på, at de vesteuropæiske lande i højere grad end hidtil skal medvirke ved finansieringen af hjælpeydelser til de underudviklede lande.

I betragtning af den ret beskedne vækst i det amerikanske nationalprodukt igennem det sidste tiår, da fremgangen to gange (1953/54 og 1957/58) er blevet afbrudt af kraftige nedgange, er det bemærkelsesværdigt, at der på mange områder er indtruffet en iøjnefaldende stigning i levestandarden blandt USAs befolkning fra 1949 til 1959. Præsidentens økonomiske rapport har anskueliggjort denne udvikling i en række tal, hvoraf et uddrag bringes i tabel 6.

Tabel 6. *Tal til belysning af levestandarden i USA.*

	1949	1959
Pct. af alle familier har:		
Fjernsyn	10	90
Køleskab	79	98
Støvsuger	53	72
El. vaskemaskine	69	93
Luftkondition	0,4	13
Personbil	56	74
Pct. af unge, som går i skole:		
14–15 årige	94	98
16–17 årige	70	83
18–19 årige	25	37
Antal tuberkulosetilfælde:		
(1000)	135	75
Pct. af personer med lønnet beskæftigelse dækket af:		
Alderdomsforsikring	64	87
Arbejdsløshedsforsikring[1])	76	82

Kilde: Economic Report of the President, jan. 1960.
[1]) Gælder lønmodtagere uden for landbruget.

2. marts 1960.

T. H.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION.[1])

Året 1959 har været præget af en kraftig opgang i den økonomiske aktivitet, hvorved den overordentlig stærke stigning i *byggevirksomheden,* der begyndte i 1958, har spillet en væsentlig rolle. Også på andre områder må det antages, at investeringsvirksomheden har været stigende, og der er sket en betydelig udvidelse af *forbruget*. Samtidig er *eksporten af industriprodukter* forøget med 8 pct., hvilket dog er en afsvækkelse af stigningstakten i de nærmest foregående år. Den svagere stigning skyldes i hovedsagen stagnation i maskineksporten. På andre områder har industricksporten ligget betydeligt højere end i 1958 og dermed bidraget til produktionsstigningen i 1959.

Bytteforholdet overfor udlandet har i 1959 udviklet sig i Danmarks favør, idet importprisniveauet har været praktisk taget uforandret i forhold til 1958, medens eksportprisindekset for landbrugsvarer er steget fra gnstl. 94 for 1958 til gnstl. 100 for 1959. Denne udvikling har dog ikke kunnet hindre en stærk forøgelse af *importoverskuddet*. Som følge af det høje produktions- og forbrugsniveau har importen ligget 1600 mill. kr. eller 17 pct. højere end i 1958, medens eksporten kun har indbragt godt 700 mill. kr. eller 8 pct. mere end i det foregående år. Herved er importoverskuddet mere end fordoblet, og overskuddet på betalingsbalancens løbende poster, der for 1959 er opgjort til 900 mill. kr., er derved muligvis forvandlet til et underskud, i hvert tilfælde reduceret stærkt. For de første 9 måneder af 1959 er det efter en ganske vist meget usikker beregning opgjort til mindre end 100 mill. kr.

Som følge af udviklingen af betalingsbalancen har stigningen i *bankernes udenlandske tilgodehavender* været væsentlig svagere end i 1958, og i de sidste måneder har der været underskud på valutabalancen. For *kreditforholdene* har det endvidere været af betydning, at nationalbanken i løbet af 2. halvår 1959 har formindsket sin obligationsbeholdning med over 100 mill. kr., og at indbetalingerne til statskassen på grund af den stærke stigning i statens indtægter har oversteget udbetalingerne. Resultatet har været, at væksten i pengemængden er standset, og da tilgangen af kredit- og hypotekforeningsobligationer samtidig har været meget stor, er der indtrådt et fald i obligationskurserne. Ved nationalbankens diskontoforhøjelse

[1]) Se også tabelbilaget bag i hæftet.

den 19. september skete der en tilpasning af udlånsrenten for korte lån til det højere renteniveau på obligationsmarkedet.

En ny diskontoforhøjelse den 26. januar 1960 har understreget myndighedernes betænkelighed ved virkningerne af den høje beskæftigelse, navnlig i byggefagene, på omkostningsniveauet. For at dæmpe presset på byggevirksomheden har regeringen standset udstedelsen af statslånstilsagn til boligbyggeri og skærpet reglerne for tildeling af igangsættelsestilladelser for kontor- og forretningsejendomme. I tiden 15. maj–15. september har der desuden været gennemført et »sommerstop« for private og kommunale anlægsarbejder med statstilskud.

FORBRUGET

Indekset for detailomsætningsværdien viser en stigning fra 1958 til 1959 på 9 pct. mod knap 3 pct. fra 1957 til 1958.

Efterspørgselen har navnlig været rettet imod beklædning (+ 8 pct.) og »andre forbrugsvarer« (+ 14 pct.). For nærings- og nydelsesmidler har stigningen i detailomsætningen udgjort 7 pct., men i modsætning til, hvad der er tilfældet med de to andre grupper, skyldes en væsentlig del af stigningen her højere priser. I »andre forbrugsvarer« indgår især varige forbrugsgoder som møbler og husgeråd, cykler, radio- og fjernsynsapparater. Salget af fjernsynsapparater er vokset stærkt. Antallet af nytilmeldte fjernseere har i 1959 udgjort 137.000 mod 100.000 i 1958, og det samlede antal tilmeldte fjernseere var ved udgangen af 1959 steget til over 350.000. I detailomsætningsindekset er ikke medtaget automobiler (heller ikke brændsel og tjenesteydelser), men ifølge indregistreringsstatistikken er antallet af nye personautomobiler steget fra 35.000 i 1958 til 52.000 i 1959, antallet af varebiler fra 13.200 til 18.700 og antallet af lastbiler fra 3.400 til 5.200. For nye personmotorkøretøjer var værdien ved salg til bruger, incl. afgifter, i de første 9 måneder af 1959 929 mill. kr. mod 791 mill. kr. i hele året 1958.

INVESTERINGER

Den del af investeringerne, der hører under byggevirksomheden, har i 1959 haft et meget stort omfang. I de første 9 måneder var det uden for de egentlige landdistrikter påbegyndte etageareal næsten 3 mill. m^2 mod 2.4 mill. m^2 i 1958 og 2.2 mill. m^2 i 1957. For det fuldførte byggeri i det pågældende tidsrum er de tilsvarende tal 2.2, 1.7 og 2.1 mill. m^2, og ved udgangen af september var det samlede etageareal under opførelse steget til 4 mill. m^2 i sammenligning med 3.3 mill. m^2 på samme tidspunkt i 1958 og 2.9 mill. m^2 i 1957.

Byggevirksomheden uden for de egentlige landdistrikter.

	Beboelsesejendomme		Erhvervs-ejendomme	Ikke-erhvervs-ejendomme	Til sammen
	1000 m²	Antal lejligheder	1000 m²	1000 m²	1000 m²
Under opførelse 1. jan. 1959.....	1775	20773	880	498	3153
Påbegyndt 1. jan.–30. sept. 1959....	1844	21196	877	268	2989
Fuldført 1. jan.–30. sept. 1959.....	1349	15343	667	177	2193
Under opførelse 30. sept. 1959.....	2270	26626	1090	589	3949
Under opførelse 30. sept. 1958.....	1810	21068	975	491	3276

I de første 3 kvartaler af 1959 blev der i byer og bymæssige bebyggelser fuldført ca. 15.300 lejligheder eller 3.000 flere end i den tilsvarende periode i 1958 og påbegyndt ca. 21.200 lejligheder mod ca. 15.700 i januar–september det foregående år. Hele stigningen i antallet af påbegyndte lejligheder ligger på det private, ustøttede byggeri, der er blevet stimuleret af lettere kreditvilkår i forbindelse med udviklingen af et mere organiseret marked for tredieprioritetslån.

I det nævnte tidsrum er der også påbegyndt et væsentligt større byggeri af fabrikker og værksteder end i 1958. Derimod blev der sat et noget mindre byggeri i gang af kontor- og butiksejendomme, men dette byggeri havde allerede i 1958 et meget betydeligt omfang. For erhvervsejendomme under ét blev der i de 3 kvartaler i 1959 fuldført 667.000 m² mod i 1958 471.000 m² og i 1957 539.000 m² etageareal, medens de tilsvarende tal for det påbegyndte byggeri var 877.000, 799.000 og 579.000 m². Det kan tilføjes, at landbrugets investeringer i avlsbygninger har ligget meget højere end i 1958. I 1. halvår udgjorde det påbegyndte etageareal i nye avlsbygninger ca. 300.000 m² mod kun 135.000 m² i den tilsvarende periode det foregående år.

Man kan regne med, at der også er sket en forøgelse af erhvervslivets investeringer på andre områder. Herpå tyder bl. a., at værdien af maskinimporten har ligget 30 pct. højere i 1959 end i 1958 (1.300 mill. kr. mod 1.000 mill. kr.) og den ovenfor nævnte stigning i antallet af nyindregistrerede lastbiler. Det kan også nævnes, at tilgangen af nye skibe til handelsflåden har været større end i 1958. Når tilvæksten i tonnage alligevel har været noget mindre, hænger det sammen med en betydelig afgang af brugte skibe.

Med hensyn til det offentliges byggeri (i det væsentlige svarende til ikke-erhvervsejendomme i ovenstående tabel) blev der i byer m. v. i de 3 første kvartaler af 1959 fuldført 177.000 m² etageareal mod i 1958 215.000 m² og i 1957 246.000 m². For det påbegyndte byggeri var tallene henholdsvis 268.000, 245.000 og 302.000 m². Den beskedne stigning i det påbegyndte byggeri indenfor denne kategori er et vidnesbyrd om en vis tilbageholdenhed fra det offentliges side af hensyn til beskæftigelsessitua-

tionen i byggefagene, jfr. bemærkningerne i indledningen. De samlede statslige og kommunale investeringer har dog formentlig ligget på et højere niveau end i 1958, men stigningen har sandsynligvis været noget mindre end budgetteret. I finansåret 1958–59 beløb de samlede statslige og kommunale investeringer, incl. reparations- og vedligeholdelsesarbejder, sig til ca. 1.700 mill. kr., og på budgetterne for 1959–60 er der regnet med en stigning på ca. 200 mill. kr.

INDUSTRIEN

For året 1959 er indekset for industriproduktionen beregnet til gnstl. 121 mod gnstl. 112 for 1958 (1955 = 100), en stigning på 8 pct. I oktober kvartal var stigningen i forhold til 1958 lidt svagere end i de to foregående kvartaler, men det må her erindres, at produktionen allerede i oktober kvartal 1958 var steget stærkt, ikke mindst i de to industrigrupper, næringsmiddel- og beklædningsindustrien, hvor produktionen i de sidste måneder viser en afsvækkelse af stigningstakten.

Industriproduktion.

(Procentvis forandring fra tilsvarende periode det foregående år)

	1. kvt. 1958	2. kvt. 1958	3. kvt. 1958	4. kvt. 1958	1. kvt. 1959	2. kvt. 1959	3. kvt. 1959	4. kvt. 1959
Næringsmiddelindustri	+ 4	+ 3	+ 6	+11	+ 6	+ 8	+12	+ 5
Tekstilindustri	÷ 8	÷14	÷ 7	+ 3	+ 8	+20	+22	+19
Fodtøjs- og beklædningsindustri	÷ 3	÷ 7	0	+14	+10	+21	+12	+ 5
Træindustri	+ 5	+ 3	+ 2	+ 4	÷ 1	0	+ 1	+ 7
Papir- og grafisk industri	+ 1	+ 2	+ 2	+ 7	+ 1	+ 1	+ 3	+ 2
Kemisk industri	+ 3	+ 6	+ 5	+ 5	+ 4	+12	+11	+ 9
Sten-, ler- og glasindustri	÷14	÷11	+ 3	+ 6	+30	+22	+ 5	+13
Jern- og metalindustri	+ 4	+ 5	+ 9	+14	+ 8	+13	+12	+15
Transportmiddelindustri	+11	+ 2	0	÷ 1	÷ 9	÷ 4	÷ 3	+ 2
Industrien i alt	+ 2	0	+ 3	+ 8	+ 4	+10	+10	+ 8
Heraf:								
Konsumvareindustri	+ 2	+ 1	+ 2	+ 8	+ 5	+ 9	+13	+ 9
Produktionsmiddelindustri	+ 1	÷ 1	+ 3	+ 7	+ 5	+10	+ 7	+ 9

Stigningen i industriproduktionen, der er fremkaldt såvel af den stigende indenlandske efterspørgsel til forbrug og investering som af øget eksport, har gjort sig gældende med omtrent samme styrke for konsumvarer og produktionsmidler. Produktionsindekset for konsumvarer er steget fra gnstl. 113 for 1958 til gnstl. 123 for 1959 eller med 8.8 pct. og indekset for produktionsmidler fra 110 til 118 eller med 7.3 pct. De stærkeste stigninger viser tekstilindustrien (17 pct.), sten-, ler- og glasindustrien (15 pct.), jern- og metalindustrien (13 pct.) og fodtøjs- og beklædningsindustrien (12 pct.), endvidere er produktionen i den kemiske industri og næringsmiddelindustrien forøget med henholdsvis 9 og 8 pct.

Industrieksporten.

(Mill. kr.)

	1957	1958	1959	Stigning i pct. 1957–58	Stigning i pct. 1958–59
Kød- og mælkekonserves	562	658	696	17	6
Sukker	64	48	19	÷ 25	÷ 40
Drikkevarer	101	102	116	1	14
Animalske og vegetabilske olier og fedtstoffer	86	83	110	÷ 3	33
Kemikalier	278	290	348	4	20
Tekstil og beklædning	202	228	258	13	13
Jern- og metalvarer	253	238	324	÷ 7	36
Maskiner[1])	1078	1245	1214	16	÷ 2
Skibe, nye	106	252	209	138	÷ 17
Skibe, brugte	100	47	62	÷ 53	32
Øvrige industriprodukter[2])	841	922	1087	10	18
I alt...	3673	4113	4443	12	8

[1]) Termostater o. l. er i 1957 og 1958 indbefattet under »Maskiner«, i 1959 under »Øvrige industriprodukter«. Eksporten af manometre, termostater o. l. androg i 1959 39 mill. kr.

[2]) Heri medregnet varer af træ, kautsjuk og ikke-metalliske mineraler samt instrumenter, møbler m. v.

Den eneste industri, hvor produktionen har været lavere (3 pct.) end i 1958, er transportmiddelindustrien, hvor jernskibsværfternes produktionsstigning for nybygninger – de fleste værfter ligger med nybygningsordrer, der sikrer fuld udnyttelse af byggekapaciteten i henimod et par år – er blevet mere end opvejet af et fald for reparationsarbejder. I øvrigt lå produktionen i transportmiddelindustrien i oktober kvartal for første gang siden april kvartal 1958 højere end i den tilsvarende periode det foregående år.

Eksporten af industriprodukter viser for de fleste varegruppers vedkommende stærkere stigning fra 1958 til 1959 end fra 1957 til 1958. Den vigtigste undtagelse er maskineksporten, hvor en fremgang på 16 pct. er forvandlet til en tilbagegang på 2 pct., jfr. dog den i noten til ovenstående tabel nævnte omlægning af statistikken. Til en vis grad kan standsningen af opgangen i maskineksporten (ligesom tilbagegangen i eksporten af nye skibe) skyldes tilfældigheder, idet eksporten af maskiner ofte finder sted i store partier. Den stigende indenlandske efterspørgsel kan også have medvirket til, at væksten i maskineksporten er ophørt. I øvrigt har jern- og metalindustriens samlede eksport ligget noget højere end i 1958, idet eksporten af jern- og metalvarer er forøget med næsten 100 mill. kr. eller med mere end en trediedel.

LANDBRUGET

Produktionen af animalske landbrugsprodukter viser som helhed en stigning fra 1958 til 1959 på næsten 7 pct. Fremgangen omfatter alle hovedprodukterne med undtagelse af okse- og kalvekød, hvor produktionen i 1959 har været uforandret i sammenligning med det foregående år. For mælk, smør og ost var produktionsforøgelsen ca. 5 pct., for æg har den været godt 2 pct, medens produktionen af svinekød og flæsk er steget med 11 pct.

Produktionen af de vigtigste husdyrprodukter.

Mill. kg	1958	1959	Stigning i pct.
Mælk	5147	5416	5.2
Smør	158.9	168.0	5.7
Ost	107.6	114.4	6.3
Æg	149.0	152.5	2.3
Okse- og kalvekød	283.3	282.1	÷0.4
Svinekød og flæsk	552.2	613.8	11.2
Mængdeindeks (1955 = 100)	108	113	6.6
Værdi, mill. kr.	6040	6989	15.7

Fremgangen i mælkeproduktionen må ses på baggrund af de stærkt forbedrede afsætningsforhold for smør. Forbedringen af mejeribrugets økonomi har standset nedgangen i antallet af malkekøer. Landbrugstællingen i midten af 1959 viste, at malkekvægbesætningerne var forøget med 18.000 stkr. i forhold til det samme tidspunkt i 1958, og ved det sidste årsskifte var forskellen vokset til 26.000, til trods for den ugunstige fodringssituation, der er opstået som følge af det lave høstudbytte i 1959. Den samlede hornkvægbestand er nu på 3.313.000 mod 3.224.000 i begyndelsen af 1959.

Svinebestanden er i løbet af 1959 forøget med næsten 650.000 til 6.2 millioner, men maksimum nåedes i begyndelsen af oktober, da tallet var 6.5 millioner. Svinebestanden er altså i løbet af de 3 sidste måneder af 1959 reduceret med ca. 0.3 millioner. Allerede omkring midten af året var der indtrådt en nedgang i antallet af første gang drægtige søer, og denne bevægelse er siden fortsat fra tælling til tælling med det resultat, at antallet af unge søer ved indgangen til 1960 var faldet til 100.000 mod 171.000 i maj og 125.000 i begyndelsen af 1959. Nedgangen i sotillægget har efterhånden påvirket det samlede soantal, der i 2. halvår er formindsket med 50.000 til 624.000. Dette tal var dog en del højere end det tilsvarende tal ved begyndelsen af 1959. Stigningen i svineslagtningerne i 1959 i sammenligning med 1958 var særlig stærk i 2. halvår, nemlig gnstl. ca. 18 pct.

Betragter man året under ét, er der for de animalske landbrugsprodukter med undtagelse af æg opnået højere priser end i 1958. Overfor en stigning i de producerede mængder på knap 7 pct. står en stigning i salgs-

værdien på 16 pct. Hovedparten af fremgangen i salgsværdien skyldes altså højere priser. En sammenligning af årsgennemsnit for 1958 og 1959 af noteringerne for de forskellige produkter giver til resultat, at smørprisen er steget med 45 pct., osteprisen med 14 pct. og flæskeprisen med 3 pct. Også de forskellige noteringer for slagtekvæg og for okse- og kalvekød viser nogen fremgang, men ægprisen er faldet med 13 pct. Det skal dog tilføjes, at noteringerne for slagtesvin såvel som for okse- og kalvekød har ligget lavere end i 1958 i årets sidste halvdel.

Den mest bemærkelsesværdige ændring i landbrugets prisforhold i 1959 var den stærke stigning i smørprisen. Allerede i slutningen af 1958 gik smørnoteringen på det engelske marked kraftigt i vejret, og efter et par måneders sæsonbetinget prisfald i foråret 1959 fortsatte prisopgangen, indtil der i december skete en afsvækkelse af markedet, hvilket medførte, at smøreksportudvalgets afregningstal, der i nogle uger var sat til 8 kr. pr. kg, måtte nedsættes. Det laveste afregningstal i 1959 har været 550 øre pr. kg, som var i kraft i 3 uger i midten af året. I denne periode var der i henhold til loven af 10. juni 1959 om minimumspriser for hjemmemarkedsforbruget af mælk og mejeriprodukter fastsat et afregningstillæg, hvorved afregningstallet i gennemsnit for juni måned forhøjedes med 6 øre til 576 øre pr. kg.

Baggrunden for bedringen på smørmarkedet i 1959 var en afsvækkelse af den foregående produktionsstigning i forbindelse med øget forbrug, begge dele fremkaldt af de lave smørpriser i 1958. Hertil kommer, at stærk tørke i Nord- og Mellemeuropa i efteråret 1959 bevirkede, at mælkeproduktionen i dette område lå en del under det foregående års niveau, hvilket resulterede i, at Vesttyskland, Frankrig og Italien, der fra foråret 1958 til sommeren 1959 havde været praktisk taget selvforsynende, åbnede for importen af smør. (Omvendt forringedes afsætningsmulighederne for kød og kvæg i slutningen af 1959, fordi tørken førte til besætningsreduktioner i de pågældende områder).

England importerede i det forløbne år i alt 407 mill. kg smør mod 429 mill. kg i 1958, og samtidig er smørlagrene i England gået ned fra 32 mill. kg ultimo 1958 til 14 mill. kg ultimo 1959. For de samlede lagre i England, New Zealand og Australien samt flydende ladninger undervejs fra New Zealand og Australien til England viser opgørelsen pr. 30. november et fald fra 116 mill. kg i 1958 til 92 mill. kg i 1959.

I alt har eksporten af animalske landbrugsprodukter i 1959 indbragt 4.160 mill. kr., 470 mill. kr. mere end i 1958; til gengæld er eksporten af vegetabilske landbrugsprodukter gået tilbage med 110 mill. kr. til 380 mill. kr. Hovedparten af mereksporten af husdyrprodukter i forhold til 1958 er gået til England og Tyskland (jfr. nedenstående tabel), hvis dominerende stilling som aftagere af den danske landbrugseksport dermed er yderligere forstærket.

Eksporten af de vigtigste husdyrprodukter.

	Mængder		Værdi	
	1958 1000 stk.	1959 1000 stk.	1958 Mill. kr.	1959 Mill. kr.
Levende hornkvæg	320.8	349.1	410.9	475.8
Heraf til Vesttyskland	291.1	306.1	364.3	410.6
Levende svin (Vesttyskland)	138.1	189.1	75.9	110.6
	Mill. kg	Mill. kg		
Okse- og kalvekød	72.2	59.9	342.9	307.4
Heraf til:				
Sverige	12.7	7.8	52.4	32.7
Spanien	6.5	0.7	26.9	6.1
Italien	42.4	38.0	209.5	192.3
Flæsk og svinekød	246.5	273.6	1173.1	1251.8
Heraf til England	222.2	252.3	1064.1	1146.4
Smør	114.7	118.0	526.3	793.0
Heraf til:				
Vesttyskland	3.2	6.5	19.4	50.0
England	94.4	96.2	432.1	630.4
Frankrig	0.1	6.4	0.5	49.8
Ost	73.1	79.0	278.6	329.3
Heraf til:				
Vesttyskland	39.7	42.4	129.5	156.8
England	9.9	10.4	43.3	46.8
Italien	4.9	4.2	20.6	20.9
U.S.A.	3.2	3.5	19.4	21.7
Æg	106.0	106.2	432.0	380.1
Heraf til:				
Vesttyskland	77.8	83.5	315.2	294.3
England	5.4	2.0	22.8	7.9
Italien	8.8	5.2	36.4	19.3
Schweiz	4.4	4.4	17.8	15.9

Den foreløbige opgørelse af høstudbyttet i 1959 viser, omregnet til afgrødeenheder (en afgrødeenhed er lig foderværdien af 100 kg byg), en nedgang i sammenligning med 1958 på ca. 14 pct. Det lavere høstudbytte skyldes i første række tørken i sommeren og efteråret 1959. Nedgangen er størst, næsten 30 pct., for rodfrugter, medens kærneudbyttet af kornhøsten er anslået til at ligge ca. 7 pct. lavere end i det foregående år.

På grund af nedgangen i høstudbyttet vil opretholdelsen af husdyrproduktionen på det nuværende høje niveau gennem høståret 1959–60 kræve forøget import af korn og foderstoffer. Skønt høstudbyttet i 1958 må kaldes normalt, lå importen af korn og foderstoffer i 1959 væsentligt højere end i 1958, og der er i de første måneder af høståret 1959–60 kontraheret en betydelig større import af korn og foderstoffer end i samme

Høstudbyttet.

(Mill. afgrødeenheder)

	1952–56 gnstl.	1957	1958	1959
Hvede	2.7	2.7	2.7	3.7
Rug	2.9	3.1	3.1	2.9
Foderkorn	35.9	39.8	37.1	33.3
Korn (kærne) i alt	41.5	45.6	42.9	39.9
Bælgsæd	0.2	0.2	0.1	0.1
Kartofler	4.0	3.7	3.2	3.9
Foderroer m.v. (rod)	27.2	27.7	28.1	21.7
Sukkerroer til fabrik (rod)	4.9	7.3	7.7	4.1
Rodfrugter (rod) i alt	36.1	38.7	39.0	29.7
Hø	7.3	8.3	10.4	4.6
Halm	10.8	9.8	9.9	9.0
Græs og grøntfoder fortæret frisk	33.0	30.8	31.2	31.6
Roetop opfodret frisk	1.9	2.5	2.4	2.1
Ensileringsafgrøder	2.8	2.8	3.0	2.3
Samlet høstudbytte	133.6	138.7	138.9	119.3

periode i 1958–59. (Det samlede foderforbrug er for 1958–59 beregnet til 138 mill. afgrødeenheder, medens høstudbyttet, jfr. ovenstående tabel, anslås til kun 119 mill. afgrødeenheder).

BESKÆFTIGELSE OG ARBEJDSLØSHED

Udvidelsen af husdyrproduktionen er gennemført samtidig med, at bortvandringen af arbejdskraft fra landbruget er fortsat. Antallet af faste medhjælpere i landbruget er i 1959 gået tilbage med en halv snes tusinde eller 6–7 pct. i forhold til 1958. I øvrigt har beskæftigelsen i 1959 ligget på et højt niveau, og arbejdsløsheden har været lavere end i noget andet efterkrigsår.

Beskæftigelsesindekset for industrien er i gennemsnit for hele året beregnet til 106 mod 101 for 1958 (1955 = 100). I den første del af året gjorde beskæftigelsesfremgangen sig især gældende i de industrier, der leverer materialer til byggeriet, men senere satte den almindelige forøgelse af efterspørgselen sit præg på udviklingen. Det må i øvrigt antages, at antallet af beskæftigede i industrien er vokset mere end beskæftigelsesindekset angiver, idet dette er baseret på antallet af udførte arbejdstimer og derfor påvirket af arbejdstidsnedsættelsen i foråret 1959 (se Ø. og P. s. 71).

Fra 1958 til 1959 er den gnstl. arbejdsløshedsprocent, opgjort på grund-

lag af de månedlige ultimoopgørelser, faldet fra 9.6 til 6.1. Det må her tages i betragtning, at antallet af arbejdsløshedsforsikrede (der kun omfatter personer over 18 år) har været en halv snes tusinde større end i 1958 med stigende tendens gennem året. Desuden synes der at have været en ikke uvæsentlig tilgang af personer i de unge aldersklasser som følge af, at de store årgange nu begynder at melde sig på arbejdsmarkedet. Ca. halvdelen af tilvæksten i antallet af arbejdsløshedsforsikrede var kvinder, hvilket formentlig især står i forbindelse med de gode beskæftigelsesmuligheder i tekstil- og beklædningsindustrien.

I byggefagene var nedgangen i ledigheden i forhold til 1958 på grund af den milde vinter særlig stærk i begyndelsen af 1959. I den øvrige del af året har der for bygningshåndværkerne kun været ringe muligheder for en forøgelse af beskæftigelsen ud over 1958-niveauet, idet ledigheden allerede i højsæsonen 1958 var minimal, og tilgangen af udlærte bygningshåndværkere har været beskeden. For ufaglærte bygge- og anlægsarbejdere synes stigningen i beskæftigelsen at have været noget større.

UDENRIGSHANDEL

Den samlede udenrigsomsætning (import plus eksport) oversteg i 1959 20.5 milliarder kr., hvilket var ca. 2.3 milliarder kr. mere end i det foregående år. Heraf falder ca. 1600 mill. kr. på importen (11 milliarder kr.), der var 17 pct. større end i 1958, og 700 mill. kr. på eksporten (9500 mill. kr.), en stigning på 8 pct. Af eksportforøgelsen svarer landbrugsvarer, trods nedgangen i eksporten af korn, sukker og andre vegetabilske produkter, for halvdelen, ca. 350 mill. kr., medens industrieksporten (incl. kød- og mælkekonserves) er gået op med næsten 300 mill. kr. Fiskeeksporten er steget fra 278 mill. kr. i 1958 til 293 mill. kr. i 1959.

Udenrigshandel (generalhandel).

(Månedsgennemsnit i mill. kr.)

	Import	Eksport	Heraf: Landbrugsprodukter	Heraf: Industriprodukter[1])	Importoverskud
1. kvartal 1958....	761	699	353	304	62
2. – –	712	714	347	335	÷2
3. – –	808	694	308	351	114
4. – –	851	813	387	381	38
1. kvartal 1959....	819	737	371	320	82
2. – –	898	731	356	336	167
3. – –	893	799	372	390	94
4. – –	1062	898	416	435	164
Året 1958.....	783	729	349	343	54
– 1959.....	918	791	379	370	127

[1]) Inclusive kød- og mælkekonserves.

Medens forøgelsen af eksportværdien både skyldes højere priser (for landbrugsprodukternes vedkommende) og en forøgelse af de eksporterede mængder, repræsenterer den højere importværdi i forhold til 1958 i det væsentlige en tilsvarende stigning i importmængden. Stigningen i importværdien omfatter de fleste varegrupper, men i nogle tilfælde har særlige forhold gjort sig gældende. Den milde vinter 1958–1959 medførte således en besparelse i brændselsforbruget, som sammen med fortsat prisfald for fast brændsel bevirkede en væsentlig nedgang i importværdien for brændselsgruppen, og faldet i kaffepriserne har medført en betydelig besparelse på kaffeimporten. Derimod har importen af korn og foderstoffer lagt beslag på 400 mill. kr. mere end i 1958, og importen af råstoffer og halvfabrikata til industrien er ligeledes steget med betydelige beløb ligesom importen af maskiner og motorkøretøjer. Af uædle metaller er der importeret for 250 mill. kr., af maskiner for 300 mill. kr. og af transportmidler for godt 250 mill. kr. mere end i 1958.

Udenrigshandelens geografiske fordeling.

	Import			Eksport		
Mill. kr.	1957	1958	1959	1957	1958	1959
Den europæiske frihandelssammenslutning	3742	3698	4168	3495	3562	3850
Heraf:						
Norge og Sverige	1184	1271	1443	1089	1132	1136
England	2312	2137	2351	2236	2235	2518
De seks fællesmarkedslande	3438	3401	4188	2496	2809	2936
Heraf Vesttyskland	1822	1863	2350	1569	1742	1923
Amerika	1403	1277	1468	1114	1238	1448
Østeuropa	349	410	500	265	324	395

Oprettelsen af den europæiske frihandelssammenslutning. (»de ydre syv«) med Danmark som deltager giver ovenstående tabel over importens og eksportens geografiske fordeling en særlig interesse. Frihandelssammenslutningen omfatter som bekendt, foruden Danmark, Norge, Sverige, Storbritannien, Portugal, Schweiz og Østrig. I tallene er ikke medregnet Danmarks handel med de andre deltagerlandes kolonier. De 6 fællesmarkedslande er Vesttyskland, Holland, Belgien-Luxembourg, Frankrig og Italien (med kolonier). Ved Amerika forstås hele kontinentet med undtagelse af kolonier hørende til OEEC-lande.

BETALINGSBALANCE OG VALUTASTILLING

Underskuddet på handelsbalancen (forskellen mellem f. o. b.-værdien af importen og eksporten) er for perioden januar–september 1959 foreløbig opgjort til 1 milliard kr. Dette er lidt mindre end nettoindtægten af skibsfarten og andre tjenesteydelser, således at der fremkommer et over-

skud på betalingsbalancens vare- og tjenesteydelsesposter på små 100 mill. kr. Dette beløb svarer til det, det offentlige i samme periode har anvendt til nedbringelse af gæld til udlandet, og tilsyneladende må hele forøgelsen af bankernes valutabeholdning i de 3 første kvartaler af 1959 (410 mill. kr.) derfor være et resultat af ændringer i andre danske virksomheders og institutioners gæld eller tilgodehavender i udlandet, f. eks. i forbindelse med en vækst i de varekreditter, importørerne optager i udlandet. Statistisk Departement fremhæver imidlertid, at den foreløbige opgørelse af betalingsbalancen er meget usikker, og at der også foreligger den mulighed, at overskuddet på vare- og tjenestebalancen er undervurderet.

Betalingsbalancens hovedposter.

(Mill. kr.)

	1958	1. kvt. 1959	2. kvt. 1959	3. kvt. 1959	Januar–sept. 1959
Handelsbalancen	÷579	÷235	÷495	÷270	÷1000
Nettoindtægter af skibsfarten	850	215	210	225	650
Øvrige tjenesteydelser, netto	596	105	143	185	433
Balance for varer og tjenester	867	85	÷142	140	83

Det valutabeløb (84 mill. kr.), der af det offentlige i de 3 kvartaler er anvendt til nedbringelse af gæld til udlandet, fremkommer som forskellen mellem kapitaludgifter på 306 mill. kr. og kapitalindtægter på 222 mill. kr. På udgiftssiden er de største poster nedbringelse af statsforskrivninger i Den internationale Valutafond og Den internationale Bank med 127 mill. kr. og indbetaling til valutafonden som følge af forhøjet kvota på 111 mill. kr., medens der i kapitalindtægten på 222 mill. kr. indgår obligationslån i U. S. A. med 131 mill. kr. og lån i Schweiz med 75 mill. kr.

Væksten i bankernes udenlandske nettotilgodehavender fortsatte i oktober, men derefter har valutabeholdningen været faldende, og den samlede valutafremgang i 1959 andrager kun 380 mill. kr. mod godt 800 mill. kr. i 1958. Opgjort på sædvanlig måde var bankernes nettotilgodehavende i udlandet ved udgangen af 1959 1540 mill. kr., men heri er fradraget gælden til EPU, der på samme tidspunkt udgjorde 437 mill. kr. Da denne gæld imidlertid afvikles over nogle år, beløb bankernes kortfristede nettotilgodehavender sig ved udgangen af 1959 til knap 2 milliarder kr.

PENGE- OG KREDITFORHOLD

Til belysning af kreditforholdenes udvikling er i nedenstående tabel anført nogle hovedposter fra nationalbankens og forretningsbankernes balancer.

I løbet af 1959 er nationalbankens valutabeholdning forøget med 400 mill. kr., men virkningerne heraf i retning af større likviditet er opvejet af nedgangen i bankens nettotilgodehavende hos staten. Desuden har nationalbanken i 2. halvår formindsket sin obligationsbeholdning med over 100 mill. kr. (Det høje beløb for obligationsbeholdningen ultimo juni 1959 hænger sammen med, at nationalbanken i juni overtog statsobligationer til nominelt 150 mill. kr., en transaktion der var medvirkende til, at statens gæld til nationalbanken fra ult. maj til ult. juni formindskedes med næsten 450 mill. kr.).

Pengerigeligheden som følge af det store overskud på valutabalancen i 1958 bevirkede en meget stærk forøgelse af bankernes og sparekassernes indlån. Udlånene steg foreløbigt langt svagere, og bankernes likviditet var meget stor, jfr. de store beløb, der var anlagt i nationalbankens indlånsbeviser og udenlandske tilgodehavender. I 1959 har udlånsvirksomheden haft et meget betydeligt omfang, idet bankernes samlede udlån er forøget med over 1500 mill. kr. og sparekassernes med ca. 650 mill. kr. Skønt indlånene også i 1959 viser stærk opgang for såvel banker som sparekasser, har der derfor i den senere tid været en tendens til nedgang i ban-

Mill. kr.	Dec. 1957	Dec. 1958	Marts 1959	Juni 1959	Sept. 1959	Okt. 1959	Nov. 1959	Dec. 1959	Jan. 1960
Nationalbanken.									
Udl. tilgodeh., netto	107	728	834	845	1083	1060	1027	1243	1127
Nettotilgodehavende hos staten	2138	2157	1983	1728	1667	1866	1859	1681	1679
Obligationer og aktier	491	525	529	600	491	487	481	482	471
Seddelomløb	2432	2642	2553	2615	2573	2264	2693	2892	2729
Indlån på folio	369	340	242	264	271	288	249	301	280
Forr.bankernes udl. tilgodehavender, netto	245	432	485	507	487	562	559	297	308
Indlånsbeviser (ikke genbelånte)	–	344	486	330	346	412	349	265	303
»Pengeforsyningen«	3046	3758	3766	3716	3677	3526	3850	3755	3620
Forretningsbankerne									
Kassebeholdning	1004	1085	987	940	869	887	860	1080	868
Udl. tilgodehavender	245	432	485	507	487	562	559	297	314
Obl. og aktier	1338	2288[1]	2726[1]	2510[1]	2447[1]	2464[1]	2466[1]	2385[1]	2355[1]
Udlån i alt	6960	7396	7542	8053	8324	8369	8552	8922	8878
Indlån i alt	7816	9178	9533	9885	10110	10313	10463	10413	10356
De større sparekasser.									
Obl., aktier og andelsbeviser	1407	1435	1520	1515	1526	1515	1501	1483	1475
Udlån i alt	4146	4566	4702	4906	5091	5164	5209	5211	5255
Indlån i alt	5451	5932	6188	6379	6477	6535	6600	6506	6582

[1]) Incl. nationalbankens indlånsbeviser.

kernes likviditet, som har givet sig udslag i en reduktion af bankernes udenlandske tilgodehavender og beholdning af ubelånte indlånsbeviser.

Den samlede pålydende værdi af børsnoterede obligationer, excl. skatkammer- og indlånsbeviser, er i 1959 blevet forøget med 1414 mill. kr. mod 1184 mill. kr. i 1958. For kredit-og hypotekforeningsobligationer alene var de tilsvarende tal 1.339 og 1.010 mill. kr. Med standsningen i væksten i pengemængden og det stigende udbud af obligationer har obligationskurserne som nævnt i indledningen haft en nedadgående tendens, og den effektive rente lå ved årets udgang knap 1/2 pct. over årets minimum i februar. Ved nationalbankens diskontoforhøjelser i september 1959 og januar 1960 forhøjedes bankernes og sparekassernes udlånssatser tilsvarende, ved diskontoforhøjelsen i januar tillige indlånsrenten for indskud med længere opsigelsesfrist. I september skete der derimod ingen forhøjelse af indlånssatser, med den begrundelse, at der ved diskontonedsættelsen i august 1958 ikke var sket en nedsættelse af indlånssatserne.

Effektiv obligationsrente.

	Statslån S. 1997 4½ pct.	Øst. Kreditfg. 16. serie 3. afd. 4½ pct.	Jydsk Hypotekfg. 11. afd. 5 pct.
December 1957.....	6.61	6.30	7.02
December 1958.....	5.59	5.51	5.97
Februar 1959.....	5.41	5.49	5.84
September 1959.....	5.91	6.03	6.35
Oktober 1959.....	5.92	5.88	6.33
November 1959.....	5.87	5.74	6.26
December 1959.....	5.87	5.78	6.36

Aktiekurserne er ifølge Statistisk Departements indeks i 1959 steget med gnstl. næsten 14 pct. (1958 19 pct.). For aktier i industriselskaber er kurserne steget med gnstl. 23 pct., for rederiaktier med knap 10 pct.

PRISER OG LØNNINGER

Engrosprisindekset har som helhed været uforandret i 1959, idet stigninger og fald for de forskellige varer har opvejet hinanden. Detailpristallet viser derimod ligesom i 1958 en stigning på godt 2 pct. Udgiften til brændsel og belysning og personlige skatter (kompensation for forhøjelsen af de kommunale ejendomsskatter, se Ø. og P. 1958 s. 302–303) er gået ned, på alle de øvrige poster, i første række fødevarer og bolig, har udgiften været stigende.

Det lønregulerende særpristal er steget fra 442 (basis juli 1914) i januar 1959 til 452 i januar 1960. I henhold til særpristallet for januar 1959 fik både arbejdere og tjenestemænd 2 portioner dyrtidstillæg fra

Detailpristallet.

	Stigning i pct. for de enkelte grupper		
	Jan. 1957 –jan. 1958	Jan. 1958 –jan. 1959	Jan. 1959 –jan. 1960
Fødevarer	÷5.2	6.4	3.7
Klæder, fodtøj, vask	2.9	÷0.5	2.1
Brændsel og belysning	÷4.5	÷13.3	÷6.4
Anskaffelser og vedligeholdelse	1.4	1.1	1.5
Spiritus, tobak, fortæring ude	6.8	0.6	1.2
Hygiejne, kulturelle udgifter	4.3	1.2	2.4
Transport	0.3	–	4.5
Varer og tjenesteydelser i øvrigt, excl. bolig	0.1	2.2	2.5
Varer og tjenesteydelser excl. bolig, tilsammen	÷0.8	1.8	2.2
Bolig	6.1	3.5	6.1
Varer og tjenesteydelser incl. bolig, tilsammen	÷0.1	1.9	2.6
Personlige skatter efter fradrag af børnetilskud	9.7	5.1	÷1.3
Kontingenter m.v.	9.1	1.2	1.7
I alt	1.3	2.2	2.2

henholdsvis 1. marts og 1. april. Særpristallet for juli var uændret i forhold til januar og gav ikke grundlag for en regulering af lønningerne, men efter pristallet for januar 1960 vil der tilfalde såvel arbejdere som tjenestemænd endnu en dyrtidstillægsportion fra 1. marts og 1. april 1960. Hvis særpristallet for januar var steget til 453, ville arbejderne have fået 2 portioner dyrtidstillæg, og var det steget til 454, ville dette også have været tilfældet for tjenestemændene.

Timefortjenesten i industri, håndværk m. m., korrigeret for sæsonforskydninger i akkordudbetalingerne og i tillæggene for søgnehelligdage, har i 1. halvår 1959 ligget gnstl. ca. 6 pct. højere end årsgennemsnittet for 1958, og fra april kvartal 1958 til april kvartal 1959 har der været en stigning på ca. 8 pct. Arbejdstidsforkortelsen den 1. marts medførte på grund af lønkompensation en forhøjelse af timefortjenesten med 16–17 øre for mænd og 10–11 øre for kvinder, og fra samme tidspunkt steg som nævnt dyrtidstillægget med 2 portioner, d. v. s. 10 øre i timen. I forhold til timefortjenesten i april kvartal 1958 udgør disse forhøjelser ca. 5 pct., og der er således herudover sket en lønstigning på ca. 3 pct. fra april kvartal 1958 til april kvartal 1959. Man kan dog ikke gå ud fra, at disse 3 pct. svarer til en »lønglidning« af samme omfang. For det første er der i nogle fags overenskomster givet adgang til lønforhøjelser i løbet af overenskomstperioden, og herudover kan de gunstige vejrforhold i vinter- og forårsmånederne 1959 have indvirket på fortjenesterne, især i udendørsfagene, ved at give akkordarbejdere gode muligheder for at tjene

ekstra. Der er dog næppe tvivl om, at den stærke efterspørgsel efter arbejdskraft på forskellige områder har presset lønnen i vejret, men herom vil lønstatistikken for 2. halvår 1959 formentlig give visse oplysninger.

STATSFINANSER

Den betydelige udvidelse af forbruget, især af højtbeskattede varer som personautomobiler, der har fundet sted i de sidste halvandet år, har medført en væsentlig forøgelse af provenuet af told- og forbrugsafgifterne. I indeværende finansår anslås told- og forbrugsafgifterne således at ville indbringe 400 mill. kr. mere end i 1958–59. Samtidig tilflyder der gennem stigningen i befolkningens indkomster det offentlige større indtægter fra den direkte beskatning. I alt ventes den samlede beskatning til stat og kommuner i 1959–60 at ville indbringe 3/4 milliard kroner mere end i det foregående finansår.

Også det offentliges drifts- og anlægsudgifter er stigende, men stigningen i udgifterne er noget svagere end stigningen i indtægterne, og overskuddet på drifts- og anlægsbudgettet er derfor voksende. For statens vedkommende regnes der i Det økonomiske Sekretariats skøn af november 1959 med, at finansåret 1959–60 vil slutte med et overskud på over 800 mill. kr. mod 650 mill. kr. i 1958–59.

Statsfinanserne[1])

Mill. kr.	1957–58	1958–59	1959–60	1960–61
Drifts- og anlægsbudgettet.				
Indtægter	5405	5853	6450	6668
Udgifter	4836	5206	5625	5876
Overskud	569	647	825	792
Kapitalbudgettet.				
Indtægter	303	454	240	160
Udgifter	1124	1262	990	746
Underskud	821	808	750	586
Underskud på drifts-, anlægs- og kapitalbudget (»finansieringsbehovet«)	252	161	÷75	÷206

[1]) Tallene for 1957–58 og 1958–59 er statsregnskabets og for 1960–61 finanslovforslagets. For 1959–60 bygger tallene på Det økonomiske Sekretariats skøn (november 1959).

Med forøgelsen af overskuddet på drifts- og anlægsbudgettet er der indtrådt den situation, at staten er i stand til at dække sine kapitaludgifter – til udlån og afdrag på gæld – uden at optage lån. For 1959–60

skønnes det, at indbetalingerne til staten vil overstige udbetalingerne med 75 mill. kr., og dette beløb vil ifølge finanslovforslaget i 1960–61 stige til 200 mill. kr. I øvrigt kan det her nævnes, at statsgælden allerede i 1958–59 formindskedes med 175 mill. kr., skønt der i dette finansår forelå et »finansieringsbehov« (se ovenstående tabel) på 161 mill. kr. Dette hænger sammen med, at afdragene på statens gæld, der jo indgår i kapitaludgifterne, i 1958–59 var ekstraordinært store.

På kapitalbudgettet regnes der i indeværende finansår med en betydelig nedgang både i indtægter og udgifter. Indtægtsnedgangen skyldes, at indbetalingerne på stabiliseringslånet (»tvangslånet«) var tilendebragt ved udgangen af april kvartal 1959. Disse indbetalinger er på statsregnskaberne for 1957–58 og 1958–59 opført med henholdsvis 124 og 235 mill. kr. og på budgettet for 1959–60 med 55 mill. kr. (De øvrige kapitalindtægter består hovedsagelig af afdrag på statens udlån og provenuet af arve- og gaveafgifterne).

Med hensyn til kapitaludgifterne regnes der i 1959–60 med næsten en halvering af afdragene på den inden- og udenlandske statsgæld og med nogen forøgelse af statens udlånsvirksomhed. Af statens nye udlån i 1957–58 på 663 mill. kr. og i 1958–59 på 526 mill. kr. var henholdsvis 525 og 366 mill. kr. udlån til boligbyggeri. Ved lov om boligbyggeri af december 1958 er statslånsvirksomheden som bekendt gjort subsidiær i forhold til statsgaranti for lån i kapitalmarkedet, og der er siden 1. april 1959, da den nye lov som helhed trådte i kraft, kun givet tilsagn om lån i henhold til lovens overgangsbestemmelser, hvorefter der var adgang til i perioden 1. januar–30. juni 1959 at yde statslån efter den gamle byggestøttelovs kap. V.A i indtil 3.500 lejligheder i parcel- og rækkehusbyggeri og i perioden 1. april–30. september at yde lån i indtil 4.000 lejligheder i sociale boligforetagender og i indtil 2.000 lejligheder i parcel- og rækkehuse til brug for ubemidlede (se i øvrigt Ø. og P. 1958, p. 303). Ved udgangen af finansåret 1958–59 resterede der imidlertid i henhold til byggestøtteloven af 1955 udbetalingsforpligtelser for staten på i alt ca. 700 mill. kr. Med byggeriets nuværende omfang må det antages, at en meget stor del af dette beløb vil komme til udbetaling i indeværende finansår, og ifølge Det økonomiske Sekretariats skøn vil statens samlede nye udlån stige til 580 mill. kr. mod 526 mill. kr. i 1958–59.

2.–3.–1960.

C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

April 1959

1. – U. S. A.'s, Storbritanniens, Frankrigs og Vesttysklands udenrigsministre afslutter en 2 dages konference i Washington om Tysklands- og Berlinspørgsmålet. Der fastlægges retningslinjer for fortsatte ekspertforhandlinger, og ministrene beslutter at mødes igen i Paris 29/4. – 4. I et kommuniqué fra NATO's ministerråd (samlet i Washington i anledning af NATO's 10 års jubilæum) gives der udtryk for enighed om at opretholde Vestberlins frihed og vestmagternes rettigheder og forpligtelser i overensstemmelse med rådets erklæring af 16/12 1958. – 8. Forbundskansler Adenauer advarer mod at gå for langt i indrømmelser til Sovjetunionen, påtaler den kølige indstilling til Vesttyskland i den engelske presse og går på linie med de Gaulle (25/3) ind for, at en eventuel militært udtyndet zone i Europa bør strække sig fra Atlanterhavet til Ural. – 21. Sovjetunionen protesterer overfor Vesttyskland imod vesttysk atombevæbning. I en samtidig note til U. S. A. hævdes, at Italiens, Grækenlands, Tyrkiets, Vesttysklands og andre NATO-landes oprustning med amerikanske raket- og kernevåben må betragtes som et forsøg på at torpedere udenrigsministerkonferencen i Genève på forhånd. – 28. Fra en konference i Warszawa af Warszawa-pagtlandenes udenrigsministre, hvor også den kinesiske folkerepublik var repræsenteret, udsendes et kommuniqué, der understreger, at formålet med den forestående udenrigsministerkonference i Genève er at skabe enighed om en fredstraktat for Tyskland og en afvikling af okkupationsregimet i Vestberlin i overensstemmelse med Sovjetunionens forslag, uden at disse spørgsmål sammenkædes med genforenings- og sikkerhedsproblemet. – 29. Premierminister Macmillan udtaler håbet om, at udenrigsministermødet i Genève kan efterfølges af et møde af regeringscheferne, selv om der ikke i Genève opnås præcise og definitive overenskomster på alle punkter. – 30. I en udtalelse fra de 4 vestmagters udenrigsministerkonference i Paris hedder det, at der er opnået fuldstændig enighed om det standpunkt, man vil indtage på udenrigsministerkonferencen med Sovjetunionen i Genève.

2. – Det officielle kinesiske nyhedsbureau meddeler, at Dalai Lama 31/3 »under tvang« er ankommet til indisk område. Premierminister Nehru afviser kinesiske påstande om, at grænsebyen Kalimpong er centrum for den tibetanske oprørsbevægelse. – 3. Nehru oplyser i det indiske parlament, at en tibetansk udsending to dage for ankomsten havde anmodet om politisk asyl for Dalai Lama og hans følge. – 10. Peking radio meddeler, at oprørerne i Tibet har fået hjælp af antikommunister i den kinesiske provins Sikang ved Tibets østgrænse. – 14. Ved en banket for Panchen Lama (se 20/3) i Peking i forbindelse med folkekongressen (se 18/4) erklærer ministerpræsident Chou En-lai, at oprøret i Tibet i hovedsagen er nedkæmpet. Han gentager påstanden om, at Dalai Lama af oprørerne er blevet tvunget til at forlade Tibet. – 18. Dalai Lama understreger i en fremstilling af

baggrunden for sin flugt fra Lhasa 17/3, at han er kommet til Indien af egen fri vilje. – 21. Dalai Lama ankommer til bjergbyen Mussoorie, ca. 200 km nord for Delhi, hvor han har fået anvist opholdssted under asyltiden i Indien. På folkekongressen i Peking beskylder talere Indien for indblanding i Kinas indre anliggender og for støtte til oprørerne i Tibet. – 23. Peking radio meddeler, at næsten 2.000 oprørere i Tibet er blevet dræbt, såret eller taget til fange af de kinesiske tropper, og at kun enkelte oprørere endnu holder stand i afsides bjergegne. – 24. Efter en samtale med Dalai Lama i Mussoorie meddeler Nehru, at Dalai Lama har skrevet de breve til Kinas repræsentant i Lhasa, som kineserne har offentliggjort for at bevise, at han var imod oprøret. Dalai Lama har erklæret, at brevene blev skrevet, da han endnu håbede at kunne undgå en konflikt med kineserne. Nehru afviser kinesiske påstande om, at Indien har ekspansionistiske hensigter i Tibet. – 27. Nehru udtaler i parlamentet, at Kina benytter den kolde krigs sprog uden hensyn til sandhed og god tone i sine anklager mod Indien i det tibetanske spørgsmål. – 28. Folkekongressen i Peking beklager i en resolution om Tibet de yderst uvenskabelige erklæringer og handlinger i den sidste tid fra visse indiske politikeres side. – 29. Panchen Lama afviser Nehrus tilbud om at rejse til Indien og drøfte det tibetanske spørgsmål med Dalai Lama.

4. – Premierministeren i Federationen Rhodesia og Nyasaland, sir Roy Welensky, udtaler, at federationen kan blive tvunget til at erklære sig uafhængig, hvis en kommende britisk arbejderregering anfægter aftalerne mellem den britiske og den federale regering.

5. – Guvernør sir Hugh Foot godkender 7 græsk-cypriotiske og 4 tyrkisk-cypriotiske ministre, som sammen med guvernøren, ærkebiskop Makarios og dr. Kutchuk udgør Cyperns provisoriske regering. Makarios overtager forelobig udenrigsministerposten.

Modibo Keita danner federal regering i Mali. Federationen Mali består af de selvstyrende republikker (Fransk) Sudan og Senegal, idet Dahomey og Øvre Volta har besluttet alligevel ikke at gå ind i federationen (se 17/1).

7. – Forbundskansler Adenauer lader sig opstille som de kristelige demokraters kandidat ved præsidentvalget i Forbundsrepublikken (3/3 meddeltes, at vicekansler og økonomiminister Erhard havde afslået at lade sig opstille). Socialdemokratiet har opstillet professor Carlo Schmid. – 8. udtaler Adenauer, at hans formål er at sikre kontinuiteten i Vesttysklands politik i de kommende år, og understreger, at præsidentposten er meget vigtigere, end man i almindelighed tror.

11. – De to monarkistiske partier i Italien, de »folkelige« under Achille Lauro og de »nationale« under Alfredo Covelli, genforenes under navnet »det italienske demokratiske parti«. (Partito Democratico Italiano). Det genforenede parti, der har 24 pladser i deputeretkammeret og 7 i senatet, ventes i lighed med de to tidligere partier at støtte ministeriet Segni.

13. – Konferencen i Genève om forbud mod forsøg med kærnevåben genoptages. Samtidig foreslår præsident Eisenhower og premierminister Macmillan i breve til ministerpræsident Khrushchev, at forbudet gennemføres i etaper og i første etape kun skal gælde forsøg i atmosfæren, d. v. s. i en højde af indtil 50 km. Overtrædelser af et sådant forbud kan konstateres uden den inspektion på stedet, som har været den største hindring ved de hidtidige forhandlinger. – 23. afviser Khrushchev tanken om et partielt forbud og foreslår, at der på forhånd fastsættes et bestemt antal årlige inspektioner på de tre »atomlandes« områder. Denne tanke er først udkastet af Macmillan under hans besøg i Sovjetunionen. – 28. udtaler lederen af den rus-

siske delegation, at Sovjetunionen ikke kræver vetoret m. h. t. forslag om at udsende inspektionsgrupper, under forudsætning af, at antallet af inspektioner pr. år er fastsat på forhånd. Han vil ikke tage stilling til antallet af inspektioner, før U. S. A. og Storbritannien har givet tilslutning til princippet.

Paven har forbudt katolikker at stemme på partier og kandidater, som samarbejder med eller støtter kommunisterne.

Det amerikanske luftvåben opsender en jorddrabant, Discoverer II, hvis bane går over nord- og sydpolen. – 27. brænder drabanten op i jordens atmosfære.

14. – Ved parlamentsvalget i Nepal (se 12/2), der fandt sted 18/2–3/4, har kongrespartiet (moderate socialister) opnået godt 37% af de afgivne stemmer og besætter 74 af de 109 pladser. Gurkha-partiet, der ledes af medlemmer af Rana-familien, som herskede i Nepal 1846–1951, får 19 mandater. Resten af mandaterne tilfalder uafhængige og 4 mindre partier, deriblandt kommunisterne, der får 4 mandater. Stemmeprocenten er 48 (94% af befolkningen er analfabeter).

15. – Præsident Eisenhower meddeler, at udenrigsminister John Foster Dulles er trådt tilbage. Der er konstateret en alvorlig forværring af hans kræftlidelse. – 18. Den fungerende udenrigsminister, understatssekretær Christian A. Herter, udnævnes til udenrigsminister. – 23. Præsident Eisenhower udnævner Dulles til sin særlige rådgiver i udenrigspolitiske spørgsmål med sæde i kabinettet.

16. – Præsident Nasser udtaler, at den enorme goodwill, som Sovjetunionen havde skaffet sig i Ægypten under 3 års venskab, gik tabt på mindre end 3 uger efter det mislykkede oprør i Mosul (se 7/3).

18. – Storbritannien afviser islandsk protest mod, at et britisk krigsskib har forhindret opbringning af en trawler, der efter Islands påstand fiskede inden for den gamle 4 miles grænse, og foreslår en midlertidig britisk-islandsk overenskomst, til søretskonferencen i Genève 1960 har fundet sted. – 29. Islændingene opbringer en britisk trawler inden for 4 miles grænsen. Et britisk krigsskib forsøger først at forhindre opbringningen, men opgiver det, da det er konstateret, at trawleren har været mindre end 4 sømil fra kysten.

18. – 23. afholdes i Cairo en arabisk oliekonference. Irak deltager ikke. Der vedtages en udtalelse om større andel i fortjenesten for de olieproducerende lande, oprettelse af nationale olieselskaber ved siden af de eksisterende private samt koordinering af produktion og eksport.

18. – 28. afholdes i Peking den anden nationale folkekongres. Til præsident for den kinesiske folkerepublik i stedet for Mao Tse-tung vælges Liu Shao-chi og til vicepræsidenter Soong Ching-ling (enke efter Sun Yat-sen og svigerinde til Chiang Kai-shek) og Tung Pi-wu, hidtil præsident for den højeste domstol. Chou En-lai genvælges som ministerpræsident.

19. – Ved landdagsvalget i Niedersachsen forøger socialdemokrater og kristelige demokrater deres andel af det samlede stemmetal og antallet af mandater. Socialdemokratiet bevarer stillingen som landdagens største parti. En lignende tendens gør sig gældende i Rheinland-Pfalz, hvor de kristelige demokraters absolutte majoritet i landdagen forstærkes.

20. – Europarådet fejrer sin 10 års dag med indvielsen af den europæiske domstol for menneskerettigheder; konventionen om oprettelsen af domstolen er ratificeret af samtlige 15 medlemslande med undtagelse af Frankrig. – 27. Den rådgivende forsamling vedtager en resolution, der opfordrer til nye forhandlinger om en økonomisk association på multilateral basis mellem fællesmarkedet og de andre medlemmer af OEEC.

Det norske udenrigsministerium besva-

rer en protest fra Sovjetunionen i anledning af oprettelsen af militære forsyningsdepoter for atlantpagtstyrker i Norge. – 27. Stortinget godkender med alle stemmer mod 12 stationering af 2 vesttyske officerer ved NATO-hovedkvarteret i Kolsås. Til gengæld skal en norsk officer gøre tjeneste ved NATO-marinestationen i Holtenau.

25. – Meddelelse om, at præsident de Gaulle har benådet 30 dødsdømte algierske oprørere, fremkalder en proteststorm fra yderliggående europæiske kredse.

Den marokkanske ministerpræsident Abdullah Ibrahim udstødes af regeringspartiet Istiqlal på grund af forsømmelighed i kampen mod banditvæsenet.

26. – Der afholdes valg til det franske senat i moderlandet og de oversøiske departementer og territorier. I moderlandet, hvor der vælges 255 senatorer af i alt 301 mod hidtil 246 af 320, bliver resultatet (tallene i parentes angiver stillingen i det gamle senat (republikkens råd)): uafhængige 85 (80), radikale m. fl. grupper 51 (47), socialister 48 (53), folkerepublikanere (M. R. P.) 29 (21), unionen for den nye republik (U. N. R.) (socialrepublikanere) 27 (29), kommunister 14 (16), forskellige venstregrupper 1 (0). Valgene foregår i valgforsamlinger bestående af borgmestre og kommunalbestyrelsesmedlemmer samt – i større byer – et antal særlig valgte valgmænd.

27. – Den argentinske regering forbyder det kommunistiske parti og al politisk virksomhed af personer og foreninger med direkte eller indirekte tilknytning til partiet.

Rådet for OAS (organisationen for de amerikanske stater) træder sammen i Washington for at behandle en anmodning fra Panama om hjælp mod en mindre invasionsstyrke fra Cuba. – 28. Rådet imødekommer anmodningen og beslutter at sende en undersøgelseskommission til Panama. Fidel Castro fordømmer de cubanske oprøreres landgang i Panama som skadelig for Cubas prestige. – 29. Undersøgelseskommissionen erklærer, at den ikke har fundet noget bevis for, at nogen fremmed stat står bag ved invasionen.

Maj 1959

1. – Ministerpræsident Kassem erklærer, at han er modstander af partipolitisk virksomhed i Irak i en overgangstid, hvor det gælder om at beskytte revolutionens resultater. – 11. Den engelske regering meddeler i underhuset, at den er villig til at forhandle med Irak om våbenleverancer. Den irakiske økonomiminister Ibrahim Kubba går ind for kommunistisk deltagelse i regeringen (som krævet af det kommunistiske partis centralbureau 29/4). – 14. Ministerpræsident Kassem gentager, at han ikke for øjeblikket vil opmuntre til dannelsen af politiske partier, og erklærer, at han ikke ønsker, at Irak skal komme under kontrol af »en vis gruppe«. – 20. Det nationaldemokratiske parti indstiller sin virksomhed. – 23. Ministerpræsident Kassem bebrejder det kommunistiske parti, at det nægter at indstille sin virksomhed. – 30. erklærer Kassem, at han er parat til og i stand til at standse kommunisterne, hvis de skulle blive en trussel, hvad de ikke er i øjeblikket. – 31. Evakueringen af R. A. F.-basen i Habbaniya fuldføres.

Madagaskars parlament vælger tidligere ministerpræsident Philibert Tsiranana til republikkens præsident.

Invasionsstyrken i Nombre de Dios (se 27/4) overgiver sig. Den består af ca. 90 mand, for størstedelen cubanere.

2. – Premierminister Kwame Nkrumah i Ghana og ministerpræsident Sekou Touré i Guinea offentliggør forslag til en forfatning for en union af selvstændige afrikanske stater, som skal forelægges de to landes parlamenter og sendes til de afrikanske lande, der har opnået eller snart vil opnå selvstændighed.

4. – Konseilspræsident Debré meddeler, at Frankrig er i færd med at bygge et forsøgsanlæg for kærnevåben i Sahara.

Premierminister Nehru oplyser i det indiske parlament, at der til dato er ankommet ca. 9.000 tibetanske flygtninge til Indien og bjergstaterne i Himalaja. Han erklærer, at begivenhederne i Tibet ikke vil bevirke, at Indien opgiver sin alliancefri politik, og at Indien stadig går ind for den kinesiske folkerepubliks optagelse i FN.

5. – Af en rapport fra chefen for den amerikanske atomenergikommissions medicinske sektion fremgår, at der ved forsøg med kærnevåben siden 1945 er fremkommet i alt 91.460 t spaltningsprodukter, heraf 65.900 t ved engelske og amerikanske og 25.560 t ved russiske forsøg. I de sidste 2 år er der dog opstået flere spaltningsprodukter ved russiske end ved engelske og amerikanske forsøg. Ifølge rapporten vil det radioaktive nedfald som følge af forsøgene blive fordoblet i de nærmeste år. – 7. Atomenergikommissionens rådgivende udvalg erklærer, at den radioaktive stråling som flg. af forsøgene med kærnevåben kun udgør 5% af den naturlige stråling og strålingen fra medicinske røntgenapparater. – 13. Premierminister Macmillan udtaler i underhuset, at den radioaktive stråling fra forsøg med kærnevåben er fordoblet i løbet af de sidste 2 år.

Altinget vedtager enstemmig protest mod de britiske krigsskibes fortsatte voldshandlinger på islandsk fiskeriterritorium, ikke blot inden for den nye fiskerigrænse på 12 somil, men også inden for 4 mils grænsen. – 6. Storbritannien protesterer i noter til den islandske regering mod de islandske kystbevogtningsfartøjers metoder over for britiske trawlere på det åbne hav ved Island. – 11. Minister Ormsby-Gore gentager i underhuset det britiske tilbud om at trække krigsskibene, der beskytter de britiske trawlere inden for 12 miles grænsen, tilbage, hvis den islandske regering som en midlertidig ordning vil garantere, at de islandske bevogtningsfartøjer ikke vil gribe ind over for britiske trawlere uden for 6 miles grænsen. – 12. Udenrigsminister Gudmundsson afviser at slække på Islands krav. I et skarpt formuleret svar på de britiske noter anmoder den islandske regering Storbritannien om at trække sine krigsskibe tilbage fra de islandske farvande.

Jordans premierminister, Samir el Rifai, efterfølges af Hazza Majali, der tillige overtager udenrigsministeriet. – 10. Majali erklærer, at Jordan vil forblive uden for alle militære og politiske alliancer.

I Liberia genvælges præsident William V. S. Tubman for 4 år.

6. – I Finland beslutter den socialdemokratiske opposition (Skogfløjen) at danne »arbejdernes og småbrugernes socialdemokratiske forbund« som et centralorgan for de socialdemokratiske foreninger, der er blevet udstødt af partiet. – 9. I en resolution fra det nye forbund angribes det socialdemokratiske partis ledelse for at støtte den stramme økonomiske politik og for at tilstræbe en ændring af Finlands politik over for Sovjetunionen. – 12. Det socialdemokratiske partis bestyrelse tilbageviser disse påstande.

7. – Fra NATO-hovedkvarteret meddeles, at der mellem U. S. A. på den ene side, Holland, Vesttyskland, Grækenland og Tyrkiet på den anden side er afsluttet bilaterale overenskomster om udveksling af informationer vedrørende kærnevåben. En overenskomst mellem U. S. A. og Frankrig giver Frankrig adgang til at købe beriget uran til atomdrevne u-både.

De engelske kommunevalg viser konser-

vativ fremgang. I de engelske og walisiske byråd har de konservative en nettogevinst på 181 mandater, hvorved stillingen før valgene i 1956 i det væsentlige er genoprettet.

Den portugisiske indenrigsminister meddeler, at en sammensværgelse mod regeringen er afsløret og 31 personer arresteret.

8. – På konferencen i Genève om forbud mod forsøg med kærnevåben erklærer U. S. A. og Storbritannien sig rede til at drøfte det russiske forslag om et fast antal vetofri inspektionsrejser om året samt et kompromis vedrørende bemandingen af de faste kontrolposter, hvor vestmagterne hidtil har krævet internationalt personel, medens Sovjetunionen har holdt på, at kontrolposterne udelukkende skulle bemandes med statsborgere i vedkommende land. Den russiske repræsentant erklærer, at Sovjetunionen vil samarbejde med vestmagterne om et program for opdagelse af forsøg med kærnevåben i meget stor højde ved hjælp af jorddrabanter i forbindelse med kontrolposter på jorden. – 12. udsættes konferencen til 8/6. – 14. og 19. Under udenrigsministermødet i Genève drøfter de tre »atommagters« udenrigsministre spørgsmålet om et ekspertmøde om metoder til afsløring af forsøg med kærnevåben under jorden og i stor højde samt de videnskabelige kriterier for udsendelse af inspektionsgrupper.

9. – Altinget vedtager mod fremskridtspartiets stemmer en grundlovsændring, hvorefter landet inddeles i 8 valgdistrikter, 5 med 5, 2 med 6 og 1 – Reykjavik – med 12 (+ 4) mandater. Herved øges antallet af distriktsvalgte tingmænd fra 41 til 49. Antallet af tillægsmandater fastsættes til 11 mod hidtil »indtil« 11. – 11. Altinget opløses fra og med 28/6, og samme dag afholdes almindelige valg til altinget i anledning af grundlovsændringen.

10. – Ved valget til det østrigske nationalråd (andetkammer) opnår det socialistiske parti 46% af stemmerne, men får 1 mandat mindre end folkepartiet, hvis andel af stemmerne er 42%. Det nye nationalråd får flg. sammensætning: Folkepartiet 79 (1956:82), det socialistiske parti 78 (74), frihedspartiet 8 (6), kommunister og venstresocialister 0 (3). – 12. Ministeriet Raab (koalition af folkeparti og socialister) indgiver sin afskedsbegæring.

11. – Udenrigsministerkonferencen mellem U. S. A. (Herter), Storbritannien (Selwyn Lloyd), Frankrig (Couve de Murville) og U. S. S. R. (Gromyko) åbnes i Genève. Øst- og Vesttyskland er repræsenteret ved rådgivere. Den østtyske delegation ledes af udenrigsminister Lothar Bolz, den vesttyske af udenrigsminister Brentano. – 14. Udenrigsminister Herter fremlægger vestmagternes fredsplan, der går ud på en trinvis, parallel løsning af spørgsmålet om Tysklands genforening og sikkerhedsproblemet. *Første trin* omfatter Øst- og Vestberlins genforening gennem frie valg under international kontrol med et frit valgt råd for hele Berlin, firemagtsgaranti for det forenede Berlin og for den frie adgang til byen samt uforandrede beføjelser for de fire magter til at holde tropper i Berlin, indtil Tyskland igen er forenet. Samtidig skal de fire i en fælles erklæring, som også skal kunne tiltrædes af andre europæiske stater, forpligte sig til fredelig bilæggelse af stridigheder, give afkald på vold og støtte til angribere. *Andet trin:* Til at forberede Tysklands genforening nedsættes et udvalg med 25 repræsentanter for Vesttyskland og 10 for Østtyskland. Til beslutninger kræves 3/4 majoritet. Udvalget skal bl. a. udarbejde et forslag til valglov, som skal sendes til folkeafstemning. Kan udvalget ikke enes herom, skal både det øst- og vesttyske forslag gå til folkeafstemning, og det forslag, der får flertal både i Øst- og Vesttyskland, er vedtaget. Hvad sikkerhedsproblemet angår, skal der ske en begrænsning af de fire magters væbnede styrker – for U. S. A. og U. S. S. R. f. eks. til 2 1/2 mill. mand –, der skal oprettes et kontrolsystem til forhindring af overraskende an-

greb og sluttes overenskomst om forbud mod fremstilling af kærnevåben såvel i Tyskland som i de østeuropæiske drabantstater. *Tredie trin:* Senest 2 1/2 år efter at overenskomsten er underskrevet skal der afholdes valg til en altysk forsamling, som skal udarbejde en forfatning for hele Tyskland, og dannes en altysk regering med fuld indre og ydre handlefrihed. På dette stadium skal der indledes forhandlinger om en fredstraktat med Tyskland. Indtil denne er underskrevet, har de 4 magter ret til at holde tropper i Tyskland, men for en zone på begge sider af demarkationslinjen mellem Øst og Vest fastsættes et maksimum for inden- og udenlandske styrker. *Fjerde trin:* Der sluttes fredstraktat med Tyskland, og alle udenlandske styrker i den nævnte zone trækkes tilbage, hvis det pågældende land ønsker det. U. S. A.'s og U. S. S. R.'s væbnede styrker begrænses yderligere, først til f. eks. 2.1 og dernæst til 1.7 mill. mand. – 15. Udenrigsminister Gromyko fremlægger den russiske plan, der er en gentagelse af noten af 10/1 om en fredstraktat med Tyskland og af noten af 27/11 1958 om Berlins status. – 16. Ministerpræsident Khrushchev afviser vestmagternes »pakkeplan«, men indrømmer dog, at nogle af forslagene fortjener at overvejes. – 26. Udenrigsminister Herter fremlægger på vestmagternes vegne et detaljeret forslag til løsning af Berlinspørgsmålet. Herefter skal indtil Tysklands genforening hele Berlin styres som en enhed i henhold til en forfatning, udarbejdet af et konstituerende råd fremgået af frie valg og bekræftet ved folkeafstemning. De fire stormagter skal fortsat have ret til at holde militære styrker i Berlin, og i visse tilfælde skal de kunne sætte Berlinregeringens love ud af kraft, dog kun hvis de er enige derom. Samme dag afbrydes konferencen, for at udenrigsministrene kan rejse til Washington til John Foster Dulles' begravelse (se 24/5. – 30. Udenrigsminister Gromyko afviser vestmagternes Berlinplan også som forhandlingsgrundlag.

13. – På årsdagen for revolten, der førte de Gaulle til magten i Frankrig, holdes i Algier et stort folkemøde. Mødet forløber i ro, men boycottes af det yderligtgående højre, som har ønsket at gøre dagen til en sørgedag, fordi de Gaulle har svigtet revoltens oprindelige formål.

14. – Den svenske rigsdag vedtager indførelsen af tillægspension (se 13/10 57 og 25/4 58). I andetkammer sker vedtagelsen af forslaget om tillægspension med 115 stemmer (soc. dem. og komm.) mod 114 (højre, folkepartiet og centrumspartiet) og af forslagene om fastsættelse af procentsatsen for pensionsafgiften i årene 1960 –64 og om reglement for pensionsfondens forvaltning med 116 stemmer mod 114. Folkepartimedlemmet Ture Königson, skibsværftsarbejder fra Göteborg, følger ikke sit parti, men undlader at stemme ved afstemningen om det første af forslagene og stemmer for de to sidstnævnte.

15. – I Argentina strejker over 1 mill. arbejdere et døgn som protest mod, at regeringen med militære midler blander sig i fagforeningernes indre anliggender. I Buenos Aires og andre byer kommer det til uroligheder. – 21. opstår i Buenos Aires nye strejkeuroligheder, hvorunder demonstranter søger at trænge frem til regeringsbygningerne, hvor den argentinske regerings gæst, Indonesiens præsident Sukarno, opholder sig.

16. – Det østeuropæiske råd for gensidig økonomisk hjælp (Komekon) har holdt møde i Tirana (Albanien). Der er udarbejdet et program for koordinering af Sovjetunionens og de øvrige østeuropæiske staters økonomiske planer i perioden 1959 –65 og truffet beslutning om et fælles elektrisk energisystem.

19. – I Holland udnævnes en ny koalitionsregering under professor J. E. de Quay, det katolske folkeparti, bestående af 6 medlemmer af det katolske folkeparti, 2 liberale (folkepartiet for frihed og demo-

krati), 2 medlemmer af hvert af de to protestantiske partier, den kristelig-historiske union og det antirevolutionære parti, samt 1 (forsvarsminister, generalmajor S. J. van den Bergh) uden for partierne. Joseph Luns (kat. folkep.) fortsætter som udenrigsminister. De 4 partier, der er repræsenteret i regeringen, råder over 94 af andetkammerets 150 mandater (se 12/3).

I Nepal (se 12/2) danner præsidenten for kongrespartiet, B. P. Koirala, ny regering, hvori han selv overtager forsvars- og udenrigsministeriet. Den hidtidige premierminister, general Subarna Shamsher, bliver vicepremierminister, finansminister og minister for planlægning. – 28. erklærer Koirala, at Nepal vil fastholde neutralitetspolitikken.

20. – De frie demokrater beslutter at opstille vicepræsident i forbundsdagen Max Becker som partiets kandidat ved forbundspræsidentvalget.

21. – Det danske skib »Inge Toft«, der var på vej fra Haifa i Israel til Hongkong og Japan, tilbageholdes af myndighederne i Port Said, der 30/5 beordrer lasten losset og konfiskeret. – 26. Israels udenrigsminister Golda Meir udtaler, at Israel kan blive nødt til i sine havne at beslaglægge ægyptiske fartøjer og laster, hvis Den forenede arabiske Republik ikke hører op med at hindre israelitiske skibe i at passere Suezkanalen.

Undtagelsestilstanden i Sydrhodesia (se 20/2) ophæves.

22. – Guvernøren i Uganda forbyder den såkaldte nationale bevægelse og indfører særlige sikkerhedsforanstaltninger i Buganda, hvor bevægelsen har sit centrum. – 27. forbydes partiet »Ugandas frihedsbevægelse«, der har aflost »den nationale bevægelse«.

24. – John Foster Dulles, U. S. A.s udenrigsminister fra nov. 1952 til 15/4 1959, afgår ved døden, 71 år gl.

I Italien slutter de udtrådte medlemmer at det socialdemokratiske parti (se 8/2) sig til Nenni-socialisterne.

26. – Det meddeles, at ekskong Leopold vil fraflytte det kgl. slot i Laeken. Beslutningen sættes i forbindelse med fornyet uro omkring den belgiske kongefamilie p. gr. af ekskongens påståede indblanding i statsanliggender gennem sin indflydelse på kong Baudoin. Også meddelelsen om, at tronfølgeren prins Alberts vielse til donna Paola Ruffo di Calabria vil blive foretaget i Vatikanet af paven uden forudgående borgerlig vielse, som det kræves i Belgien, er genstand for stærk kritik, navnlig fra socialistisk side.

28. – En amerikansk raket, der medfører to små aber, tilbagelægger 2.400 km og når en højde af 480 km. Beholderen med aberne i live bjærges i Atlanterhavet.

30. – Ved valget til den lovgivende forsamling i Singapore erobrer folkets aktionsparti under Lee Kuan Yew 43 af de 51 mandater. Singapores folkealliance under ledelse af førsteminister Lim Yew Hock besætter 4 og Den forenede malajiske nationale organisation 3 pladser, og et mandat tilfalder en uafhængig kandidat.

31. – I Algier vælges 32 medlemmer, deraf 20 muhammedanere, til det franske senat.

Juni 1959

1. – I Saltsjöbaden ved Stockholm indledes forhandlinger mellem embedsmænd og eksperter fra Danmark, Norge, Portugal, Schweiz, Storbritannien, Sverige og Østrig om oprettelse af et frihandelsområde (»de ydre syv«). – 13. har delegationerne udarbejdet en plan til forelæggelse for de respektive regeringer.

Kong Baudoin af Belgien får ved sin tilbagekomst fra U. S. A. en begejstret modtagelse og afholder dagen efter en pressekonference for belgiske og udenlandske journalister. – 2. Den belgiske regering meddeler, at paven af hensyn til den belgiske enighed har foretrukket og kongen og de to familier i enighed med regeringen besluttet, at prins Alberts bryllup skal finde sted i Belgien (se 26/5).

I den tunesiske nationalforsamling proklameres en ny forfatning.

Irak giver afkald på yderligere militær hjælp fra U. S. A. som stridende mod landets »positive neutralitet«.

En gruppe nicaraguanske emigranter i Costa Rica er landet med fly i Nicaragua i et forsøg på at styrte præsident Luis Somoza, der indfører belejringstilstand. – 4. beslutter Organisationen af amerikanske Stater efter anmodning af Nicaragua at sende en undersøgelseskommission til Mellemamerika. – 13. Præsident Somoza beskylder den cubanske ministerpræsident Fidel Castro for at have deltaget i udarbejdelsen af invasionsplanen. – 14. meldes kupforsøget nedkæmpet.

2. – I Indonesien afviser den konstituerende forsamling for 3. gang præsident Sukarnos forslag om »demokrati under førerskab« ved genindførelse af revolutionsforfatningen af 1945, idet forslaget ikke opnår den nødvendige 2/3 majoritet. – 3. Ministerpræsident Djuanda meddeler, at chefen for hærstaben med regeringens samtykke har bandlyst al politisk virksomhed i Indonesien.

Ved valget i Japan til senatet (halvdelen af mandaterne) forøges regeringspartiets, de liberale demokraters, samlede repræsentation fra 122 til 135 og socialisternes fra 80 til 84. Socialisterne råder herefter både i senatet (250 medlemmer) og i repræsentanternes hus over mere end 1/3 af stemmerne og er dermed i stand til at hindre en forfatningsændring. – 18. Nobusuke Kishi rekonstruerer sin regering. Kun to af hans hidtidige ministre fortsætter: udenrigsminister Aiichiro Fujiyama og finansminister Eisaku Sato. Blandt de nye ministre er Hayato Ikeda (minister for udenrigshandel), føreren for en fraktion inden for de liberale demokrater, som hidtil har været modstandere af Kishi. Et andet fremtrædende medlem af partiet, Ichiro Kono, unddrager Kishi sin støtte. – 25. Kishi erklærer i parlamentet, at Japan ikke vil slå ind på neutralisme; han ønsker en revision af sikkerhedstraktaten med U. S. A.

3. – Singapores nye forfatning, der indfører hjemmestyre, træder i kraft. Den hidtidige guvernør, sir William Goode, beklæder foreløbig posterne som dronningens repræsentant og som britisk kommissær med ansvar for forsvar og udenrigspolitik, men afløses i december som statsoverhoved af en malaj, medens hans funktioner som kommissær overtages af generalkommissæren for Sydøstasien. – 5. Lee Kuan Yew, Folkets Aktionsparti (se 30/5), danner regering. Før sin udnævnelse har Lee erklæret, at der ikke i den nærmeste fremtid vil blive lagt hindringer i vejen for kapitaludforsel. – 13.–14. fører Lee i Kuala Lumpur samtaler med Malajas premierminister, Dato Abdul Razak. Lee udtaler, at medens Malajas konservative regering bekæmper kommunisterne i junglen, vil Singapore bekæmpe kommunismen ved at forbedre de sociale og økonomiske tilstande.

4. – I Cuba træder en jordreformlov i kraft. Herefter bliver den største tilladte brugsstørrelse 1.000 acres; for jord, der anvendes til dyrkning af ris og sukkerrør og til kvægavl, ligger grænsen dog højere. Samtidig er det bestemt, at alle aktionærer i aktieselskaber, der driver sukkerplantager eller sukkerfabrikker, skal være cubanske statsborgere. Det anslås, at 1.000 acresgrænsen vil medføre ekspropriation og udstykning af 8.3 mill. acres. Erstatningssummerne fastsættes på grundlag af skattevurderingen og udbetales i 4 1/2% 20-årige statsobligationer. – 11. U. S. A. protesterer imod den utilstrækkelige erstat-

ning for ekspropriationen af de amerikanske interesser i den cubanske sukkerindustri (de amerikanske sukkerplantager på Cuba omfatter ca. 1.7 mill. acres og den samlede amerikanske investering i sukkerindustrien anslås til 275 mill. $). – 15. Cuba afviser den amerikanske protestnote.

5. – Forbundskansler Adenauer trækker sig tilbage som kandidat til forbundspræsidentposten for som regeringschef at kunne sikre kontinuiteten i Vesttysklands udenrigspolitik. Beslutningen giver anledning til åben konflikt med økonomiminister Erhard. En officiel forsoning kommer i stand 10/6, men striden blusser op igen efter et interview i »New York Times« 17/6, hvori Adenauer udtaler sin mistillid til Erhards kvailfikationer til at beklæde kanslerembedet. Ved det kristelig-demokratiske partis fornyede mægling bringes en ny forsoning i stand 23/6. – 15. De kristelige demokrater udser landbrugsminister i forbundsregeringen, Heinrich Lübke, til partiets kandidat ved præsidentvalget.

6. – Elfenbenskysten, Dahomey, Fransk Sudan, Mauretanien, Niger, Senegal og Volta indgår en toldunion (se 17/1).

8. – Tremagtskonferencen i Genève om forbud mod forsøg med kærnevåben genoptages og beslutter 15/6 at amerikanske, britiske og russiske eksperter skal mødes i Genève 22/6 for at undersøge mulighederne for at konstatere eksplosioner i store højder.

Valget til det regionale parlament i Sicilien giver flg. resultat: kristelige demokrater 34 (37), kommunister 21 (20), socialister 11 (10), den kr.-sociale union 9 (0), neofascister og monarkister 12 (18), andre partier 3 (5). Den kr.-soc. union under ledelse af Milazzo er et nyt parti, dannet af dissiderende kristelige demokrater.

9. – Den britiske regering afviser russisk forslag (note af 30/5) om, at den internationale kontrolkommission i Laos skal genoptage sin virksomhed (se 11/2). – 22. afviser den britiske regering en kinesisk note af 25/5 med beskyldninger mod Laos for ikke at overholde Genèveoverenskomsterne om Indokina.

10. – På udenrigsministerkonferencen i Genève fremlægger udenrigsminister Gromyko forslag til provisorisk løsning af Berlinspørgsmålet gående ud på, at vestmagterne bevarer deres rettigheder i Berlin for et år på betingelse af, at de kun holder symbolske styrker, der ikke må være udrustet med raket- og kærnevåben, i Vestberlin, at propagandavirksomheden fra Vestberlin ophører, og at de mod Østtyskland rettede spionageorganisationer i Vestberlin opløses. Ifølge forslaget skal der endvidere nedsættes et udvalg af lige mange repræsentanter for Vest- og Østtyskland med den opgave at forberede en fredstraktat og Tysklands genforening. Er der ikke i løbet af et år opnået en overenskomst, vil Sovjetunionen slutte fredstraktat med Østtyskland. Det russiske forslag afvises straks af vestmagterne, der erklærer, at de rettigheder, de har fået ved Tysklands kapitulation, ikke kan annulleres eller tidsbegrænses ved russiske foranstaltninger. – 12. Gromyko erklærer, at det russiske forslag ikke er noget ultimatum, men pointerer, at Sovjetunionen ikke kan gå med til en overenskomst, der indebærer, at okkupationsregimet i Berlin bliver permanent. – 16. Vestmagterne fremsætter modforslag, hvorefter der ved konferencens afslutning skal udstedes en fælleserklæring om en ordning, der skal have gyldighed, indtil Tyskland er genforenet, eller de fire magter er blevet enige om en ny ordning. Erklæringen skulle garantere vestmagternes forbindelser med Berlin, til gengæld ville de akceptere østtyske kontrollanter langs tilførselsvejene som repræsentanter for Sovjetunionen og forpligte sig til ikke at forøge garnisonerne i Berlin ud over de nuværende 11.000 mand og til kun at udruste dem med konventionelle våben; desuden skulle begge parter for-

pligte sig til at begrænse propaganda- og spionagevirksomheden i Berlin. – 17. Præsident Eisenhower udtaler, at der på udenrigsministerkonferencen endnu ikke er gjort sådanne fremskridt, at de kan motivere indkaldelsen af en topkonference. – 19. Gromyko afviser vestmagternes forslag, men er villig til at forlænge fristen i det russiske forslag fra 12 til 18 måneder. Ministerpræsident Khrushchev gentager truslen om at slutte separatfred med Østtyskland og erklærer, at det vil være en illusion at tro, at forbindelserne med Berlin kan fortsætte på samme måde som hidtil, efter at Østtyskland er blevet helt suverænt. Han hævder, at vestmagterne fører afpresningspolitik over for Sovjetunionen, når de gør et topmøde afhængigt af, at der opnås resultater på udenrigsministerkonferencen, og udtaler, at en topkonference er nødvendigere end nogensinde, hvis udenrigsministrene ikke kan enes. Udenrigsministerkonferencen udsætter sine forhandlinger til 13/7. – 23. Udenrigsminister Herter udtaler, at forudsætningen for, at der kan opnås resultater i Genève, er, at Sovjetunionen tillader et frit Vestberlin under vestmagternes beskyttelse også i fremtiden. – 28. Gromyko erklærer, at Sovjetunionens forslag om en tidsfrist for bevarelsen af vestmagternes rettigheder i Vestberlin ikke skal fortolkes som et ultimatum og som om Sovjetunionen efter fristens udløb ville træffe ensidige foranstaltninger.

11. – I en tale i Riga foreslår ministerpræsident Khrushchev en »atom- og raketfri« zone i Østersøområdet og Østersøens omdannelse til et »fredens hav«. Forslaget gentages i et russisk-østtysk kommunique af 20/6 i forbindelse med en østtysk delegations besøg i Sovjetunionen. – 26. Den svenske udenrigsminister Undén tager afstand fra denne plan.

Det japanske og nordkoreanske Røde Kors slutter aftale om hjemsendelse af nordkoreanske flygtninge. Sydkoreas regering betegner aftalen som umenneskelig og afbryder handelsforbindelsen med Japan.

12. – I den indiske stat Kerala kommer det til alvorlige uroligheder i forbindelse med demonstrationer for at tvinge den kommunistiske regering til at træde tilbage. – 25. Ved et besøg i Kerala udtaler premierminister Nehru, at krisen bedst vil kunne løses ved nye valg.

Pakistans regering beslutter at flytte regeringssædet fra Karachi til Rawalpindi.

Venezuela afbryder de diplomatiske forbindelser med Den dominikanske Republik.

17. – Den 77-årige premierminister Eamon de Valera vælges til præsident for den irske republik efter Sean O'Kelly, hvis embedsperiode udløber 25/6. De Valera opnår som Fianna Fail's kandidat 538.058 stemmer, medens general Sean MacEoin (Fine Gael) får 417.482 stemmer. Stemmeprocenten er ca. 60. Samtidig afholdes folkeafstemning om en forfatningsændring, hvorefter forholdstalsvalgmåden afskaffes og der indføres flertalsvalg i enmandskredse. For ændringen stemmer 453.322, imod 486.989, medens 39.367 stemmesedler er ugyldige. – 23. Parlamentet (Dail Eireann) vælger Sean Lemass, vicepremierminister og minister for industri og handel i de Valeras regering, til premierminister med 75 stemmer (Fianna Fail og 3 uafhængige) mod 51.

18. – Den portugisiske nationalforsamling vedtager med 84 stemmer mod 9 et regeringsforslag om ændringer i forfatningen, hvorefter det direkte præsidentvalg afskaffes og præsidenten vælges for 7 år, uden mulighed for genvalg, af en valgforsamling af medlemmerne af nationalforsamlingen og korporationskammeret samt repræsentanter for kommunalbestyrelserne og de lovgivende råd i de oversøiske territorier. Ved forslaget forhøjes desuden nationalforsamlingens medlemstal fra 120 til 130. Forslaget er tidligere godkendt af korporationskammeret.

Den tunesiske præsident Bourguiba kræver, at Frankrig skal rømme Bizerta, idet

tilbuddet af 17/2 er bortfaldet, fordi Frankrig ikke har indstillet krigen i Algier.

19. – Det amerikanske senat nægter med 49 stemmer imod 46 at godkende udnævnelsen af Lewis Strauss, den tidligere formand for atomenergikommissionen, til handelsminister.

22. – Den radikale opposition i Argentina kræver, at præsident Frondizi skal træde tilbage, efter at der er offentliggjort et dokument, der foregives at være en aftale mellem Frondizi og tidligere præsident Peron forud for sidste præsidentvalg. Frondizi hævder, at der foreligger et falskneri. Nogle højere officerer arresteres. – 24. gennemføres en omdannelse af regeringen.

23. – Irak udtræder af sterlingområdet.

Den dominikanske Republik udsender meddelelse om et tilbageslået landgangsforsøg, der støttedes af cubanske krigsskibe. – 28. Cuba afbryder de diplomatiske forbindelser med Den dominikanske Republik. – 29. kræver Cuba i et brev til F. N.'s generalsekretær en verdensaktion mod undertrykkelsen af det dominikanske folk.

24. – Det engelske arbejderparti og fagforeningskongressens generalråd udsender en erklæring om, at Storbritannien i mangel af en almindelig nedrustningsaftale bør tage initiativet til, at alle lande undtagen U. S. A. og U. S. S. R. giver afkald på fremstilling og besiddelse af kærnevåben. Det understreges, at der ikke er tale om nogen ændret holdning m. h. t. amerikanske baser i Storbritannien. (Forinden har arbejdsmændenes og kommunalarbejdernes forbund, The National Union of General and Municipal Workers, som er det tredjestørste engelske fagforbund, i en kongresbeslutning krævet ensidig britisk »atom«nedrustning og bandlysning af anvendelsen af kærnevåben fra britisk territorium).

25. – Sovjetunionen foreslår i noter til vestmagterne, Balkanlandene, Italien og Tyrkiet en kærne- og raketvåbenfri zone omkring Adriaterhavet og på Balkan.

27. – Ved folkeafstemningen på Hawaii er der overvældende flertal (ca. 133.000 stemmer mod knap 8.000) for territoriets optagelse i U. S. A. som den 50. stat (se 18/3).

29. – Sovjetunionens første viceministerpræsident F. Kozlov åbner russisk udstilling i New York.

Ved valget til det islandske alting (se 9/5) får selvstændighedspartiet 36.029 (1956: 35.027) stemmer og 20 (19) mandater, fremskridtspartiet 23.026 (12.925) stemmer og 19 (17) mandater, folkealliancen (kommunister) 12.929 (15.859) stemmer og 7 (8) mandater og socialdemokratiet 10.632 (15.153) stemmer og 6 (8) mandater. I 1956 fik desuden folkeværnspartiet 3693 stemmer, men intet mandat. Der var i 1956 valgsamarbejde mellem fremskridtspartiet og socialdemokratiet, hvilket delvis forklarer forskydningerne mellem de to partier. Tre medlemmer af den socialdemokratiske mindretalsregering, deriblandt statsminister Emil Jonsson, mister deres kredsmandater, men vælges på tillægsmandater.

Juli 1959

1. – Ved valget af forbundspræsident i Vesttyskland, der finder sted i Berlin, opnår de kristelige demokraters kandidat, landbrugsminister Heinrich Lübke, i anden valgomgang absolut flertal og er dermed valgt. Stemmetallene er: Lübke 526, professor Carlo Schmid, soc. dem. 386, Max Becker, de fri demokrater, 99. (Valg-

forsamlingen består af forbundsdagens medlemmer plus et lige så stort antal repræsentanter valgt af enkeltstaternes parlamenter ved forholdstalsvalg).

Israels parlament (Knesset) godkender en aftale om salg af panserværnsgranater til Vesttyskland. Fire ministre af partierne Mapam og Ahdut Avoda stemmer imod. – 5. De 4 ministre nægter at træde tilbage, hvorefter ministerpræsident Ben-Gurion indgiver regeringens afskedsbegæring til præsident Ben-Zvi. – 15. Præsidenten anmoder Ben-Gurion om at danne ny regering, men dette mislykkes. – 21. Ben-Gurion indvilger i at fortsætte som chef for det hidtidige ministerium til valget i november.

2. – Præsident de Gaulle begynder en 9 dages rejse, hvorunder han besøger Fransk Somaliland, Madagaskar og Réunion. Han ledsages bl. a. af førsteminister Debré og udenrigsminister Couve de Murville. I Tananarive (Madagaskar) åbner de Gaulle 7/7 et 2 dages møde i det franske fællesskabs eksukutivråd. Der er i princippet enighed om de 12 autonome afrikanske republikkers medlemsskab af visse internationale organisationer. I kommuniquéet fra mødet nævnes bl. a., at rådet har beskæftiget sig med visse afrikanske staters indblanding i fællesskabets indre anliggender (se 6/7). – 15. Præsident de Gaulle åbner i Paris det første møde i det franske fællesskabs senat (se 1/2). – 24. Præsident de Gaulle udnævner 4 ministre, som skal give regeringen råd i alle spørgsmål vedrørende det franske fællesskab: ministerpræsident Felix Houphouet-Boigny, Elfenbenskysten, præsident Philibert Tsiranana, Madagaskar, viceministerpræsident Gabriel Lisette, Tsad, og præsidenten for den lovgivende forsamling i Mali, Leopold Senghor. De rådgivende ministre kan også udnævnes til medlemmer af franske delegationer ved internationale organisationer og konferencer.

Organisationen af de amerikanske staters råd behandler beskyldninger mod Cuba og Venezuela for forsøg på at fremkalde borgerkrig og forberedelse til invasion i Den dominikanske Republik. – 10. trækker Den dominikanske Republik kravet om, at OAS's råd skal gribe ind over for Cuba og Venezuela, tilbage. – 16. Den fungerende cubanske udenrigsminister hævder, at kredse i Den dominikanske Republik og U. S. A. forbereder en sammensværgelse mod styret i Cuba. – 17. OAS's råd tager beslutning om afholdelse 12/8 af en konference i Santiago de Chile af de 21 amerikanske staters udenrigsministre. Konferencen skal drøfte den spændte situation i det caraibiske område.

3. – Vatikanet fordømmer den såkaldte arbejderpræst-bevægelse i Frankrig. (Arbejderpræster er præster, der lader sig ansætte som hel- eller halvdagsarbejdere i fabrikker og på andre arbejdspladser).

5. – I Indonesien opløser præsident Sukarno den konstituerende forsamling og genindfører revolutionsforfatningen af 1945. – 6. Ministeriet Djuanda demissionerer. Sukarno erklærer, at han selv foruden at være statsoverhoved vil overtage posten som regeringschef. – 9. Navnene på medlemmerne af Sukarnos indre kabinet offentliggøres. Djuanda fortsætter under titlen førsteminister som viceministerpræsident og overtager desuden finansministeriet, og Subandrio fortsætter som udenrigsminister. Til forsvarsminister udnævnes chefen for hærstaben general Abdul Haris Nasution. – 22. Parlamentet vedtager på Sukarnos forslag at fortsætte med indskrænkede beføjelser i henhold til 1945-forfatningen. – 24. Sukarno meddeler, at forbudet mod politisk virksomhed, udstedt af general Nasution 3/6, i princippet vil blive ophævet pr. 1/8. Offentlige møder vil dog stadig være forbudt. – 30. Sukarno udnævner et øverste rådgivende organ på 45 medlemmer og et økonomisk planlægningsråd på 75 medlemmer.

6. – Saar indlemmes i det vesttyske told- og valutaområde. (Den politiske indlemmelse fandt sted 1/1 1957).

Frankrig afviser en protest fra Ghana mod forsøg med kernevåben i Sahara. – 7. Madagaskars præsident Tsirinana meddeler, at det franske fællesskabs eksekutivråd (se 2/7) er gået ind for fremstilling af kernevåben for at sikre fællesskabets forsvar. – 12. protesterer Østnigeria, 15. Liberia, og 19. rettes i kommuniquéet fra konferencen i Sanniquellie en opfordring til alle folk i det franske fællesskab og til FN om at slutte sig til bestræbelserne for at formå Frankrig til at afstå fra de planlagte forsøg. – 31. afviser Frankrig en protest fra Marokko.

8. – U. S. A. underretter NATO's permanente råd om, at 200 amerikanske flyvemaskiner vil blive flyttet fra deres nuværende baser i Frankrig til baser i Storbritannien og Vesttyskland. Det drejer sig om maskiner, der tilhører NATO's taktiske luftstyrker, og som er i stand til at medføre atombomber, og baggrunden for flytningen er, at der ikke har kunnet opnås overenskomst med Frankrig om betingelserne for oplagring af kernevåben på fransk territorium.

9. – Det britiske transport- og arbejdsmandsforbund (generalsekretær Frank Cousins) vedtager på sin kongres en resolution, der vender sig imod arbejderpartiets officielle kernevåbenpolitik.

Ghana beslutter at anerkende den algierske oprørsregering. – 23. Det meddeles officielt, at stærke franske afdelinger har indledet en offensiv mod oprørerne i Kabylerbjergene.

10. – Eksperterne, der skulle undersøge mulighederne for at konstatere forsøg med kernevåben i store højder (se 8/6) afgiver rapport til konferencen i Genève. De foreslår kontrol bl. a. ved hjælp af kunstige jorddrabanter. – 20. De amerikanske og britiske delegationer foreslår, at den tekniske stab ved de faste kontrolposter skal bestå af 1/3 russere, 1/3 englændere og amerikanere og 1/3 borgere i lande uden for de tre »atommagter«, samt at chefen for en kontrolpost ikke må være borger i værtslandet. – 24. Den russiske delegation fremsætter et modforslag, hvorefter 2/3 af teknikerne ved en fast kontrolpost, deriblandt chefen, skal være borgere i værtslandet, og hvorefter ingen af teknikerne må rekruteres uden for de tre »atommagter«.

11. – U.S.A., Frankrig og Italien afviser Sovjetunionens forslag (25/6) om en kerne- og raketvåbenfri zone på Balkan og omkring Adriaterhavet. Det samme gør Storbritannien 13/7 og Tyrkiet 14/7.

12. – Ved det nordiske statsministermøde i Kungälv udtaler den finske statsminister Sukselainen, at Finland er interesseret i planen om et europæisk frihandelsområde (»de ydre syv«) under forudsætning af, at medlemsskab ikke medfører politiske forpligtelser. – 19. »Pravda« advarer Finland mod at gå ind i »de ydre syv«. – 20.–21. På et møde i Saltsjöbaden af regeringsdelegationer fra Danmark, Norge, Portugal, Schweiz, Storbritannien, Sverige og Østrig godkendes forslaget om et europæisk frihandelsområde, og det pålægges eksperterne at udarbejde forslag til en konvention, som kan forelægges ministrene 31/10. Det besluttes at give Finland adgang til at følge de fortsatte forhandlinger. – 26. Den græske regering meddeler, at der er opnået principiel enighed om Grækenlands tilslutning til det europæiske fællesmarked (»de seks«).

Ved afslutningen af kejser Haile Selassies besøg i Sovjetunionen meddeles, at Sovjetunionen har bevilget Æthiopien et langfristet lån på 400 mill. rubler til udvikling af Æthiopiens landbrug og industri.

13. – Udenrigsministerkonferencen i Genève (se 10/6) genoptages. – 20. Udenrigsminister Herter stiller forslag om, at konferencen skal gøres permanent, d. v. s. udenrigsministrene eller deres stedfortrædere skal fra tid til anden træde sammen til drøftelse af det tyske spørgsmål som

helhed og af spørgsmålet om udvikling af kontakten imellem Tysklands to dele. – 22. Udenrigsminister Gromyko kritiserer forslaget og erklærer, at den eneste vej til Tysklands genforening er forhandlinger mellem de to stater. På foranledning af udenrigsminister Selwyn Lloyd erklærer han endvidere, at Sovjetunionen, mens en midlertidig overenskomst om Vestberlin er i kraft så vel som under eventuelle forhandlinger derefter mellem de stater, der deltager i den nuværende konference, ikke vil foretage ensidige handlinger. – 28. Det meddeles, at vestmagterne og Sovjetunionen har udvekslet skriftlige forslag om Berlins status. Vestmagternes forslag er ifl. pressemeddelelser identisk med forslaget af 16/6 med to undtagelser: 1) foreslås det, at en FN-stab skal overvåge propagandavirksomheden i Berlin, 2) er vestmagterne villige til at begrænse gyldigheden af en midlertidig overenskomst om Berlin til 5 år, idet vestmagternes okkupationsrettigheder dog skal forblive i kraft til Tysklands genforening. Det russiske forslag er en gentagelse af forslagene af 10/6 og 19/6, bortset fra at vestmagternes garnisoner i Berlin konkret foreslås reduceret til 3–4000 mand.

Den irakiske regering omdannes. Et par af de nye ministre anses for at være prokommunistiske. – 14. På etårsdagen for revolten i Bagdad udtaler ministerpræsident Kassem, at de politiske partier vil få lov til at genoptage deres virksomhed fra 6/1 – hærens dag – 1960. Han bebuder folkeafstemning om et forfatningsforslag og valg af nationalforsamling. I oliebyen Kirkuk kommer det til sammenstød mellem turkmener og kurder; da den lokale garnison griber ind, lyder de kurdiske soldater ikke ordre, men foranstalter massakrer på turkmenerne. Militære forstærkninger fra Bagdad har 18/7 genoprettet ro og orden. – 29. Ministerpræsident Kassem fremlægger beviser for, at massakrerne var planlagt af kommunisterne. Alle våben i privat besiddelse kræves afleveret, og den kommunistisk ledede »folkets modstandsstyrke« opløses.

Frankrig har meddelt FN, at det 27/4 1960 opgiver sit formynderskab for Fransk Togoland, der fra denne dato bliver en selvstændig stat i overensstemmelse med FN-forsamlingens beslutning af 19/11 1958 (efter folkeafstemning i Togoland april 1958).

14. – I Østrig slutter en langvarig ministerkrise (se 10/5) med dannelsen af en ny koalitionsregering af folkeparti og socialister. Partistillingen i det nye ministerium er 6 f. og 6 s. mod hidtil 7 f. og 5 s., desuden udnævnes 4 statssekretærer (2 f. og 2 s.). Julius Raab (f.) fortsætter som forbundskansler og Bruno Pittermann (s.) som vicekansler, men Pittermann bliver desuden minister for de nationaliserede virksomheder. Bruno Kreisky (s.) bliver udenrigsminister i stedet for Leopold Figl (f.), der vælges til præsident for nationalrådet (andetkammer). Reinhard Kamitz (f.) fortsætter som finansminister.

15. – En halv million arbejdere i de amerikanske stålværker går i strejke.

16.–19. – På en konference i Sanniquellie i Liberia enes præsident Tubman, Liberia, præsident Sekou Touré, Guinea, og premierminister Kwame Nkrumah, Ghana, om et foreslag om en konference i 1960 af alle de afrikanske stater, som enten er selvstændige eller vil blive det fra et bestemt tidspunkt. Formålet med konferencen skal være dannelsen af »de uafhængige afrikanske staters fællesskab«.

17. – Den cubanske ministerpræsident Fidel Castro indgiver sin afskedsbegæring p. gr. af uenighed med præsident Urrutia Lleo. Meddelelsen om demissionen fremkalder demonstrationer for Castro, og Urrutia Lleo går af som præsident. – 18. Regeringen vælger Osvaldo Dorticos Torrado til præsident og opfordrer Castro til at tage afskedsansøgningen tilbage. – 26. Fidel Castro meddeler, at han fortsætter som ministerpræsident.

18. – Den internationale Valutafond meddeler, at der med Spanien er truffet aftale om en devaluering af pesetaen. Kursforholdet bliver herefter 60 pesetos = 1 U. S. A. dollar mod hidtil 42 pesetos = 1 U. S. A. dollar. – 20. Spanien optages i OEEC, der herefter tæller 18 medlemmer. Til sanering af økonomien opnår Spanien kreditter i den europæiske fond (100 mill. dollars), i Den internationale Valutafond (75 mill. dollars) og i U. S. A. (200 mill. dollars). Fra 1/8 skal Spanien liberalisere mindst 50 pct. af den ikke-statslige import. – 30. Cortes godkender regeringens stabiliseringsprogram.

20. – Sovjetunionen har i noter til Danmark, Finland, Norge og Sverige aflyst ministerpræsident Khrushchevs planlagte besøg i de 4 lande under henvisning til, at den kritik af besøget, der er kommet til orde i visse kredse i Danmark, Norge og Sverige, gør tidspunktet for besøget ubelejligt.

21. – Premierminister Macmillan giver underhuset meddelelse om nedsættelse af en kommission til at forberede revisionen af forfatningen for Federationen Rhodesia og Nyasaland, som ifl. tidligere bestemmelse skal finde sted i 1960. – 24. Rapporten fra Devlin-udvalget (se 3/3) om uroligheder i Nyasaland offentliggøres. Konklusionen er, at det var berettiget at indføre undtagelsestilstand, men at det ikke er bevist, at den afrikanske nationalkongres havde udarbejdet en egentlig plan om massemord af europæere, selv om denne organisation på et møde i januar havde vedtaget ikke at vige tilbage for voldshandlinger. Udvalget fritager i det store og hele lederen af nationalkongressen, dr. Hastings Banda, der ikke var til stede ved dette møde, for ansvar. Guvernøren over Nyasaland, sir Robert Armitage, imødegår rapporten på en række punkter og tager bl. a. stærkt afstand fra en vending i rapporten, hvor Nyasaland karakteriseres som en politistat. – 28. Underhuset vedtager et forslag fra regeringen om at godkende Devlin-rapporten for så vidt angår de to konklusioner: at nationalkongressen var slået ind på en voldspolitik, og at det var berettiget at indføre undtagelsestilstand. Et forslag fra oppositionen om uden videre at godkende rapporten forkastes.

Den arabiske ligas generalsekretær meddeler efter forhandlinger med kong Hussein og ministerpræsident Majali, at de diplomatiske forbindelser mellem Jordan og Den forenede arabiske Republik snart vil blive genoptaget og grænsen mellem Jordan og Syrien åbnet for trafik fra Jordan.

23. – Den amerikanske vicepræsident Nixon ankommer til Moskva, hvor han dagen efter åbner en amerikansk udstilling. Forinden foreviser han udstillingen for ministerpræsident Khrushchev, med hvem han for åbent tæppe fører en meget livlig samtale med mange åbenhjertige udtalelser fra begge sider. I de følgende dage har Nixon samtaler med Khrushchev på dennes landsted uden for Moskva og aflægger besøg i Leningrad, hvor han bl. a. beser den »atom«-drevne isbryder »Lenin«. Nixon besøger også industricentrerne Novosibirsk og Sverdlovsk, hvor befolkningen giver ham en meget venlig modtagelse.

27. – Den tidligere oprørsleder Grivas truer med at genoptage kampen for Cyperns frihed, d. v. s. indlemmelse i Grækenland. – 29. udtaler han, at han med al sin styrke vil bekæmpe Zürich- og Londonoverenskomsterne (se 11/2), som han karakteriserer som forræderi mod cyprioternes sag. – 30. Ærkebiskop Makarios forsvarer overenskomsterne, og den græske ministerpræsident Karamanlis erklærer, at den græske regering er besluttet på helt og fuldt at respektere overenskomsterne og garantere deres gennemførelse.

28. – Det regionale parlament i Sicilien (se 8/6) genvælger Silvio Milazzo som førsteminister. (M. førsteminister 31/10 1958 med støtte af Nennisocialister, kommunister, monarkister og neofascister, derefter

udstødt af det kr.-dem. parti, hvorpå han i april 1959 danner sit eget parti, den kr.-soc. union, der ved valget 7/6 trods den katolske kirkes indgriben (jfr. 13/4) opnår over 1/4 mill. stemmer og 9 mandater).

Hawaii (se 18/3) vælger en republikansk guvernør, en demokrat og en republikaner til forbundssenatet og en demokrat til repræsentanternes hus. Partistillingen er herefter i senatet 65 dem. og 35 rep., i repræsentanternes hus 283 dem., 153 rep.

29. – Det spanske parlament (Cortes) godkender et forslag, hvorefter kolonien Spansk Guinea omdannes til to spanske provinser, Fernando Po og Rio Muni.

30. – I Vientiane, hovedstaden i Laos, meddeles officielt, at kommunistiske oprørere har angrebet regeringstropper i provinsen Sam Neua ved grænsen til Nordvietnam, og at regeringen har arresteret lederen af Neo Lao Haksat, der hævdes at stå i forbindelse med udenlandske magter. (Neo Lao Haksat er det til Pathet Lao-bevægelsen svarende politiske parti under ledelse af prins Souphanouvong. Ifølge Genèveoverenskomsten af 1954 skulle Pathet Lao-styrkerne trække sig tilbage til provinserne Phong Saly og Sam Neua og senere opløses og indlemmes i den laotiske hær. Den ene af de to Pathet Lao-bataljoner har imidlertid nægtet at lade sig opløse og er undsluppet til junglen ved grænsen til Nordvietnam).

Indien har modtaget et russisk tilbud om kreditter på 1.8 milliarder rubler til gennemførelse af Indiens 3. femårsplan.

31. – Den indiske centralregering afsætter den kommunistiske regering i staten Kerala, opløser den lovgivende forsamling og overdrager styret til statens guvernør (se 12/6).

August 1959

1. – Forinden afslutningen af sit besøg i Sovjetunionen (se 23/7) taler vicepræsident Nixon i russisk radio og fjernsyn. Talen offentliggøres i Izvestia. – 2. Nixon ankommer til Warszawa på officielt besøg. Både ved ankomsten og senere under besøget, der varer til 5/8, hyldes han hjerteligt af befolkningen. – 3. Præsident Eisenhower meddeler, at ministerpræsident Khrushchev har modtaget en indbydelse til at besøge U. S. A. i september, og at Eisenhower vil gøre genvisit i Sovjetunionen senere på efteråret. Eisenhower understreger, at der ikke er tale om noget topmøde, og at han ikke skal optræde som talsmand for vestmagterne. Frankrig og Storbritannien er imidlertid på forhånd underrettet om og har erklæret sig indforstået med Khrushchevs besøg, og Eisenhower vil forinden aflægge besøg i Vesteuropa og drøfte spørgsmål af fælles interesse med U. S. A.'s allierede. – 20. Eksekutivrådet for de amerikanske fag- og industriforbund (AFL-CIO) vedtager med 22 stemmer mod 3 (deriblandt formanden for automobilarbejderforbundet Walter P. Reuther) at ignorere Khrushchevs besøg i U. S. A. – 26. Præsident Eisenhower ankommer til Bonn, hvor han dagen efter har en samtale med forbundskansler Adenauer. Han afrejser derefter til Storbritannien, hvor han 28. og 29. er gæst hos dronningen på Balmoral og 30. og 31. hos premierminister Macmillan på Chequers. Om aftenen den 31. udsendes en samtale mellem Eisenhower og Macmillan i Downing Street 10 i fjernsynet.

3. – Det kommunistiske parti i Irak fordømmer sig selv for »kriminelle handlinger, mangel på realisme og fejlberegninger«. (Der sigtes til kravet om deltagelse i regeringen og om fortsat politisk virksomhed).

4. – Den laotiske regering indfører undtagelsestilstand i provinserne Sam Neua og Phong Saly (ved grænsen til Nordvietnam) og i 3 andre provinser. I et brev til FN.s generalsekretær hævdes det, at oprørerne (se 30/6) støttes fra Nordvietnam. – 6. Thailands forsvarsminister erklærer, at Thailand har tropper parat, hvis Laos (skønt ikke medlem) skulle bede om hjælp fra SEATO. – 11. Indien har foreslået Storbritannien og Sovjetunionen som deltagere i Genèvekonferencen 1954 at genoplive den internationale kontrolkommission for Indokina i Laos. Det samme forslag er fremført af Nordvietnam. – 12. Det kinesiske udenrigsministerium anklager U. S. A. for at være skyld i den spændte situation i Laos og for skridt for skridt at forsøge at drive Laos ind i SEATO. – 17. Det russiske udenrigsministerium beskylder den laotiske regering for at have krænket Genèveoverenskomsten af 1954 og foreslår genoplivelse af den internationale kontrolkommission. – 26. U. S. A. har besluttet at sende militær hjælp til Laos for at give det mulighed for at styrke sit forsvar mod den kommunistiske infiltration.

Tyrkiet har anmodet om at blive tilsluttet fællesmarkedet.

I Moravia i Liberia afholdes en konference, hvor de uafhængige stater Den forenede arabiske Republik, Sudan, Æthiopien, Tunis, Marokko, Libyen, Liberia, Ghana og Guinea samt den algierske oprørsregering er repræsenteret. Konferencen opfordrer Frankrig til at anerkende Algiers selvbestemmelsesret og ret til uafhængighed og til at indlede forhandlinger med oprørsregeringen som ligeberettiget partner. I en anden resolution fordømmes Frankrigs beslutning om at foretage forsøg med kernevåben i Sahara. En tredie resolution retter forskellige henstillinger til den britiske regering vedrørende Nyasaland.

5. – Udenrigsministerkonferencen i Genève (se 10/6) slutter. Beslutning om tid og sted for genoptagelsen af konferencens arbejde vil blive taget ved diplomatiske forhandlinger.

7. – En amerikansk »skovlhjulsdrabant«, Explorer VI, bringes i bane om jorden. Dens bane er større og mere elliptisk end nogen tidligere drabants. – 13. Discoverer V bringes i bane om jorden. Fra drabanten udskydes en beholder med instrumenter, som skal opfanges over Hawaiiområdet, men dette mislykkes. Et lignende forsøg nogle dage senere med drabanten Discoverer VI mislykkes ligeledes.

10. – På konferencen i Genève om forbud mod forsøg med kernevåben erklærer lederen af den russiske delegation, at Sovjetunionen godkender eksperternes rapport om metoder til at konstatere forsøg i store højder (se 10/7). – 26. udsættes konferencen til 12/10. U. S. A. forlænger perioden, hvor det ikke vil foretage forsøg med kernevåben, til 31/12 1959 (se 21/8 1958). – 27. meddeles, at Storbritannien ikke vil genoptage forsøgene, så længe der føres forhandlinger med U. S. A. og U. S. S. R. om et forbud, og 28. erklærer Sovjetunionen, at den ikke vil genoptage forsøgene, medmindre vestmagterne gør det.

11. – Af flyveblade fremgår, at der på Cypern er dannet en hemmelig organisation, K. E. M. (»Enosisfronten på Cypern«), hvis formål er tilslutning til Grækenland. – 15. Ærkebiskop Makarios angriber de anonyme konspiratører, der forsøger at splitte det cypriotiske folk og føre Cypern til undergang. – 17. Den tidligere EOKA-leder på Cypern, Grivas, tilbyder at overtage magten i Grækenland og befri det nordlige Epirus (Albanien), Cypern og alle andre underkuede områder. – 21. EDMA (EOKA's politiske aflægger) fordømmer K. E. M. og enhver anden bevægelse, der tilsigter at tilintetgøre Zürich- og Londonoverenskomsterne (se 11/2) eller modsætter sig Makarios' politik. – 27. Den græske udenrigsminister Averoff meddeler, at K. E. M. har truet ham på livet for hans kritik af Grivas. Grivas erklærer, at brevet er et falskneri af hans fjender.

13. – Premierminister Nehru erklærer i det indiske parlament, at McMahon linien

(Indiens nordøstgrænse ifl. Simlaoverenskomsten af 1914, som aldrig er blevet ratificeret af Kina) ligger fast i henhold til traktat, ret og hævd. Anledningen til, at spørgsmålet er rejst i parlamentet, er kinesisk propaganda, bl. a. i form af kort, for »befrielse« af Ladakh (i Kashmir), Sikkim og Bhutan og meddelelser om kinesiske troppekoncentrationer ved grænsen til Indien. – 25. Nehru udtaler i parlamentet, at Indien ved traktat er forpligtet til at forsvare Himalayastaterne Sikkim og Bhutan, og at enhver krænkelse af de to staters territorium vil blive betragtet som en krænkelse af Indiens territorium. – 28. Nehru giver parlamentet meddelelse om, at en indisk grænsepost i Longju i Subansiriområdet ved nordøstgrænsen 25/8 blev angrebet af kinesiske styrker og måtte trække sig tilbage. Han opregner flere andre kinesiske grænsekrænkelser i august og oplyser desuden, at kinesiske tropper i 1958 trængte ind i Ladakh og dér har oprettet en militærpost, samt at en kinesisk motorvej, der forbinder Vesttibet med kinesisk Turkestan, går gennem det nordøstlige Ladakh. – 30. Prajasocialisterne, det førende oppositionsparti, opfordrer regeringen til fasthed og til at drage omsorg for, at kineserne rømmer indisk territorium. – 31. Nehru betegner grænsekrænkelsen i Longju som et klart tilfælde af aggression og fremhæver, at Indien dels må styrke sit forsvar, dels søge at bilægge stridsspørgsmål ved forhandling.

15. – En styrke på ca. 30 mand går i land på Haitis sydkyst og besætter den lille by Irois. Haitis udenrigsminister erklærer på den panamerikanske udenrigsministerkonference (se 18/8), at det drejer sig om cubanere, men dette bestrides af ministerpræsident Fidel Castro. – 21. meldes invasionsforsøget knust.

16. – Premierminister Debré udtaler, at Frankrig har ret til at kræve uforbeholden støtte fra sine allierede i Algierspørgsmålet.

Et 14 dages møde i det kinesiske kommunistiske partis centralkomité slutter. I et officielt kommuniqué meddeles, at den faktiske produktion i 1958 lå langt under den planlagte, og at plantallene for 1959 derfor er nedsat, i nogle tilfælde meget væsentligt.

De diplomatiske forbindelser mellem Den forenede arabiske Republik og Jordan er genoptaget.

17. – Lederen af det forenede parti i Kapprovinsen, Jan Steytler, udtræder af partiet og følges af 11 andre medlemmer af det sydafrikanske parlament. Steytler er lederen af partiets venstre fløj. – 26. meddeler den tidligere leder af det forenede parti, Strauss, at han har udmeldt sig af partiet.

Præsident Sukarno truer med at beslaglægge al hollandsk kapital i Indonesien, hvis Holland fastholder sit standpunkt m. h. t. Hollandsk Ny Guineas status.

18. – Udenrigsministerkonferencen i Santiago de Chile (se 2/7) slutter med vedtagelsen af en resolution, hvorefter den interamerikanske fredskomité (et OAS-organ) skal 1) søge at finde midler til at undgå krænkelser af noninterventionsprincippet i det caraibiske område, 2) undersøge forholdet mellem ikke-demokratiske styreformer og spændingen i området, 3) undersøge forholdet mellem økonomisk underudvikling og politisk instabilitet. I en anden erklæring, Santiagodeklarationen, opregnes de demokratiske grundsætninger, hvis gennemførelse er en forudsætning for at sikre harmonien mellem de amerikanske republikker.

Ved parlamentsvalget i den malajiske federation opnår alliancepartiet, en sammenslutning af malajiske, kinesiske og indiske organisationer, 73 af underhusets 104 mandater. Det panmalajiske islamiske parti får 13 og den socialistiske front 8 mandater. – 22. Tengku Abdul Rahman, der trådte tilbage i februar for at lede alliancepartiets valgkampagne, bliver på ny premierminister, medens hans afløser, Dato Abdul Razak, atter overtager posterne

som vicepremierminister og forsvarsminister.

Den belgiske forsvarsminister meddeler, at de værnepligtiges tjenestetid vil blive nedsat fra 15 til 12 måneder. Samtidig er der imidlertid indledet et 5-årigt moderniseringsprogram, og forsvarsudgifterne vil blive 10 pct. større i 1960 end i 1959.

19. – Cubas fhv. præsident Fulgencio Batista forlader Den dominikanske Republik for at tage ophold på Madeira, hvor den portugisiske regering har bevilget ham asyl.

21. – Hawaii proklameres som den 50. stat i U. S. A. (se 28/7).

Det meddeles, at Bagdadpagten har fået navneforandring til »Central Treaty Organization (Cento)«.

24. – I Moskva underskrives en aftale om et langfristet lån på 140 mill. rubler til Guinea.

Den indonesiske regering nedskriver alle 500 og 1000 rupisedler til 1/10 af værdien og spærrer 90 pct. af alle bankindskud over 25.000 rupier.

28. – Den belgiske regering meddeler, at ekskong Leopold vil fraflytte Laeken, hvor han og hans gemalinde, prinsessen af Réthy, hidtil har boet sammen med kong Baudoin (se 26/5).

30. – Ved valget i Sydvietnam besætter tilhængere af præsident Ngo Dinh-Diem 121 af nationalforsamlingens 123 pladser. De to oppositionsmedlemmer er valgt som uafhængige, idet deres parti, den demokratiske blok, ikke har fået lov til at deltage i valget.

September 1959

1. – Pakistans præsident Ayub Khan har under en mellemlanding i Delhi en samtale med premierminister Nehru om forholdet mellem Indien og Pakistan. Der er enighed om, at stridsspørgsmålene de to lande imellem bør løses ved venskabeligt samarbejde. Ved sin ankomst til Østpakistan udtaler Ayub Khan, at Indien og Pakistan må enes for at kunne beskytte sig mod den kommunistiske trussel.

2. – Premierminister Nehru bekræfter i det indiske parlament, at den øverstkommanderende, general Thimayya, p. gr. af uenighed med forsvarsminister Krishna Menon 31/8 indgav sin afskedsansøgning, men meddeler, at generalen har ladet sig overtale til at blive på sin post.

2.–4. – Præsident Eisenhower afslutter sin rundrejse i Vesteuropa med et besøg i Paris, hvor han forhandler med præsident de Gaulle og den italienske ministerpræsident Segni. – 10. Eisenhower holder en radio- og fjernsynstale om sit besøg i Vesteuropa og ministerpræsident Khrushchevs forestående besøg i U. S. A. Om sine samtaler med de vesteuropæiske statsmænd udtaler han, at de bekræftede enigheden i de store stridsspørgsmål og m. h. t. NATO. Han erklærer videre, at en aftale om en topkonference må forudsætte sikkerhed for, at vestmagternes stilling og rettigheder i Vestberlin respekteres, og at der er udsigt til, at resultatet bliver en virkelig afspænding.

3. – Den belgiske minister for Kongo og Ruanda-Urundi, Maurice van Hemelrijck, træder tilbage, efter at regeringen har forkastet hans forslag om en hurtigere gennemførelse af reformerne, der skal føre til Belgisk Kongos selvstændighed (se 4/1). Han efterfølges af August de Schrijver.

4. – Laos anmoder FN om hjælp i form af en politistyrke mod aggression fra Nordvietnam. – 5. Der indføres undtagelsestil-

stand i hele Laos. – 6. Udenrigsminister Khampan Panya erklærer, at Laos vil anmode SEATO om hjælp, hvis henvendelsen til FN ikke hurtigt fører til et resultat. – 8. Sikkerhedsrådet vedtager med 10 stemmer mod 1 (Sovjetunionen) en resolution, hvorefter der nedsættes et underudvalg af repræsentanter for Argentina, Italien, Japan og Tunis til at undersøge situationen i Laos og snarest aflægge rapport til rådet. Formanden for rådet, italieneren Ortona, erklærer, at det russiske nej ikke kan betragtes som veto, da der er tale om et procedurespørgsmål, men den russiske delegerede Sobolev hævder, at beslutningen er ugyldig. Undersøgelsesudvalget modtager en indbydelse til at besøge Laos. – En forsendelse af amerikanske våben ankommer til Vientiane med fly. – 14. Sovjetunionen foreslår en international konference om Laos-spørgsmålet med deltagelse af de stater, der deltog i Genèvekonferencen i 1954 om Indokina. Forslaget får tilslutning fra Kina og Nordvietnam, men afvises af U. S. A. En talsmand for det britiske udenrigsministerium erklærer, at forslaget eventuelt kan tages op af sikkerhedsrådet, så snart undersøgelsesudvalget har aflagt rapport om situationen i Laos. – 15. FNs undersøgelsesudvalg ankommer til Vientiane. – 28. SEATOs ministerråd udsender efter et møde i Washington en erklæring, hvori det hedder, at medlemmerne vil opfylde deres traktatlige forpligtelser over for Laos og derfor nøje følger udviklingen. Ministerrådet støtter helt og fuldt sikkerhedsrådets hurtige aktion som svar på den laotiske regerings henvendelse.

Repræsentanternes hus i Washington vedtager Labor Reform Act af 1959, der i forvejen er vedtaget af senatet. Loven er kongressens reaktion på afsløringer af korruptionen i visse fagforbund.

7. – Frankrig, Sovjetunionen, Storbritannien og U. S. A. har sluttet overenskomst om nedsættelse af en komité til behandling af nedrustningsspørgsmålet. Komiteen, der skal aflægge rapporter om sit arbejde til FNs nedrustningskommission, skal bestå af repræsentanter for de 4 stormagter samt Bulgarien, Canada, Italien, Polen, Rumænien og Tjekoslovakiet. – 16. FNs nedrustningskommission, i hvilken samtlige 82 medlemsstater er repræsenteret, godkender oprettelsen af nedrustningskomiteen. – 17. Den britiske udenrigsminister Selwyn Lloyd fremsætter på FNs generalforsamling forslag om nedrustning i 3 etaper. I tredie etape skulle kerne- og andre massetilintetgørelsesvåben helt afskaffes og de konventionelle styrker formindskes til et niveau, der umuliggør angrebskrig. – 18. Ministerpræsident Khrushchev foreslår på FNs generalforsamling almindelig og total, af et internationalt organ kontrolleret nedrustning i 3 etaper i løbet af 4 år. Hvis vestmagterne ikke i øjeblikket er rede til at gå så langt, er Sovjetunionen villig til at slutte overenskomst om partielle nedrustnings- og sikkerhedsforanstaltninger, og Khrushchev nævner i denne forbindelse en række forslag, som tidligere er afvist af vestmagterne.

8. – I et brev til premierminister Nehru erklærer ministerpræsident Chou En-lai, at Kina ikke anerkender McMahon-linien som grænse mellem Indien og Kina og ikke kan godkende Indiens krav på suveræniteten over det omstridte område af Ladakh. Han beskylder indiske tropper for grænsekrænkelser og provokationer og foreslår opretholdelsen af status qvo i grænseområderne, indtil stridsspørgsmålene er løst ved fredelige forhandlinger. Kina forpligter sig til ikke at angribe Bhutan og Sikkim, hvis grænser mod Kina Chou En-lai hævder falder uden for de nuværende diskussioners ramme. – 9. Sovjetunionen udtrykker håbet om, at Kina og Indien skal kunne løse grænsespørgsmålene ved fredelige midler. I en note til Kina erklærer Indien sig villig til at drøfte mindre grænseregulering i forhold til McMahon-linien. – 10. Nehru udtaler i parlamentet, at det ville være den største dårskab af Indien og Kina at gå i krig om nogle grænsebjerge. – 11. Nehru vender sig mod den indiske presses alarmerende skriverier om grænsekon-

flikten med Kina. – 26. I Nehrus svar til Chou En-lai fastholdes det indiske standpunkt, og det tilføjes, at forhandlinger ikke vil bære frugt, medmindre de kinesiske poster på den indiske side af den traditionelle grænselinie evakueres. Nehru afviser Chou En-lais bemærkninger om Bhutan og Sikkim. – 29. Den indiske regering offentliggør et kort, der viser, at de kinesiske territoriale krav omfatter ca. 100.000 km² (et område noget mindre end Island).

9. – Dalai Lama anmoder i et brev til generalsekretær Dag Hammarskjöld FN om at gribe ind i Tibetspørgsmålet.

10. – Det amerikanske udenrigsministerium meddeler, at der 8/7 er underskrevet en forsvarsoverenskomst mellem U. S. A. og Liberia.

12. – Den tidligere EOKA-leder general Grivas opfordrer ærkebiskop Makarios til forhandlinger med sig for at genoprette freden og normale forhold på Cypern. – 15. Makarios afviser skarpt general Grivas og benægter hans ret til at optræde som dommer i Cypernspørgsmålet.

13. – En russisk raket, Lunik II, afskudt den foregående dag, rammer månens overflade. – 18. Fra U. S. A. bringes for 12. gang en kunstig drabant i bane omkring jorden. Af de 12 kredser 8 stadig omkring jorden, medens 4 er gået til grunde.

14. – Regeringschefen i Fransk Sudan, Modibo Keita, oplyser, at han og Senegals regeringschef, Mamadou Dia, ved det franske statssamfunds eksekutivråds sidste møde i Paris (åbnet 10/9) har meddelt præsident de Gaulle, at de to stater, der tilsammen danner federationen Mali, ønsker fuld uafhængighed. – 30. Formanden for det afrikanske federationsparti i Mali, Léopold Senghor, udtaler ønsket om, at federationen som fuldt uafhængig kan forblive inden for det franske statssamfund.

15. – Ministerpræsident Khrushchev ankommer til Washington. Han ledsages af fru Khrushchev, børn og svigerbørn og et stort følge, deriblandt udenrigsminister Gromyko. I Washington holder han sin første større tale i National Press Club og besvarer bagefter en række spørgsmål, og han besøger Capitol, hvor han mødes med førende kongresmedlemmer. – 17. ankommer K. til New York, hvor han bl. a. aflægger besøg i FNs hovedkvarter (se 7/9). – 19. er K. i Los Angeles og Hollywood og den 20. i San Francisco, hvor han får en hjertelig modtagelse af befolkningen, men om aftenen har en bitter og hidsig diskussion med nogle fagforeningsledere, bl. a. Walter Reuther fra automobilarbejderforbundet (se 1/8). Efter at have besøgt Des Moines, Iowa, og Pittsburgh, er K. den 24. tilbage i Washington, hvorfra han sammen med præsident Eisenhower den 25. flyver til Camp David i Maryland, hvor de i tre dage fører en række samtaler, dels alene, dels sammen med udenrigsministrene Herter og Gromyko. Ved samtalernes afslutning den 27. udsendes et kommuniqué, hvori det bl. a. hedder, at der var enighed om, at forhandlingerne om Berlin skulle genoptages med det formål at finde en løsning i alle parters interesse, og at alle internationale spørgsmål bør løses med fredelige midler. Med hensyn til præsident Eisenhowers genbesøg i Sovjetunionen vil det først finde sted i foråret 1960. – 28. Præsident Eisenhower udtaler ved en pressekonference, at han og Khrushchev var enige om, at forhandlingerne om Berlin ganske vist ikke bør forlænges i det uendelige, men at der på den anden side ikke kan fastsættes nogen frist for deres tilendebringelse. Han nævner videre, at samtalerne med K. har fjernet mange af hans tidligere indvendinger mod en topkonference mellem vest og øst. – 29. Ministerpræsident Khrushchev bekræfter Eisenhowers udtalelse om forhandlingerne om Berlin.

Heinrich Lübke tiltræder posten som den tyske forbundsrepubliks præsident. – 30. udnævnes Werner Schwartz til landbrugsminister i forbundsregeringen efter Lübke.

Den finske rigsdagsmand Heikki Törmä meddeler, at han er udtrådt af den socialdemokratiske gruppe og har sluttet sig til den socialdemokratiske opposition, der herefter tæller 14 rigsdagsmænd mod socialdemokraternes 37.

16. – Præsident de Gaulle gør i en radio- og fjernsynsudsendelse rede for sin plan til løsning af Algierspørgsmålet. Planen går ud på, at befolkningen senest 4 år efter landets pacificering, d. v. s. når antallet af dræbte i kamp og ved attentater ligger under 200 årligt, skal have adgang til ved folkeafstemning at vælge mellem uafhængighed, fuldstændig integration med Frankrig og selvstyre i samarbejde med Frankrig på økonomiens, undervisningens, forsvarets og udenrigspolitikkens områder. Medens de Gaulle ikke udtaler sig nærmere om de to sidste muligheder, indeholder hans udtalelser en advarsel mod at vælge fuld uafhængighed af Frankrig. I givet fald vil den del af befolkningen, der ønsker at forblive franskmænd, få mulighed derfor, og Frankrig vil drage omsorg for deres omflytning, endvidere vil der blive truffet dispositioner, der sikrer udnyttelsen af Saharas olie. – 21. I Paris dannes en ny organisation, »Rassemblement pour l'Algerie Francaise« (RAF), der skal arbejde for Algiers integration med Frankrig. UNR's bestyrelse vedtager, at partiets medlemmer ikke må tilhøre andre politiske organisationer. – Lederen af den algierske nationale bevægelse MNA (ikke at forveksle med den nationale befrielsesfront FLN) Messali Hadj, udtaler, at han kan akceptere de Gaulles program som forhandlingsgrundlag. – I en dagsbefaling fra den øverstkommanderende i Algier, general Challe, hedder det, at der om kort tid vil blive indledt en ny offensiv mod oprørerne i tilslutning til den tidligere aktion i Kabylerbjergene, der siden 22/7 har kostet oprørerne over 4000 mand. – 28. Efter rådslagning med den tunesiske og den marokkanske regering erklærer den algierske eksilregering, at den er rede til at forhandle med Frankrig om de politiske og militære betingelser for våbenstilstand og selvbestemmelse, men understreger, at betingelserne må omfatte de franske troppers tilbagetrækning fra Algier.

22. – FNs generalforsamling beslutter med 44 stemmer mod 29 (deriblandt Danmark, Finland, Norge og Sverige), at spørgsmålet om Kinas repræsentation i FN ikke skal sættes på dagsordenen.

25. – En buddhistmunk skyder Ceylons premierminister Solomon Bandaranaike, der dagen efter afgår ved døden. Der indføres undtagelsestilstand. Undervisningsminister Wijeyananda Dahanayake overtager premierministerposten samt forsvars- og udenrigsministeriet.

30. – Ministerpræsident Khrushchev, der er ankommet til Peking for at deltage i festlighederne i anledning af den kinesiske folkerepubliks 10 års dag, holder en tale, i hvilken han bl. a. siger, at de socialistiske lande ikke med vold skal prøve det kapitalistiske systems holdbarhed, og at man ikke med våbenmagt mod folkets vilje skal gennemtvinge socialismen.

DANMARK

April 1959

1. – Den italienske regering har udstedt midlertidigt importstop for friskslagtet og kølet okse- og kalvekød. Stoppet rammer særlig den danske eksport.

Justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag til lov om brandvæsenet i købstæderne og på landet. Samtidig fremsættes boligminister Bundvads forslag til bygningslov for købstæderne og landet. Ifølge dette forslag kan boligministeren udfærdige et bygningsreglement for hele lovens område, således at der bliver mulighed for uden lovændring at ajourføre de tekniske forskrifter for byggeriet. Medens der for øjeblikket findes bygningsvedtægter i de fleste købstæder og i godt 300 sognekommuner, bestemmer forslaget, at der skal tilvejebringes vedtægter i alle købstæder og i sognekommuner med mere end 1.000 indbyggere, og i de små sognekommuner kan kommunalbestyrelsen beslutte, at der skal oprettes bygningsvedtægt. Det er endvidere hensigten at samle byggesagernes ekspedition hos bygningsmyndigheden, således at de byggende kun skal henvende sig ét sted. I øvrigt indeholder forslaget en række bestemmelser som friarealer og udnyttelsesgrad m. m. En væsentlig del af lovens bestemmelser skal ikke have gyldighed for jordbrugets bygninger og for småhuse i de egentlige landdistrikter.

Trafikminister Lindberg fremsætter forslag om køb af og bemyndigelse til at nedlægge banen fra Viborg til Ålestrup. Banen er i øjeblikket forpagtet af statsbanerne. Indtil videre er det hensigten at benytte sporene til godstrafik.

De nye tredieprioritetsinstitutter, Byggeriets Realkreditfond (oprettet af Danske Bankers Fællesrepræsentation, nationalbanken og Fællesorganisationen af almennyttige Boligselskaber) og Provinsbankernes Reallånefond, begynder deres virksomhed.

»Social-Demokraten« i København tager navneforandring til »Aktuelt«.

2. – Under 1. behandling af forslaget om bemyndigelse til at optage statslån i udlandet (se 20/3) ønsker Thorkil Kristensen (v.) oplyst til hvilke rentesatser valutareserven er anbragt, idet han ytrer tvivl om det hensigtsmæssige i at låne til en ret høj rente og anbringe provenuet i kortfristede banktilgodehavender og skatkammerveksler til lav rente. Finansminister Kampmann bekræfter, at det amerikanske lån (se 4/2) er optaget til en effektiv rente et godt stykke over 6%.

Thorkil Kristensen udtaler som sin opfattelse, at den omstændighed, at der ikke i finansloven for 1959–60 er fastsat noget beløb, inden for hvilket finansministeren kan købe og sælge obligationer i henhold til § 3 i den nye lov om boligbyggeri, må betyde, at der ikke vil blive gjort brug af denne bemyndigelse, men finansministeren mener, at finansudvalget kan give den fornødne hjemmel og vil ikke love, at han ikke vil anvende bestemmelsen.

Under 1. behandling af forslag til lov om radiospredning rejser Hartling (v.) og Hanne Budtz (k. f.) spørgsmålet, om statens eneret bør opretholdes. Helge Larsen (r. v.) kritiserer, at forslaget lovfæster programudvalget og fratager de kulturelle konsulenter stemmeretten.

Den socialdemokratiske folketingsgruppe henstiller til gruppens formand, O. Einer-Jensen, at han nedlægger sine bestyrelsesmandater i Københavns almindelige Boligselskabs datterselskaber. Einer-Jensen får efter anmodning betænkningstid til 8/4.

3. – Trafikminister Lindberg fremsætter forslag om statsgaranti i forbindelse med Danmarks deltagelse i det skandinaviske luftfartssamarbejde. Ved forslaget åbnes der adgang til at yde statsgaranti for driftstab i SAS på indtil 6.75 mill. kr.

årlig i 5 års perioden 1/10 1960–30/9 1964 mod for øjeblikket 4.5 mill. kr., og samtidig bemyndiges ministeren til at godkende en forlængelse af samarbejdsaftalerne til 1/10 1985. Baggrunden for ændringerne er krav, der er stillet som betingelse for amerikanske lån på i alt 49 mill. dollars til finansiering af indkøb af jetmaskiner. Endvidere bemyndiges ministeren efter forslaget til i hvert af årene 1959–63 at udrede indtil 1.67 mill. kr. i afdrag på Det Danske Luftfartselskabs statsgaranterede obligationslån af 1948 mod at få B-aktier i selskabet.

Formanden for den socialdemokratiske folketingsgruppe, O. Einer-Jensen, meddeler, at han udtræder af KAB's datterselskabers bestyrelser.

7. – På venstres og de konservatives vegne fremsætter Foged (v.) forslag til beslutning om nedsættelse af et sagkyndigt udvalg til at gennemgå landsskatterettens organisation og arbejdsform. Forslagsstillerne ønsker landsskatteretten omdannet til en egentlig juridisk ret.

9. – Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslag om ydelse af ekstraordinær hjælp til langvarigt arbejdsløse (se 19/3) og foretager derefter 1. behandling af forslag til byggelov for købstæderne og landet og forslag til lov om brandvæsenet i købstæderne og på landet. Boligminister Bundvad erklærer, at han ikke har gjort sig forestillinger om, at forslagene skulle kunne gennemføres i indeværende folketingsår.

10. – Statsminister H. C. Hansen fremsætter på udenrigsministerens vegne forslag om ratifikation af den internationale sukkeroverenskomst af 1958 samt af den europæiske valutaoverenskomst (EMA). I sukkeroverenskomsten er Danmarks baseksportkontingent fastsat til 75.000 t råsukker. I valutaoverenskomsten er Danmarks bidrag til den europæiske fond fastsat til højst 15 mill. $.

Venstres og de konservatives forslag om ændring i arbejdsløshedsforsikringsloven (se 18/3) afvises ved 1. behandling af socialminister Bomholt og af regeringspartiernes ordførere, der dog er villige til at undersøge problemerne i et udvalg.

15. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag om statsgaranti for lån optaget af det færøske hjemmestyre og Færøernes Realkreditinstitut, i alt henholdsvis 20 og 42 mill. kr. i 5 års perioden 1/4 1959 –31/3 1964. Det samlede behov for offentlige og private investeringer på Færøerne i den nævnte periode er anslået til 190 mill. kr., hvoraf 56 mill. kr. falder på statskassen, 38 mill. kr. på Færøernes landskasse, 25 mill. kr. på kommunerne og 28 mill. kr. på realkreditinstituttet, medens den private investering er anslået til 43 mill. kr. Indenfor investeringsprogrammet er der regnet med 50 mill. kr. til fiskerfartøjer. 50% heraf skaffes til veje ved 1. prioritetslån i realkreditinstituttet, 20% ved statslån og 20% ved tilskud fra landskassen, medens rederen selv indskyder de resterende 10%.

Trafikminister Lindberg fremsætter forslag til statsbanelov. Forslaget indeholder takstforhøjelser til et beløb af ca. 45 mill. kr. under forudsætning af uændret trafik: personbefordring 20 mill. kr., godsbefordring 22 mill. kr., motorkøretøjer på færgeoverfarterne 2.5 mill. kr. Enkeltbilletprisen forhøjes med godt 20%, dobbeltbilletprisen med ca. 8%, men samtidig bortfalder hurtigtogstillægget for befordring med lyn- og eksprestog. Abonnementskorttaksterne forhøjes med ca. 15%. Ministeren oplyser, at statsbanernes driftsudgifter trods en personalebesparelse på ca. 1300 mand fra 1953/54 til 1957/58 er steget med 77 mill. kr. I sidstnævnte regnskabsår var driftsunderskuddet 28 mill. kr., medens afskrivning og forrentning udgjorde 68 mill. kr.

Folketinget færdigbehandler forslag om ratifikation af den europæiske konvention om fredelig bilæggelse af tvistigheder, der vedtages med 108 stemmer mod 5 (k.) og forslaget om ændringer i indkvarteringsloven, der vedtages enstemmigt.

16. – Det meddeles, at en delegation fra det amerikanske luftvåben i de sidste dage har forhandlet med repræsentanter for udenrigs- og Grønlandsministeriet om dansk bemanding af radarstationen på Kulusukøen ved Angmagssalik (se 3/12 58).

På foranledning af en forespørgsel fra v. og k. f. giver boligminister Bundvad folketinget en redegørelse for bestyrelseshonorarer m. v. i det sociale boligbyggeri, specielt i Brøndbyerne, hvor bestyrelsesmedlemmerne i 4 sociale boligforetagender, alle nuværende eller tidligere kommunalbestyrelsesmedlemmer, i strid med gældende retningslinier har ladet udbetale honorarer til sig selv og til kommunens tilsynsførende. Med hensyn til KAB, der karakteriseres som et dygtigt ledet boligforetagende, oplyser ministeren, at der vil blive indledet forhandling med ledelsen om en ændring af organisationsformen, der har medført, at enkelte personer placeres i mange selvstændige bestyrelser. Reglerne om godkendelse af vederlag er blevet indskærpet i et cirkulære af 25/3, og de gældende regler for administrationsudgifter for boliger i drift og under opførelse vil blive taget op til undersøgelse i et særligt udvalg, der også skal behandle honorarordningen for statens tilsynsførende. I øvrigt konstaterer ministeren, at der ved den foretagne undersøgelse kun er fundet få fejl, der ikke kan svække tilliden til administrationen at det sociale byggeri som helhed. Under den følgende debat foreslår kommunisterne en dagsorden, der kræver en redegørelse for folketingsmændenes indtægtsgivende hverv og tillidshverv. Forslaget forkastes med 106 stemmer mod 6 (k. og s. f.).

Forslag til lov om forsikringsvirksomhed og forslag om ændring i lov om tilsyn med pensionskasser (se 8/12 58) vedtages enstemmigt ved 3. behandling, idet dog 5 k. undlader at stemme ved afstemningen om det førstnævnte forslag.

Socialminister Bomholt fremsætter forslag om ud- og ombygning af åndssvageinstitutionen Lillemosegård med Gammelmosehus for 25 mill. kr.

17. – Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om ændringer i konfiskationsloven (se 10/12 58).

Under et samråd med folketingsudvalget om forsvarsordningen erklærer forsvarsminister Poul Hansen sig villig til at give forslaget en mere konkret udformning, bl. a. med hensyn til styrkernes størrelse.

I et samråd i finansudvalget med undervisningsministeren og finansministeren oplyses, at der foruden de ca. 90 mill. kr., der til dato er investeret i atomforsøgsstationen på Risø, i løbet af få år må regnes med yderligere investeringer på 25 mill. kr. i atomforskningen. Driftsudgifterne – uden forrentning og afskrivning – anslås for det kommende år til omkring 25 mill. kr.

20. – Komiteen for borgerligt samarbejde opfordrer venstre, det konservative folkeparti og De uafhængige til snarest at optage forhandlinger om valgteknisk samarbejde ved næste folketingsvalg.

21. – Statsminister H. C. Hansen fremsætter på udenrigsministerens vegne forslag om ratifikation af handels- og skibsfartstraktat mellem Danmark og Salvador.

Finansudvalget tiltræder boligminister Bundvads ansøgning om statsgaranti på 497 mill. kr. for byggelån i de kommende 3 år, d. v. s. til ca. 20.000 boliger om året. V. og k. f. går imod. Udvalget bemyndiger desuden finansminister Kampmann til at indbetale 428 mill. kr. i Den internationale Valutafond i forbindelse med forhøjelsen af medlemskvoterne og til at anvende 26 mill. kr. til tegning af nye aktier i Den internationale Bank samt anerkender indbetalingspligt for yderligere 701 mill. kr. i anledning af bankens kapitaludvidelse.

22. – Under 1. behandling af forslaget om takstforhøjelse på statsbanerne rejser Holmberg (v.) og Jørgen Jørgensen (Ullerup) (k. f.) spørgsmålet om en kommission eller et udvalg til undersøgelse af hele

D. S. B.'s økonomi. Trafikminister Lindberg mener, at undersøgelsen burde angå den samlede trafik i landet.

Ved 2. behandling af forslaget om et levnedsmiddelinstitut til 11. mill. kr. forkastes de af v. og k. f. stillede ændringsforslag, hvorefter der kun skal oprettes et centrallaboratorium for levnedsmiddelkontrol, medens den toksikologiske forskning henvises til universiteter og læreanstalter, med 77 stemmer (s., r. v., rf. og k.) mod 51 (v. og k. f.); 4 medlemmer stemmer ikke, deriblandt minister u. p. Viggo Starcke (rf.), der efter mødet motiverer sin stilling med, at spørgsmålet om nødvendigheden af et toksikologisk institut ikke er tilstrækkeligt klarlagt.

24. – Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds tillidsmænd på skibsværfterne henstiller til regeringen, at den stimulerer beskæftigelsen på værfterne ved at afgive ordrer for D. S. B. og andre statsinstitutioner, at bygning af skibe på danske værfter opnår prioritet ved handelsaftaler, at Danmark for at sikre dansk skibsbygning et marked i Østeuropa forpligter sig til også at aftage varer i disse lande, og at der sikres værfterne bedre kreditmuligheder.

27. – Den dansk-engelske traktat om fiskerigrænsen ved Færoerne (se 11/3) underskrives.

28. – Fuglsang fremsætter på kommunisternes vegne forslag til folketingsbeslutning om Danmarks udenrigspolitik.

Under 1. behandling af det kommunistiske forslag til beslutning om ratifikation af konventionen om lige løn til mandlige og kvindelige arbejdere for arbejde af samme værdi udtaler socialminister Bomholt, at han håber at kunne fremsætte forslag om ratifikation i næste folketingsår, hvorefter forslagsstillerne tager forslaget tilbage.

Arbejdsministeriet har besluttet at standse en række offentlige arbejder (beskæftigelsesarbejder, vejarbejder med tilskud fra vejfonden, landvindingsarbejder og grundforbedringsarbejder) i perioden 15/5–15/9.

29. – Fiskeriminister Oluf Pedersen fremsætter forslag om ændringer i lov om oprettelse af et kreditinstitut for fiskerierhvervet. Efter forslaget skal fiskeribanken ikke alene som hidtil yde førsteprioritetslån til bygning af fiskerfartøjer, men også overtage den del af finansieringen, der nu sker gennem direkte statslån mod sekundær prioritet. Fiskeribankens udlån har i de senere år ligget på 6–7 mill. kr. årlig, men ventes at stige til 14–15 mill. kr., og statsgarantien for bankens obligationer foreslås udvidet fra 30 til 100 mill. kr. samtidig med at bankens grundfond forhøjes fra 5 til 10 mill. kr.

Folketinget vedtager enstemmigt (4 k. undlader at stemme) nogle ændringer i sin forretningsorden. Begrebet »udvalgets ordfører« ved 2. behandling afskaffes, idet det forudsættes, at samtlige ændringsforslag begrundes skriftligt i eller uden for betænkningen. Endvidere åbnes der adgang til at dele 3. behandling, således at der i realiteten bliver tale om 4 behandlinger.

Ved 2. behandling af forslaget om optagelse af statslån i udlandet erklærer ordførerne for v. og k. f., at de efter de oplysninger, der er givet i finansudvalget, vil stemme imod forslaget. Thorkil Kristensen (v.) anfører to hovedgrunde: rentetabet ved at optage udenlandske lån til forøgelse af valutareserven, som han anslår til mindst 2%, og den resulterende forøgelse af pengerigeligheden, der er en fare for den økonomiske stabilitet.

30. – Detailpristallet for april er beregnet til 449 mod 448 i januar og særpristallet til brug ved regulering af lønninger og pensioner til 443 mod 442 (juli 1914 = 100).

Maj 1959

1. – I sin 1. maj tale vender statsminister H. C. Hansen sig skarpt mod nogle generalers stærkt kritiske udtalelser om forsvarsforslaget. Forsvarsminister Poul Hansen udtaler, at han hverken har myndighed til eller nærer ønske om at afskære hærens befalingsmænd fra at deltage i diskussionen, men han finder det ukorrekt, at de ved tjenstlige lejligheder kritiserer regeringen og folketingets medlemmer, og beder dem nøje overveje virkningerne af deres ord.

Socialistisk folkeparti udsender første nummer af et politisk ugeblad »SF«. Det meddeles, at der indtil nu er indsamlet 17.000 underskrifter på partianmeldelsen.

Rutebiltrafikken i Københavns vestlige omegn rammes af ulovlig strejke, iværksat af turist- og rutebilchaufførernes klub uden om chaufførernes fagforening.

4. – Det italienske importstop for friskslagtet og kølet kød (se 1/4) ophæves, efter at priserne i Italien er steget. Mellem de interesserede danske parter er der truffet aftale om regulering af leverancerne til Italien for at hindre nye prisfald.

Den faste voldgiftsret kender busstrejken ulovlig, og Dansk Arbejdsmands Forbund erklærer derefter arbejdet frit.

Sundhedsstyrelsen forbyder beboerne på Saltholm at bruge regnvand som drikkevand p. gr. af for højt indhold af radioaktive stoffer.

5. – Indonesiens præsident, dr. Sukarno, ankommer til København på officielt besøg i Danmark. Han ledsages bl. a. af udenrigsminister Subandrio.

Det nordiske økonomiske Samarbejdsudvalg afslutter et 2 dages møde i København, hvor man har drøftet placeringen af landbrugsvarer i et nordisk fællesmarked og de norske og finske ønsker om en langsommere igangsættelse af fællesmarkedet og en mindre forhøjelse af de ydre toldsatser.

Folketinget færdigbehandler forslaget om bemyndigelse til at optage statslån i udlandet, der vedtages mod venstres og de konservatives stemmer, samt forslagene om ratifikation af den internationale sukkeroverenskomst og af handels- og skibsfartstraktat mellem Danmark og Salvador, der vedtages enstemmigt.

6. – I Fort Bliss, Texas, overdrages 4 amerikanske NIKE raketbatterier til Danmark. De vil i løbet af sommeren blive opstillet i området omkring København.

Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag om en kornordning for høståret 1959–60 (se Ø. og P. 1959, p. 70) og handelsminister Philip forslag om ændring i lov om foranstaltninger til fremme af danske erhvervsinteresser. Dette forslag går ud på at forhøje det beløb, inden for hvilket der kan ydes eksportkreditgarantier, fra 500 til 700 mill. kr. Handelsministeren oplyser, at det samlede garantibeløb for ydede eksportkreditter – effektive garantier og tilsagn om garantier – pr. 30/4 udgjorde ca. 440 mill. kr.

7. – Bus- og turistbilchaufførernes klub vedtager at afblæse strejken (se 1/5).

8. – I udenrigsministeriet underskrives aftale om amerikansk støtte til modernisering af den danske flåde. Programmet omfatter 23 skibe, som skal bygges på danske værfter i løbet af 5 år til en samlet udgift af 290 mill. kr., hvoraf U. S. A. betaler halvdelen.

Forsvarsstyrelsens bedømmelse af regeringens forsvarsforslag offentliggøres. Konklusionen er, at forslaget ikke levner mulighed for at opretholde forsvarets effektivitet eller at løse de danske forsvarsopgaver. I forsvarsstyrelsens forslag af 4/2 1958 er der for hærens dækningsstyrke regnet med 3 brigadegrupper, 2 panserbataljoner og 2 luftværnsraketafdelinger, medens regeringens forslag til 935 mill. kr. kun tillader opstilling af 2 brigade-

grupper, 1 panserbataljon og 1 luftværnsraketafdeling, og en tilsvarende forskel gør sig gældende for mobiliseringsstyrkerne. For flådens vedkommende er de tilsvarende tal 12 (8) patruljejagere, 16 (12) motortorpedobåde, 5 (5) u-både, 10 (8) minelæggere, 31 (21) minestrygere og bevogtningsfartøjer samt 5 (2) forter som led i sødefensionen. For flyvevåbenet er tallene: 1 (1) eskadrille rekognosceringsfly, 3 (2) eskadriller jagerbombere, 1 (0) afdeling jord til jord-raketter, 3 (2) eskadriller altvejrsjagere, 5 (0) kupeskadriller, 1 (1) eskadrille eftersøgnings- og redningsfly og 1 (1) eskadrille transportfly. Forsvarsstyrelsen mener ikke, at reduktionen af styrkerne og nedsættelsen af tjenestetiden opvejes af den foreslåede forøgelse af værnenes faste personel, men henviser til en amerikansk undersøgelse, hvorefter en tjenestetid på 12 måneder forudsætter, at mindst 60% (efter forslaget 32%) af enhedernes styrker er fast personel, og den fastslår, at danske styrker uden taktiske atomvåben på forhånd vil være langt ringere stillet end angriberen, der må antages at være i besiddelse af taktiske atomvåben.

9. – Andelsbanken og Arbejdernes Landsbank har i henhold til boliglovens kap. 2 oprettet Landsbankernes Reallånefond, som skal yde lån til en- og tofamilieshuse i provinsen (se også 1/4). Byggeriets Realkreditfond varetager fondens administration.

10. – Nationalbankdirektør Svend Nielsen udtaler på provinsbankernes årsmøde, at der er mulighed for at bevare det høje aktivitets- og beskæftigelsesniveau, hvis forbrugsstigningen dæmpes, og anbefaler en stramning af de offentlige budgetter. Derved vil man kunne undgå en forøgelse af skatteudskrivningen og en hårdhændet kreditpolitik, som nationalbanken er ved at blive træt af.

11. – På et 2 dages møde af de nordiske samarbejdsministre i Helsingfors er der m. h. t. industriområdet opnået enighed om en generel forlængelse af de overgangsordninger, som man tidligere er blevet enig om for afskaffelse af told og kvantitative importrestriktioner mellem de nordiske lande. I kommuniqueet fra mødet hedder det, at forhandlingerne om et fælles nordisk marked nu er nået så langt, at samarbejdsministrene regner med, at et resultat vil kunne forelægges regeringerne i den nærmeste tid.

Det islandske alting vedtager en resolution om nedsættelse af et udvalg på 5 medlemmer til under regeringens ledelse at arbejde for tilbagelevering af de islandske håndskrifter i Danmark.

12. – Folketinget færdigbehandler forslag til lov om forsorgen for åndssvage og andre særlig svagtbegavede, der vedtages enstemmigt.

Ved amtsrådsvalget på Bornholm (se 4/3) får socialdemokratiet 3870 stemmer mod i 1958 (i landdistrikterne) 4765, det radikale venstre 498 (425), retsforbundet 184 (247), venstre 4186 (5083) og det konservative folkeparti 955 (1171). Partistillingen bliver 5 s., 5 v. og 1 k. f. Der var listeforbund mellem r. v. og rf. og mellem v. og k. f.

13. – Statsminister H. C. Hansen fremsætter forslag om oprettelse af »Danmarks teknisk-videnskabelige forskningsråd« og »Statens teknisk-videnskabelige fond«. Ved forslaget henlægges forskningsrådets hidtidige opgaver m. h. t. uddeling af stipendier m. m. under »Statens teknisk-videnskabelige fond«, der foreslås organiseret som Statens almindelige Videnskabsfond.

Socialminister Bomholt fremsætter forslag om indførelse af folkepension og dertil svarende invalidepension på Færøerne. Merudgiften anslås til henholdsvis ca. 4 mill. kr. (÷ folkepensionsbidrag ca. 0,8 mill. kr.) og ca. 1.2 mill. kr.

Folketinget vedtager forslaget om ratifikation af den europæiske valutaoverenskomst (EMA) med 141 stemmer mod 5 (k.)

Til 2. behandling af forslaget om ændringer i færdselsloven har justitsministeren stillet ændringsforslag, der fastholder den generelle hastighedsbegrænsning i tæt bebyggede områder, men tillader at fastsætte højere eller lavere maksimalhastighed end 50 km/t, hvor forholdene begrunder det. Ændringsforslaget forkastes ved navneopråb med 84 stemmer mod 80, medens 1 medlem undlader at stemme. Alle k. stemmer for, S. F. (Aksel Larsen) imod, de øvrige grupper er splittede; inden for s. er der stort flertal for generel hastighedsbegrænsning, i v., k. f., r. v. og rf. stort flertal imod. Et ændringsforslag om at forhøje maksimalhastigheden for tunge personmotorvogne fra 60 til 70 km/t forkastes, ligeledes ved navneopråb, med 85 stemmer mod 77, medens 1 medlem (statsminister H. C. Hansen) undlader at stemme.

De samvirkende Fagforbund er gået over til at kalde sig »Landsorganisationen i Danmark, De samvirkende Fagforbund«, forkortet LO (som i Norge og Sverige).

14. – Shahen af Persien ankommer til København på officielt besøg i Danmark.

Statsminister H. C. Hansen udtaler ved LO's generalforsamling, at man fra dansk side stiller sig tvivlende over for tanken om et »lille« frihandelsområde af de tre skandinaviske lande, England og andre lande uden for »de seks«, som har vundet interesse i Norge og Sverige.

Danish American Prospecting Co. har besluttet at standse boringerne efter olie i den danske undergrund, efter at der er foretaget 29 dybdeboringer med negativt resultat. Der er hertil anvendt over 90 mill. kr.

18. – En kommission af embedsmænd og repræsentanter for arbejdsgiverforeningen og LO har afgivet betænkning om de ufaglærtes uddannelse.

19. – Udvalget, der skulle gennemgå afdøde udenrigsminister P. Munchs papirer i rigsarkivet (se 24/4 1958), afgiver beretning. Udvalget er kommet til det resultat, at der ikke i de nævnte papirer findes oplysninger om eller holdepunkter for at antage, at der har bestået en forhåndsaftale mellem danske og tyske myndigheder om en tysk besættelse af Danmark 9/4 1940.

20. – Regeringen drofter planer om et frihandelsområde af »de ydre seks« – Danmark, Sverige, Norge, England, Schweiz og Østrig – med erhvervsorganisationer og politikere.

Folketingets formand fremsætter forslag om ændringer i folketingsvalglovens bestemmelser om medlemmernes vederlag, omkostningstillæg og pensionsforhold. I overensstemmelse med de nye lønningslove foreslås pensionsbidraget forhøjet til 4% af grundvederlaget, pensionsalderen forhøjet fra 65 til 67 år og folketingsmedlemmerne tilsluttet folkepensionsordningen.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om et levnedsmiddelinstitut med 85 stemmer (deriblandt minister Starckes se 22/4) mod 57 (v. og k. f.). Endvidere færdigbehandles forslaget om ændringer i lov om kreditforeninger og venstres og de konservatives forslag til beslutning ang. landsskatterettens organisation, der begge vedtages enstemmigt.

Ved 2. behandling af forslag om opførelse af fiskeindustrianlæg m. v. i Grønland forkastes ændringsforslag fra v. og k. f. om, at arbejder til et beløb af 26 mill. kr. udgår, idet anlæg til fiskeriets fremme efter oppositionens opfattelse bør søges gennemført ved privat investering.

21. – Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag til lov om hjemmemarkedspriser for mælk og mejeriprodukter (se Ø. og P. 1959, p. 69–70).

Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslag til bogføringslov.

Til 2. behandling af forslag til tillægsbevillingslov for 1958–59 er der stillet i alt 516 ændringsforslag; 9 forskellige mindretal har stillet 30 ændringsforslag, der alle forkastes.

22. – Statsminister H. C. Hansen fremsætter forslag om vederlag og pension m. v. for ministre. Vederlaget foreslås fastsat til 45.000 kr. årlig, og der foreslås tillagt statsministeren og udenrigsministeren repræsentationstillæg på p. t. henholdsvig 29.025 og 38.700 kr. (13.500 og 18.000 kr. plus 115%). Ministre, der ikke er medlemmer af folketinget, får iflg. forslaget et særligt tillæg på 9.000 kr. plus 115% eller 19.350 kr. Ved sin afgang skal en minister, hvis han ikke genindtræder i et embede, have ret til i indtil 2 år at oppebære ventepenge svarende til den højeste ministerpension, 22.500 kr. En minister opnår pensionsret efter 1 års funktion, og pensionen stiger fra 10% til 50% af lønnen (efter 8 års funktion). Den laveste enkepension bliver efter forslaget 20% af lønnen og den højeste 35%.

Thisted Knudsen (v.) fremsætter på venstres og de konservatives vegne forslag til beslutning om den kommunale ejendomsbeskatning m. v. Forslaget går ud på at opfordre regeringen til at fremsætte forslag, der lægger loft over forholdet mellem grundskyldpromillen og skatteprocenten, og til at tage byrdefordelingen mellem stat og kommune op til overvejelse.

Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om at erhverve og nedlægge banen fra Viborg til Ålestrup; godsbefordringen skal dog opretholdes, indtil folketinget bestemmer anderledes.

Til 2. behandling af forslaget om anvendelsen af overskuddet i visse krigsforsikringsforbund (se 28/11 58) foreligger der to udvalgsindstillinger om en ny affattelse af lovforslaget. V. og k. f. foreslår, at overskuddet skal søges tilbagebetalt til forsikringstagerne, idet fordringerne indkaldes ved udstedelse af præklusivt proklama. Dette forslag forkastes med 81 stemmer mod 54 (v., k. f., k. og s. f.). Regeringspartierne foreslår, at 17 mill. kr. anvendes til nordiske formål (fonden for dansk-norsk samarbejde 3.5 mill. kr., en ny dansk-svensk kulturfond 7.5 mill. kr., en ny dansk-finsk fond 2.5 mill. kr., de dansk-færøske og dansk-islandske fonds tilsammen ca. 2 mill. kr., Foreningen Norden 1.25 mill. kr. og lejrskolen for Nordisk Ungdom ved Hillerød 1/4 mill. kr.), at 4.8 mill. kr. fordeles mellem en række erhvervsorganisationer, der skal anvende dem til uddannelses- og oplysningsformål, og at 1.5 mill. kr. reserveres til dækning af krigsskader, for hvilke der ikke er givet fuld erstatning, bl. a. til de bomberamte på Maglekildevej på Frederiksberg. Dette forslag vedtages med regeringspartiernes stemmer, medens oppositionen undlader at stemme.

Den frivillige voldgiftsret går imod bankfunktionærernes krav, idet man ikke finder, at ligelønsprincippet kan føre til en fælles lønskala for mandlige og kvindelige bankassistenter, med mindre bankassistenterne grupperes i forskellige lønningsklasser. Det henstilles derfor til parterne at drøfte en sådan gruppering.

24. – På det radikale venstres landsmøde vedtages en resolution, hvori det bl. a. hedder, at mødet afviser kravene om øgede militærudgifter, som ikke er forenelige med en forsvarlig økonomisk politik, ligesom det må afvise såvel de fremsatte krav om oprettelse af tyske depoter på dansk grund som atombevæbning med dertil knyttet stationering af fremmede styrker. Af de ca. 330 delegerede stemmer 22 imod resolutionen, medens 13 undlader at stemme. Økonomiminister Bertel Dahlgaard erklærer på de radikale ministres og folketingsgruppens vegne, at der vil blive indkaldt til hovedbestyrelsesmøde eller ekstraordinært landsmøde, dersom NATO fremsætter krav eller forslag om dansk atombevæbning.

25. – I Tokio underskrives en dansk-japansk overenskomst, hvorefter Japan skal betale 423 mill. yen (ca. 8.5 mill. kr.) i krigsskadeserstatning til danske statsborgere.

Den belgiske udenrigsminister Pierre Wigny afslutter et 2 dages ophold i København, hvor han har haft samtaler med udenrigsminister Krag om markedsplanerne.

26. – Den jugoslaviske viceministerpræsident Eduard Kardelj ankommer til København på officielt besøg i Danmark.

Folketinget færdigbehandler og vedtager enstemmigt lovforslagene om boligtilsyn, sanering af usunde bydele og statsgaranti for lån optaget af det færøske hjemmestyre m. v.

Ved folketingets 2. behandling af forslag til fællesmærkelov vedtages det at lade § 6 (se 15/1) udgå. I stedet indføjes i § 5 en bestemmelse, der giver hjemmel til ophævelse ved dom af registreringen af et fællesmærke, når det strider mod almene samfundsinteresser. En sådan sag kan alene anlægges af handelsministeren.

Ved 2. behandling af forslaget om ændring i arbejdsløshedsforsikringsloven (se 18/3) forkastes et af v. og k. f. stillet ændringsforslag, hvorefter en arbejdsløshedskasse skal have mindst 500 medlemmer for at blive statsanerkendt, med 83 stemmer (s., r. v., rf. og k.) mod 47. Regeringspartierne henstiller til socialministeren at nedsætte et udvalg til at overveje spørgsmålet om adgang til statsanerkendelse af arbejdsløshedskasser for funktionærer m. m.

27. – Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslag om statshospitaler til behandling af sindslidende og om psykiatriske afdelinger (se 4/3) og forslag om tillæg til lov om smitsomme sygdomme hos husdyrene (se 19/2).

Under 1. behandling af venstres og de konservatives forslag til beslutning om den kommunale ejendomsbeskatning (se 22/5) erklærer indenrigsminister Søren Olesen, at regeringen ikke vil udarbejde lovforslag i overensstemmelse med de fremsatte ønsker.

28. – Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om opførelse af fiskeindustrianlæg m. v. og om bygning af havne i Grønland med 84 stemmer; 55 (v. og k. f.) undlader at stemme.

29. – Udenrigsminister Krag rejser til Oslo og vil derfra fortsætte til Stockholm for at drøfte muligheden af, at de nordiske lande sammen med Belgien, Holland og Luxembourg tager initiativ til nye forhandlinger mellem de 17 OEEC-lande om friere markedsforhold i Vesteuropa.

Folketinget færdigbehandler forslaget om anvendelse af overskuddet i visse krigsforsikringsforbund, der vedtages med 71 stemmer mod 41 (v., k. f. og Aksel Larsen), medens 4 (k.) undlader at stemme.

Til 2. behandling af forslaget om ændring i lov om foranstaltninger til fremme af danske erhvervsinteresser stiller v. og k. f. forslag om, at eksportkreditgarantien forhøjes til 600 mill. kr. i stedet for som af handelsministeren foreslået 700 mill. kr., og at kapitel 2 om udlån til industri- og håndværksvirksomheder udgår. Forslaget forkastes.

Ved 2. behandling af forslag til statsbanelov (se 15/4) fremsætter Holmberg (v.) forslag til dagsorden, der opfordrer trafikministeren til at nedsætte et udvalg til at overveje og evt. foreslå rationaliseringer og til at udvise tilbageholdenhed m. h. t. fremtidige ansættelser i egentlige tjenstemandsstillinger inden for D. S. B. Forslaget forkastes med 80 stemmer mod 58 (v. og k. f.).

I forslaget om ændringer i folketingsvalgloven fastsættes ved 2. behandling folketingsmedlemmernes vederlag til 20.420 kr. årlig, hvortil kommer et skattefrit omkostningstillæg, der varierer fra 4.396 kr. for medlemmer med bopæl i hovedstadsområdet til 11.056 kr. for medlemmer med bopæl uden for Sjælland. Disse og andre ændringer (vedr. pension) vedtages mod kommunisternes stemmer.

Ved 2. behandling af forslag til lov om radiospredning foreslår v. og k. f., at Danmarks radios monopol på radio- og fjernsynsudsendelser ophæves, og at de af folketinget udpegede 10 repræsentanter for lyttere og fjernseere i radiorådet ikke må være medlemmer af folketinget. Begge forslagene forkastes mod de øvrige partiers stemmer. Derimod gennemfører flertallet

en ændring, hvorved den udtrykkelige bestemmelse om, at radiorådet skal nedsætte et programudvalg, og at konsulenterne ikke skal have stemmeret i programudvalget, udgår.

Ved 2. behandling af forslaget om oprettelse af et kreditinstitut for fiskerierhvervet forkastes et konservativt ændringsforslag om at begrænse statsgarantien til 50 mill kr.

30. – Udenrigsministeriet meddeler, at der i Moskva er undertegnet en protokol vedrørende vareudvekslingen mellem Danmark og Sovjetunionen i 2 års perioden 1/6 1959–31/5 1961. De danske eksportkontingenter omfatter 4 fragtskibe, 4 køleskibe og en række andre industriprodukter, desuden 5.000 t smør, 1.000 t ost, 10.000 t kød samt 10.000 t færøsk saltsild. For industriprodukterne er der tale om en forøgelse i forhold til den foregående vareudvekslingsaftale, for landbrugsvarerne om en nedgang. De russiske eksportkontingenter omfatter 300.000 t oliekager, 80.000 t hvede, 40.000 t foderkorn, 500.000 t mineralolieprodukter, 150.000 m³ tømmer, 250.000 t kul og 100.000 t koks. I alt forudses en vareudveksling i de 2 år på ca. 415 mill. kr. hver vej. Betalingsaftalen er samtidig ændret derhen, at tilgodehavender kan udlignes med konvertibel valuta.

31. – Foreningen af danske Sparekassefunktionærer godkender en hovedoverenskomst og en lønoverenskomst med Sparekassernes Forhandlingsdelegation. Hovedoverenskomsten indeholder bl. a. en aftale om frivillig voldgift.

Juni 1959

2. – Folketinget færdigbehandler forslag til fællesmærkelov, forslag til lov om udbygning og ombygning af åndssvageinstitutionen Lillemosegård med Gammelmosehus og forslag om ændring i lov om folketingets ombudsmand. De to første lovforslag vedtages enstemmigt, det sidste mod kommunisternes stemmer, efter at ændringsforslag af Aksel Larsen om at udvide ombudsmandens kompetence til også at omfatte den kommunale administration er blevet forkastet. (I udvalget har der været enighed om at udskyde afgørelsen af dette spørgsmål, derimod er der ved 2. behandling vedtaget en ændring, hvorefter klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, ikke kan indgives til ombudsmanden).

Til 2. behandling af forslag til lov om hjemmemarkedspriser for mælk og mejeriprodukter stiller v. et ændringsforslag, der siger, at for så vidt landbrugsrådet og husmandsforeningerne samt mejeriforeningernes fællesorganisation ønsker fastsat højere hjemmemarkedspriser end svarende til gennemsnitseksportprisen for smør, kan dette ske med godkendelse af landbrugsministeren, indtil der foreligger godkendelse i henhold til monopolloven. Forslaget forkastes, idet det kun får tilslutning fra k. f. (m. undtagelse af Weikop, Bøgholm og H. K. Sørensen).

3. – Folketinget færdigbehandler en række lovforslag. Forslaget om ændring i arbejdsløshedsforsikringsloven (se 26/5) forkastes med 87 stemmer mod 67 (v. og k. f.). Forslaget om statsgaranti for SAS vedtages med 88 stemmer (s., r. v., rf., s. f. samt venstremændene Jensen-Broby, Per Federspiel og Jacob Martin) mod 5 (k.), medens 62 (v. og k. f.) undlader at stemme. Forslag til statsbanelov (takstforhøjelser) vedtages med 155 stemmer mod 6 (k. og s. f.), medens 4 (de konservative Gottschalck-Hansen, Carsten Raft, Bøgholm og Gertie Wandel) undlader at stemme. Forslag til lov om oprettelse af et kreditinstitut for fiskerierhvervet vedtages enstemmigt, idet dog k.f. undlader at stemme.

Forslag til lov om radiospredning vedtages ligeledes enstemmigt, idet såvel v. som k. f. undlader at stemme. Forslaget om ændring i færdselsloven vedtages enstemmigt, efter at der i udvalget er opnået enighed om et kompromisforslag, hvorefter bestemmelse af varig karakter om særlig begrænsning af kørehastigheden træffes for strækninger, hvor omstændighederne (hidtil »særlige omstændigheder«), herunder tæt bebyggelse, tilsiger det, eller hvor der erfaringsmæssigt køres med en efter forholdene for stor hastighed. Endvidere vedtages forslag om vederlag og pension m. v. for ministre og forslag om ændringer i folketingsvalgloven (se 22/5 og 29/5). K. stemmer imod, H. C. Toft (k. f.) undlader at stemme.

4. – Folketinget færdigbehandler flg. lovforslag: Forslag om folke- og invalidepension på Færøerne og forslag til ændring i lov om foranstaltninger til fremme af danske erhvervsinteresser, der alle vedtages enstemmigt, idet dog v. og k. f. undlader at stemme om det sidstnævnte. Endvidere gennemføres forslaget om en kornordning for 1959–60 med 132 stemmer mod 6 (k. og s. f.) og forslaget om hjemmemarkedspriser for mælk og mejeriprodukter, der opnår 86 stemmer (s., r. v., k. og venstremanden Niels Eriksen), medens 1 (Aksel Larsen) stemmer imod, og 71 (v., k. f. og rf.) undlader at stemme. Endelig foretages 3. behandling af forslag til tillægsbevillingslov for 1958–59, der vedtages med 146 stemmer mod 6 (k. og s. f.). Tillægsbevillingsloven udviser et overskud på 4.5 mill. kr.

Den storpolitiske debat ved tillægsbevillingsforslagets 3. behandling drejer sig især om forsvarsspørgsmålet og markedsplanerne, herunder planen om et frihandelsområde af »de ydre syv« (Danmark, Norge, Sverige, England, Schweiz, Østrig og Portugal), som for tiden drøftes i Stockholm på embedsmandsniveau. Erik Eriksen (v.) mener ikke, at et nordisk marked eller et lille frihandelsområde vil løse dansk erhvervslivs – specielt landbrugets – problemer, men henviser til venstres henstilling om at søge optagelse i fællesmarkedet. Poul Møller (k. f.) udtaler, at de konservatives stilling i markedsspørgsmålet vil være afhængig af, hvordan landbruget placeres; bliver Danmark nødsaget til at træffe et valg mellem medlemsskab af »de seks« og »de ydre syv«, vil k. f. på det hidtil foreliggende grundlag vælge »de seks«. Statsminister H. C. Hansen erklærer, at Danmarks holdning til planen om »de ydre syv« vil afhænge af, om det bliver et konstruktivt skridt mod en ordning omfattende alle 17 OEEC-lande, og af landbrugets placering; den nordiske plan kan ikke gennemføres, hvis Norden står splittet i spørgsmålet om tilslutning til »de ydre syv«, og der er også et hensyn at tage til Finland. På foranledning af Poul Møller udtaler statsministeren, at regeringen ikke i sommerferien vil træffe nogen form for beslutning, uden at folketinget først bliver hørt.

Af debatten om forsvarsspørgsmålet fremgår, at v. står sammen med k. f. i kravet om, at forsvaret udstyres med defensive atomvåben. A. C. Normann (r. v.) oplyser, at når han stemte mod den politiske udtalelse på det radikale venstres landsrådsmøde, var det fordi den ikke tilstrækkeligt understregede farerne ved atomvåben og radioaktivitet. Han kræver hurtig afgørelse af forsvarsspørgsmålet. Statsminister H. C. Hansen erklærer, at spørgsmålet om atomvåben ikke er aktuelt. M. h. t. NATO-depoter er regeringen indstillet på en forhandling om en løsning, der tilfredsstiller både NATO og Danmark. Han konstaterer med tilfredshed, at oppositionen forsat er villig til forhandling om forsvaret.

5. – Ved grundlovsmødet i Fælledparken, hvor også Vestberlins overborgmester Willy Brandt taler, udtaler udenrigsminister Krag, at der bør dannes en kommission af de fire stormagter med repræsentanter for Øst- og Vesttyskland til løsning af det tyske spørgsmål.

7. – Socialistisk folkeparti har på sin første kongres valgt folketingsmand Aksel Larsen til formand og Holger Vivike til landssekretær samt en hovedbestyrelse på 25 medlemmer.

10. – Statsminister H. C. Hansen ankommer til London på officielt besøg som den britiske regerings gæst.

12. – I en udtalelse om Danmarks stilling til et frihandelsområde af »de ydre syv« fremhæver udenrigsminister Krag betydningen af, at planen realiseres på en sådan måde, at Europa ikke splittes yderligere i handelspolitiske blokke, og nævner i denne forbindelse de dansk-belgiske tanker om et møde mellem de tre Beneluxlande og de tre skandinaviske lande. Hertil kommer, at man ikke kan forestille sig, at Danmark skal lukke op for andre landes industrivarer uden at få kompensation ved, at der skabes sikkerhed for en udvidelse af landbrugseksporten. Med hensyn til den danske industri forudsætter dansk tilslutning til »de syv«, at der skabes klarhed over, hvilket toldniveau der da skal tages som udgangspunkt.

Finansministeriet har truffet aftale med nationalbanken om salg til banken af 150 mill. kr. statsobligationer.

13. – Mellem Danmark og Tjekoslovakiet er afsluttet en vareudvekslingsaftale for 3 års perioden 1/6 1959–31/5 1962.

14. – I Stockholm udsendes en officiel meddelelse om det udkast til et frihandelsområde, som embedsmænd og sagkyndige for »de ydre syv« har udarbejdet ved mødet i Saltsjøbaden 1.–13. juni. Det hedder i meddelelsen, at planen forudser indgåelse af en særlig overenskomst om landbruget, og at der som et første skridt mod udformningen af en sådan overenskomst vil finde forhandlinger sted mellem interesserede lande om samhandelen med sådanne landbrugsvarer, som er af betydning for de fødevareeksporterende lande.

Statsminister H. C. Hansen vender hjem fra London, hvor han har haft en række samtaler med medlemmer af den britiske regering. Han udtaler, at problemerne omkring frihandelsområdet var genstand for adskillige drøftelser, der vil indgå i vurderingen, når Danmark skal tage beslutning om sin stilling.

17. – Boligministeriet nedsætter et udvalg til at overveje, efter hvilke retningslinier administrationsomkostninger bør godkendes på byggeregnskaber og driftsbudgetter for boligbyggeri, der opføres med statsstøtte. Udvalget skal endvidere undersøge spørgsmålet om en omlægning af administrationen for socialt boligbyggeri og af de vederlag, der ydes af de sociale boligforetagender til boligministeriets tilsynsførende.

18. – Regeringen orienterer erhvervenes hovedorganisationer og det udenrigspolitiske nævn om den seneste udvikling i markedsforhandlingerne.

19. – Statsminister H. C. Hansen og undervisningsminister Jørgen Jørgensen drøfter i Thorshavn en række spørgsmål af fælles interesse med det færøske landsstyre, bl. a. spørgsmålet om en lufthavn på Færøerne med regelmæssig rutetrafik og bedre betingelser for landing af fisk i England.

Ved Landbrugsrådets halvårsmøde, der falder sammen med 40 års dagen for rådets oprettelse, kritiserer præsidenten, Hans Pinstrup, afviklingen af dollarpræmieringen, som han opfordrer regeringen til at stille i bero. Han fremhæver på ny landbrugets interesse i Danmarks tilslutning til »de seks«.

21. – Udenrigsminister Krag og landbrugsminister Skytte afrejser til London.

23. – Udenrigsminister Krags og landbrugsminister Skyttes forhandlinger med den britiske regering afsluttes. I et kommuniqué hedder det, at der har fundet en detaljeret meningsudveksling sted om pro-

blemer vedrørende en forøgelse af handelen med landbrugsvarer mellem medlemmerne af det foreslåede frihandelsområde af »de syv«, og at drøftelserne vil blive fortsat 6/7.

24. – Kongen, dronningen og tronfølgeren ankommer til Færøerne på et 4 dages besøg.

25. – Udenrigsminister Krag og landbrugsminister Skytte forhandler i Bonn med udenrigsminister Brentano og økonomiminister Erhard. Fra Bonn meddeles, at de tyske ministre har erklæret, at Danmarks eksport af landbrugsprodukter til Vesttyskland ikke vil komme i fare, hvis Danmark slutter sig til »de ydre syv«, såfremt frihandelsområdet ikke bliver oprettet som rival til fællesmarkedet.

26. – Udenrigsminister Krag udtaler ved sin og landbrugsminister Skyttes hjemkomst fra Bonn, at Danmark formentlig må tage stilling til »de ydre syv« inden disses ministermøde i Stockholm 20/7, og at det ikke er usandsynligt, at folketinget indkaldes forinden. I øvrigt er der efter ministerens mening stadig 3 muligheder for Danmark: det kan indmelde sig i fællesmarkedet, det kan tilslutte sig det lille frihandelsområde, og det kan holde sig uden for begge disse markedsdannelser.

29. – Dagbladet »Børsen« meddeler, at den britiske regering under forhandlingerne med udenrigsminister Krag og landbrugsminister Skytte om Danmarks tilslutning til »de ydre syv« har tilbudt toldnedsættelser for danske landbrugsvarer på 125–150 mill. kr. årlig fra 1/7 1960, herunder ophævelse af den 10% bacontold.

Ved valget til det grønlandske landsråd er der opstillet 65 kandidater. 8 af de 13 valgte, deriblandt den første kvinde i landsrådet, havde ikke sæde i det gamle landsråd.

30. – Regeringens økonomiudvalg tiltræder handelsminister Philips forslag om udstedelsen af importbevillinger for 2. halvår 1959. Forslaget betyder en forøgelse af importbevillingerne med ca. 200 mill. kr., hovedsagelig produktionsmidler.

Juli 1959

1. – Olieberedskabsudvalget afgiver betænkning, hvorefter der bør tilstræbes en ekstraordinær forøgelse af olie- og benzinbeholdningerne med 265.000 m³ og af tankkapaciteten med 337.000 m³. De samlede investeringer anslås til 94,5 mill. kr., og et flertal foreslår i denne forbindelse, at benzinafgiften forhøjes med 1 øre pr. l.

4. – Formanden for Sømændenes Forbund bebuder sagsanlæg mod handelsministeriet, hvis der fortsat gives dispensation fra bemandingsreglerne for tankskibet »Nordic Hawk« (se 14/1).

5. – Udenrigsminister Krag og landbrugsminister Skytte rejser til London for på ny at forhandle om Danmarks tilslutning til »de syv«.

Fhv. udenrigsminister Ole Bjørn Kraft (k. f.) angriber ministerpræsident Khrushchevs forestående besøg. Han udtaler, at Khrushchevs tale i Riga viser, at indbydelsen er blevet opfattet som en indbydelse til forhandlinger om Norges og Danmarks stilling i NATO og opfordrer statsministeren til inden besøget at gøre det klart, at dette er imod en forudsætning for invitationen.

Venstres formand, fhv. statsminister Erik Eriksen, erklærer, at Danmarks interesser varetages bedst hos »de seks« (det europæiske fællesmarked).

Den konservative folketingsmand H. C. Toft opfordrer landbrugsorganisationerne til at tage deres stilling til markedsplanerne op til fornyet overvejelse.

8. – De dansk-britiske forhandlinger afsluttes. Under forudsætning af, at Danmark tilslutter sig »de syv«, erklærer den britiske regering sig villig til at afvikle tolden på bacon (10 %) og konserveret luncheon meat (5 og 10 %) med halvdelen fra 1/7 1960 og med resten fra 1/7 1961. Fra den førstnævnte dato afskaffes tillige tolden på blue veined cheese (Danablue og mycellaost) samt dåsefløde (10 %). Med de nuværende priser og den nuværende import drejer det sig om en toldlettelse på ca. 130 mill. kr. årlig. Ved forhandlingerne har Danmark endvidere opnået forskellige tilsagn med hensyn til de britiske landbrugssubsidier, importregulering og dumping.

9. – I et møde i det udenrigspolitiske nævn bekræfter regeringen officielt, at den vil arbejde for Danmarks tilslutning til »de syv« under forudsætning af, at der ved forhandlinger med de andre lande ligesom med Storbritannien opnås tilfredsstillende indrømmelser for den danske landbrugseksport. Regeringen opfordrer erhvervsorganisationerne til at fremkomme med udtalelser om deres stilling til markedsplanerne.

10. – Grosserer-Societetets Komite erklærer sig indforstået med, at Danmark deltager i de fortsatte drøftelser om dannelsen af et frihandelsområde, men tilføjer, at komiteens endelige tilslutning bl. a. forudsætter, at den danske toldtarif bevarer sin karakter af en lavtarif.

11. – Butikshandelens Fællesråd erklærer sig ligesom Grosserer-Societetets Komite indforstået med, at Danmark deltager i de fortsatte drøftelser om et frihandelsområde, idet man bl. a. går ud fra, at der ikke åbnes mulighed for, at udenlandske koncerner frit kan etablere sig i Danmark, og at det ikke er hensigten at uniformere lovgivningen på det nærings- og konkurrencemæssige område i videste forstand.

12. – Det nordiske statsministermøde i Kungälv afsluttes. På mødet var fremlagt en rapport fra det nordiske økonomiske samarbejdsudvalg med forslag om oprettelse af en nordisk toldunion samt om udvidet samarbejde m. h. t. handel, produktion, investeringer, bygning af kraftværker, finansiering og valutaspørgsmål. Ministermødet konstaterer, at der med planerne om dannelsen af et frihandelsområde af »de ydre syv« er opstået en ny situation, og at de nordiske samarbejdsplaner bør tilpasses det planlagte frihandelsområde. Statsministrene er enedes om at foreslå deres respektive regeringer, at der oprettes et permanent nordisk ministerråd, som skal være ansvarlig for det nordiske økonomiske samarbejde, og et samarbejdsudvalg af embedsmænd fra de nordiske lande. I Kungälv er også opnået enighed om en dansk-svensk landbrugsaftale. Sverige indrømmer en række danske landbrugsvarer en præferencestilling gennem en nedsættelse af importafgifterne med 12–13 %, og de danske producenter skal have tilbagebetalt 60 % af provenuet af de svenske importafgifter på danske landbrugsvarer, efter omfanget af den hidtidige eksport ca. 16 mill. kr. årlig. I tilfælde af svensk importbehov for smør forpligter Sverige sig endvidere til at købe de første 2000 t i Danmark.

13. – Landbrugsrådet beklager, at regeringen har truffet sin afgørelse i spørgsmålet om markedsplanerne uden en virkelig afprøvning af mulighederne og betingelserne for Danmarks tilslutning til det europæiske fællesmarked (»de seks«) og hævder, at det ville være lettere at bevare det engelske marked med Danmark som medlem af »de seks« end at bevare afsætningen til »de seks« med Danmark som medlem af »de ydre syv«. Man kræver en bemyndigelseslovgivning, der gør det muligt at lade eksporten foregå alene gennem landbrugets eksportudvalg, bevarelse af dollarpræmieringen eller indførelse af tilsvarende støtteforanstaltninger, en generel lovgivning om prisfastsættelse på hjemmemarkedet efter samme kriterier, som monopoltilsynet anvender over for andre erhverv,

samt landbrugets skattemæssige ligestilling med andre erhverv.

Industrirådet fremhæver, at dets stilling til spørgsmålet om Danmarks tilslutning til »de ydre syv« først og fremmest vil være betinget af, om der ved en ændring af toldtariffen opnås en rimelig udgangsposition for afviklingen af told og restriktioner. Håndværksrådet understreger – ligesom de øvrige erhvervsorganisationer – at det af konventionen mellem »de ydre syv« bør fremgå, at formålet er at lette virkeliggørelsen af det store frihandelsområde.

14. – Udenrigsminister Krag gør i folketinget rede for regeringens vurdering af de europæiske markedsplaner og motiverer, hvorfor den har besluttet, at Danmark skal gå ind i de syv landes frihandelsområde. Han fremhæver i denne forbindelse, hvad der er opnået i retning af at tydeliggøre, at hovedformålet er at nå frem til en bred europæisk løsning, og at det er lykkedes at få fastslået, at landbrugsvarerne skal med i frihandelsområdet. Han omtaler herunder aftalerne med Storbritannien (se 8/7) og Sverige (se 12/7) og løbende eller forestående forhandlinger med Schweiz, Norge og Østrig om tilsvarende aftaler. Endvidere bebuder han en revision af toldtariffen inden årets udgang i forbindelse med en afvikling af importrestriktionerne samt forstærkede eksportfremmende foranstaltninger.

Dansk Arbejdsgiverforening og Danmarks Rederiforening erklærer sig begge indforstået med, at Danmark deltager i den fortsatte forhandling om dannelsen af et europæisk frihandelsområde, men forbeholder sig deres endelige stilling til spørgsmålet om Danmarks medlemsskab, til der foreligger et konkret udformet forslag til konvention.

15. – Folketinget vedtager med 86 stemmer (s., r. v., rf., Thorkil Kristensen (v.) og Aksel Larsen (sf.)) mod 6 (k. og Hans Schmidt, det tyske mindretal) en dagsorden, der giver tilslutning til, at regeringen fortsætter de indledte forhandlinger med sigte på Danmarks deltagelse i det ydre frihandelsområde. 73 medlemmer (v. og k. f.) undlader at stemme. Hermed bortfalder to andre dagsordensforslag. Det ene, der er stillet af v. og k. f., opfordrer regeringen til, forinden den foretager videre skridt m. h. t. etablering af det lille frihandelsområde, at foranledige OEEC's ministerråd indkaldt med det formål at få tilvejebragt en samlet europæisk løsning. Det andet, der er stillet af k., afviser planerne om Danmarks indtræden i såvel fællesmarkedet som »de ydre syv«.

De samvirkende husmandsforeninger giver tilslutning til fortsat forhandling om Danmarks deltagelse i det lille frihandelsområde. Fiskerirådet opstiller en række betingelser for tilslutning til frihandelsområdet.

I sit svar på et spørgsmål af Aksel Larsen (s. f.) om begrundelsen for dispensationen fra bemandingsreglerne for tankskibet »Nordic Hawk« oplyser handelsminister Philip, at han nu har anmodet de interesserede organisationer om at udpege medlemmer til et udvalg, som skal undersøge hele spørgsmålet om bemandingsreglerne (se 4/7).

16. – Provinshandelskammeret forbeholder sig sin endelige stilling i spørgsmålet om Danmarks indtræden i frihandelsområdet, indtil traktatforslaget foreligger, og alle enkeltheder er nærmere oplyst.

Landbrugsrådets præsident, Hans Pinstrup, udtaler, at følgerne for landbruget af Danmarks tilslutning til »de syv« vil blive meget alvorlige, og at landbrugsrådet ikke tror, at Danmark overhovedet kan holde til at stå udenfor »de seks«.

19. – Ministerpræsident Khrushchev aflyser sit besøg i Danmark og de andre nordiske lande. Aflysningen begrundes med, at der i forbindelse med det planlagte besøg er sket en over for Sovjetunionen fjendtlig virksomhed fra en række organisationers og presseorganers side, uden at den danske (respektive norske og svenske) regering

har fundet det påkrævet at modarbejde en sådan virksomhed. For Danmarks vedkommende nævnes i denne forbindelse fhv. udenrigsminister Ole Bjørn Kraft (k. f.) og folketingsmand Marius Buhl (v.) samt dagbladene Dagens Nyheder, Jyllandsposten og Aktuelt. Under disse omstændigheder finder Sovjetregeringen, at tiden ikke er moden til en gennemførelse af besøget, men udtaler håbet om, at der i fremtiden, måske om et år, vil være bedre betingelser for det.

20. – Statsminister H. C. Hansen beklager, at ministerpræsident Khrushchev har ment at måtte lægge større vægt på tilkendegivelser i pressen end på den danske regerings indbydelse og oprigtige ønske om at se besøget gennemført som planlagt. Han minder om, at pressen i Danmark ikke kontrolleres af regeringen, og at regeringen ikke kan indlade sig på at forsøge at påvirke den.

21. – Regeringsmedlemmer fra Danmark (udenrigsminister Krag og økonomiminister Bertel Dahlgaard), Norge, Sverige, Storbritannien, Schweiz, Østrig og Portugal afslutter et to dages møde i Saltsjöbaden, hvor de har besluttet at anbefale deres regeringer at danne et europæisk frihandelsområde og instrueret eksperterne om at udarbejde traktatudkast til forelæggelse for ministrene 31/10. Ved mødet fremsætter udenrigsminister Krag på Danmarks, Norges og Sveriges vegne en udtalelse om forhandlingerne om et nordisk fællesmarked.

22. – Europarådets kommission for menneskerettigheder har erklæret sig rede til at behandle Bjørn Schouw Nielsen-sagen. (B. S. N. afsoner livsvarigt fængsel for bl. a. ved hypnose at have påvirket Palle Hardrup til at begå bankrøveri, hvorunder han dræbte to funktionærer).

23. – Den danske regerings officielle svar på den russiske note om aflysningen af Khrushchevs besøg er en uddybning af statsminister H. C. Hansens udtalelse 20/7. I anledning af en bemærkning i den russiske note om, at statsbesøg af denne art bliver uden mening, hvis de ikke har en bestemt politisk betydning, siges det i svarnoten, at det ikke har været den danske regerings tanke, at egentlige politiske forhandlinger skulle indgå i besøget. I øvrigt er den danske regering enig i, at udsættelsen ikke bør komme det bestående gode forhold mellem de to lande til skade, og udtaler håbet om, at besøget vil kunne realiseres på et senere tidspunkt.

Lederne af de udvalgsberettigede partier giver deres tilslutning til forslag om genåbning af Narssarssuaq-basen ved Julianehåb til brug ved isrekognoscering fra luften som foreslået af Vedel-udvalget (se 4/2). Den samlede udgift er anslået til 8 mill. kr., hvoraf ministeren for Grønland foreløbig har søgt finansudvalget om 2.5 mill. kr.

24. – Ejeren af Tidewater Oil Company, Paul Getty, har godkendt plan om et oliefaffinaderi til 275 mill. kr. i Kalundborg.

30. – Ved åbningen af købestævnet i Fredericia udtaler finansminister Kampmann, at det stærkt stigende forbrug og den høje produktion og beskæftigelse ikke tyder på, at tiden er inde til skattelempelser. Han advarer erhvervslivets og arbejdsmarkedets parter mod at benytte situationen til pris- og lønforhøjelser.

August 1959

1. – Grøndlandsministeriet har meddelt Færøernes landsstyre, at alt fiskeri i et område i nærheden af Angmagssalik i Østgrønland er forbeholdt grønlænderne.

2. – Det konservative folkepartis ordfører, folketingsmand Poul Møller, opfordrer til at føre en skatte- og udgiftspolitik, der får befolkningen til at føle, at ingen produktiv indsats er forgæves.

6. – Ved forhandlinger i København er der opnået enighed om en overenskomst, hvorefter den tyske forbundsrepublik yder 16 mill. D. M. (ca. 26 mill. kr.) som erstatning til danske koncentrationslejrfanger under besættelsen.

7. – Undersøgelsesudvalget vedr. Grønlandsskibet »Hans Hedtoft« (se 16/2 og 17/2) afgiver beretning. Udvalget finder, at der ikke er tilvejebragt bevis for, at direktør Hans C. Christiansen, Grønlandske Handel, har underrettet minister Kjærbøl om den første kaptajnserklæring, men heller ikke for, at han ikke har gjort det. Efter udvalgets mening må uoverensstemmelserne mellem Kjærbøl og Christiansen have deres årsag i svigtende hukommelse hos en af dem eller hos begge, eventuelt i forbindelse med misforståelser i telefonen.

Med hensyn til fremskaffelsen af erklæring nr. 2 er der efter udvalgets mening ikke fremkommet noget om, at der er øvet pres på kaptajnerne, i hvert fald ikke noget uberettiget pres, men ledelsen kan næppe have undgået at forstå, at nogle af kaptajnerne kun med betænkelighed underskrev erklæringen, og at hensyn, der var spørgsmålet om vinterbesejlingens forsvarlighed uvedkommende, navnlig hensynet til Handelens fortsatte virksomhed som rederi, har spillet ind.

Statsminister H. C. Hansen kritiserer udtalelser af fhv. udenrigsminister Ole Bjørn Kraft (i Moralsk Oprustnings hovedkvarter i Caux) om den fare, der er afværget ved aflysningen af Khrushchevs besøg, og efterlyser det konservative folkepartis afstandtagen fra Krafts udtalelser.

Gårdejer Hans Pinstrup har meddelt de samvirkende jyske landboforeninger, at han ikke ønsker genvalg til formandsposten; derimod fortsætter han foreløbig som præsident for Landbrugsrådet.

8. – Det grønlandske landsråd har vedtaget en udtalelse, der opfordrer regeringen til at fremme planerne om en udvidelse af territorialfarvandet omkring Grønland i overensstemmelse med de retningslinjer, der er lagt til grund for aftalen med Storbritannien vedr. territorialfarvandets udstrækning omkring Færøerne.

11. – Af beretningen fra undersøgelsesudvalget vedr. Grønlandsskibet »Hans Hedtoft« fremgår, at daværende minister Kjærbøl i 1957 ved henvendelse til Berlingske Tidende opnåede, at bladets Grønlandsmedarbejder midlertidigt blev frataget sit stofområde. Danske Journalisters Fællesrepræsentation fordømmer Kjærbøls indgreb og finder det ligeledes forkasteligt, at Berlingske Tidendes ledelse ikke kategorisk afviste Kjærbøls trussel og pression. Man henstiller til dagbladenes fællesrepræsentation at medvirke til realisering af planerne om et opinionsnævn til sikring af pressens uafhængighed.

Landbrugsrådets præsident Hans Pinstrup udtaler til Aalborg Amtstidende, at husmandsforeningerne som forbundsfælle for at opnå rimelige vilkår for landbruget har været af ringe værdi, i visse situationer et direkte minus. De jyske landboforeninger holder fast ved samarbejdet i Landbrugsrådet mellem landboforeningerne og andelsforeningerne, og han ønsker ingen ny toporganisation for landbruget. Om afsætningsrådet udtaler han, at det i sin nuværende form er et offer til husmandsforeningerne, som i dette spørgsmål ønskede at svække Landbrugsrådet.

13. – Folketingsmand Aksel Larsen (s. f.) anmoder statsministeren om at foranledige, at fhv. minister Kjærbøl bliver stillet for rigsretten, idet han gør opmærksom på, at Kjærbøl selv kan anmode herom, og at det derpå ved kgl. resolution kan bestemmes, at dette skal ske.

14. – Saltudvalget (se 10/12 58) har afgivet betænkning til ministeriet for off. arbejder. Udvalget er kommet til det resultat, at der er gode muligheder for udvinding af salt af undergrunden til konkurrencedygtige priser under forudsætning af, at produktionen når en højde svarende til det samlede skandinaviske forbrug. Med hensyn til kaliforekomsterne må der endnu foretages omfattende undersøgelser, før man kan udtale sig om betimeligheden af at sætte en kaliproduktion i gang, men udvalget mener allerede nu at kunne sige, at der i hvert fald kun kan blive tale om udnyttelse af forekomsterne ved Suldrup.

15. – Socialministeriet meddeler, at der mellem Danmark og Vesttyskland er sluttet overenskomst om ligestilling af de to landes statsborgere på arbejdsløshedsforsikringens område.

18. – Regeringen tager en indstilling fra rigsadvokaten, hvorefter der ikke i beretningen fra undersøgelsesudvalget vedr. Grønlandsskibet »Hans Hedtoft« foreligger grundlag for tiltale mod nogen, til efterretning.

Grønlands landsråd vedtager en udtalelse, der henstiller til folketinget, at der fastsættes en langsigtet målsætning for opbygningen i Grønland og for det dansk-grønlandske samarbejde. Mulighederne for det private initiativ og andelsbevægelsens friere udfoldelse bør undersøges, og Grønlands tekniske organisation og den kgl. grønlandske handel bør efterhånden afvikles; desuden ønskes en klarere kompetencefordeling mellem myndighederne, specielt grønlandsministeriet, landsrådet og folketinget. Som endeligt mål opstilles Grønlands placering som en ligeberettiget landsdel.

19. – I Grønlands landsråd fremsætter observatører fra Thule og fra de østgrønlandske distrikter Angmagssalik og Scoresbysund ønske om tilknytning til landsrådet; der nedsættes et udvalg til at formulere en henvendelse til ministeriet for Grønland.

23. – Nordisk Råds udvidede økonomiske udvalg har på et 2 dages møde i Fredensborg forhandlet med rådets præsidium og de nordiske økonomiske samarbejdsministre Bertel Dahlgaard, Danmark og Arne Skaug, Norge, om det nordiske økonomiske samarbejdes udformning i den situation, der er opstået ved beslutningen om oprettelsen af de syvs frihandelsområde. Det besluttedes at henstille til samarbejdsministrene at give oplysninger om, hvordan regeringerne agter konkret at udforme det fremtidige økonomiske samarbejde på baggrund af de hidtil udarbejdede betænkninger vedr. et fællesnordisk marked.

27. – I folketingets Grønlandsudvalg besvarer minister Lindberg en række spørgsmål af Ninn-Hansen (k. f.). Han oplyser bl. a., at daværende minister Kjærbøls svar til folketingsmand Augo Lynge 13/3 1957 ikke var blevet droftet i regeringen, og at hverken den forrige eller den nuværende regering har været bekendt med, at der forelå to kaptajnserklæringer, før efter »Hans Hedtoft«s forlis. Efter mødet udtaler fhv. statsminister Erik Eriksen og Ninn-Hansen, at v. og k. f. vil tage et initiativ i sagen, hvis regeringen opretholder sit standpunkt, at der intet videre skal ske.

I London underskrives en dansk-britisk socialforsikringsoverenskomst.

28. – Mellem Grønlands landsråd og en færøsk delegation under ledelse af lagmand Peter Mohr Dam er der opnået enighed om en aftale om fiskeriet ved Grønland. Aftalen, der gælder til 1964, giver de færøske fiskere adgang til at oprette flere

landstationer i Vestgrønland og til at forøge antallet af færøske bådelag væsentligt, og det færøske landsstyre skal medvirke til anbringelse af unge grønlændere i færøske både på bankefiskeri. Ved østkysten skal der lægges spærregrænse omkring bl. a. Angmagssalik og Skjoldungen.

31. – På Dansk Arbejdsmands Forbunds kongres kritiserer formanden, Alfred Petersen, skarpt de udtalelser om oprettelsen af industriforbund, som formanden for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, Hans Rasmussen, har fremsat på dette forbunds nylig afsluttede kongres.

September 1959

2. – Eksperter har beregnet, at omkostningerne ved en flytning af landbohøjskolen (se 28/1) til Odense vil andrage 210 mill. kr. og til Hillerød 187 mill. kr., medens en udvidelse af den nuværende skole vil koste ca. 90 mill. kr.

4. – I Reykjavik afsluttes et 2 dages nordisk udenrigsministermøde, hvor man har udvekslet synspunkter om de vigtigste spørgsmål på dagsordenen for FN's forestående generalforsamling. På foranledning af den islandske udenrigsminister har man også drøftet situationen i farvandene omkring Island, og de øvrige udenrigsministre har udtalt håbet om, at det på den internationale søfartskonference i 1960 vil være muligt at finde en løsning på konflikten mellem Island og Storbritannien, samt at der i tiden til konferencen træder sammen ikke vil forekomme episoder i disse farvande. Udenrigsminister Krag udtaler om spørgsmålet om de islandske håndskrifter i dansk eje, at tiden arbejder for Island, og at der i Danmark er en voksende interesse for at imødekomme Islands ønske; Island kan dog næppe vente, at man i Danmark kan imødekomme dets krav 100 pct.

I en tale på arbejdsmændenes kongres bebuder statsminister H. C. Hansen et lovforslag om uddannelsen af ikke-faglærte i det kommende folketingsår. Statsministeren udtaler endvidere, at regeringen mener, at tiden er inde til at overveje, om der fortsat er grund til at holde igen på aktiviteten inden for bygge- og anlægsvirksomheden.

5. – Finansminister Kampmann holder ved den nordiske arbejderkongres i Malmø en tale, hvori han bl. a. siger, at en nedsættelse af indkomstskatten, samtidig med at den blev tilpasset nutidens produktionsbehov, sikkert ville bidrage til at øge produktionen; men da de almindelige økonomiske forhold i Danmark ikke taler for en skattenedsættelse, må en sådan vente, til forholdene ændres.

I debatten om strukturændring i retning af industriforbund inden for fagforeningerne (se 31/8) giver Hans Rasmussen Alfred Petersen et skarpt svar og taler om dårlig organisationsgang i arbejdsmandsforbundet. Han beklager ligeledes de »uheldige og uovervejede« udtalelser, som LO-formanden Ejler Jensen fremsatte ved åbningen af arbejdsmændenes kongres, hvor han stillede sig meget kritisk over for strukturændring især med henblik på arbejdsgivernes venlige holdning til industriforbund.

7. – Ved venstres landsmøde i København oplyses det, at medlemstallet er steget med 911 til 192.874.

8. – Udenrigsminister Krag ankommer til Warszawa på et flere dages besøg i Polen som den polske udenrigsministers gæst. Om aftenen holder han i det polske institut for udenrigspolitik en tale, hvori han afviser tanken om at gøre Østersøen til et »fredens hav«, lukket for andre end kyststaternes krigsskibe, som uforenelig med folkeretten. Han går også imod en ikke-angrebspagt mellem Østersøstaterne, der alle

er medlemmer af FN og dermed i forvejen forpligtede til at afstå fra magtanvendelse undtagen i tilfælde af angreb. Om Rapackiplanen om en kernevåbenfri zone udtaler han, at en sådan zone ned gennem Europa ikke umiddelbart behøver at lede til større sikkerhed for Norden.

Sygeforsikringskommissionens betænkning offentliggøres. Det foreslås, at sygeforsikringen fortsat skal ordnes gennem sygekasser som de nuværende, og at det fortsat skal være en frivillig sag, om man vil være nydende medlem. En »sygekassegrænse« skal stadig opretholdes, men alders- og helbredsbetingelserne foreslås ophævet. Til gengæld skal alle, så længe de ikke er nydende medlemmer, betale en særlig præmie, hvilket i praksis vil sige, at det bidragydende medlemsskab foreslås opretholdt som en pligt for alle, og at kontingentet for bidragydende medlemsskab forhøjes. Endvidere foreslås for alle lønarbejdere en sygelønsordning med (for forsørgere) 21 kr. i dagpenge.

På venstres landsmøde udtaler fhv. statsminister Erik Eriksen sig for nedsættelse af et nyt samordningsudvalg. I forsvarsspørgsmålet er han positivt indstillet til oprettelsen af NATO-depoter i Jylland og til forsvarets udrustning med raketvåben med kerneladninger, men erklærer, at han vil afstå fra polemiske bemærkninger, da han anser muligheden for et bredt forsvarsforlig for at være stor. Fhv. finansminister Thorkil Kristensen rejser spørgsmålet om venstres stilling til regeringsdannelsen efter et kommende valg. Erik Eriksen afviser tanken om at danne venstreregering med radikal støtte og henviser i øvrigt til, at de tre regeringspartier har erklæret, at de vil gå samlet til valg, og at en splittelse af den liberale front, der er opbygget, ville føre venstre tilbage til 30ernes ørkenvandring.

9. – På arbejdsmændenes kongres erklærer Alfred Petersen sig villig til fordomsfri forhandling om organisationsstrukturen, men understreger, at det må ske ud fra erkendelsen af, at smede- og maskinarbejderforbundet først og fremmest er en organisation for faglærte arbejdere, medens DAF fortsat må have både ret og pligt til at varetage de ikke-faglærtes interesser.

10. – Den tyrkiske handelsminister Hayrettin Erkman ankommer til Danmark på et 3 dages besøg som regeringens gæst.

12. – Det meddeles officielt, at udenrigsminister Krag under sit besøg i Polen har forhandlet med udenrigsminister Rapacki, og at der er opnået enighed på en række punkter, både angående de to nationer indbyrdes og angående verdenssituationen. På det økonomiske område er man enedes om at undersøge mulighederne for en udvidelse af forbindelserne på basis af en langtidsaftale, og det besluttedes at afslutte en polsk-dansk kulturaftale og en polsk-dansk luftfartsaftale. Det meddeles endvidere, at udenrigsminister Rapacki har modtaget en indbydelse til at aflægge besøg i Danmark til yderligere drøftelse af tosidede aftaler mellem Danmark og Polen.

Økonomiminister Bertel Dahlgaard udtaler, at den økonomiske konsolidering har virket lammende på oppositionen, og at sandsynligheden taler for, at den politik, der hidtil er ført, vil kunne videreføres efter valget.

Fiskeriminister Oluf Pedersen oplyser, at der arbejdes med det ved regeringsdannelsen aftalte forslag om frivillig overgang til fuld grundskyld, og at retsforbundets folketingsgruppe har taget stilling til det foreliggende udkast fra finansministeriet som forhandlingsgrundlag.

17. – Vedel-udvalget (se 4/2) er kommet til det resultat, at sejlads med gods og passagerer mellem Grønland og det øvrige Danmark i alle årets måneder er nødvendig, og at sejladsen i vintermånederne vil være forsvarlig under forudsætning af, at der oprettes en omfattende isrekognoscering og ismeldetjeneste og en ligeledes meget omfattende redningstjeneste; endvidere må radiotjenesten udbygges, og søopmålingen genoptages. Det grønlandske medlem

af udvalget, pastor Elias Lauf, har henstillet, at man anbefaler kvinder og børn så vidt muligt at rejse om sommeren, og udvalget udtaler, at ingen mod sin vilje bør beordres til at sejle til eller fra Grønland om vinteren.

I den samtidig foreliggende betænkning fra det grønlandske flyveudvalg foreslås passagerbefordringen såvel til og fra Grønland som inden for Grønland overtaget af flyvemaskiner som billigere og bedre end passagerbefordring med skib.

18. – Nationalbanken meddeler, at den fra og med 19/9 forhøjer diskontoen fra 4½ til 5 %.

Regeringen giver meddelelse om delvis ophævelse af bygge- og anlægsstoppet.

21. – Osteeksportudvalget slutter sig til Landbrugets Afsætningsråd. Herefter er samtlige eksportudvalg repræsenteret i rådet.

22. – Grønlandske Handels styrelsesråd indstiller til Grønlandsministeren, at sejladsen med passagerer indskrænkes stærkt i tiden december–januar, idet besejlingen af Grønland i denne periode kun sker med chartrede skibe, der fortrinsvis er beregnet på godstransport.

Direktøren for sygekassevæsenet Alice Bruun oplyser, at invalideforsikringskommissionen vil foreslå, at de hidtidige helbredsbetingelser for adgang til invalideforsikring bortfalder, og at et flertal ønsker, at invalideforsikringsbidraget skal opkræves hos skatteyderne sammen med folkepensionsbidraget som en procent af skalaindkomsten i stedet for som nu med et fast beløb gennem sygekasserne.

Formanden for det radikale venstres folketingsgruppe, Aage Fogh, udtaler, at der kan opstå en valgsituation, hvis v. og k. f. undlader at stemme og k. og det tyske mindretal stemmer imod at ratificere konventionen om et europæisk frihandelsområde.

23. – Direktør Arne Lund, Dansk Arbejdsgiverforening, udtaler, at der allerede i januar kvartal er konstateret en lønstigning udover de overenskomstmæssige forhøjelser, især i bygge- og anlægsfagene.

25. – Banker og sparekasser beslutter ikke at foretage ændringer i den gældende overenskomst om de maksimale indlånssatser i anledning af diskontoforhøjelsen.

På Landbrugets Afsætningsråds generalforsamling genvælges folketingsmand Niels Eriksen som formand, medens formanden for de samvirkende husmandsforeninger Peter Jørgensen bliver 1. næstformand og proprietær Søren Overgaard 2. næstformand. Det besluttes, at rådets udgifter, der foreløbig er afholdt ved at trække 4 mill. kr. på en statsgaranteret kassekredit, skal dækkes ved afgifter på de forskellige landbrugsvarer i forhold til eksportens størrelse. Der fremsættes et forslag til budget for 1960–61 på 26 mill. kr., og det besluttes, at et udvalg efter at have gennemgået spørgsmålet om opgavefordelingen mellem de enkelte eksportudvalg og rådet skal forelægge et ændret budgetforslag.

26. – Fra et af undervisningsministeriet nedsat udvalg foreligger en betænkning om foranstaltninger til afhjælpning af lærermangelen i gymnasiet.

27. – Pengeinstitutterne forhøjer udlånsrenten med ½ % i overensstemmelse med diskontoforhøjelsen.

28. – I folketingets udvalg om forsvarsordningen fremsætter v. og k. f. et forslag, som ifl. dagspressen vil betyde en merudgift i forhold til regeringsforslaget på 150–170 mill. kr. Oppositionen ønsker 3 panserbrigadegrupper i stedet for 2, 1 Honest John-batteri og 2 eskadriller jagerbombere mere end foreslået af regeringen samt kupeskadrillerne på flyvepladserne bevaret, desuden en styrkelse af flåden. M. h. t.

tjenestetiden er man villig til at gå med til 14 måneder under forudsætning af, at det nødvendige faste mandskab tilvejebringes. De to partier går ud fra, at regeringen akcepterer NATO-depoter i Jylland og forbeholder sig at stile imod, at raketvåbnene forsynes med kerneladninger.

29. – Formanden for den radikale folketingsgruppe Aage Fogh udtaler, at det haster ikke så stærkt med en ny forsvarsordning, og at de radikale ikke er interesseret i en dyrere ordning end regeringsforslagets ved et eventuelt samvirke mellem s., v. og k. f.